

46797

178-180

VACLAV BENEŠ-TRĚBÍZSKÝ

KRALJICA DAGMAR

„SLOVANSKA

KNJIŽNICA“

173 - 180.

UREJA IN IZDAJA
ANDREJ GABRŠČEK.

KRALJICA DAGMAR.

ZGODOVINSKI ROMAN.

SPISAL

VACLAV BENEŠ-TRĚBÍZSKÝ.

Vas Vrhovaty

POSLOVENIE

JOS. H. ZORMANOV.

~~45973~~

46.797

INz 030002304

V GORICI 1909.
TISKALA IN ZALOŽILA „GORIŠKA TISKARNA“
A. GABRŠČEK.

PRVI DEL:

POD TUJIM KROVOM.

I.

„Za tvoj lastni blagor! — Za srečo tega deteta! — Ne ruši njihovega miru!“

Starec, ki so mu prišle te besede preko ustnic, je izgovoril prva dva stavka s prosečim glasom; toda v tretjem se je zrcalilo povelje, kateremu bi se ne bilo pametno ustavljati. Stopil je tudi v sredo ceste in stegnil svoje koščene roke kakor sokol, ki je krožil visoko nad njegovo belo glavo, sivo-svitle peruti.

Jezdecu, ki je ravno napel lok, da bi poslal za roparjem smrtonosno strelico, je nehoté omahnila desnica, s katero je hotel puščico položiti k licu, in temnomodre, velike njegove oči so obstale z vprašajočim pogledom na čudnem starcu, ki ga je tukaj v tujem kraju ogovoril v jeziku, tako zelo podobnem njegovi materinščini. Mlada deklica, ki je sedela na konju pred jezdecem, se je potisnila k temu kar je najtesneje mogla.

„Kdo si ti in odkod si se vzel?“

„Človek sem, ki se ni rodil in ki ne umira!“

Starec je pristopil sedaj h konju, ki je zarezgetal, da se je razlegal njegov glas v mnogobrojnih odmevih po gozdih.

„Da, ki se ni rodil in ki ne umira!“

„Tvoj jezik je tako podoben moji materinščini!“

„Saj sta si brata, — rodna bratca matere, ljube tebi in meni!“

„Kaj me poznaš?“

„Poznam več, mnogo več kakor samo tebe!“

Deklica, pritiskajoča se neprestano tako boječe k svojemu očetu, je le za trenotek uprla oči v obraz čudnega starca.

Zdelo se je, da je prirastel jezdec s konjem k zemlji.

„Vem, da je med vami razpor in da bi storili raje ne vem kaj, kakor da bi odpustil brat bratu, kakor da bi pritisnil brat brata na prsi . . . In zato ješ od tujega kruha tudi ti! — Mi bi v tehle deželah lahko vladali do danes; tvorili bi močen nasip, ob katerem bi se razbijali valovi nemškega morja kakor deževne kaplje ob skali, v kateri ni niti jedne razpokline. In mi se tudi nismo mogli poravnati.“

Starec je naenkrat utihnil ter povetil glavo, nad katero je krožil sokol danes že tretjič, nevedé, ali se ima spustiti doli ali leteti dalje in počakati ugodneje prilike, ko bode starec sam. Vendar se je spustil kakor strelica na njegovo ramo ter mu razprostrl bleščeče sive peroti po tilniku.

„Glej, prijatelj, — glej! Mi se tudi nismo mogli poravnati, dokler nas ni poravnal tujec, dokler nas ni vklenil v verige, vas prepodil iz starih bivališč, vaša gnezda na skalah uničil, raztrgal in razmetal na okrog . . .“

Zdelo se je, da je sokol popolnoma razumel te starčeve besede, ker se je izvil iz njegovega kljuna krik, da je deklica skrila glavo še bolj bojazljivo kakor poprej pred starcem; celó jezdecu se je stesnilo srce pri tem roparjevem tarnanju.

„In nas? — Povej, sokol moj, povej, kaj je storil z nami . . . Jaz ne morem!“

In ropar je spustil iz grla zopet krik za krikom. Drug je bil groznejši od drugega, drug je prevpil drugega . . . Vsi ptiči, ki so gnezдили po bližnjih drevesih, so utihnili, skrili se med veje in prestrašeno gledali okoli, skrbno poslušaje, če ni že slišati šumenja roparjevih perutij.

„Razumeš-li te ptičeve glasove? V njih je izraženo vse, kar smo pretrpeli, kar trpimo . . .“

Sokol ni prenehal. Peruti je imel razpete, kakor bi hotel vzleteti, glavo kvišku, v očeh nepopisljiv ogenj, in iz odprtega kljuna so se mu vsipali vedno in vedno strašnejši glasovi.

„In tudi ti se zatekaš k tujcu . . . Premisl, premisli si svoje korake . . . Ne pogajaj se glede rojakov s svojim sovražnikom, ki je najnevarnejši takrat, kadar je nasproti tebi najbolj prijazen . . .“

„Ko dosežem z njihovo pomočjo svoj smoter, potem presekam vse vezi z njimi z jednim samim mahljajem . . .“

„In kaj, če ne dosežeš tega svojega smotra nikdar?“

Temu starčevemu vprašanju je pritrdil še sokol s strašnejšim krikom.

„Iz rodu sem, ki je vladal mogočnejšemu narodu kakor tvoji očetje. In ko so se pričeli oni, ki so z menoj iste krvi, pogajati z našim večnim sovražnikom, sem jaz jedini povzdignil svoj glas, da bi jih svaril . . . Veš-li, kaj pomeni, dogovarjati se s sovražnikom? — Udajati se mu! Jaz sem skusil to težko, bridko resnico — tudi — na — sebi —.“

„Ali si ti Polabec?“

„Ali nisem rekel, da sem človek, ki se ni nikdar rodil in ki nikdar ne umira? — Čuj me, Premisl; ti si mož, katerega ni obsijalo solnce sreče in katerega ni vodila pot življenja med cvetjem. In zato me lažje razumeš. Od vaških gorâ do morskih bregov pogine vse, kar živi slovansko življenje, in tvoji potomci — mojih ne bode — se bodo spominjali v nepopisljivem gorju nesrečnih bratov, katerih groba ne bo mogoče pregledati. Na tej široširni gomili se bodo shajali za sto let tujci k zmagoslavnim praznikom. In kdo bode svedok vsega tega? — Jaz, Premisl —.“

„Ti davno razpadeš v prah . . .“

Starec se je spustil sedaj v divji smeh, da je mraz pretresel jezdecu kosti.

„Jaz bodem živel . . . toda nikakor med ljudmi . . . med brati sokoli bode moje bivališče . . . In v človeško telo se oblečem samo kadar bo treba . . . In kjer bo le kaplja naše krvi, povsod poletim tja, povsod jim povem našo nesrečo, da bodo imeli na večne čase od nas svarilo.“

„In če te ne bodo poslušali . . .?“

„Oči jim izključem, s kremplji jim razpraskam obličje, da pridem do srca, katero jim razključem na živem telesu. Kaj ne, ti moj dobri prijatelj . . .!“

Zopet se je razlegal po bližnjem grmovju nepopisljiv glas, sokolov krik. Potem se je ropar dvignil v višino in zgubil v trenutku za nedaljnimi skalami, kjer so ga že pričakovali drugi.

„Tvoja sreča in sreča tega deteta, da si me poslušal in pustil ptiča v miru. Puščica, izstreljena za njim, bi se obrnila nazaj proti tebi . . . Za sedaj izročam tebe in tvoje dete bogovom.“

„Ti si pagan . . . ?“

„Naj bom, kdor hočem. Zato ti ni treba skrbeti. Samo glej, da bi bilo kar najprej konec tvojega bivanja izven domovine. Večni bogovi naj varujejo do tistega časa tvoje drage in tebe.“

Starec se je obrnil ter izginil s precej hitrim korakom v bližnjem mladem hrastovju, od koder je prišel pred nekaj časom ter zastopil jezdecu pot. Toda slišal je popolnoma dobro, kako je ta klical za njim: „Ko bom v svoji domovini, upam, da se prikažeš tudi v Pragi.“

„Bomo videli! — Bomo videli!“

Stari mož je sedel poleg studenca pod stoletnim, košatim deblom, se klonil nad kristalno vodo, in zdelo se je, da si prešteva gube na razoranem obličju. Morebiti se je hotel prepričati, če je njegovo oko še jasno in koliko brazd mu še more na čelu izorati plug časa.

„Kako bi ne mogel priti v Prago, — v to zlato Prago! Mislil sem iti v te kraje že mnogokrat . . . Toda kaj je sedaj tam? Novice, katere dobivam od te strani, so na las podobne dogodkom, ki so privedli mojo rodno zemljo v propast, iz katere ni, in bogovi vedo, če bo rešitve. Žalostne, prežalostne prikazni, ko razjeda sovraštvo srce najbližnjih krvnih sorodnikov, ko kliče drug zoper drugega pomoč od tod, od koder je vedno, — vselej prihajala nesreča. Vi ste sokoli — ptičjega rodu. In če se ne morete pogoditi, ali kličete jastrebe na pomoč zoper sodruge? Če se v puščavi dva leva ne moreta poravnati, ali bi trpela, da bi pomagala jednemu ali drugemu hijena?“

Stari, bogve kolikoletni mož je sklenil zdaj ovenele pergamentu podobne roke, ptič sokol je zletel zopet na

njegovo ramo, v kroni obrovske lipa je zašumel tihoten vetrič, raskavo starčevo obličje se je pričelo naglo jasni.

„Sprejmite bogovi najpokornejo zahvalo svojega udanega sluge! Vi ste proti nevrednemu dobrotljivi v najvišji meri. Ta dan sem pričakoval že mnogo časa. In vi ste mi ga dali dočakati. Zdi se mi, da bi ta mož mogel enkrat odmetati z grobov v moji domovini temno prst, da bi zopet vstali iz njih naši junaški slavni časi. Omehčajte, rešilni bogovi, njegovo srce in naredite je pristopno mojim besedam . . . Varujte, varujte, ohranite našo kri . . .“

Vetrič je šumljal v lipovih vejicah tako milo, da se je pojavil starcu celo smehljaj na bledih ustnicah. In kako se mu je lesketalo oko! Sokol je razprostrl svoje sive peroti po njegovih ramenih kakor zastor, sklonil glavo k starčevemu licu, kakor da razume vse te njegove besede. Tudi zanj in za njegov rod bi bilo dobro, če bi se spolnile starčeve želje. Poletavati morajo iz kraja v kraj, nikjer nimajo stalnega bivališča, povsodi preže na nje, povsodi pošiljajo za njimi smrtonosne puščice, zlasti v zadnjem času . . . Lov na sokole je bil takrat na vrhuncu svoje priljubljenosti. Pisali so o tem delu lovskih zabav cele knjige, v katerih je bil lov na sokole popisano do najnatančnejših podrobnosti, v katerih je bilo tudi navedeno, kako je mogoče te ptiče ukrotiti, kako jih rediti . . . In s to umetnostjo so se pečale tudi kronane glave. Ljudje so bili takrat krotki kakor golobice in tihi kakor jagnjeta. Udaniška pokorščina je veliko gospodo že dolgočasila; zato si je poiskala zabavo pri najbistrejšem ptičjem plemenu. In mož, ki je bil izvežban v lovu na sokole, je bil na dvoru neizmerno bolj češčena oseba nego kronin svétnik . . .

Po nemških gradovih in gradiščih je bila ta umetnost najvažnejši predmet. Vitez se je bahal, kolikor so mu dopuščala pljuča, kako zna ravnati s sokoli, toda v knjigi ni razumel niti vrstice in s peresom se ni znal niti podpisati.

In v slovanskih deželah so bili sokoli posvečeni, zlasti ti, ki so pripadali družini rarogov; nikdo ni niti mislil na to, da bi pomeril na ptiča, kaj šele, da bi ga strmoglavil na zemljo. Sokoli so vedeli tudi razločevati mejo dežele, kjer so imeli svobodo in kjer jih je čakala smrt.

II.

„Kako čuden človek je to, atej! — Nikdar še nisem videla takega.

„Nekdaj so bivali taki tudi v naši domovini. Tvoj ded je moral izdati proti njim ostre zapovedi!“

„O vem — vlhevci! — Ali je ta tudi vlhevec?“

„Vse kaže tako.“

Jezdec je zdaj umolknil, toda hčerka je hotela zvedeti kaj več.

„Sprva sem se ga bala! Po vsem telesu me je preletel mraz kakor mrzlica. Toda potem se mi je nekako smilil! — Tako star je in zapuščen! . . . V tuji deželi. In nikdo ni njegov prijatelj razun tega ptiča. — Zakaj mu nisi rekel, atej, da bi prišel k nam, če bi hotel . . .“

„Mi smo sami v tujini, ljubo dete!“

„Toda pri stricu . . . In ta bi ga gotovo ne zapodil!“

„Drugič, dragica. Saj se še srečava z njim.“

Nato je jezdec spodbodel konja k teku. Dekličina vprašanja so mu bila nekako nadležna.

In za pol ure so se pojavile pred njima bastije mogočnega gradu, s katerimi je bilo Mišensko takrat kakor posejano. Toda ta je prekašal ostale ne samo po lepoti, ampak tudi po trdnosti. Utrdbe in stolpi so pričali najmanj o dvestoletni starosti. Postavljen je bil v onih časih, ko je v teh krajih Slovanstvo izdihavalo. Grad je ležal na grebenu, ki se je vzdigoval na jedni strani v stožčasti obliki. In odkar so ga zgradili, še ni stopila na njegov dvor sovražnikova noga. Prva vrata so bila sama podobna gradu s tremi stolpi, in koliko lobanj bi se razbilo ob teh bastijah, če bi poskušale prodreti noter. Dvigljivi most je bil skoro dan za dnevom vzdignjen, in če so ga spustili, se je zdelo, da grmi nad gradom votel grom . . . Ušesa so ogluševala vsled ropota, in oči so se nehoté zapirale. Mreže v vratih so bile sicer stesane iz lesenih klad; toda vzdržale bi bile močnejše navale nego železne. V utrdbah in v vratih je bila strelnica ob strelnici. In dolga kopija gor in dol hodečih straž so se lesketala v solnčnem svitu že od daleč.

In v tem gradu, ki je bil lastnina Albrehta, mejnega grofa Mišenskega, je imel jezdec s svojo hčerko in soprogo že nekaj časa sem varno zavetje. Gospa Adleta, soproga Premisla Otokarja, je bila namreč Albrehtova rodna sestra.

V Čehih so vladale tedaj razmere, nad katerimi se kali oko, glava sklanja nižje na prsi in potaplja v pretežke misli. Najbližnji krvni sorodniki so se bili za vlado na Premislovem prestolu na življenje in smrt. In ko niso mogli s svojo močjo doseči vspeha z orožjem v roki, so ga polagali na stopnico prestola, na katerem je sedel jeden izmed najbolj zagrizenih sovražnikov češkega naroda. In prevzetni cesar Friderik Rudečebradec se ni mnogo obotavljal kup-

čevati s tem, kar mu ni pripadalo po nikakem pravu. Kupna cena češke in moravske krone je znašala šest tisoč mark srebra, in škof Henrik Bretislav je osebno porokoval za redno izplačanje kupne svote. In v Čehih je bilo zdaj toliko taborov kolikor glav, zmešnjava je nastajala za zmešnjavo, ljudje niso niti vedeli več, kdo je njih gospod, drug je sovražil družega, raje se je pogajal s tujcem, nego bi prijazno pogledal rodnega brata . . . Koncem koncev je poslal Rudečebradec v Prago na zlati Višegrad kot vojvodo škofa Pražkega zgoraj imenovanega Henrika Bretislava s sijajnim spremstvom, odpustil mu del dolga, podpihujé ga k neumrljivemu srdu proti Premislu, metal okoli sebe na vse strani državni progon, grozil, kakor in kjer je mogel, in Henrik Bretislav se je napotil v ubožano deželo v popolnem ornatu, z mitro na glavi, s pastirsko palico v roki kakor apostol ljubezni in miru . . . In Nemci v njegovi družbi so počenjali reči, da Bog varuj in da je odsevala iz dragih kamenov na pastirski palici s pošastnim leskom sveža ljudska kri . . . Češki gospodje so zapuščali drug za drugim Premisla, kateremu so dajali še pred nekaj časom celo svoje otroke v zastavo, in kmalu so prestopali že v gromadah.

Tako daleč je tedaj prišlo po dolgem zanemarjanju osnovnega državnega zakona in nedostatku pravega domoljuba pri Čehih, da je postala njih zemlja, ki ni bila niti premagana niti osvojena, pokrajina tuje države, njeni knezi pa so se štel med služabnike onega gospoda, katerega so do tedaj smatrali za svojega najnevarnejšega sovražnika. In ta gospod je že pričel nastavljati in odstavljati kneze, kakor se mu je poljubilo, ne da bi se kaj zmenil za voljo

češkega naroda; ta pa ni imel niti toliko srca, da bi protestoval z mečevo ostrino proti tako sramotnemu ravnanju, proti predrznemu zaničevanju starosvetega prava.*)

„O gospod svak! — S praznimi rokami? Naši gozdi so bogati na divjačini vsake vrste, kakor je vaše polje baje polno zlatega žita! — In tako hitro! — Ali se ti je mogoče pripetila kaka nezgoda?“

„Vaši gozdi so res čarokrasni . . .“

„Starec, čuden človek, nama je pokazil današnji izlet. Veš, stric, postavil se nama je na pot ravno v trenutku, ko je hotel ata vstreliti sokola . . . Baje se ni nikdar rodil in nikdar ne umira. — Jaz sem se ga bala, le tako skrivaj sem ga ogledovala, — in vendar se mi je tako smilil. — Potem mu je zletel sokol ravno na ramo, in razumela sta se, kaj ne da, ata!“

„Družina ga videva tu že več časa; toda vselej pobegnejo pred njim; pravijo, da je gozdni mož . . . A v resnici je to kak begun tam iz tega plemena v Primorju . . . Toda mi pazimo nanj! — Neplačan nam plaši divjačino, straši ljudi in kviri izlete!“

Čelo gospoda Albrehta je potemnelo; videl je nekolikokrat sam starega moža, toda vselej mu je mraz pretresel kosti, in potem je vedno tožil, kako ga boli glava vsled teh bodečih tujčevih očij. In vselej je bil vesel, ko se mu je zgubil izpred oči, in nikdar si ga ni upal vprašati, kaj in zakaj . . .

„In taki so tudi rušitelji deželnega miru! — Tu in tam je tudi v moji mejni grofiji še vasica, kjer jih razumejo,

*) Palaický, Dějiny národa Českého, dela I. č. 2., str. 96.

kjer jih sprejemajo med se. — V mirnih prebivalcih in podanikih vzbujajo zaman stare spomine, da ni bilo vedno tako, da so naši običaji tuji običaji, da je naš jezik tuj jezik . . . Še pred nedavnim so se upirali v Altenburgu, češ, da so med njimi vsi svobodni možje, da je bila tlaka njihovim očetom neznana . . . Toda temu je pomagalo nekoliko vislic!“

Mejni grof je gledal še temneje.

Premisl ni odgovoril nič.

Deklica je tudi umolknila. Naenkrat ji je prišlo na misel, da bi ta-le stric mogel res tudi tega starca obesiti na vislice.

„In če bi zanj prosila, striček?“

Kakor bi mejni grof ne čul.

„In če bi se mi pridružili tudi atej? — V svojih gozdih želiš mirno življenje lisicam, jazbecem, kunam — in v njih bi ne hotel trpeti človeka, tako starega, popolnoma nezmožnega brambe? Striček, tvoje srce vendar ni tako trdo!“

„To je pogan . . .“

„Če je prav, striček! — Dobrogost mi pravi, da Kristus tudi poganov ni zametoval — nikoga, — da je hotel imeti vse v svoji čredi . . .“

„Saj stric ne stori nikomur nič hudega, če ti prosiš zanj! — Pojdi in bodi brez skrbi!“ je spregovorila Albrehtova gospa, ki je prišla z deklinino materjo s hodnika na dvor ter prijela deklico za roko.

„Hočeš, nočeš, mora človek umolkniti pred njenim razumom!“ je rekel mejni grof proti Premislu. „Njen razum se vendar razvija prehitro. Kje pa najdeš take besede na

ustnicah celó dvanajstletne deklice! Bajе to ni dobro znamenje! Večkrat slišim, da je preveč razvita otroška pamet podobna cvetlici, ki ima mnogo moče . . . Hitro požene v višino in zazeleni ter prične potem veneti, ko bi morala cveteti najbujneje . . . Mogoče bi bilo boljе, da bi Dobrogost končal svoje poučevanje . . . Če ga opazujem natančneje, se mi poleg tega tudi dozdeva, da mu tukajšnji zrak noče ugajati.“

Grof je prišel danes na ta predmet popolnoma nena doma. Že večkrat je hotel govoriti o stvari; toda nikdar ni mogel najti ugodne prilike. Nameraval je, da bi se zdelo, da je prišel na ta predmet slučajno.

Duhovnik Dobrogost mu ni ugajal takoj, ko ga je zagledal prvič. In kakor pravijo izkušeni ljudje, se prvi učinek pogostokrat ne more več izbrisati. Prihajalo mu je na misel, da je ponižnost tega božjega služabnika samo plašč, pod katerim se najlažje vse prikrije. Prijaznost, o kateri je pričala na Dobrogostovem obrazu vsaka poteza, si je razlagal za prilizovanje, zdržljivost, ki se ni rada udeleževala grajskih veselic, za hlimbo, in njegovo malobesednost je primerjal prikritosti. Zakaj so ga prav za prav vzeli seboj? Duhovnikov je tu dosti. In pogrešeno je tudi to, da je bila sestrina hči odgojena v duhu, ki se nikakor ni strinjal s stričevimi nazori. To ji bo moglo enkrat škoditi, ko ji bo enkrat oče iskal ženina. Čehi okrepe prijateljstvo s sosednimi nemškimi rodovi najtrdneje, če stopijo knežji rodovi med seboj v krvno sorodstvo. In zato bi bilo deklici v korist, če bi jo odgajal nemški duhovnik . . . Albreht je danes pričel govoriti s svakom o tem predmetu prvič.

„Hčerka, ljubi Albreht, se je navadila nanj skoro bolj kakor na očeta!“

„In to zaradi tega, ker je očetov upliv manjši kakor tuji!“

„Dobrogostu zaupam popolnoma. Njegov značaj je čist kakor kristal, njegove besede kakor zlato . . .“

„S svojo hvalo, ljubi svak, si se prenačlil nejudenkrat.“

„Bog ve, da se v tem slučaju ne motim. Hčerko imam raje nego samega sebe . . . In nezanesljivim rokam bi je gotovo ne poveril . . .“

„Tako si govoril tudi tedaj, ko so ti tvoji gospodje obljubovali pokorščino, da se moreš na njihovo pomoč zanašati trdneje kakor na skale . . . In razpršili so se kakor vrabci, če zaženeš v njihovo sredo!“

„Prijetelj, kdor prostovoljno jé s kom kruh v prognanstvu — ta skrbi gotovo najmanj za svojo osebo. In če mi hočeš storiti uslugo, te prosim, svak moj, ne dotikaj se duhovnika rojaka . . .“

S stolpa je naenkrat zadonel glasni rog enkrat — dvakrat — trikrat — bolj in bolj zategneno.

„Grof Grojski,“ je potem oznanil stražnik na dvor. Jezdece, ki so gnali konje v diru, je spoznal po barvi že iz daljave, kakor hitro so prijezdili iz gozda.

„Že koliko časa ni bil ta pri meni na obisku! — Gotovo je vzrok njegovega prihoda važen.“

Premisl je odkorakal z grofom proti brani.

„Iz dna duše mi bodi pozdravljen!“ je spregovoril Albreht proti svojemu gostu, ko je komaj prišel skozi vrata. In ko je skočil s konja, sta se poljubila, s Premislom pa sta si samo stisnila desnice.

„Slabe novice prinašam, gospod mejni grof . . .“

„Dobrih smo se že odvadili, gospod Henrik!“

„Toda poročila, s katerim prihajam, se gotovo nisi nadejal; in gotovo tudi ti, gospod, ne pričakuješ kaj podobnega!“

K Premislu se je obrnil Grojski s trpkim, skoro strupenim nasmehom.

„Torej?“

„Čehi se bližajo mišenskim mejam v neobičajno velikem številu.“

„Čehi?“ je vskliknil začudeno Premisl.

„Tako je! — Čehi!“

„In kdo je njih vodja?“

„Knez Spitignjev!“

„Mogoče si vendar premisli, predno napade našo zemljo.“

„Vse ljudstvo beži od mej v gozdove! — Niti trenotek se ne smeš obotavljati, gospod mejni grof . . . Takoj moraš pričeti z delom, — še ta trenotek!“

„In brez poročila?“

„Posel pride, ko bode že prepozno!“

Mejni grof je imel na jeziku prečudne besede; toda ni jih izrekel. Samo obstal je z očmi na Premislu in ga vprašal: „Kaj praviš k tej novici, moj ljubi svak?“

„V tvoje vrste stopim . . .“

„In se boš bojeval proti svojim rojakom?“

„Proti vazalom Rudečebradčevim!“

Premisl je krčevito stisnil ustnice, in njegova desnica je obstala ob boku, na ročaju dolgega vitežkega meča.

In zdaj mi je jasno, zakaj se potika tukaj oni čarodej!
— Gotovo je vohun! — Zato si upa tako blizu!“

Premisl ni spregovoril nobene besede več. Tudi ni poslušal, kaj pripoveduje Grojski grofu. Zdelo se mu je, da meri vsaka njegova beseda na to, zbadati ga z očitanjem. Tuji vzduh je legel na njegovo glavo naenkrat, kakor granitni kamen, in pljuča so mu komaj zadostovala, da je mogel dihati. Kdaj bode konec teh dnij? Kdaj bo mogel vendar zavladati v rodni zemlji, da jo reši iz propasti, kamor je spela z videčimi očesi in šliščimi ušesi? Kdaj bo mogoče razdrobiti te nenaravne zveze, s katerimi je vsak njegov korak obtežen kakor z nedvigljivim kamenom? Ta-le pohod bi mogel mnogo koristiti njegovim namenom. Toda kaj, če jo potisne v bodoče čase dalje — mnogo dalje? Premisl si ni upal niti premišljati o teh mogočih nasledkih . . .

In niti ura ni pretekla, ko se je grajsko služabništvo razšlo na vse strani sveta po mišenski deželi, v vse gradove in trdnjave, v vsa mesteca in mesta, da bi najdalje tekom treh dnij vse brambe zmožno ljudstvo zasedlo češke meje; nekaterim poročilom so bile pridružene tudi grožnje, kakor izguba fevdov, mestnih pravic in odlikovanj . . .

Vojna je bila v tedanjem času popolnoma navaden pojav, katerega so se veselili povsodi po trdnjavah in gradovih. Orožje so imeli neprestano pri rokah že zato, ker — zlasti v nemških deželah — drug ni bil varen življenja pred drugim.

In takoj prihodnji dan je odjezdil mejni grof Albreht z izbrano četo, spremljan od Premisla in grofa Grojskega.

Svaka sta se razlikovala že na zunanje.

Na mejnem grofu železo na čelu, čelada izgotovljena na najnovejši način, tilnik popolnoma zakrit, obraza ni bilo mogoče videti, za oči in usta so bile puščene v jeklu odprtine, jeklo samo je bilo zavarovano z močnimi železnimi obroči, čelada je bila najbolj podobna posodi z ravnim dnom. Na težki svilnati vrvi je bil ščit, s katerim se je mogel zakriti od obraza do sedla. Ob boku mu je tolkel ob ostroge in zvenel težak starosaski meč. Trajalo je skoro celo uro, predno je bil gospod Albreht gotov s svojim oborožanjem in predno so se mu vse železne plošče prilegale. Skoro jednako je bil oborožen grof Grojski.

Premislu je pokrivalo prsi samo kožnato krzno, pod katerim se je prilegala telesu tako imenovana „žična“ srajca, katero so Čehi nosili baje že za časa svetega Vaclava. Na glavi je imel samo tako imenovano polčelado, in konj je bil brez vsakega kosa železa. Meč na levi strani je bil tudi čisto priprost. Možno bi bilo reči, da se more na tem Premislovcu na prvi pogled spoznati, da je izgnančev kruh.

Gospe so spremile svoje soproge pred vrata.

Ta grad je v zatišju; tu hodo tudi najbolj zavarovane. Grajska družina se more najmanj mesec dni braniti proti znatni sili oblegovalcev.

„Prizanašaj svojim rojakom, kjer boš le mogel . . .“

„Atej, med njimi so tudi očetje, s katerih otroci sem rastla skupaj . . . Bile bi sirote . . . Ah ta beda!“

In deklica, ki se je s temi besedami pridružila svoji materi, je vzdihnila tako globoko, iz dna svoje mlade, zamisljene duše.

Duhovnik Dobrogost, ki je stal poleg, je povetil glavo, in celo Premisl je obrnil obraz v stran.

„In vrni se živ in zdrav!“

„Da ne bo tvoj Dragušek sirota . . . Ko bom vstajala in legala bom neprestano pobožno molila za-te . . .“

Duhovnik Dobrogost je pozabil za trenotek na vse, tudi na svojo rodno zemljo, na to osirotelo mater, ki je vzgojila toliko sinov, katerih pa je le malo — tako majhno število ostalo vernih in poštenih . . . In zdaj jo skoro vsi odganjajo od svojih pragov in vsak postavlja na domače ognjišče malika samopašnosti . . . Prej so bili nameščeni tam hišni bogovi, varuhi vse rodbinske sreče, in zdaj je tam spaka, ki je najhujša v javnem življenju: samopašnost . . . In tej pošasti darujejo njegovi rojaki svojo čast, svoje premoženje, svojo kri . . . Kdo jo prežene z ognjišč in kdo postavi tja zopet ne sicer hišne bogove, ampak ljubezen do matere, otroško prijaznost, res sinovsko udanost in požrtovalnost, ki bi bila pripravljena darovati svoji roditeljici tudi krvave žrtve . . . Mogoče ta-le Premisl?

In na te misli je za trenotek pozabil duhovnik Dobrogost ob besedah svoje gojenke Dragomire, Premislove in Adletine hčerke, ki je bila po svoji duši in svojem stasu podobna angelju . . . In ko so se njegove oči oprostile megle, je vrsta jezdecev zajezdila že v gozd. Niti tega ni videl, kako mu je knez poslednjič mignil z desnico v slovo.

Draguška se ni mogla znamenitneje posloviti od očeta, kakor z vročo, iz dna otroške duše prikipevajočo željo, da bi varoval življenje rojakov, kjer bo le mogoče . . .

„Naj so ti, gospod moj, te besede iz ust tvoje ljubljenske ukaz, katerega ji je pošepetal na jezik duh-varuh svetovaclavske dedine, ne samo za danes ali jutri, ampak za vse bodoče čase . . . Enkrat sedeš na prestol svojih

očetov! Bodi svojemu ljudstvu v domovini, kar je tebi tvoja hčerka v tujini . . .“

„Tako naenkrat si se zamislil, oče Dobrogost!“ je zažvrgolel poleg njega oni ljubki glas. „Kakor bi slutil nesrečo . . .“

„Dragica, sedaj nisi pogodila. Prišlo mi je na misel, kako se vračamo na Češko: koder idemo, povsodi polno ljudij, povsodi radost, povsodi veselo vriskanje; kako pozdravljajo tvojega očeta, kako nam prihajajo naproti s šopki, ki so jih zvali iz najkrasnejših cvetlic, kako venčajo tudi naše konje . . .“

„In bode to kmalu, oče Dobrogost?“

„Niti ne nadejamo se!“

„Da bi Bog dal!“ je rekla gospa, ki je bila visoke rasti, plavih las, sivo oblečena in bledih lic, na katerih so se še zrcalile solze, ter je gladila deklico po sencih.

„In sveti Vaclav, mamica!“ je pristavila Draguška. Potem so se napotili vsi v grajsko kapelo.

III.

„Trdi mož, oče Dobrogost, trši kakor kamenje, iz katerega je sezidan ta grad . . . Niti ne odgovori mi nikdar. In vendar me gotovo razume!“

„Boljše, če o tem nič ne veš!“

„In ti veš, oče Dobrogost?“

„Ne vem, Draguška! — Kako bi mogel vedeti?“

Oče Dobrogost je pričel Otokarjevi hčeri pripovedovati pripovedko; toda deklica ni poslušala. Njen pogled je

bil obrnjen v stran, kjer se je dvigal v oddaljenem delu gradu v zrak siv stolp, v katerega odprtinali, podobnih oknom, je rastla množica netreska in so zelenele velike plasti mahu. K temu stolpu je prišel redkokdaj kdo; ne zato, ker bi mogoče to branila strašna povest ali samo bajka, ampak ker je bil popolnoma s poti . . . V starih časih, ko se je še kje ponosno dvignila slovanska glava, je bajke potem preišljevala v stolpovih obokih, kako težko je prodreti z glavo debele zidove. In včasih je jetnikova glava to tudi poskusila.

Deklica se je večkrat zgubila v to zakotje. Tu so rastle in se rdečili tako ljubko kartuzijanski klinčki, — tako bogati, polnolisti. In Draguška je znala z njimi govoriti o svojem otroškem svetu, da se je Dobrogostova glava često zamislila, ker je bilo v deklíčjem govoru toliko resnice, dasi jo je izgovarjala dekllica nevedé, da je pri tem obstal tudi razum, očiščen v šoli življenja z zlatom in izkušan v najpožrešnejem ognju.

Včasih je Draguška naenkrat umolknila, pritajila v prsih tudi dih in napeto poslušala. Zdela se ji je, kakor da odnekod iz tega stolpa prihajajo človeški glasovi, toda potlačeno, kakor iz ust, ki so prisilno zaprta in še hoče kdo klicati z vso silo na pomoč.

„Ali ne čuješ, oče?“

Duhovnik je dvignil glavo in poslušal.

„Gotovo netopir, kateremu se zdi dan že predolg,“ je razlagal, dasi so se zdela ti posamezni glasovi tudi njemu, kakor da prihajajo iz človeškega grla.

Toda dekllica si ni dala tega dopovedati na nikak način. Le da je bil ta sluga kakor kamenit steber in po

svoji zunanjosti popolnoma podoben medvedu; imel je tudi pri tem stolpu sam svojo sobico in nikdar ni zahajal med ostalo družino.

In odkar je odjezdil stric z očetom na boj, je bilo pogosteje slišati čudne glasove.

In nikjer ni bilo človeka, katerega bi mogla vprašati, kak nesrečnik je tu. Otroška zvedavost je najbolj neukrotljiva.

Nekega jutra so zagledale grajske straže starca, katerega glava je bila rdeča od krvi. Ležal je, obrnen z obličjem proti zemlji, ravno pri kamenu, za katerim se je že pričenal globoki jarek in kamor je vedno padal dvigljivi most. Sreča, da je ostal še tukaj; le korak dalje, in bilo bi po njegovem življenju. Zdelo se jim je, da je v omedlevici; niti zganil se ni.

„Spraviti ga moramo pod streho!“ je rekla gospa Adleta.

„Kdo ve, kdo bo opravljal pri naših službo usmiljenega Samarijana,“ je pristavila njena svakinja.

Toda oskrbnik se je protivil izpolnitvi grofičinega ukaza. Imel je strogo ukazano, da ves ta čas ne sme pustiti v grad nikogar, razun če bi prišel z geslom, katero je vedel samo on in grof s Premislom.

Tukajšnji oskrbnik je bil izkušen služabnik. Za časa vojne se ne sme zaupati nikomur. Ljudje se znajo skrivati pod najneverjetnejšo krinko. In zgodilo se je že neštivilno krat, da so padli vsled lahkovernosti in usmiljenja najbolj utrjeni gradovi.

„Toda ali ne vidiš, brezčutni človek, kako krvavi njegova glava in kako težko diha? — Ali ne vidiš, da je to siv starec, ki stoji mogoče že nad grobom in je z jedno

nogo že v večnosti! — Naj se vsaj pod streho loči njegova duša od telesa! — Teta, usmili se nesrečnega.“

„V gradu sem jaz gospodinja — spusti most in odpri vrata.“

„Za vse sem odgovoren svojemu gospodu, drugemu za nič, in če bi tamkaj ležal moj lastni brat in če bi prav vedel, da ga ohranim, bi ne ganil niti z roko!“

Od spodaj se je začul na utrdbe zategnjen stok.

Stari mož je poskušal vstati. Toda ni mogel.

„Tako spustite most . . .“

„Le drznite se; na utrdbah zapovedujem jaz . . .“

„In odprite vrata!“

Gospa grofica je stopila na kraj nasipa. Družina se je že pripravljala, izpolniti grofičin ukaz.

Oskrbnik je zgrabil meč.

„Roko odsekam vsakomur, ki se le dotakne verig!“

„Tudi meni?“

Deklica je priskočila, in predno se je oskrbnik nadejal, se je začulo pokanje, in most je obokal globoki jarek. Ti ščebetalki se hlapci niso mogli ustavljati, dasi so razumeli le tretjino tega, kar je pravila. Naenkrat so bila odprta tudi vrata in Draguška je bila hitro kakor lastovka pri starcu, ki je zopet ležal, obrnen z obrazom v zemljo.

„Vstani! — Slišiš? — Pri dobrih ljudeh si!“

Starec je dvignil glavo.

„Za Boga — to je on —! — Kaj se ti je pripetilo?“

Stari mož je gledal okrog, kakor da ne veruje niti svojim očem.

Oče Dobrogost se je nagnil nad belo starčevo glavo, kakor da se hoče prepričati, če rane niso nevarne . . . Dal mu je tudi steklenico z vinom, da bi se okreščal.

Toda stari mož ga je zavrnil z roko.

„Vzemite ga na rame in odnesite v sobo!“ je vzkazala grofica.

Hlapci so ubogali takoj.

Oskrbnik je stal daleč proč in bil podoben kamenitemu kipu, kakor da je izginilo iz njega vse življenje. Vendar se ni nikdo zmenil zanj. Goli meč se mu je zarival v zemljo.

V sobi je starec odprl oči; zdelo se je, da prihaja k sebi.

„Starček, kdo te je ranil?“

Starec je molče uprl oči na vprašalko. Samo pokimal je z belo, okrvavljeno glavo.

„Ali moreš govoriti? — Kdo se je osmelil, dotakniti se tvojih sivih las?“

„Ti si me že videla, — vem — spominjam se — šele zdaj, — ne čudi se, da te nisem mogel takoj spoznati. — Ti si Otokarjeva hči, ti si njegov ljubček . . .“

„Sem, starček!“

„Toda temu je že grozno dolgo, kar sva se videla, in ti si še vedno otrok?“

„Pred nekoliko dnevi, starček. Temu ni niti teden dnij!“

„Sto let mora biti temu. — Jaz sem bil v tako daljnih krajih, pri svojih pradedih — danes se vračam od tamkaj —“

„Motiš se, dedeček! — Mi smo te zagledali, doli pred jarkom! — Toda kdo te je vendar ranil?“

„Ali veš, kdo? — Gotovo ne ugameš? — Ali se spominjaš, na koga je meril takrat tvoj oče?“

„Na sokola — —“

„Jaz sem ga opominjal, ker sem ga poznal od pradedna . . . Bila sva si prijatelja kakor brat bratu. — Razumela sva se kakor nikdo drugi — — Jaz sem ga svaril, jaz sem ga prosil, naj ostane pri meni, da ga pričakuje tam gotova smrt, on si ni pustil dopovedati na nikak način, in ko sem ga prijel za peruti, ko sem ga hotel pritisniti k sebi, mi je dal okusiti svoje kremplje in svoj kljun . . . In ko ga dobe med se, ga ubijejo, ga potolčejo s kiji. Mogoče ni po njem ne duha ne sluha več . . . Tako dolgo časa!“

„Saj je temu še čisto malo, nekoliko dnij . . .“

„Nemogoče, starček . . .“

„Ljudje se po stoletjih vračajo — z istim obrazom — popolnoma tako, kakor so bili nekdanj na zemlji . . . Jaz sem videl vse svoje prednike — od tega, ki je v moji rodni zemlji razoral prvo brazdo, nekatere izmed naslednjih sem še poznal za otroških let, dobro sem se spominjal na nje, vsi so imeli glave povešene, oči kalne, na svojih obrazih izraz globokega gorjã, le zdaj in zdaj je pogledal drug drugega, toda v teh pogledih je bilo očitiranje, ostrejšje od najbolj bodečih igel, jaz sem vselej obrnil pogled v stran . . . Tu so stali drug poleg drugega Vlčan, Dražko, Godeljub . . . Ta je imel okoli vratu obešeno vrv in kadar koli je zganil z njo, vselej se je zvil Dražku iz grla grozen krik, in modre ustnice mu je pokrila bela pena. — Poleg Godeljuba Slavomir, Čedrak, Gostimisl, Nakon

Dabomisl, Stojgnjev, Želibor z Mestivojem, Pribignjev, Onodrag in potem ta . . .“

Starec je prišel težko dihati in na beli glavi mu je kri pordečevala lase bolj in bolj. Stoprav čez nekaj časa je izrekel sledeče ime :

„In potem Gotšalk . . . Nesrečno lončinsko klanje! Čemu dalje imenovati prednike, katerih vsi so imeli z rodno zemljo najboljše namene in so vsi umrli, hoteči jo povzdigniti . . . Nesrečno lončinsko klanje! Nesrečna žrtev Radgostska! Tam je tekla nedolžna kri in klicala maščevanje ! — Večno živeči bogovi! — Kake strašne misli mi drve po glavi!“

Draguška se ni niti ganila od starca in ni spustila očij od njega. Besede, ki so se izvijale z nepopisljivim glasom njegovim ustnicam, je poslušala s pritajenim dihom, da bi ne preslišala niti jedne. Vsa ta imena so se ji zdela tako znana, kakor pravih njenih prednikov . . . In o njih ni slišala skoro nikdar. Le tako mimogredé so govorili na očetovem dvoru o sušečih se vejah slovanskega debla v polnočnih krajih, kako vene bajè vejica za vejico, in da je le še tu in tam mogoče očesu najti nekolikolistnato mladiko . . . Obširnejših poročil ni vedela. O tem predmetu ni hotel govoriti niti oče Dobrogost. Čelo mu je potemnelo, obličje se mu je pokrilo z nenavadnim izrazom in nato je vselej rekel samo: „Vaši polnočni bratje naj vam bodo v svarilo. Delajte drug za drugega in ne pozabite poslednjih besed velikega Svetopolka.“

„Ti si tu — pri meni — bela golobičica?“

Starec je zdaj uprl pogled na Draguščino lice s smehljajem, kakor morda že davno ni igral okoli njegovih ustnic.

„Ti si oznanjevalka pokoja — ti si poslanica miru.

— Odkod si priletela k meni?“

Starec je položil roko na dekličina senca.

„Od tega, katerega si imenoval naposled . . .“

„Od Gotšalka?“

„Od tega!“

„In kaj pravi?“

„Da se vrnejo v Polabsko nekdanji časi in da se tu povsodi razglasijo zvoki slovanski! — Da oživi vsa naša zemlja in se odpró neštevilni grobovi, da vrnejo trupla, ki mnogo sto let počivajo v črni prsti!“

„Ti bela golobica!“

„Potrebuje miru — počitka — pojdi Draguška!“

Oče Dobrogost je vstopil v obokano sobico, kjer je sedel na postelji pol vzravnán čudni, stari mož.

„Jaz med tem pregledam njegove rane ter jih izčistim in obvežem!“

Duhovnik je pristopil k postelji. Starčevo obličje se je naenkrat stegnilo v strašen izraz. Njegove roke so se stisnile v pesti, ustnice so se krčevito grizle, oči se je zdelo, da so izstopile pod pepelnatimi trepalnicami skoro za polovico, in celo starčevo telo se je treslo v grozničnem razburjenju.

„Vi — vi — vi — besovi služabniki — vi ste zapeljali Gotšalka — tujci — na ustnicah med, v srcu strup — vi — proč od mene — — in jaz se ne morem — ne smem vrniti — — jaz moram ostati na zemlji — —“

„Odidi, deklica; kakor telo potrebuje zdravlja tudi njegova duša. — Pomagaj mi Bog sam! — Te besede niso za tvojo mlado pamet!“

Draguška je poslušala. Očetu Dobrogostu ni bilo nikdar treba dvakrat ponavljati svojo besedo. Toda predno je odšla, je hotela še nekaj reči; da bi se nad tem starcem ne jezil zaradi poslednjih njegovih besed, da ubožec ne more za to . . . Prišlo ji je vendar takoj na misel, da se oče Dobrogost ne more nad nikomur jeziti, če bi bil to prav njegov najhujši sovražnik. Nato je zapustila sobico.

In komaj je izstopila, so zopet prileteli na njena ušesa tako obupni glasovi, kakor bi klical nekdo za vse na svetu pomoči. Za nekaj časa je obstala pred stolpom, kjer je sedla na kamenito klopico, od vseh strani obraščeno s slakom, koprivami in kamilicami.

V travi je ležal širok meč brez nožnice, ob katerega lesku so se solzile oči in nehoté zapirale. Sluga, katerega smo omenili že zgoraj, si je napravljajal nov lok ter poskušal njegovo prožnost. Toda na rujavem, s pepelnato brado zaraščenem obrazu se ni ganila niti jedna kita. Le kadar se je začul od spodaj sem nepopisljivi stok, se je zdelo, da se je zaničljivo nasmehnil; toda takoj se je razlil po njegovem obrazu zopet izraz ledene hladnokrvnosti.

Takrat si ni Draguška niti upala k njemu. — Sluga je spuščal strelice v nasprotno utrdbo. Pušica se je izborno obnesla. Strele so se zarivale v hrastove klade kakor v perje.

IV.

„Zdaj mu je boljše . . . Za nekaj dni bo popolnoma dobro! Toda še vedno potrebuje miru in počitka!“

„Govoril je tako čudne stvari. Posameznih imen se spominjam še dobro . . . Gostimisl, Pribignjev — Got-

šalk . . . Spomin na zadnjega ga je grozno razburil . . . Kdo je bil Gotšalk, oče Dobrogost?“

„O velikem svetniku vaše krvi sem ti pripovedoval že mnogo — premnogo —.“

„Tudi mislim nanj vsak trenotek, in molitev, katero si me naučil, molim vsak dan zjutraj in zvečer, da bi potolažil žalostne, pregnal vse hudo in nam izprosil usmiljenje . . .“

„In Gotšalk, Draguška, je bil severnim Slovanom sveti Vaclav.“

„On je vendar pregovoril njegovo ime s tako odpornim glasom!“

„On, ljubček moj, je vere, kakoršna je bila tudi po naših krajih pred Borivojevim krstom . . . In če bi ne bilo tega velegrajskega krsta, koliko starcev, temu na las podobnih, bi bilo danes po svetovaclavskih zemljah! Koliko bi jih blodilo iz kraja v kraj in ne našlo nikjer obstanka, nikjer miru . . . V rodni zemlji bi vladali tujci, v krajih, kjer so živeli prej naši bratje, bi naseljevali svoje rojake . . . Silno težko si je le predočevati, kaj bi bile s svetovaclavsko dedino. — Niti slutnje nimaš, drago dete, kako nesrečni so kraji, ki so starčeva zibelka. Vem vse, — vem o vsem zelo dobro, in vendar se mi zdi večkrat, da ne more biti resnično, kar so skusili, predno so — umrli!“

Oče Dobrogost si je zdaj zakril obraz z obema rokama.

„Gotšalk je razumel, kaj more spasiti njegovo ljudstvo, obraniti njegov jezik in ohraniti slovanskemu narodu domače pokrajine . . . Z bistrim očesom je opazil, kaj kje manjka in kako je mogoče temu pomagati . . . Dokler bodo

tujci rekali: „Mi prihajamo k vam v imenu Gospodovem,“ dotlej bodo kovali verige, da bi jih vrgli ob ugodnem času njegovim bratom okoli vratu. Toda ako sami postavijo nad svojimi dvori, nad svojimi kočami križ, jim takoj iztrgajo iz rok lokavo smrtonosno orožje. Potem morajo Nemci priti z obrazi brez krinke, in tako se navadijo Bodrci in njihovi sosedje prav postopati z njimi . . . In zato je začel povsodi, kjer in kakor je le mogel, staviti križe, zidal je kristjanska svetišča, potoval iz kraja v kraj, povsodi sam razkladal evangelij v slovanskem jeziku; toda prišli so časi, ko ga rojaki niso hoteli razumeti. Mašili so si ušesa, da bi jim ne bilo treba slišati, zapirali oči, da bi jim ne bilo treba videti, teptali z nogami, da bi preglušili oznanovalca. V Ratiboru in Rarogu ste tudi že bili ustanovljeni slovanski škofiji, v Ljubici, Stargradu in Lončinu postavljeni samostani . . . Gotšalk deluje bolj in bolj goreče, toda neprijatelji se napravljajo tudi zoper svojo rodno zemljo k upor. . . . In kdo se smeje? — Sosedje na zapadu. V Lončinu teče Gotšalkova kri in z njo potoki še tisočerih kristjanov. Samostani so razdejani do tal, služabniki križa kamenani, Raroški škof odpeljan v Radgošt med ptice, noge in roke so mu odsekane, in na žrtvenik Radogostov je položena gola, okrvavljena glava starčeva . . . Po slovanskih krajih se je razlegalo stokanje in plakanje, toda tudi smeh in skoro zverski krik, in mejam so se bližali grobarji, prihajali so kot usmiljeni Samarijani, da bi razrušene hrame božje zopet postavili, toda skopali okoli njih tudi grobove . . .“

Oče Dobrogost je umolknil. Po njegovem obličju se je razlil izraz, katerega ni mogoče popisati. V sobi je za-

vladala mrtvaška tišina. Draguška si ni upala niti jednega vprašanja več. Njena mlada glavica se je zagledala skozi okroglo okence proti gozdom, nad katerimi se je polagoma vzdigoval somrak, vsak trenotek bolj in bolj neprozoren. In na očesca so se ji prikradle težje in težje meglice, dokler niso prešle v solze, ki so pritekale kakor dva bisera na sveže, ljubko njeno lice. V tem trenutku je posvetil v izbo poslednji odlesk večerne zarje in z zlatordečim svitom ožaril dekličino postavo . . . Draguščine oči so bile neprenehoma uprte v daljavo, solzi na dekličinih licih ste bili podobni rubinom, ustnice polodprte, in roke sklenjene . . . In zdelo se je, da se v tem zatopljenju sklepajo krčeviteje in krčeviteje . . .

Duhovnik je tudi še vedno molčal. Njegova duša je blodila po polnoči, kjer so kraji ravni kakor miza, v teh krajih, kjer se oko odpočije, kjer je povsodi križ in povsodi grob . . . Ali ne bode nikdar mogoče, da bi ti grobovi oživel, da bi vrnili svoje žrtve?

„Ali si čul, oče Dobrogost?“ je naenkrat zaklicala deklica in stopila k oknu.

„Nikjer se ne gane niti listič!“ je odvrnil Dobrogost, vstal in tudi pristopil k oknu. — „Mirna, brezvetrna noč!“

„Zopet! — Le poslušaj!“

„Mogoče je švignil tu mimo netopir.“

„Ne morem se motiti! — Vendar pazi, oče!“

„Mamica bo že čakala, gospa teta istotako . . . Pojdi, Draguška!“ Tudi Dobrogostu se je zdelo, da sliši čuden glas, ki s silo prihaja iz človeškega grla. Toda zakaj vznemirjati deklico in jo utrjevati v domnevanju, da je v zakotnem stolpu obsojen nesrečnik v dosmrtno ječo!

Gospa Adleta je z mejno grofico res že čakala. A nič jima ni bilo do pogovora.

Danes je bil temu že peti dan, kar sta njiju moža odšla v boj, in od tega časa ni bilo od nikoder nikakega poročila, kakor bi bile meje češke zemlje na koncu sveta. Minulo noč je naznanil stražnik glavnega stolpa žar na poldanski strani, segal je baje od vzhoda do zahoda; toda nekdo je izrazil mnenje, da bi moglo biti to tudi od ognjev, katere si je zakurila vojska, da bi ne bila nenadno napadena. Bila je sicer tema, da oko ni videlo niti pet korakov pred se; toda odsev požara je bil vendar ločljiv od ognjev v taboru. Oskrbnik, ki je izročil svoj posel rokam mejne grofice, ker je bil neznan starec spušččen v grad zoper njegovo voljo, ni zinil k temu niti besedice. In sluga, ki često ni zapuščal niti po noči svojega bivališča na kameniti klopici pri zakotnem stolpu, se je zbadljivo nasmehnil in tudi molčal. Toda mogel bi bil povedati kaj več. Bil bi prisegel, da je slišal čuden šum, kakor kadar potegne burja, da je prišel na njegova ušesa tudi glas jekla, kakor kadar v daljavi vdari strela. Toda zakaj zastonj strašiti gospe! Ko pride sovražnik, bo strahu tako dovolj. Vendar najde tukajšnjo posadko na svojem mestu. In tukajšnje utrdbe tudi nekaj vzdrže.

„Postavite, častite gospe, vso svojo nadejo v Gospoda, katerega pevec je nekdam pel, poln zaupanja v pomoč od zgoraj: ‚S svojimi rameni te obsenči in pod njegovimi krili boš upal. Kakor ščit te zaščiti njegova resnica; ne boš imel po noči strahu . . . Pade jih ob tvojem boku tisoč in deset tisoč na tvoji desnici; toda tebi se ne približajo . . .“

Toda naj je imel oče Dobrogost na jeziku besede kakor zlato, tolažbo kakor balzam, ko pripleza v glavo huda slutnja, jo težko kedo odpravi, prikraja se vedno dalje in dalje, v srce, iz srca v dušo, iz duše v jetra in v najbolj skrite kote človeške notranjosti . . .

Draguška je bila zopet zeló molčeča, njen obraz je postal čudno resen; neobičajen pojav v otroškem značaju; in njene oči so bile vedno preprežene s čudnimi meglami. Kaj vse je tičalo v tej glavi že za mladih let! Utisi mladostnih let so najtrajnejši; nejudenkrat odločujejo o celem bodočem življenju. Tudi starec jih kliče čisto iz brezkončnih globin nazaj, da bi se okrepčal z njimi vsaj za trenotek . . . Tako popolnoma so podobni cvetom najprve vesne . . .

Draguški so rojile po glavi severne dežele, s katerih ji je prvič odgrnil neprozorni zastor oni starec, s katerim so se sešli na sokoljem lovu, drugič zopet on in tretjič oče Dobrogost. Tako mimogrede se ji je vrinila v glavo primera z njeno domovino . . . Tam so se vzdignili drug proti drugemu sinovi jedne matere, dokler ni postlal tujec vsem poslednjega ležišča, in v domovini ni skoro nič drugače . . . Saj tudi sedaj stoji oče nasproti svojim stricem. Res, nenavadne misli za dvanajst ali trinajstletno dekličjo glavo . . .

Naenkrat se je oglasil v stražnem stolpu rog; tedaj pa ni prenehal. Njegov glas je donel nekako prestrašno . . . Obe gospe sta prihiteli prestrašeni k oknu . . . Po gradu se je že razlegal tudi zvon; toda njegov kembelj je tolkel po nekolikosekundnem premolku. Tako zvone k orožju.

„Kako daleč more to biti?“

„Kak dan hoda, jasna gospa!“

„Da bi ti prvi pomladni grom odbil jezik, lažnjivec!“ je kriknil oskrbnik nad stražnikom, ki je vedno odgovarjal svojim zapovednikom to, kar jim je bilo najprijetnejše. Tudi slaba poročila je zakrival pod kakim plaščem.

„Ob petelinovem klicu jim lahko pogledamo na zobe!“ Oskrbnik je ponosno dvignil glavo in uprl pogled v daljavo.

„Rekel sem: ob petelinovem klicu bi se nam mogli spodaj oglasiti. — Jasna gospa, jaz sem sicer svoj posel poveril tvojim rokam . . . Ne bilo bi mi treba biti od danes odgovornemu za nič . . . Toda ne prenesel bi tega . . . Da bi imel tu kak širokoustnež prvo besedo? — He, družina . . . Na utrdbe, vsak na svoje mesto!“

Obe gospe ste se stresli po celem telesu; mogoče tudi vsled nočnega, mrzlega vetra.

„Oče je nameril meč proti lastni krvi . . . Nesreča! — Sveti Vaclav, potolaži žalostne, varuj nas vsega hudega..“

„Kyrie elejson!“ je pristavil duhovnik Dobrogost k Draguščini molitvi in ni mogel več pregovoriti besede.

„Kyrie elejson!“ je ponovila za njim gospa Adleta z mejno grofico.

Žar je bil vsak trenotek jasnejši in krvavejši.

Po utrdbah so se razlegali grmeči oskrbnikovi ukazi, in stoletni zvon je pozvanjal neprestano.

V.

Starec, kateremu so odprli vrata in dali bivališča, je stal že precej časa pri oknu in opazoval z orlovskim očesom nenavadno gibanje. Marsikateri trenotek ni bilo čuti dru-

gega kakor šum in krik družine, ki je valila obrovske klade k glavni brani. Vzduh, ki je prihajal skozi vse špranje v notranje, je bil vsled ostro dišečega dima smolnatih bakelj tak, da bi se človek kmalu zadušil v njem.

Naenkrat se je starec vzravnal, s hitrim korakom zapustil sobico in odhitel po prostornem dvorišču. Živa duša se ni zmenila zanj, in če je mogoče soditi po njegovi brzi hoji, ni bila rana, ki mu je krvavela na glavi, nikakor vredna skrbi.

Nameril je naravnost proti zakotnemu stolpu. Videti je bilo, da se je dobro spoznal v gradu. Za trenutek je postal in se z vprašajočim pogledom ozrl okoli sebe. Kamenita klopica pred stolpom je bila prazna.

Sluga, ki se ni nikdar ganil s tega mesta, se ni mogel vstavljati kipeči krvi, ki ga je gnala z neodoljivo močjo na utrdbe.

Starec se je primaknil sedaj popolnoma k zidu, kjer je zelenel bezgov grm in kjer je moglo opaziti bistreče oko po dnevu okence, toda tako majhno, da bi vtaknil vanj komaj dve roki, stisnjeni v pesti.

Nato je nekoliko minut poslušal s pritajenim dihom.
„Petra, Lončina, Radigost!“

Za temi besedami, ki so mu prišle s polzadržanim glasom preko ustnic, je nagnil glavo popolnoma k okencu.

„Petra, Lončina, Radigost!“

Zdaj je starec govoril glasneje.

„Zveličajte jih, bogovi, — bogovi — bogovi vsegamogočni — večno živeči —“

Zdelo se je, da je prišel ta glas iz groba. Zvenel je tako otlo, da bi človeka obšel mraz, in starec, ki se je pritisikal k zidu, se je stresel pri teh besedah.

„Si-li živ, Pribislav?“

„Kdo me kliče?“

„Niklot te kliče . . .“

„Niklot je vjet, razsekan, in njegovo glavo nosijo Nemci do današnjega dne na drogu od gradu do gradu . . .“

„Niklot govori s teboj . . .“

„In kaj hoče od mene?“

„Še jedenkrat vstanemo . . .“

„Kaj rablji še niso dokončali svojega besovskega dela?“ — Pa zakaj vprašam? — Niti tega ne vem, kje sem . . . Le to vem, da sem živ v grobu. — —“

Glas je postajal bolj in bolj hripav; poslednje besede je že samo šepetal.

„Od časa do časa je priletel na okno siv sokol, spuščal notri list za listom, in vsak se je glasil žalostneje in žalostneje . . . potem je prenehal, — nisem ga videl mnogo let. — V njem je bila Niklotova duša — zdaj že ni — ni. —“

„Tu sem jaz sam! — Kaj me ne poznaš po glasu?“

V stolpu je bilo vse tiho; slišati ni bilo niti šepetanja več.

„Ti moraš biti osvobojen -- moraš. — Če bi se imelo zgoditi ne vem kaj! — Pribislav!“

„In zakaj?“

„Še enkrat se zberemo, še posled . . .“

Iz stolpa se je začul stok, ki ga ni mogoče popisati, tako kakor da bi posegla po srcu Morana z ledeno roko.

„Si me razumel?“

„Razumel. — Pomagati bi nam mogel le danski kralj! Kostí naših očetov bi mogel oživiti le vladar, kateremu se pokori morje! — Le Danec! Od tega si raje pustim razbiti črepinjo kakor bi pljunil Nmec v obraz.“

„Nesrečne misli! — Še zdaj te niso zapustile?“

„Pusti me v miru!“

„Pribislav! — Prikaživa se z roko v roci, in zagrmiva ljudstvu v uho: Kviško — kviško — kviško . . .“

„Le danski kralj . . . Pusti me v miru!“

Sluga, ki je živel svoje življenje ali na klopici ali v prigradku, se je bližal. Starčevo oko ga je takoj opazilo. In starec je imel časa dovolj, da se je oddaljil. Sluga je obhodil stolp, kakor bi sumil, da je bila tu tujčeva noga. Opazil je tudi, da je grmovje nekako polomljeno . . .

Toda starec je že sedel v sobi, kakor da ni prestopil niti praga.

„Torej se nisem motil! — To je on! — Vendar sem zasledil njegove stopnje! — Nesrečnik! — Danski kralj! — Ali ni podajal on pomočne roke, kadarkoli se je poljubilo, Nemcem proti nam? — Ali niso bile pripravljene danske ladije proti nam po dnevi in po noči? — Niti ta grob za živa ga ni ozdravil . . .?“

Starec je umolknil. Začul je korake. Bližali so se ravno v to stran.

Šum na dvorišču se je polegal. Žar na polnočni strani je bledel. Zato se je tim jasneje in prijazneje smehljal mesec.

„No, kako — starček — kako? Nisem se mogel zdržati, da bi ne pogledal k tebi. V splošni zmešnjavi bi bil skoro pozabil.“

V sobo je stopil oče Dobrogost.

Starec ga je že hotel zavrnuti; toda premislil si je. Kdo ve, če mu ne bo koristen pri njegovih namenih — vsaj v tukajšnjem gradu? "

„Tako — tako. — Spanec me obhaja . . . Če bi ne bilo tega šuma, bi imel oči že sklenjene . . .“

Starec se je trudil govoriti prijazno, kar najbolj mu je bilo mogoče.

Pripravljali so se, da bi mogli odbiti napad . . . Nekje na meji se je vnela bitka. — A kmalu bo po vsem! — Žalostni pojavi pri nas kakor pri vas! "

„Resnica — sveta resnica! "

Starec je prikimal z glavo; ni ga bilo volja, da bi se razgovarjal dalje.

„Vedno se mi je smilila tvoja domovina . . . O vašem trpljenju sem slišal že zdavnaj. Skoro neverjetno je, kaj morajo trpeti tvoji rojaki.“

„In meni se nasprotno smilite vi, — tudi že od davna! "

V teh starčevih besedah je bilo nekaj strupenega.

Zdelo se je, da je oče Dobrogost preslišal starčevo opazko.

„Veruj mi: nejudenkrat se mi je porodil v glavi čuden namen.“

„In kaj v moji? — Tvoja je mlajša, mnogo mlajša, — moja starejša, neprimerno starejša.“

Te besede so bile že skoro podobne zaničevanju. Toda Dobrogost je hotel razviti pogovor, naj bo kar hoče. S tem namenom je prišel tudi k starcu. Njegovi nameni so

bili najčistejši — najplemenitejši. Slutil je, da se bo moral mnogo prepirati . . .

„Že nekolikokrat sem hotel v zemljo, ki jo zoveš svojo zibelko.“

„In kaj tam?“

Pri tem vprašanju se je Dobrogost stresel, kakor bi ga bil obvel najmrzlejši veter.

„Kaj tam? — V jedni roki evangelij . . .“

„In kaj v drugi? — Jaz prašam: ti črni mož, kaj v drugi? — In kaj v srcu?“

Starec je zakričal te besede s hripavim glasom.

„Evangelij ima v naših krajih na vesti grozne zločine.“

„Mogoče le oni, ki so z njim prihajali k vam!“

„Če je kdaj kje kaka knjiga morila, požigala, če je kje kaka knjiga može oropala ženâ, roditelje otrok, če je kje kaka knjiga vtiskovala na čela znamenja sramote, če je kje kaka knjiga oznanjevala suženjstvo, je bil to vaš — tvoj — evangelij!“

Oče Dobrogost je čutil starčev dih na svojih licih, in starčeva roka je stiskala njegovo rameno kakor z železnimi kleščami.

„Motiš se, starec — grozno se motiš — in v tej zmoti živiš toliko let. — Vam sta manjkala v vaših krajih le Ciril, le Metod, in vi bi to knjigo poljubljali, kadar bi vstali in kadar bi šli spat, vsako besedo te knjige bi se učili na izust, slavili bi trenotek, ko jo je odprl pred vami apostol križa, kazali bi to knjigo svojim otrokom kot najdražjo dedščino, na liste te knjige bi najraje pokladali svoje glave k poslednjemu počitku . . . Vam sta manjkala Ciril in Metod . . . Imate sicer Vaclava, toda imeli niste Ljudmil,

imeli niste Borivojev . . . Tako si star, sam si povedal, da neprimerno starejši od mene, in vendar je našla tako grozna zmota vhod v tvojo dušo, naselila se v nji, in se utrdila v kamen, ki je že prerasten z zelenim mahom . . .“

Starčeva desnica je zdaj spustila Dobrogostovo ramo; zdelo se je, da je omahnila nehoté . . . Starec je sedel na svoje ležišče.

„In pomagati bi vam bilo možno še pred petdesetimi leti . . . Tvoji rojaki nimajo niti pojma o svitlih žarkih evangelija, kateri prerodi ves kraj, nimajo niti slutnje, kako cvete potem življenje v najmičnejšem cvetu . . . In še zdaj bil bi pripravljen iti v tvojo rodno zemljo . . .“

„Vsak tvoj korak je zaman. Vetri, ki vlečejo od morja sem, bi ga takoj zasuli s peskom.“

Te starčeve besede so zvene le skoro na las tako kakor one, ki so pred nekaj časom prodirale skozi okence iz zakotnega stolpa.

„Seveda . . . Tvoji rojaki niso verovali niti lastni krvi. Zato se je morala tudi vsa zemlja v Lončini namočiti s krvjo. Iz te krvi raste trnje, ki se vam samo ovija krog glave, katero vas bôde, katero se razleze po tvoji domovini tudi v najdaljnje kraje — in kar je najbolj grozno, katero se v tujčevi roki spremeni v zlato . . .“

„Ali so mogli naši očetje verovati Gotšalku? — Odkod je prinesel evangelij, odkod je prihajal križ na njegovi kroni? — Od tam, kjer so nas kovali v okove, od tam, kjer so našim dedom tesali križe, ravno take kakor tedaj v Jeruzalemu, da bi nanj obesili vašega Boga! — Gotšalk je gledal z jednim očesom preko meje in z drugim na križ. — Če so nam večni bogovi odločili, da poginemo, . . .“

tedaj poginemo ; do poslednjega poginemo ; toda ne udamo se ne . . . Razumeš ? — Svoj boj hočemo dobojevati ! Prijatelj, tako sem slab, — tako zelo slab . . .“

Starec si je podprl belo glavo z obema rokama.

Oče Dobrogost je njegove poslednje besede razumel in odšel.

„Da sem zadel na to gnezdo ? — Tu bi me še kmalu pregovorili — — mene starega Niklota, ki se ni rodil in ne umira — mogoče bi napravili, da bi se izneveril vam, bogovi mojih praočetov, da bi vas zatajil še nesramneje, kakor tedaj oni učenik njihovega Boga. — Jaz moram od tod — še jutri. — Ta je za naše namene tako popolnoma izgubljen . . . Danski kralj ! . . . Kaj nam pomaga ? — Kaj ?“

Starec se je grabil za glavo z obema rokama, in blede mesec je posvetil ravno na belo peno na njegovih ustnicah.

„Čehi so sicer ohranjeni. Toda za kako dolgo ? — V svoji domovini imajo polno križev ; ali pa med vami, ti latinec, cveto najvabljivejši cveti, katere obljubljaš nam ? — Ali se je pri vas prerodil ves kraj ? — Ali ne obračajo pri vas sinovi jednega očeta drug proti drugemu bridkega jekla, ali ne daje brat bratu iztikati očíj, ali ne sovražijo pri vas drug drugega celi rodovi ? — Ali ne sedi nihče izmed vas za tujo mizo, ali nihče ne čaka za mejami, da zanese ob ugodni priliki v svojo zibelko ogenj in meč ? — Ali ne vabite sami k sebi pošastij, katerih obraz je najstrašnejši, katerih glasovi so tisočkrat groznejši kakor glasovi krokerja, ki leta k obedu na človeška trupla ? — Le pridi še enkrat, ti črni mož, in videl bom, če mi odgovoriš na te moje besede !“

Oče Dobrogost je že tudi sedel v svoji sobici in sicer danes prvič z glavo, povešeno na prsi, kakor da je popolnoma pozabil na svoje najljubše delo. Sestavljal je molitveno knjižico za svojo mlado varovanko Draguško. V začetni pismenki je risal z mojstrskim peresom najkrasnejše slike, ki so tako določno predstavljale otroško dobo. Tudi barve so javljale pri vsaki potezi najnežnejšo svežost. In kaj šele vsebina! Iz vsake vrste je vel prekrasni duh tedanje narodne poezije. Kako skrbno je bilo vse izbrano; vsaka najmanjša besedica je bila natanko premišljena. Vse je bilo tako ljubko prirejeno za mladostna leta, katerih utisi spremljajo človeka neredko v celem njegovem življenju. In nad tem delom je bdel nevedenkrat dolgo čez polnoč. In vselej se je čudil uri, da je že skoro ves pesek v spodnjem delu.

„Trda glava . . . Trša kakor sredogorski bazalt! Še jedenkrat poskusim — ne odjenjam! — Mogoče bi vendar še mogle veje zazeleneti jednotno! — Tuji jarem bi potem lahko vrgli s sebe! — Saj jih je vendar še vedno lepo število. — Danci bi jim takoj podali pomočno roko . . . Ni videti, da bi bil ta starec običajen žrec. — To kaže vsaka njegova beseda. — Na njegovi strani bi šel takoj . . .“

Oče Dobrogost je naenkrat umolknil; v njegovi duši se je ozvalo vprašanje: „In kaj Draguška?“ — Kaj tvoja varovanka? — Seveda ima očeta, seveda ima mater . . . Oče je dober mož, hčerka je njegova ljubljena; mati je dobra mati, hčerka je njeno veselje; toda na knežjih dvorih je vedno koristno, če je detetom, katerim je v bodočem življenju odločena krona in od katerih odgojitve zavisi potem sreča ali nesreča celega naroda, v pomoč izkušen razum, modra glava in srce, ki se ne da premotiti nikdar

da bi oči zamižale, tu in tamkaj pregledale in da bi ušesa ne slišala, ali da bi oči in posluš odpuščala čeravno vidita in slišita . . . Že večkrat je prišla duhovnu odgojitelju v glavo ta misel, toda vselej jo je zamoril. In nejedenkrt, ko je imel vprt pogled v obraz deklice, ki je s svojo brezskrbnostjo in jasnim izrazom vplivala na Dobrogostovo dušo kakor prvi pomladanski cvet, ki tako prijazno kima pred popotnikom, naznanjevaje, da majnik ni več daleč, — so se mu porosile oči, da se je vselej obrnil proč in ni mogel nekaj časa spregovoriti niti besedice. Zdelo se mu je, kakor da mu nekdo šepeta na uho, da bode Draguški, ko zraste, skušene in modre glave zeló — zeló potreba.

Oče Dobrogost je preedel skoro celo današnjo noč. Starec, ki se je sam imenoval Niklota, tudi ni niti zadremal. In sluga pri stolpu v zakotju je sedel na kamenito klop vselej le za nekoliko trenutkov; do jutranjega svita je hodil okoli stolpa.

Jetnik, katerega je klical starec z imenom Pribislav, ni niti glasno dihal. V ječi je bila nepregledna tema; jetniku ni bilo mogoče videti v obraz. Sedel je nalašč pod okno, da bi ga ne moglo morebiti opaziti oko radovedneža.

VI.

Drugi dan proti poldnevu se je bližala gradu tolpa jezdecev. Zaradi prahu, ki se je v vrtincih dvigal do oblakov, jih ni bilo mogoče razločiti.

Posadka na utrdbah je bila pripravljena. Loki so bili napeti, pušice so se blestele v solnčnih žarkih. Velikanski kamni in nedvigljive klade so bile pripravljene na robu

visokih utrd. Nihče ni zinil besedice. Gradnik je stal z golim mečem takoj tik vrat.

Jezdeci so hiteli, kakor bi imeli njihovi konji krila. Ušesa so ogluševala, mogoče jih je bi že doseči s pušicami. Gradnik je dvigal meč, strelci so prikladali pušice k licu . . .

„Spustite most! — Odprite brano! — Hitro! —“

Gradnikov meč je omahnil, in v tem tenotku je zadonelo nekaj, kakor bi se rušila brana.

Most je bil spuščen, in težka hrastova vrata so se odprla s tako naglico, da so težko zastokala.

Na dvorišče je pribežalo v hitrem teku nekaj jezdecev. Videti je bilo, da se stoprav zdaj ozirajo drug po drugem. Vsi so bili okrvavljeni, zaprašeni; nemogoče jih je bilo spoznati. Na čeladah so bile posekane perjanice, železne plošče omajane, oblačila raztrgana, ob boku samo nožnice, krasni, dragoceni pasovi polpretrgani, meči sam Bog ve kje, po kopjih tudi ni duha ne sluha . . .

„Moj svak?“

„Ni ga, jasni gospod!“

„In vendar je zbežal z nami vred!“

„Nikakor, jasni gospod!“

„Vsaj tako se mi je zdelo!“

„Pod njim je padel konj! — Nekdo mu je ponudil svojega!“

„Torej je ubit?“

„Ne pravim ravno tega, jasni gospod; hotel sem le povedati, da ni bežal z nami.“

Premisla, svaka mišenskega mejnega grofa Albrehta, res ni bilo. Bitva je divjala od včeraj od poludneva. Češka vojska se je vrgla na vrste mejnega grofa z neodoljivim

navalom. Premisl je za trenotek potemnelo oko. Začul je znane glasove: Gospodi pomiluj Čudno, da mu ni padlo orožje iz roke. Toda za pomišljanje ni bilo časa. Ravno v to stran, kjer je stal on, je namerilo kakih dvesto jezdecev. Otokar je spoznal med njimi nejedno obličje; nejedna barva mu je razodevala, katerega rodu je kdo.

Premisl se je vspel (na svojem konju kar najbolj je mogel, in obrnil meč z ostjo proti zemlji.

Poleg njega je zatrobil bojni rog — znamenje, da tu želé razgovora.

Toda jezdeci so bili kakor bi ne slišali.

Rog je zadonel drugič, toda močneje. Trobec je zatrobil iz polnih pljuč.

Češka konjica vendar še ni slišala, — ni hotela slišati.

Premislovo čelo je potemnelo, in njegove oči so se zalesketale s čudnim leskom.

Vsi so si že videli natančno v obličje.

Takoj v prvi vrsti jih je bilo nekaj, ki so ga pri Zdicah popolno zapustili. Zvečer so mu obljubljali udanost in zvestobo do groba in drugi dan so z istim jezikom prisegali zvestobo njegovemu nasprotniku.

Premisl je trdno stisnil ustnice in še trdneje prijel ročaj dolgega vitežkega meča.

Jezdeci so istotako spoznali svojega nekdanjega gospoda.

V trenotku pa se je jeklo prekrižalo, zazvonilo, znova in znova se je razlegalo pretresljivo (žvenketanje; videti je bilo, kakor da sta se srečala dva oblaka in se zlila v jednega samega . . .

Čete mejnega grofa so se umikale bolj in bolj; prišle so že v nered . . .

Toda na tej strani je neprenehoma žvenketalo jeklo; vsled prahu, ki se je vzdignil v obrovskih oblakih, ni bilo ničesar videti, le zdaj pa zdaj je prosvitnil lesk okrvavljenih mečev, tu in tam zarezetgal konj, oglasil se krik ranjenca . . . Siv oblak je bil neprenehoma na istem mestu. Včasih je bilo videti, da je to smršt*), kateri pravijo črtova svatba.

Bitka je bila odločena na vseh straneh; le tu je še divjala z vso svojo strastjo. Če se v gozdu spoprime dva jelena, mora in mora jeden podleči. In če bi ju hotel kdo ločiti, se spustita nanj oba ter ga raztrgata s svojimi rogovi, na to pa se zopet vržeta drug na drugega. In razjarjenca rujeta celo debla s koreninami vred.

Že je zašlo solnce. Sivi oblak je bil še vedno na istem mestu; toda bil je kakor bi se manjšal. Tudi žvenketanje jekla je slabelo; zato pa so rezgetali konji, da bi človek oglušil, in stokanje ranjencev je pretresalo vse ozračje . . . Take bitke niso pomnili niti stari, osiveli bojevniki. In bilo jih je tu nekaj, ki so se udeležili laških vojen.

„Klanje je vedno najgroznejše, če se srečajo rojaki,“ je spregovoril star oproda, zagledavši se z nagubanim čelom proti vzhodu, kjer se je še vedno dvigal sivi steber prahu, kakor ko je potovalo izvoljeno ljudstvo iz Egipta proti Rudečemu morju.

„Nejedenkrat se je prigodilo, da ni odšel z bojišča živ niti jeden, — pravim: nejedenkrat!“ Oproda je umolknil,

*) Windhose.

in v spomin so mu stopila pretekla leta, ko so bile njegove besede dejanje in ko je videl na svoje oči, kako se je rodnim bratom skoro raztopilo jeklo v roki, ko so se bili med seboj.

In ko je tudi na ti strani vse utihnilo, se je napotilo sem kakih sto vojakov. Vendar se ni ganila nikjer niti živa duša. Zemlja je bila pokrita z mrtveci kakor s prezrelim sadjem, katero so pozabili otresti in je je veter zmetal na tla. Vojaki so se sklanjali nad njimi od jednega do drugega, toda niti v jednem ni bilo življenja. Roke so bile še gorke, obleka razsekana, razbodena, vsak je krvavel iz neštivilnih ran, in le iz daljave se je čulo semkaj rezgetanje konja, ki je plakal za svojim gospodom . . .

Premisl se je poravnal z izdajalskimi gospodi na tuji zemlji in poravnal se je grozno. Tu so ležali vsi, s katerimi se je danes sešel prvič zopet osebno. Oprode so iskali z bakljami v rokah njega samega; vsakemu posebej so pogledali v obličje; toda vsakokrat so zanikaje odmajali z glavo. Premisla ni bilo med mrtvimi. In pričeli so lahkeje dihati. In ne jeden je privoščil nezvestim gospodom to današnje plačilo. A vendar ne bo v domovini nič boljše, dokler se ne vrne Premisl in ne zasede vojvodskega prestola. Pod praporom knezoškofa so se bojevali skoro proti svoji volji. On je oznanovatelj vere, ki uči, da ni mogoče služiti dvema gospodoma, in vendar služi celi vrsti gospodov . . . Bogu seveda naposled, v prvi vrsti pa nemškemu cesarju.

Češka vojska se je zdaj razpršila po vsi mišenski zemlji. Ni mogoče povedati, koliko je koristilo tujcem že to in kolikokrat se je prelivala češka kri za glavnega sovraž-

nika, kakoršen je bil cesar Rudečebradec. Tolikokrat je prelomil svoje obljube, tolikokrat prevaril zaveznike, in vendar, če je le mignil, so bili češki sluge pripravljene na boj s poveljnikom iz Premislovega rodu.

Žalostni, toda resnični pojavi. In v zgodovini se prikažejo vedno na nekaj listih, toda pogled na nje je vsakokrat strašnejši . . .

Mejnemu grofu je prihitela naproti soproga, sestra z Draguško in oče Dobrogost . . .

„Za Boga usmiljenega, kje je moj soprog?“

„Stric, kje je naš atej?“

Ti dve vprašanji ste prišli preko ustnic matere in hčeri kakor iz jednega grla.

„Ne vem; toda vrne se . . . Pričakujeta ga vsak trenutek!“

„In bitka?“

S temi besedami se je vrgla mejna grofica svojemu možu okoli vratu.

„Izgubljena . . .“

„Naj bo! — Da imam le tebe!“

Oče Dobrogost se je obrnil v stran. V njegovi domovini žene niso tako sebične.

„Kaj si ga videl naposled brat moj?“

„V pričetku bitke je stal nedaleč od mene . . . Potem se mi je zdelo, da se je pridružil nam. — Na povratku nismo drug z drugim niti pregovorili . . . Do nedavna so nam bili za petami še češki jezdeci . . . Niti nazaj se nismo upali ozreti . . . Naj vse te zveze vzame sam hudič! — Kaj imam od tega? Nič, razun da sem se vsem zameril . . .

Bavarci so proti meni, cesar proti meni . . . Sam lucifer mi je napravil to!“

„Brat — brat! — Tudi ti bi mogel očitati svoji sestri, da se je zatekla z detetom in možem k tebi, ker ni imela nikogar drugega na svetu? — In še v trenutku, ko je to dete morebiti že sirota in tvoja sestra vdova? — Če že misliš kaj takega, vsaj molči pred to revico . . . Bodi brez skrbi, tvoja sestra ti ne bo v nadlego . . . Pojdem, kamor me povedejo oči . . . Gotovo so še kje dobri ljudje, ki se usmilijo žene, ki nima doma, deteta, ki je podobno mladi ptici, katere gnezdo je razdrla hudobna roka . . .“

Sestra mejnega grofa je pričela krčevito ihteti.

„Ne jokaj, mamica, saj vendar najdeva kje kako mesto. In veš, kam se obrneva? — Nazaj v češko deželo . . . Saj nisve storili nikomur nič žalega, ne morejo se jeziti nad nama . . . Oče Dobrogost naju tudi ne zapusti . . . Ne jokaj, mamica!“

Mejni grof je zdaj pričel govoriti v tujem jeziku. Draguška ni razumela dobro, a zdelo se ji je, da se opravičuje pred sestro, da ni mislil tako hudo . . . Mejna grofica je tudi poskušala svojo svakinjo potolažiti in je gladila deklico po belem čelu, otiraje ji ob jednom z obličja bogate solze.

Ura za uro je minula, a Premisl se ni vrnil.

Gospa Adleta je neprenehoma begala z očmi po cestah, ki so se vile proti gradu, a čakala je zaman. O so-progu niti duha niti sluha. Kdo ve, kje leži na trdi zemlji! Kdo ve, kako kliče ljudske pomoči? In ali mu kdo da v usta vsaj grižljeje, mu vlije notri žličico vode? Če ga najdejo, ga mogoče še ubijejo.

„Pojdiva ga iskat, mamica!“

„Kaj pomaga, drago dete? — Če bi imeli krila!“

„In mati je pritisnila hčer na srce kar najiskrenejše je mogla.

„Če sta v pričetku upali v Gospoda, tudi zdaj ne izgubita nadeje!“ je rekel duhovnik Dobrogost; toda skoro ni mogel tudi sam dokončati. Glas se mu je tresel, zastajal mu je v grlu . . . Kaj bi počeli? Takoj bi bilo po vseh načrtih, kakor bi jih odnesel veter. Niti misliti si ni upal, da bi Premisl kje ležal mrtev.

VII.

Čelo gospoda Albrehta se je zgubančilo v kakih pet gub.

Pravkar mu je gradnik povedal, kako so spustili v grad starega človeka, ki je ležal pred jarkom, obrnjen z glavo v zemljo, in je bil mogoče vohun — in ta duhovnik ga je že večkrat obiskal, kakor bi se poznala in bi bilo vse nalašč tako pripravljeno. In kakor bi ne bil niti kristijan. Ni ga še videl, da bi napravil križ. Ni mu bilo posebno hudo. Skoro gotovo se je hlinil. In mogoče, da izhaja iz tega nevspeh mišenskega orožja. Taki potepuhi umejo čudne stvari. S hudičem so jedna roka.

„Ko sem šel pred leti s tvojim rajnkim očetom proti Luticem, so nam naenkrat skrhali meče in pohabili loke, da nismo mogli niti sekati niti streljati. Celó konji se niso hoteli ganiti naprej. In vzrok temu je bilo tudi čaranje moža, ki se je neopaženo vtihotapil v grad in nam vse začaral. Od starih vojakov sem slišal še bolj čudne stvari

Skoro neverjetno, jasni gospod! In najhuje je, ko se pred očmi napravi volčja megla.“

Mejni grof je potem ukazal, naj privedejo starca.

Takoj so mu ga pripeljali.

Starec je pred gospodom Albrehtom ponosno vzravnal glavo, strupeno se nasmejal, vpri nanj oči, kakor bi ga hotel z njimi prebosti, in spregovoril z glasom, da je mejnega grofa zazebló po vseh udih: „Pozdravljam te iz vojne — pozdravljam — vrnil si se zdrav!“ V teh glasovih, ki so se izvili izza pobledelih starčevih ustnic, ni bilo niti najmanjšega znamenja kake bojazni, kaj se mu zgodi.

„Od kod si in česa iščeš v mojem gradu?“

Gospod Albreht se je trudil, da bi kar najbolj mogoče strogo povdarjal svoje vprašanje.

„Izmed onih, po katerih dedujejo tvoji rojaki, po katerih so delovali tudi tvoji očetje. — In kaj hočem tukaj? — Ali ne veš, da prihajajo pradedje včasih gledat, kaj se godi z njihovo zapuščino?“

Videti je bilo, kakor da zraste starčeva postava pri vsaki besedi najmanj za palec.

„Govori jasno! — Odgovarjaj določno!“

Mejni grof je nehote segel ob bok po meču; toda ni ga našel.

„Zgubil si ga; tudi ga ne rabiš! Proti meni ti ga ne bode treba. — Bodi le brez skrbi!“

„Ali nisi čul, kaj sem te vprašal?“

„Odgovoril sem ti že!“

„Ti si čarovnik, v zvezi s hudobnim duhom.“

„Zakaj me tedaj vprašaš, če veš, kdo sem?“

„To pot ne ubežiš zasluženi kazni!“

Starec se je spustil v hripav smeh.

„Za nekaj trenutkov te veselje že mine. — Postavite na nasipu poleg brane dvoje vislic! — Da ste hitro gotovi! — Kakor sem videl, je brun dovolj!“

Mejni grof je zdaj pristopil bližje k starcu ter ga zgrabil za belo brado.

„Nespametnik!“ je zagrmel starec, da je gospod Albreht nehoté stopil dva koraka nazaj.

„Moje telo obesiš, toda moja duša? — Poglej skozi okno!“

Nad gradom so krožili sokoli, spuščali se nižje in nižje, jeden izmed njih z velikanskimi peroti je bil podoben orlu . . .

„Poglej; že me iščejo. Težko jim je brez mene živeti . . . Moj duh poleti med nje, in potem se čuvaj, — čuvaj, ti zlodejskih prednikov ničboljši potomec! — Potem se čuvaj kakor hočeš, pred menoj se ne obvaruješ! — Niti spati ti ne bo mogoče! — Kadar se vležeš k počitku, priletim jaz in te s svojimi kremplji . . . zadavim? Ne—ne—ne — jaz te bom z njimi le trdno držal in ti počasi razkljuvoval srce! — In zdaj stori, kar hočeš!“

Starec se je vnovič spustil v hripav smeh.

Gospodu Albrehtu so se vsled gnjeva zalile oči s krvjo.

„Imel boš tovariša! — Ali veš koga?“

„Vem in tega se veselim! — Tim preje te potem obiščeva!“

„Niti sledu ne sme ostati po tem črtovem rodu! — Kjer najdem v svoji mejni grofiji človeka, ki bi le po imenu spadal h krvi, ki se je postarala v tebi — ga pošteno kaz-

nujem! — Naj privedo še onega porca iz Ekhardovke! — Gotovo bo že ves plesniv! — Morebiti se pa poznata? — Dovolim vama, da se tudi objameta!“

Gospod Albreht se je trudil, da bi se zasmejal podobno, kakor se je ravnokar starec; toda ni se mu posrečilo.

Starec je tesno stisnil ustnice in vprl pogled proti vratom, na katerih pragu se je za nedolgo objavila postava — resnično okostje. Obleka na nesrečniku je razpadala; nemogoče je bilo spoznati, ali je to blago ali pajkova tkanina. Korak mu je bil plazeč se, negotov; zdelo se je, da mu niti noge nočejo služiti. Obličje žoltosive barve, oko globoko vdrto, kakor popolnoma ugaslo, ustnice nerazločljive, lasje pepelnati, prehajajoči skoro v pepelnatozeleno, brada se je zdela, da je pol izpadla. In kaj še te roke! Kakor bi v njih rožljale kosti.

Starec je stal sredi sobe nepremično. Njegove oči so bile neprestano vprte v prihajalca.

„Se-li poznata? — Kako bi se pa ne? — Jeden je večji hudodelec kakor drugi!“

Mejni grof se je prezirljivo nasmejal.

„Podajta si vendar roke. — Vidva se morata poznati — vidva se morata dobro poznati!“

Nobeden izmed starcev ni zinil niti besedice. Videti je bilo, kakor bi drug drugemu čitala v duši, zakaj se je tukaj treba smejati.

„Kaj si onemel, plesnivec?“

Jetnik zopet ni zinil niti besedice.

Mejni grof ga je z drzno roko zgrabil za brado. Toda komaj se je dotaknil, mu je ostala v pesti. Hitro jo je vrgel skozi okno.

„Kaj od tebe ne dobim besede? — Ven z obema! — Ali so vislice že gotove?“

Ob brani ste se že dvigali proti nebu dve neotesani bruni. —

Družina je prijela starca in ju vlekla za seboj. Tudi zdaj ni bil čuti iz njunih ust niti jedne besedice.

Vnovič so hitro spustili dvigljivi most; v hitrem teku je prijezdil še nekdo, ki se je zapoznil. Toda vojaku skoro ni bil podoben. Bil je zaprašen, oblit s potom — pred jarkom je konj padel pod njim . . . Šele zdaj je bilo mogoče spoznati vojaka, toda na njegovi zunanosti ni bilo videti nepoškodovanega mesta. Meč je bil okrvavljen popolnoma do ročaja. Lasje na glavi so bili razmršeni, onesnaženi s sumljivimi rudečimi madeži.

„Atej! — Atej!“

Draguščino oko je prvo spoznalo jezdeca.

In zopet je pomagala deklica močnim hlapcem, da bi hitreje spustili most . . .

V tem trenutku so prignali na dvorišče tudi oba starca. Mejni grof je prihajal iz sobane najzadnji.

„Kdo prihaja še?“

„Tvoj gospod svak, jasni grof!“

Albrehtovo čelo je potemnelo kakor preje, ko mu je gradnik pripovedoval, kako so spustili proti njegovi volji v grad jednega teh dveh starcev. Ta izraz na grofovem obličju je izdal obojestransko gostiteljevo dušo najnatančneje. V vsaki potezi je bilo mogoče čitati, da mu nepriča-

kovani Premislov prihod ni po volji in da bi bil imel najraje, da bi se sploh ne vrnil z bojišča . . . Tako bi se bil najložje iznebil nepričakovanega prijatelja.

Gospa Adleta je hitela že tudi kakor veter nasproti svojemu soprogu.

Mejni grof je sprejel Otokarja čudovito hladno. In njegova desnica ga je nekako mrzila.

Premislov pogled je obstal na starcih. Mlajšega je poznal in tudi takoj razumel, kaj ju čaka.

„Kaj je to, gospod Albreht?“

„Čarovnika, ki sta nam pripravila s svojo peklenko umetnostjo včerajšnji dan. Hočem ju izplačati. Ni svetovati, dolgo ostajati dolžen.“

„In nič drugega?“

„Ali ni vzrok zadosten?“

Gospod Albreht se je strupeno nasmejal.

„Stric — ljubi stric — ne jemlji jima življenja — poglej ju — usmili se jih — tako stara sta že —“

Draguška se je zvila očetu iz naročja in se vrgla stricu pred noge.

„Prosim te, striček, prvič v življenju . . . Tako lahko mi izpolniš mojo prošnjo! — Usliši me! — Tudi Bog, ki biva tako visoko na nebu, je vslišal naše prošnje in ni pustil ateja poginiti!“

Mlajši starec, ki se je sam imenoval Niklota, je obstal z očesom na deklici, ki je prosila za njuno življenje; njegovega pogleda ni mogoče popisati. Njegovo obličje se je jasnilo kakor najkrasnejši pomladanski dan.

„Čuvaj jo — čuvaj, Premisl; — srečen narod, katerega kraljica postane jedenkrat — zaradi nje bodo blagoslavljali

narod, iz katerega je prišla, mater, ki jo je nosila pod srcem, očeta, ki jo je odgojil . . . Blagostovijo naj te naši bogovi, hčerka . . .“

„Tudi moj . . . Nikdo drugi ne pomore, kakor danski kralj — samo on. —“

Starec, ki je bil popolnoma podoben okostnjaku, se je tudi zagledal z nepremičnim pogledom v ljubko dekliško obličje. In čudo! Videti je bilo, kakor da so njegova žolta lica porudela, globoko vpadle oči izstopile, da se mu je v njih trikrat nekaj posvetilo, da mu je okoli ust zaigralo nekaj, ki je bilo podobno smehljaju . . . Ta starec se je že skoro pozabil smehljati. Pristopil je bližje k deklici . . . Toda sluge so ga zadržali.

„Poznam te, starec . . . poznam . . . Često sem slišala, kako si glasno zdihoval. In za te mi ni hotel povedati nihče — nihče. — —“

Draguška je priskočila k njemu.

Nihče ji ni branil.

Molče je stal tudi sam mejni grof, kakor da mu je jeza prešla.

„Severno krono položijo enkrat na tvojo glavo, izborna bo stala nad tem belim čelom, morje te pozdravi kakor kraljico, iz belih pen ti splete v pozdrav venec, jambori obrovskih ladij se poklonijo v pozdrav svoji gospej . . . In tedaj se spomni na rodna debla Bodrcev in Luticev . . . Ti jim boš lahko pomagala, tvoj soprog bo mogočen kralj . . . Kdo pozdravi nesrečne kraje v mojem imenu . . . Naj bi se skupili okoli križa, naj bi ga pritisnili na svoje prsi, da bi ga ne zapustili za nič na svetu . . .“

„Jaz jim izročim pozdrave od tebe!“

Pri teh besedah so se obrnile oči vseh na očeta Dobrogosta.

„Ti da bi šel?“

„Če bi mogel tvoji domovini postati Metod . . .“

„Blagoslov — blagoslov. —“

Starec se je naenkrat zgrudil na zemljo, njegove oči so se obračale na vislice, toda okoli ust mu je še vedno igral smehljaj . . .

„Bogovi večno živeči . . . Ali je res vaša moč tako slaba? — Da tako slabi vaša moč?“

„Hitro z njim na vislice! — Hitro!“

„Jasni gospod, pusti mu toliko časa, da spregledajo njegove oči! . . . Žarek od zgoraj je posijal na led v njegovi duši!“

„Striček . . .!“

„Svak . . . Ali ti je toliko na tem življenju?“

„Soprog moj!“

„Da bi postala moja zibel nazadnje še središče, od koder bi se vsipale nove iskre v pepel, ki je že omrznil . . . To se ne zgodi!“

Mejni grof je govoril z najostrejšim glasom.

„Soproga moja, pod to streho se nam gostoljubje ohlaja . . . Morala se bova ozreti po drugem ognjišču!“

„Striček . . . imej usmiljenje . . .“

„Jasni gospod, za Kristusov križ!“

Starec je bil že pod vislicami.

„Če prideš v oni kraj, ga pozdravi tudi od mene — tudi od mene. — In ti, dete, se enkrat spomni današnjega dneva.“

Za nekaj trenutkov sta visela oba starca na vislicah.

Nad grobom je letalo polno ptičev; videti je bilo, kakor da so izgubili ves strah. In med njimi je bilo največ sokolov. Upali so si vsi popolnoma nizko, skoro nad glavo nesrečnikovo. Najstarejši, katerega peruti so bile podobne orlovim, je sedel na njegovo rame in iz kljuna se mu je izdiral grozen krik Nedvomno je poznal starca. Družina je napenjala loke, in po vzduhu je frčalo puščic kakor dežja. Sokoli so se dvigali v višino, raztezali svoje peruti in se poskušali vzdigniti k oblakom; toda hitro so jim omagala krila, in sivi ptiči so popadali na tla . . . Samo jeden — najstarejši je odletel.

„In potem naj še pravijo, da jim gre v Polabji za Kristusov križ . . . Tu kristjan, tam pogan . . . Temu se je zgodilo še dobro. Njegove muke so trajale samo nekoliko trenutkov . . . Nesrečni starec, potem se tvojim besedam ne smem čuditi . . . Vi hinavci pravite: ljubi svojega bližnega kakor samega sebe, in če ta bližnji hoče od vas dokaz vaše ljubezni, mu porinete v srce jeklo, mu vržete okrog vratu konopec, ga vržete v večno ječo . . . Resnico si rekel, gospod moj, da ni več obstanka pod to streho . . .“

„In meni napraviš največjo uslugo!“

Mejni grof je pregovoril te besede, kar je najbolj mogel strupeno.

VIII.

Drugi dan po dogodkih, ki so se vršili v gradu gospoda Albrehta, mejnega grofa Mišenskega, je zajezdilo po levem bregu Labe proti vodi s počasnim korakom nekoliko

jezdecev. Po zunanosti so si bili videti vsi jednaki. Pred njimi se je polagoma gibal tudi pokrit voz, na katerega desni strani je bilo opaziti še dva spremljevalca, katerih jeden se je zdaj in zdaj nagnil s konja, kakor bi se pogovarjal z nekom v vozu.

Pokrajina se je odpirala v nepregledno ravnino, na kateri je bilo polno mest in vasij. Le tu in tam so se črnile največ po mirnih vzvišenih krajih temne proge gozdov.

Laba je tekla tihotno. Le kadar je kje švignila ščuka, so zašumeli valovi in se zabelile pene.

Jezdci, ki so se premikali naprej popolnoma počasi, niso govorili niti besedice. Njegove oči so bile vprte proti poldanski strani, od koder priteka Laba. Zdaj in zdaj se je kdo naklonil bližje k vodi, kakor bi hotel nekaj zvedeti. Toda danes so bili valovi molčeči. In zopet je obstalo oko na modrastih gričih, ki so se javljali raztreseni proti jugu . . .

Naenkrat se je objavil kak četrť ure pred njimi drug jezdec. Kopita njegovega konja se na videz niso niti dotikala zemlje. Obstal je tudi pred vozom za nekoliko sekund.

„Ali si koga opazil?“

„Nasproti nam hitro jezdi četa, ki mora šteti kakih pet sto glav.“ —

Jezdec, kateremu so veljale te besede, se je ozrl po svojih. Naštel jih je komaj deset. In poleg tega niso bili niti dobro oboroženi.

„Kaj nam je storiti?“

„Ogniti se je nemogoče! — Vsak trenotek se pokažejo na planjavi!“

„Na pobeg ni mogoče niti misliti!“

„Vendar bi bili morali iti po noči!“

Jezdec, ki se je pred nedavnim časom pripogibal k vozu, je povetil glavo. Toda za premišljevanje ni bilo časa.

„V roke bi jim vendar ne prišel rad.“

„Upam, da si ne bodo upali . . .“

„Nikomur ne zaupam . . .“

„Atej, ali so rojaki?“

To vprašanje se je začulo z voza s srebrnim glasom.

„Najbrže bodo . . . Kdo drugi bi mogel biti!“ —
Toda raje bi padel v roke ne vem komu, kakor rojakom.
Hočemo se braniti. — Naprej, junaki!“

Pri vozu je ostal postaren mož v dolgi halji.

„Moj Bog! — Najrevnejši siromak živi srečneje kakor mi. Pri lastnem bratu ne najdeva usmiljenja . . .“

„Soproga moja, usmiljenja nam sedaj še ni treba! —
Mnogo hujše bode, če je bova potrebovala.“

„In vendar jemo tuj kruh . . . Naše ni niti to, kar pokladamo v usta! — Naša ni niti ped zemlje, po kateri koraka noga. — Kako žalostno, težko življenje je ob tujem kruhu! — Če bi ne bilo te najine ljubezni . . . Otokar moj!

Žena v vozu je tesno stisnila ustnice, da bi premagala jok.

„Častita gospa, še nikdar te ni goljufalo zaupanje do tega, kateremu je tudi oni starec izročil nesrečno svojo domovino . . . Ta nesreča je sicer trpká; a če bi le ne bilo nikdar hujšega!“

Mož, ki je pričel gospo tolažiti, je poslednje besede takoj obžaloval.

„Še hujše, praviš? — Ali more kdo prenašati hujšo usodo?“

„So nadloge, jasna gospa, v katerih oko ne vidi, uho ne sliši in se noge šibe pri vsakem koraku! . . . In takega naj te blagovoli za vedno obvarovati vsemogočni Bog!“

Mož, v katerem je čitateljevo oko gotovo že spoznalo očeta Dobrogosta, je umolknil in tudi pogledal naprej, kjer se jim je vila nasproti cela vrsta oborožencev, spremljana po kakih tridesetih jezdecih.

Jeklo, izdrto iz nožnic, se je lesketalo v solnčnih žarkih, da je zatemnjevalo oko.

„Naši vjetniki ste!“ se je ozval iz daljave popolnoma jasno mogočen glas, in že je zadonel rog, da bi obrnili meče z ostjo proti zemlji.

„Če hočete, da postanemo vaši vjetniki, se morate z nami za to poskusiti!“

„To so Čehi! — Kdo ste vi?“

„Premisl sem . . .“

Na nasprotni strani je zavladala za nekaj trenutkov tihota.

„Premisl je padel pred dvema dnevoma . . .“

„In zopet je vstal in je pripravljen pasti vnovič!“

Kakor je bilo videti, četi ni bilo do tega, da bi korakala naprej. Nihče se ni ganil.

„Z menoj je moja soproga, moja hči . . . Živega me ne dobite v pest!“

Premislov konj je zarezgetal, da so zatrepetali labski valovi.

„Pri svetem Vaclavu, našem in vašem varuhu, pri svetem Vojtehu, našem in vašem priprošniku, vas zapri-segam, da ne dopustite, da bi tekla na tuji zemlji kri, ki je skupna nam in vam . . .“

„Naj živi Premisl Otokar!“

Stotere čapke so zletele s temi klici v ozračje.

Oče Dobrogost je znal zadeti struno, ki zazveni v duši dobrega Čeha vselej z ljubkim glasom.

Premisl se s svojim konjem ni niti ganil. Videti je bilo, kakor da tem klicem niti ne verjame. Njegova desnica je še vedno trdno držala težak, na obe strani brušen meč.

Nekoliko gospodov je nagnalo konje naravnost proti vozu. Meči v njihovih rokah so bili povešeni, in v obličju se jim je zrcalil izraz resničnega spoštovanja.

„Reci, gospod, in mi te spremimo, kamor bode tvoja volja!“

„Ukaži, gospod, in te spremimo v Prago!“

„Le izrazi svojo voljo, in naši hlapci te zastražijo.“

„Ni mi treba straže! — Hvala vam za ponudbo!“

„Večno bi nam bilo žal za te, če bi imel priti v roke najemnikom, ki bi gledali, da spravijo od tebe kaj denarja! — Razumeš, jasni knez!“

„Jaz nisem knez . . .“

„Toda bodeš — ti moraš biti češki knez . . . In zato glej, da se nam ohraniš. To je tvoja najsvetejša dolžnost. Zemlja zori za te . . . Med Čehi imaš lepo število privržencev, častiteljev, udanih duš . . . Ta boj je le zato, da bi mogel Henrik Bretislav pripeti na svoj prestol zmago-slavni lovorov venec . . . Mi zgrabimo prvi zate orožje . . . Gospod, mi se zaradi tebe obrnemo, mi te spremimo, mi ti napravimo pot . . .“

Stoprav tedaj je zginil s Premislovega čela oblak, in njegovo oko se je bistrejše ozrlo v govornika.

To je bil mož, star kakih petdeset let. Njegovo obličje je kazalo hrabrost, združeno z odločnostjo, pred katero bi se spremenil v prah tudi mramor.

„Bog te pozdravi, Černin!“

Premisl je prisrčno stisnil desnico postarnega moža.

„Ali se me spominjaš?“

„Tvojih lic ne pozabim . . . Prejmi še enkrat zahvalo za tvoje prve besede!“

„Gospod, le jaz sem imel biti pri Zdicih — le jaz! Vse bi bilo drugače končalo. Toda ni še prepozno — ni še zamujeno!“

„Tudi jaz še nisem izgubil upanja! — Samo da je zopet pomakneno naprej!“

„To je Černin?“

„Verni privrženec tvoj in tvojega soproga, jasna gospa!“

„Stotera — stotera hvala! V nesreči je tudi prisrčna beseda neizmerna tolažba!“

„To so moji sinovi — Oldrih, Bretislav — Protiva —.“

„Tega izraza prijateljstva na tuji zemlji ti ne pozabim nikdar — nikdar, Černin!“

„In kako si prišel sem? — Saj si bil še predvčeranjem na strani mejnega grofa!“

„Glej, Černin, in danes nimam mesta, kjer bi mogel prenočiti!“

„Toda boš ga imel, gospod . . . predno danes zaide solnce!“ je spregovoril oče Dobrogost.

„In kje, če smem vedeti?“

„Nedaleč od tukaj poznam dobrega človeka, izmed bivših slovanskih starost . . .“

„Kristijana?“

„Kristijana . . . Njegov dvor je prostran. Polje mu rodi obilno . . . Dvor je skrit v zatišju gozdov in gorskih pobočij . . . Človeška noga zaide tja malokrat . . . Pod ondotno streho se je mogoče skriti najvarnejše . . .“ je razkladal oče Dobrogost.

Premisl je molče poslušal; glavo je imel povešeno, oči vprte v tla.

„Če dovoliš, gospod, te spremim. — Prosim te za to milost!“

Premisl je molče prikimal.

„Dovoli, atej! — In ti, častivredni mož — glej, da nam zastražiš pot!“

„Ne zastražim, — toda izsekam, deklica!“

„Ne zastražimo, — toda izsekamo!“

„Mi vam pokropimo pot na Češko s svojo krvjo, da ne zaidete.“

„Naj živi Premisl!“

„Kakor hitro daš znamenje, se prepričaš, kako se zgrnemo pod tvoj prapor.“

In potem so se spustili vsi proti vodi, bliže in bliže k češkim mejam.

Proti večeru so se dali prepeljati čez reko.

Na plav so stopili samo: Premisl, njegova soproga, Draguška, oče Dobrogost in Černin s svojimi sinovi. Ostali so se utaborili na levem bregu reke.

Na nasprotni strani se je pričenal kraj, kjer oko ni vedelo, kam bi se obrnilo. Povsodi polno vrtov, na vrhovih je zelenelo jasno hrastovje, po dolinah so bile pogrnjene najkrasnejše preproge, in tako je bilo videti, da vse to cvetje kima prihajalcem nasproti . . . Draguška je skakala po

travnikih kakor metuljček. Koliko je bilo tukaj prijetneje kakor v stričevem gradu, kjer se je obnašala družina tako po gospodarsko! Tuji glasovi so ji doneli na uho celo v spanju.

V zahajajočem solncu se je posvetila dolina v bajevnem svitu . . .

Nikdo ni zinil niti besedice.

Premislovo obličje se je zjasnilo bolj in bolj, gospej Adleti so bleda lica tudi naglo zarudela, tudi očetu Dobrogostu se je pri vsakem koraku teža, ki mu je že nekoliko dnij počivala na prsih kakor obrovska, nedvigljiva skala, manjšala in se zlivala v kristalno gladino potočka, vijočega se med zelenjem . . .

Spev krilatcev je postajal glasnejši in glasnejši; pomalo je bilo mogoče razločiti tudi slavčevo melodijo, sprva zategnjeno, kakor bi si ubirali medsebojno grla, in potem veselo, zveneče v vseh glasovih.

Na koncu dolinice se je belil prostran dvorec, podoben majhni vasici . . . Vse je bilo še leseno, tudi stene. Strehe so bile na las podobne travnikom, samo da je njihovo zelenje prehajalo tu in tam v žoltorujavo . . . Vrh streh so bili šopki netreska in čudna gnezda, kakor bi jim bila v podlago vozna kolesa . . . Naenkrat so se vzdignile nad dvorom štokrlje, zletele proti prihajalcem, jim nekolikokrat zakrožile nad glavami in se potem zopet polagoma spustile na strehe k dimnikom v ta velika gnezda . . .

V tem trenutku se je vse rinilo iz dvorca. Pred vsemi je stala visoka postava, oblečena v sivkasto haljo, ob bokih prevezano s širokimi rokavi, segajoča do kolen; glava mu je bila na kratko ostrižena, brke nad gornjo ustnico bele,

brada gola . . . Zahajajoče solnce mu je svetilo s svojimi žarki naravnost v oči, moral jih je nadsenčiti z desnico.

„Oče Dobrogost! — Kdaj se že nisva videla! — Prinesite soli in kruha!“

In mož, ki je bil očitno gospodar tega dvorca, je hitel gostom naproti . . . Toda naenkrat se je ustavil, njegovo oko je opazilo tudi mladega gospoda, štiri njegove spremljevalce, gospo, ki je bila na njegovi strani, in deklico, ki je ostala nekoliko bolj zadaj . . .

„Bog te blagoslovi, daj ti na polju žita v obilici in pod streho vso srečo . . . Kako se imaš, prijatelj? — Glej, mnogo let se že nisva videla! Obema se že bliža zima . . . Prihajam s prošnjo!“

„Pozdravljam te — vas vse — vzemite in pokusite.“

Gospodar dvorca je ponudil gostom na lesenem, zelo umetno izrezljanem krožniku kruha in soli.

In vzeli so vsi in tudi pokusili vsi.

„In zdaj vas prosim, da greste dalje . . . Tvoje želje, oče Dobrogost, mi bodo v največje veselje! — Kdaj se že nisva videla! — Midva sva si bila dobra prijatelja!“

Posestnik se je obrnil s temi besedami k ostalim prihajalcem.

„In sva še vedno!“ je dostavil oče Dobrogost.

Premislu se je priljubil ta mož na prvi pogled. Gospej Adleti je tudi takoj ugajal ta kraj. V bratovem gradu se ji je zdelo kakor v ječi.

V dvorcu je bila vsaka stvar na svojem mestu, vse je bilo prijazno vravnano in jako čisto. V sobah ni bilo nikjer niti jednega praška, v gradu pa so bile cele plasti prahu . . . Pohištvo je bilo iz hrastovega lesa, toda staro,

prastaro . . . V izdolbini, kjer so bili nekdanj rodbinski bogovi, katerim se je glava rodbine klanjala vsak dan zjutraj in zvečer, je stal križ, — dar očeta Dobrogosta, — tudi jako čist, nikjer ni bilo opaziti pajčevine; nekoliko je sicer začrnel, a temu ni mogoče odpomoči; okoli trnjeve krone se je vil venec najvabljivejših cvetlic, svež, kakor bi bil obešen pred nekaj trenutki . . . Soba je bila podobna dvorani, le okna se bila nizka in ozka . . . Povsodi je bilo spoznati skrbno in redno roko posestnikove žene.

In v tem dvorcu je preskrbel oče Dobrogost gospej Adleti, Draguški in Premislu zavetišče . . .

„Bleska tukaj ni . . .“ je opomnil Dobrogost.

„Ne iščem ga . . . Ali ni živel davni moj prednik v podobnem bivališču? — Brezdvomno je ta še mnogo na boljšem stališču!“

„Gospod, bodi mi pozdravljen še jedenkrat . . . Ne maram vprašati, kdo si . . . Zadostuje mi to, da te je dovedel oče Dobrogost . . . Zapovej, in s celo svojo družino se ti hočem pokoriti!“

„Plemeniti mož, da bi ti mogel enkrat poplačati tvojo gostoljubnost!“

„Plačila ne maram . . . Za vse mi je najljubše plačilo blagoslov od zgoraj!“

In ko so se zvečer Černini ločili od Premisla, so le težko zapustili ta kraj.

„Da le vemo, kje te imamo iskati . . . Od nas, gospod, boš sprejemal najzanesljivejša poročila. Med tem pa bomo delali za te, kar bo v naši moči.“

Za nekaj časa je zavladal nad dvorcem mir. Krilatci po grmovju so utihnili, le slavci so še peli svojo uspravanko.

IX.

Niti cela ura še ni pretekla, odkar se je Premisl s svojo rodbino odrekel mrzlemu svakovemu gostoljubju, ko so se na obrobkih gozdov okoli gradu prikazale prve češke čete. —

Ko je gospod Albreht zagledal bele prapore s črno orlico, je prebledel kakor zid in skoro ni hotel verjeti očem. Da bi si sovražnik upal tako globoko v deželo? — Koliko bi mu mogel zdaj Premisl pomagati! — Le dve stvari mu ostajata: ali se braniti do zadnjega dihleja ali se pa prostovoljno podati. — Na pogajanje ni niti misliti. Gospod Albreht je jezno stisnil pesti in zaškripal z zobmi.

„Kako dolgo se moremo braniti?“

Mejni grof je vprašal gradnika, kar bi moral najbolje vedeti sam.

„Teško je povedati, toda milost . . . In tudi to je zato, ker so spustili proti moji volji v grad onega zlodeja. — Ne vem, če ne bomo te ljubezni do bližnjega občutili vsi.“ —

Češke čete so se polagoma bližale gradu. Na vznožju pobočja so obstale.

Načelniki so stopili k posvetovanju.

„Aj, kaj je tam čisto tik brane! — Vislice! — Na vislicah dva mrtveca!“

Mož, ki je pregovoril te besede, je bil srednje starosti, ožganega lica, zaraščene brade, v očeh mu je plapolal nenavaden žar, desnica se je opirala ob goli meč, ki se je zabodel za nekoliko palcev v zemljo.

„In telo jednega krije slovanska noša! — Da se k takimle sorodnikom zateka naš pomirljivi stric? — Zato se mi bo moral zagovarjati z obraza v obraz! — In Bog sam mi je priča, da ne bom poznal usmiljenja.“

Pri teh besedah se je zarilo jeklo kakega pol čevlja globokeje v zemljo.

„Pozdravim te, gospod stric, na tuji zemlji v češkem jeziku. Stisnem ti roko, da se ti zabliška v očeh.“

„In res je to našinec! — Le pogledjte! — Zdi se mi, kakor da sem že nekje videl ta obraz . . .“

„Zakaj odlašamo! — Takoj udarimo na utrdbe!“

„Takoj smo pripravljeni izvršiti tvoja povelja, jasni knežič!“

Ta udana pokornost je veljala možu, ki je opazil prvi obešenca na utrdbah in kateremu je bilo ime — Spitignjev.

Češki škof vojvoda je bolehal, in knežič Spitignjev je stopil na čelo njegovi vojski, kadarkoli je bilo treba.

In res so takoj udarili na utrdbe.

Rogovi so doneli, da so ogluševala ušesa, in zemlja se je tresla vsled hitrega navala napadovalcev . . . Toda zgoraj so bili pripravljeni. Stari gradnik, ki je takorekoč zrasel v vojaškem rokodelstvu, je pozdravil goste z množico drv in velikanskega kamenja. Leseni stroji so izborno opravljali svoj posel. V prsih grajske družine je tičalo strelc že skoro trideset. Toda napadovalcev je izdihovalo v globokih jarkih še enkrat toliko. Tudi knežič Spitignjev je bil ranjen na levem ramenu. Toda ni se zmenil, da mu je bila bojna oprava rudeča sveže krvi.

„Slišite, mladeniči? Mišenskim se drugič ne smemo umikati!“

„Ne smemo, gospod!“

„Ne bomo, gospod!“

„Otepemo jih kakor včeraj!“

„Na moja ramena, dečki! — Kdo hoče?“

Pred knežiča je stopil junak kakor ober. Za dve glavi je bil višji od drugih. Njegove rame so bile podobne dvema udobnima stolčkoma. In kaj šele njegove prsi! Strelice so se odbijale od njih kakor od trde skale in se ga čudno ogibale. Vselej je pomerilo nanj nekoliko dobrih strelcev naenkrat, toda nikdo ni zadel, in če je kdo zadel, je bilo kakor bi imel lok slabo napet.

Velikan se je priklonil, in naenkrat mu je bilo na ramah in hrbtu polno tovarišev, kamorkoli se je mogel kdo prijeti. In ko se je zravnal, je bil podoben živemu stolpu, s katerega je treba samo spustiti most in se potem vsuti na sovražnikove utrdbe.

Ste kakor jabolčka, dečaki, — kakor mišenska jabolčka!“ se je zasmel velikan, in če se je zganil v to ali ono stran in če se je stresel, so cepali ž njega drug za drugim, — res kakor jabolčka.

„Izborno, prijatelj!“

Spitignjev ga je hotel pri teh besedah potrkati na ramo; toda ni ga mogel doseči. Velikan se je moral pripogniti. In med vojaštvom se je razlegel glasen smeh.

V tem trenutku je donelo že kakih deset rogov k novemu navalu.

„Ne pustimo se jim niti oddahniti! — Kdor se obrne, se nabode na kopje zadnjih!“

Ta napad je bil proti prvemu kakor najhujši vihar proti pomladanskemu vetriču.

Spitignjevove vrste se niso umaknile niti za korak.

„Ne pustite jim časa, da bi mogli obložiti prače s kamenjem!“

„Naprej!“

„Na moja ramena, dečaki! — Kdor hoče!“

In hotelo jih je več nego je bilo mogoče.

„Držite se dobro! . . . Če mi kdo hoče na glavo! — Vse obdržim!“

Takoj sta bila na velikanovi glavi dva oproda, braneča se s kožnatima ščitoma strelic, ki so letele na napadovalec, kakor se vsipa poleti sodra na zemljo. Že so bili pri utrdbah . . . Velikan je stopil na prste . . . Le pogumen, previden skok, in oba sta bila na nasipih, za temi sta zlezla na junakovo glavo dva druga, v trenutku sta bila tudi ta dva na utrdbah, in nato se je pričelo klanje z jeklom . . . Velikan se je sklanjal in dvigal kakor kak stroj, na nasipih je bil tudi knežič Spitignjev.

Grajska posadka je bila kmalu pobita ali razorožena. Vendar jih tu ni bilo mnogo.

Po mejnem grofu ni bilo niti sledu. Brezdvomno je ubežal skozi kaka stranska vratica. Otokarja tudi ni bilo, kakor da je padel v vodo. In vendar so za trdno mislili, da ne more biti drugje kakor za temi utrdbami.

Čehi so sami odprli brano od znotraj. In za nekaj trenutkov jih je bilo polen grad. Velikan, katerega zasluga je bila današnja zmaga, je bil utrujen nekako tako, kakor če kdo spravlja žito v mlin. In niti naprej se ni silil. Ostajal je med najzadnjimi.

Pred Spitignjevom je stal stari gradnik, s kačjim izrazom v obličju. Mišice okoli njegovih ust so se pregibale neprestano k strupenejšemu in strupenejšemu zasmehu. Vzrok tega je bil strahotepen beg gospoda Albrehta. Ko ga je iskal povsodi, ko ga je klical, da posadka omahuje, da bi jo s svojo prisotnostjo ohrabil, — se mu je pokazala postava mejnega grofa za zakotnim stolpom z ženo na strani.

„Kaj sta storila ta dva?“

Spitignjev je pokazal s prstom proti vislicam, na katerih se ni dotaknila kaznjencev niti jedna puščica.

„Plačano jima je po pravici čaranje, s katerim sta škodovala našemu orožju.“

„In nam koristila!“

„In vam koristila!“

„In kdo in od kod sta?“

„Tebi bi oba rekla: gospod brat!“

„Ali odgovoriš, medvedja koža?“

„Če hočeš, zakaj ne! — Ta okostnjak je rodu, kate-rega si tudi ti . . . Očeta, tvoj in njegov, sta bila kneza . . . Mi smo ju morali učiti vladati, razumeš? — Tvojega in njegovega. — Vendar je bil tvoj poslušnejši; toda oče tega tamkaj se je upiral na vse možne načine, mi smo mu vsestransko pomagali; toda imel je trdo glavo, zelo trdo, — moj gospod jo je enkrat poskušal, — a vendar se je morala udati . . . Njegovega sina smo vzeli seboj, tam v onem stolpu se je imel mnogo let boljše kakor na kraljevskem prestolu. . . . In dali smo mu tudi služabnika . . . In ta — poglej, leži tu —“

Stari sluga, ki se je s svoje kamenite klopice ganil do včeraj le malokedaj in je svojega jetnika varoval bolj kakor lastno življenje, je imel glavo razklano; toda v desnici je še vedno krčevito držal težak meč.

„Jaz pravim, kakor mu je stregel ta, tako ni preskrbljen noben kralj na prestolu . . . Njegov rod se je naselil med Slovane s frankovskega, udomačil se, obogatil, svojim starim rojakom skazoval izborne usluge, izdajal Bodrce, kjer in kakor je mogel, neprijateljskim polkom so pokazovali člani tega rodu najvarnejšo pot . . . A enkrat so se kmetje uprli zoper nje, padli so v njihova stanovanja in pobili, kar so našli živega . . . Frankovske krvi je ostal tukaj jedini on, pribežal je k nam in skazoval mojemu gospodu ravno take usluge . . . In za vse ni zahteval nič drugega, kakor da bi smel čuvati zajetega poglavarja. Saj sem že povedal, kako ga je čuval . . . Hotel mu je življenje kar najbolj mogoče podaljšati . . . Ko si je hotel nekoč zadržniti konopec okoli vratu, ga mu je prerezal, ko si je hotel nekoč poriniti meč v srce, mu je zadržal roko . . . Češ, naj se trapi kolikor mogoče dolgo. In ko so ga danes peljali na vislice, je pričel besneti kakor tur, prosil je za njegovo življenje . . . A gospod Albreht je bil, kakor da ne čuje . . .“

„In drugi nesrečnik?“ je vprašal Spitignjev z osornim glasom dalje.

„Nekak goljuf . . . In njegov rojak! — Kako dobro sta se razumela!“

„In kje je svak mejnega grofa? — Kje je tvoj gospod?“

„Poišči si jih!“

„Ali poveš?“

„Poišči si jih; saj sem že rekel.“

Češka vojska se je že razšla po gradu, kakor bi bila na domači zemlji. Vdrli so na najbolj skrite hodnike. In koliko je bilo tu bogastva! Skoro so jim potemnjevale oči. Zlata, da bi ga ne spravili na vozove, srebra, da bi z njega lahko napravili tlak, okrasja, da bi z njim lahko obdarovali svoje žene, svoje sestre, svoje neveste, in še bi ga jim ostala obilica . . .

„Ne poveš?“

Spitignjev je zdaj zakričal.

„Zastonj si mučiš jezik! — Preje ti nekaj nisem povedal . . . Da sta ta dva tvoja brata na vislicah, tega sem kriv jaz — samo jaz. In zdaj moreš soditi tudi mene!“

„Tako je bom, stari kuščar!“

Knežič se je ozrl po vojakih, ki so stali nedaleč in poslušali čuden pogovor svojega gospoda s tujcem, čudeči se, da je tako potrpežljiv. Spitignjev ni imel navade, da bi zastonj izgubljal besede; a zadajati udarec za udarcem je spadalo k njegovemu značaju kakor čelada na glavo. Večjega dela besed niso razumeli, a obseg so si lahko mislili.

„Vzemite oba starca z vislic, odnesite ju na ondotni grič, kjer izkopljite dva groba in ju spodobno pokopljite . . . — Oboje vislice pa obrnite s prečkama tako, da se spojita, in posteljite na njih stari kači, ki je hujša od one, ki je v raj u zapeljala Evo.“

Vojaki so itak že čakali na to.

Tako ste se jim smilili te dve glavi, katerih jedna je bila, kakor bi bila pokrita s plastjo prahu. In le tako so

sumili njiju rod. Še je včasih zablodil na Češko kak Slovan s severnih pokrajin in pomagal ljudem od nejednega zla.

„Tukaj tega poznam! — Kako bi ga ne poznal! — Imel sem roko odsekano od ramena, samo na koži je visela, toda za teden dni sem bil zopet zdrav. — In pogledjte, kako je še močna!“

In velikani je zamahnil z roko, da je ostalim zažvižgal zrak okoli ušes.

„In kaj si si izbral ti?“

Knez je stopil bližje k četici. Nekoliko mladeničev je med tem zvezovalo gradnika. Toda branil se je, kakor pravijo, z zobmi in z nohti. Razgrizel si je jezik, proklinjal, kar najgroznejše je mogel v svojem materinskem jeziku.

„Nič — popolnoma nič, gospod! — Zlata ne potrebujem, srebra še manj . . . Rad bi kak oklep, toda vse mi je premajhno . . .“

„Doma ti dam za današnje junaštvo zgotoviti novega!
— Zaslužil si ga!“

„Če hočeš, gospod! — Samo ne vem, če bi se mogel v njem tako gibati. — Pa poskusimo! — Gospod, tega starca jaz poznam, včasih je zahajal na Češko . . . Brez njega bi ne imel te roke. — Izkazal bi mu rad poslednjo uslugo. — Obadva odnesem na svojih rokah do njunega groba.“

Ko so sneli obešenca z vislic, je vzel junak vsakega na jedno roko in ju nesel kakor dve peresci skozi grajsko brano na bližnji grič, kjer so se pokazala velikanska debla, zaraščena deloma z mahom in obokana z najrazličnejšimi vejami. Nekdaj so se zbirali stari zjutraj in zvečer semkaj k molitvam. Pod košatimi lipami je bilo tako tajno, in ko

je lahen vetrič zavel v njihovih kronah, so se sklanjale glave k zemlji in ustne so šepetale: „Blagoslovite nas — blagoslovite — vi bogovi večno živeči!“

Toda še predno ju je donesel med debla prastarih lip, so se odprle onemu, ki je počival na njegovi desnici, ustnice, izdril se mu težak, globok vzdih, roke so se zganile, in jezik je hotel nekaj povedati . . . Toda bil je slab komaj se je še gibal . . .

„Ta je živ! — Živ! — Slišite? — Živ je!“

Velikan je kriknil, da so se stresti zmagovalci v gradu. Kar so na svetu, še niso čuli takega krika iz človeških ust.

Junak je položil starca na zemljo. Njegovega tovariša so odnesli ostali na višino. Toda naenkrat so bili zopet tu.

„On je živ! — Živ!“

In velikan je počil z rokami, da se je vojakom posvetilo pred očmi.

„Vode sem! — Vode! — Tudi nekoliko vina!“

Te besede je klical junak proti gradu.

In hitro so bili tukaj z vodo in takoj za njimi z vinom.

Starec je zdaj zasopel, kar najglobokeje je mogel. Voda je kazala svojo moč izvrstno; nato so mu primešali v vodo nekaj kapljic vina . . . Starec se je pričel zavedati;

„Kje je on? — Kje jaz?“

Tudi jezik se mu je že razvezoval.

„Tvoj somučnik je odšel v večnost, in ti si v rokah dobrih ljudij. — Ali me poznaš?“

„Grozno človeče!“

„Glej, kako je to . . . Če stori kdo komu drugemu kaj dobrega, nikdar ne ve, kdaj in kako se mu to povrne.

Pravim nikdar . . . Kdo bi bil mislil, da se snideva tukaj, In ti še manj . . .“

Iz gradu je vse prihitelo semkaj, tudi sam knežič Spitignjev. Slišali so že marsikaj, toda da bi človek, kateremu so zadrgnili okrog vratu konopec, oživel, tega še niso slišali, še manj pa so bili priče kakega podobnega slučaja.

Starec se je prijel za vrat in se zasmeljal.

„Ali ste Premislovi ali čegavi?“

„Spitignjevovi smo! — To je naš gospod . . .“

Velikan ni niti ganil od starca. Gladil mu je bele lase, božal ga po vraskovitem čelu in se vedel napram svojemu nekdanjemu dobrotniku kakor otrok . . .

„Koliko teh gospodov se trga za vašo zemljo? — Povejte mi vendar! — Sam vem za nekatere . . . Izmed vseh najzmožnejši je Premisl . . . Ali slišite? — Jaz sem na vislicah spal. — In sanjalo se mi je, da je vaša zemlja razsvetljena od solnca, ko stoji opoludne najvišje, greje najtopleje in se lesketa, da ni mogoče dvigniti pogleda kvišku . . . In nad mojim rodnim krajem je noč, sama tema, polnočna tema, . . . povsodi polno križev kakor na pokopališču . . .“

V tem trenutku je došel k starcu Spitignjev.

„V vsaki potezi ti vidim, da si Premislovec . . . V tako kratkem času gledam v obraz že drugemu . . . Vsi ste plemenitih src, ne misli, da se ti laskam, a zakaj ste drug proti drugemu? — Zakaj? — Prašam zakaj, a pri nas je bilo na las tako . . . Sicer ne vem, kaj in kako ste se vzeli tukaj, toda vse se mi zdi in voščim vam srečo.“

Spitignjev je nepremično upiral oči v tla. Vsaka beseda tega obujenca se mu je zarivala v dušo kakor kaljena strelica.

Starec je poskušal, če bi mu ne bilo mogoče vstati. In mogel je.

„Kar ste mi skazali dobrega, naj vam povrnejo bogovi . . . In če vam morem s kom postreči, je to ta svet: če imate kaj drug proti drugemu, se poravnajte med seboj, Nemca nikdar ne jemljite za posredovalca, nikdar se ne zatekajte k njemu nikoli, in če vas hvali, si zamašite ušesa, če vas graja, pljunite v stran, za njegovo prijateljstvo se ne trudite, oba — vse — bi vas prevaril. — Tako! — Mi se tudi nismo mogli poravnati. — In takoj nas je poravnal mejni grof . . . Ravno kakor naši predniki . . . Le kopljite — kopljite! — Tu je najlepše mesto! — Pozor . . . Žrtvenik! — Pepel. — Ne razmečite ga!“

Starec se je pripognil, pobiral črepinje razbite posode, skrbno pograbil pepel skupaj in potem vse to položil v grob.

„Tako! — To ti bode zglavje! — In spi mirno . . . Včasih te pridem obiskat . . . Midva sva bila brata, rodna brata in tako različnega mišljenja kakor noč in dan . . . Zapomni si to knez . . .“

Nad starčevim tovarišem je bil grob že zasut. Spitignjev se je vrnil v grad s povešeno glavo, vojaki za njim tudi molče, le velikan ni mogel od tod. Živo je želel od starca nekaj, kar bi ga napravilo neranljivim in bi mu moglo še marsikje mnogo koristiti. Kdo bi se bil na primer nadejal današnjih dogodkov . . .

„Poskusi najti martinčkovo srce, tretjino ga snej, tretjino nosi skrito pod desnim in tretjino pod levim ramenom.“

„Samo kje je dobim? — Martinčkovo srce je tako redko kakor zlata kačja krona.“

„Moraš je iskati . . . Kaj bi dali za to drugi, če bi vedeli . . .“

Tudi velikan je odhajal z večerom vred z glavo, kakor bi je ne mogel obdržati kvišku. Kje dobi martinčkovo srce? — Kje bo mogoče zvedeti za-nje? Gotovo ne drugje kakor v daljnih zemljah, nad katerimi vzhaja solnce. In ravno zdaj se odpravljajo v ondotne pokrajine bojovníki z rdečimi križi na plaščih. Pridruži se jim, če le pride v domovino!

Starec je ostal sam nad zasutim jarkom. Njegov pogled je bil vpert kviško, sluh napet, po obličju mu je bil razlit izraz najgorkeje pobožnosti . . . Mlade lipe so šumele glasneje in glasneje, vstrepetavali so tudi lističi okoli mahovitih debel . . .

„Trikrat sem bil mrtev — trikrat ste me oživali . . . Neskončna hvala vam, vi mojega življenja najpazljivejši varuhi . . . Torej je še treba moje glave . . .“

Starec se je potipal že kakih desetkrat po vratu, kjer je imel pod obleko, ki mu je segala skoro pod brado, širok železni obroč, ki ga je res že tretjič ohranil pri življenju.

In prišel mu je na vrat na prečuden način. Ko je bil star kakih štirideset let, je padel v roke Frizom, je bil vko van za roko, nogo in vrat ter vržen v globoko ječo . . . In ko so njegovi rojaki zopet zmagali, grad frizijskega tirana porušili in rojake, katerih je bilo po ječah polno,

osvobojevali, so starcu na roki in nogi železo lahko odpeli; toda na vratu so mu morali obroč odpiliti od kamenega stebra . . . A okoli vratu so ga morali pustiti. Najizurnejša roka ni mogla opraviti nič, naj se je trudila kakor se je hotela . . . Na zunanosti ni moglo niti najbistrejše oko opaziti tega nenavadnega ovratnika.

„Ta črni mož — ta latinec — je rekel, da pojde v mojo rodno zemljo . . . Jaz sem izročil po njem svojim rojakom pozdrav . . . Kdo bi bil mislil, da jih bom mogel pozdraviti sam? Rad bi bil moji domovini Metod . . . Bom videl . . . Prepričam se . . . Sledil mu bom korak za korakom . . .“

Starec je nakrat umolknil.

Ves kraj je zardel, kakor kadar so solnčni žarki napojeni s škrlatom; nad gradom so švigili plameni z najsvitlejšim žarom . . . Spitignjev je odhajal s svojo vojsko dalje, da bi kaznoval Mišenske popolnoma do kosti, ker je dala Premislu pribežališče . . .

X.

„Ločim se nerad — gospod, mogoče nimaš niti slutnje, kako nerad — toda moram . . . Mogoče je še čas! — Tudi življenje bi daroval, samo da bi jih obvaroval . . . Gorje slovanskim rodovom, če bi jih potopilo nemško morje . . . Kar koristimo njim, koristimo samim sebi . . .“

„In je-li tvoj načrt nespremenljiv, oče Dobrogost?“

„Tako nespremenljiv, kakor gore, ki venčajo našo zibelko, in niti za korak se ne smejo umakniti, kadar udarijo nad nas tuji navali — in gotovo se tudi ne umaknejo.“

„Več te ne bom pregovarjal! — Tako izkušena glava ne razmišlja zastonj! — Toda vedi, da te bomo pogrešali glede vsega — najbolj gledé dobrega in odkritosrčnega sveta . . .“

„Zdaj in zdaj pridem — ne boste se niti nadejali . . .“

„Torej vendar, naš dragi prijatelj?“ je vprašala gospa Adleta očeta Dobrogosta, vstopivši v izbico, na katere pragu je slišala poslednje besede. In več ni mogla govoriti zaradi solz.

„Kaj bo vendar počelo dete? — Tako neizrečeno je navezano na te!“

„Bolj kot na svojo mater!“ je zastokala gospa Adleta. Koga bomo pa imeli na širnem svetu, ko nas tudi ti zapustiš! — Tudi ti, oče Dobrogost! — Kako smo nesrečni!“

„Ne napravljajte svoje nesreče večje, kakor je v resnici . . .“

Oče Dobrogost ni mogel niti najti tolažilnih besed.

„Pred Draguško ne omenjajte niti besedice . . . Obljubite mi to!“

„Ne vem, kako to napraviti . . .“

„Odidem za jutranje zarje — tu ji ostavim nekaj za spomin . . .“

Oče Dobrogost je položil na hrastovo mizo knjigo, ki jo je dopisal predvčeranjem. Poslednje strani so kazale v pisavi in risanju nekako hitrico. In tako je bilo marsikje videti, da se je cvet združil s cvetom, kakor da je padla nanj kapljica jutranje zore . . .

In ko je Draguška priskakljala v sobico, imajoča polno naročje travniških cvetlic, se je ustavila, njeno modro oko je obstalo na Dobrogostu z dolgim, vprašajočim pogle-

dom . . . Cvetlice so se razsipale po hrastovih, čisto pomitih tleh, in Draguški so se oči naenkrat skalile, kakor potočnice po dežju. A pregovorila ni nič.

Oče Dobrogost se je obrnil v stran. Premisl se je zagledal v tla, in deklica je zakrila svoj obraz v materino krilo.

„Tako lep večer . . . Letos je bilo malo takih! — Pojdimo venkaj!“

Premisl je prvi prerušil nastali molk.

Za obširnim dvorcem se je dvigala ravnina v znatno višino, s katere vrha je bil razkošen pogled na češke gore. Njihova modra barva se je spreminjala v blede rožnato, kakor bi bile zavite v zavoj pajčevin . . . In vse zelenje je prehajalo v zlato, kedar se najbolj leskeče . . . Nad gorami so se zbirali oblaki v najčudnejše skupine, njihov rob je bil rdečezlat, in v strmoglavi višini cela čreda ovac s srebrno volno . . . Draguška je štela — štela, oči so se ji zapirale, glavica je padala materi v naročje, in Premisl je vedno ponavljal, kdaj da jim ožari ta večernica pot v domovino . . .

Mirnejšega življenja ni moglo biti kakor v oddaljenem dvorcu . . . To jim je bilo tako izvrstno skrivališče . . . Toda kaj pomaga, ko so se Premislovi načrti vzpenjali mnogo višje kakor grič za dvorcem, mnogo višje kakor gore, ki so se modrile proti poldanski strani . . . Bilo mu je tesno kakor mlademu orlu, ki mu pristrižejo peroti, zvežejo noge in ga puste na dvorišču med kuretnino . . . In tako se je zdelo, da mu je mogoče na čelu spoznati tudi brazdice, in da so temnorjavi lasje prepreženi tu in tam z nekimi čudnimi druge vrste.

Gospa Adleta je že več časa žalostno opazovala svojega soproga in kadarkoli ga je videla tako zamišljenega, ji je bilo, kakor bi jo prijela ledena roka za verno srce . . . Vselej si je zakrila obraz z obema rokama, da bi ji mogoče slučajno ne opazil na licu gorkih, velikih solz, ki so ji nehote silile na dan ob neznani slutnji . . .

In kaj ko še odide oče Dobrogost? — Ta je še vedno znal pregnati oblake s soprogovega čela . . . Njegova beseda je imela res neodoljiv učinek. Med govorom je igral Premislu okoli ustnic že zopet navadni smehlaj . . . Z zlatom bi bila odtehtala gospa Adleta vsako Dobrogostovo besedo s čistim, v ognju očiščenim zlatom . . . In kaj še-le Draguška! — Ni vedela, komu se ima prej okleniti okoli vratu, ali svojemu očetu, ki jo je potem tako hlastno privil na svoje prsi, ali temu svojemu odgojitelju, ki je umel očeta tako tolažiti . . .

Že se je popolnoma stemnilo, in na griču so stale še vedno štiri duše, katerih obličja so se obračala v stran, kjer lesketa nad gorami zvezd še večje število kakor v somraku belih ovčic . . . Obljubljali so si večno prijateljstvo . . . Roka je stisnila roko, dve možki se niste mogli niti ločiti . . .

„Vem, oče Dobrogost, da nas hočeš zapustiti . . . In tudi če bi skrival to pred menoj bolj skrbno. In tudi slutim, kam hočeš iti . . . Kaj ne, da v dežele, o katerih si pripovedoval pred nedavnim, kako so uboge, k ljudstvu, o katerem si rekel, kako je nesrečno . . . Hočeš jim prinesiti srečo, ti si jo zasejal povsodi, kamor je stopila tvoja noga . . . Toda kdo nam potolaži ateja, ko te ne bo tukaj!“

Premisl je stisnil ustnice kar je najtesneje mogel, da bi zakril notranje ganjenje, kateremu se ni mogel in ni mogel ustavljati.

Samo njegova desnica je obstala na mehkih laseh Draguščinih, na njenih nežnih licih ni našla tukaj tako velike, bogate solze.

„Ti, Draguška, mu boš tolažilni angelj! — Tebi je to mogoče . . .“

Oče Dobrogost je moral tudi umolkiniti . . . Kjer govori srce in ta govor izražajo solze, tam ni treba jezika, da bi govoril!

„Saj pridem . . . Bodite brez skrbi . . . Poiščem vas . . . Niti ne nadejate se! — Ostanite z Bogom — zdravi — srečni — zadovoljni . . .“

Te besede so bile poslednje. Nato se ni oglasil nihče več. —

Rano je zbudil očeta Dobrogosta petelinov klic. Za nekoliko trenutkov je bil pripravljen. Zunaj sta si še stisnila roke s tukajšnjim selskim plemičem, toda molče . . . Dobrogost je pospešil korak kar je najbolj mogel, da bi se mu morebiti ne bilo treba obotavljati . . . Tudi njegove oči so bile čisto meglene, tudi ustnice zaprte tako tesno . . . Zašepetale so mu samo: „Tudi vi, ljubi vrhovi, z Bogom . . . Da bi vas videl še kdaj, toda da bi bila v vašem vencu med vsemi ljubezen, v vseh jedna duša, jedno srce . . .“ In nato je hitel dalje med vrta in travniki.

Isto jutro je prekoračil mejo svoje domovine tudi starec z železnim obročem okoli vratu, na licu z zmago-slavnim izrazom in na ustnicah z vriskom, kakor bi se mu bila vrnila mlada leta . . . In komaj je stopila njegova noga

na rodna tla, se je vrgel na zemljo in jo trikrat poljubil vroče kakor sin, ki se je vrnil iz daljne tujine, svojo staro, predrago mater, nad katere srce še ni bilo srca in ga nikdar — nikdar ne bode.

Nad glavo mu je zopet krožil nekdanji neločljivi njegov tovariš — sokol z družino rarogov v tukajšnjih pokrajinah . . . Spustil se je nad njega, njegove peruti so se dotikale belih las na starčevi glavi . . .

Starčeve ustnice so se še vedno dotikale trde zemlje . . . „Zatirana si, zapuščena si, izdana si, prodana si, ti stara, predraga mamica moja . . . Ti-li sedaj pomorem? — O ko bi vendar posvetilo enkrat solnce sreče nad tvojo milo glavo. — Kaj bi ti žrtvoval vse? Bodi pozdravljena še enkrat, ti moja roditeljica, osirotela — nesrečna!

Konec prvega dela.

DRUGI DEL:

V ZEMLJI
KRVNIH SORODNIKOV.

I.

Nevesel, žalosten kraj, da bi se človek zjokal nad njim. Kakor bi bilo vse pokrito s temnosivim plaščem. Oko bega okrog po obzoru, potem obvisi na zemlji, in na lice kapa solza za solzo. Na višinah so gozdovi pokončani, vrtovi okrog vasij izsekani, če je kje kako deblo, je bolj podobno štoru, polje razorano, — res prebeden kraj!

In kaj šele vasice! Skoro povsodi sama pogorišča, začrneli, ogoreli tramovi, tu in tam že trohneči, groblja na groblji, vse z že zvenelim plevelom lepo zaraslo, če je kak človek, švigne boječe mimo ali se pa skrrije . . . Popotnik ide dalje in dalje, in zdaleka mu udari na uho lajanje psa . . . A tudi to umolkne . . . Niti ptice nikjer . . . Mrtvo; gluho . . . Le nekje se belijo kamenite stene; mogoče je spoznati tudi stolp in utrdbe . . . Stavbe, oddaljene od druge do druge toliko, da jih je mogoče doseči z očmi, so podobne pol gradovom in pol navadnim dvorcem; stolpi pri njih so brezdvomno znak cerkvá . . .

Tako sliko so nudile koncem dvanajstega stoletja skoro vse pokrajine polabskih Slovanov. In če je še zapihal prihajajočemu nasproti oster severni veter, mu je nehote zastajala sapa. In človek, ki se je osmelil nadaljevati svojo pot po teh krajih, je moral biti silno predrzen. In zelo pogosto se je pripetilo, da je izginil za belimi kamenitimi zidovi in ga večkrat ni videla živa duša več.

V stavbah, ki so bile podobne pol gradovom, pol dvorcem, so bili sami tuji naselniki. Tuja lica, tuj jezik, tuji običaji, in domorodci so bili raztreseni po okolici kakor nemi, gluhi, brezčutni. Mnogo so pretrpeli, nepopisljivo mnogo . . . V letopisih je to trpljenje zaznamovano na nekoliko straneh, in še to v njihovo škodo . . . Baje so bili svojeglavni, sprejeti niso hoteli križa, in zato je bilo potrebno poskusiti trdnost njihovih glav in postaviti križ nad mrtvimi trupli nesrečnikov. O grabljivosti, o krvoločnosti teh novih naselnikov je v dotičnih letopisih tiho -- tiho kakor v grobu. Dve ali tri pokolenja preidejo in o tem ne bo vedel nihče nič. Zakaj torej to pisati? Svojeglavnost in neupovgljivost Slovanov popolnoma zadostuje kot plašč in pretveza, zakaj je bilo treba udariti v te dežele.

Takega pol dneva hoda od Vzhodnega morja je stala na polagoma padajočem pobočju velika vas. Koče so bile lesene, olepljene z glino, strehe slamnate ali pa tudi sami tramovi z obdelano ilovico, okoli hiš nizka drevesa, na katerih vejah je bilo vse polno črnih ptičev, nekoliko dalje skupine borovcev, toda zamorjenih, brez kron, kakor bi jim bili vrhovi popolnoma posekani. V vasi je bilo mirno, kakor bi ne bilo v nji žive duše. Nikjer ni zapel niti petelin, niti kokoš ni zakokodakala, le zdaj in zdaj je zmotil tihoto pes, ki je zalajal, kakor bi čutil človeka. Polagoma ga je bilo slišati hitreje in hitreje . . . Pred kočo se je prikazala tu in tam moška postava, odšla na grič in nepremično gledala v daljavo, dejala si roko pred oči, pokimala z glavo in se nato zopet vrnila, toda s počasnim korakom, kakor bi imela na nogah privezane nedvigljive kamene . . . Pes pa je vendar lajal neprestano, poskakoval, gotovo je čutil človeka; pred

drugo kočo je prišel drug mož, tudi ta je odšel na višino, še nepremičneje gledal v daljavo in se zopet vrnil z ravno tako počasnim korakom . . .

Na vaškem tržiču, okoli katerega so se vrstila poslopja v obliki podolgate podkve, je stal na kameniti podstavi železen križ, okoli katerega so bile zasajene štiri lipe, a stare komaj kakih deset let, še brez kron, kakor da bi veje še ne vedele, v katero stran imajo »poganjati«.

Vaščanom je moral biti ta križ, kakor je vse kazalo, trn v očesu. Kadarkoli so obstali s pogledom na njem, se jim je obličje zavilo v zlovestni mrak, roke so se jim nehoté stiskale v pesti, in pod strehami je bilo potem dolgo, — zelo dolgo vse tiho. Najstarejši člani rodbine so odpirali tajna skrivališča, vsa družina se je vrgla na kolena, bila se na prsi, in gospodar je pričel s temnim, globokim glasom molitev. Nihče ni niti dihal, le ustnice so se odpirale za gospodarjevimi besedami kakor nehoté . . . In v takih trenutkih je bilo v tukajšnjih vasicah najžalostneje, zlasti če je zadivjal vihar in so zapokale strehe v svojih sklepkih.

Dasi križ sredi vasi še ni bil star, je imel vendar že svojo zgodovino. Na tem kraju so stali izza kakih petdeset let leseni križi. Toda skoro vsako leto je bilo treba postaviti novega. Enkrat ga je veter prelomil, drugič podrl, tretjič je vanj treščilo, četrtič ga je vzela povodenj; . . . vsakokrat so se izgovarjali drugače. Končno se je neki dobrotnik usmilil tukajšnje vasice in daroval vaščanom železen križ, ki je bil blagoslovljen baje na grobu svetega Bonifacija. Ko so novi križ stavili in ga hoteli posvetiti, je priredil grof z nedaljnega gradu velikansko slavnost. Zbrali so si družic, kolikor je dnij v letu, od petletnih deklic pa do

cvetočih nevest, in ves kraj je bil sklican semkaj. A ko se je približal dan slavnosti, je bilo, kakor da so vse družine radi urokov obolele; na cestah, ki so držale v vas, so bili navaljeni veliki kameni in povprek skopane globoke jame... Po kočah in hišah je bilo vse tiho, kmetje so bili mračni, po njihovih obrazih je bil razlit izraz največje pokorščine, ko se je bližal grofov sprevod, so mu šli naproti, s povešenimi, odkritimi glavami, roke prekrižane čez prsa.

„Kdo je to napravil?“

„Besi, gospod grof!“

„V bese ne verujem . . .“

„Hudič, gospod grof!“

„Kje so vaše hčere — kje družice?“

„Bes jim je začaral!“

„Kdo, sužnja golazen?“

„Hudič, gospod grof!“

„Kaj še vedno ne da miru?“

„Hudobna ljudska roka je kriva vsemu, milost . . .“

Seljaki niso niti dihali, njihove glave so bile neprenehoma povešene in iz rok so jim padala pokrivala na tla. Po zraku je žvižgal bič, grofov konj je rezgetal in kmečka lica so se rdečila s svežo krvjo . . . A nihče ni niti zinil.

„Od praga do praga pojdemo, da izženemo hudobnega duha! — Videli bomo, če se še kdaj vrne. Vsaj poželenje mu preženemo . . .“

Po vzhodu je neprestano žvižgal bič, in selska lica so rdečela temneje in temneje . . . Za nekaj časa so res izganjali hudobnega duha v tej vasici iz vseh hiš. Gospod grof za belimi utrdkami se spominja tega exorcisma do današnjega dne. Veseli tovariši so se smejali iz polnih grl.

To je bil strašen exorcismus, če je dovoljeno rabiti ta izraz. Grofova družina se je razšla po vasi, in od vseh strani se je dvigalo proti oblačnemu nebu plakanje in vpitje, pri kakoršnjem si človek nehote zamaši ušesa in pospeši korak . . .

Od tega dneva so stražili na vasi križ noč za nočjo.

Gospod grof je rekel, da bo za vsako poškodovanje zahteval tri glave. In gospod grof je znal strašno držati dano besedo.

Kakor bi bil hudobni duh res pregnan od tod.

Seljaki so hodili vsako nedeljo in vsak praznik v cerkev, na katere stolpu se je lesketal več milj daleč zlat križ. Svetišče je bilo obzidano od vseh strani z visokim, seženj debelim zidom, v katerem so bile tu in tam ozke posamezne odprtine kakor strelnice. Na notranji strani so bile pristavljene zidane hišice, v katerih je bivala grofova družina, od glave do nog oblečena v železo.

V svetišču je bila vselej propoved. A kmetje niso razumeli niti besedice. Propovednik je mahal z rokami, stiskal proti njim pesti, grofova družina se je nasmehovala; a ostali poslušalci so ostali, kakor bi bili odreveneli, niti najmanjša mišica se ni zganila v njih obličjih, oči so imeli sicer vprte na propovednika evangelija, toda njih duše so blodile daleč — zelo daleč od tod . . . Propovednik je h koncu vselej nekaj narekoval, poslušalci so ponavljali za njim besedo za besedo, grofova družina je skrbno pazila, da bi ne imel kdo zaprtih ust, in če je katerega opazila, mu jih je takoj odprl sunek v rebra . . . Ko so rekli „amen“, so se vsi globoko oddahnili. Toda nihče ni vede povedati, kaj so govorili za propovednikom. To je bilo :

„verujem v Boga, očeta vsemogočnega“ po nemški. In tako se je godilo vsako nedeljo in vsak praznik. In večkrat so morali v to svetišče tudi popoldne. Zopet so peli po nemški ali latinski litanije. A na povratku jim je bila ta pobožnost v zasmeh. Zlasti mladina je kričala vsak čas mesto kyrie elejson: v kri olša, v kri olša . . . V poznejših letih so se sicer pričeli nekateri nemški duhovniki učiti slovanske govornice, toda jezik se jim je vendar le težko gibal. In poleg tega niso imeli potrpežljivosti, resnične volje in veselja čisto malo. Nekateri so nosili seboj tudi pisane propovedi, a opravili niso nič. Zato so se vsi vračali k svoji nemščini . . .

Zvečer se je razleglo po celi vasi radostno lajanje psov, kakor bi se pred vsako streho vračala glava rodbine. Gospodarji so stopali na prage, nekaj trenutkov napeto poslušali in nato vsi, kakor zmenjeni, na višino, na kateri je bil danes vsakdo najmanj že tretjič, nepremično zroč v stran, kjer vzhaja solnce.

Proti vasi je korakal s počasnim korakom mož, od glave do pete zavrt v nagubano haljo, obrobljeno z nekako kožuhovino . . . Veter je postajal vsak trenutek ostrejši. Zato je bilo toplega oblačila tudi v najvišji meri potreba. Pred nekoliko dnevi je letela todi četa vran; izkušeni gospodarji so rekali, da prineso zimo, in letos baje ostro, mrzlo zimo.

Prihajalcu ni bilo videti niti v obraz.

„Pozdravljamo te — pozdravljamo — koliko smo se te spominjali . . . Imeli smo te že za mrtvega . . .“

„Norci! — Tudi vi ste tako kratke pameti?“

„No, — no, ljubi oče . . . Če po naših krajih neprestano divja smrt, se ne smeš čuditi!“

„Ali ne veste, da nikdar ne umrjem? — Kolikokrat naj vam to še povem?“

Te besede so zadonele iz ust prišleca ostreje kakor pisk mrzlega severa.

Pogled prihajalca je obstal pri tem vprašanju na križu, ki je stal sredi vasi in ki je bil najbržeje tudi vzrok, da je tako ostro pregovoril z vaščani.

„Še?“

Čudni mož se je zdaj ustavil. Kolikor je bilo mogoče spoznati v somraku, je imel na hrbtu že mnogo križev.

„Kaj početi?“

Vaščani so njegovo vprašanje takoj razumeli.

„Ne ostalo bi od nas žive duše! — Kakor sužnji poslušamo, v njihovo cerkev hodimo, z njimi molimo, svoje otroke dajemo krstiti, svoje sinove in hčere poročamo na videz po kristijanski, svoje umrle pokopujemo v rakvah, k pogrebom si jemljemo njihove žrece . . .“

Prihajalec je stopil od vaščanov za korak nazaj.

V tem trenutku se je dvignil nad vzhodom mesec. Ta žalostni kraj je postal v njegovi svitlobi še žalostnejši.

Potnik je imel zdaj glavo odkrito, haljo je spustil na rame, na njegovem nagubanem obrazu se je razlival grozen izraz, zdelo se je, da mu vstajajo lasje na glavi, ustnice je imel krčevito stisnene, oči napolnjene s strašnim leskom.

„In kaj imate od tega?“

Vaščani so se stresli po vseh udih.

„Rekel sem — me-li slišite? — Kaj imate od tega?“

Prihajalec je dvignil desnico kviško kakor k grožnji.

„Sužnji smo! . . . Le tako si ohranimo življenje.“

„Niste vredni, da bi stopil pod vaše strehe! . . . Niste vredni, da bi vam kaj povedal . . . Toda pridejo časi, da vas bo mrzilo vaše življenje, in vi se ga ne boste mogli oprostiti! — Jeklo v roki se vam skrha, loki vam oslabe . . . Tu boste živeli na vekov veke, Morana sede na vaše krove, zasmeje se vam v obraz, toda poleti dalje. Živite, trapite se, mučite se . . .“

Desnica prihajalca je bila še vedno dvignena v višino; čudni mož je odhajal, ne da bi odvrnil pogled od vaščanov, kakor bi jih hotel res na večno zakleti.

Vaščani so se tresli strahu, mraz jih je obhajal po celem telesu, niti besedice niso mogli pregovoriti, kakor da so jim jeziki odreveneli, niso se vračali pod svoje krove, neprestano so stali na istem mestu; prihajalec, katerega so pričakovali, je bil že zopet na višini, njegov korak je bil počasen, glava še vedno odkrita, halja še vedno spuščena na rame, iz vasi mu je donelo na uho lajanje psov, toda nič več radostno; ti glasovi so bili prej podobni onim, za kakoršnih se je zbrala pri potoku cela vas, ko se e dvignil k oblakom siv dim, ko se je napolnil vzduh s čudnim vonjem in so za nekaj časa zbirali v posodo, podobno vrču, pepel sežganega človeka . . .

Današnja noč ni nikdo zatisnil očesa. Vtolažiti se niso mogli niti dojenci v zibelkah. Nejedni materi se je zdelo, da e nad detetom sklonjena skrivnostna postava s temnim obličjem, z meglenimi očmi, z ustnicami šepetajoča: „nesreča — nesreča.“ — In hitro je vstala, vzela dete v naročje, pritisnila je na srce in krčevito zaplakala . . .

A drugi dan je bilo vse tiho, mrtvo.

Sever se je umiril, nikjer se ni ganila niti vejica, nebo je bilo prepreženo s sivimi oblaki, ki so se na videz spuščali nižje in nižje . . . Zrak je bil nekako preveč težak. Ljudje bi rekli: mogel bi ga rezati. V svojih kočah so bili skriti tudi psi, glavo med prednjimi nogami, ušesa povešena, rep leno položen po slami . . . In vendar je bil v vasi zopet tujec, po zunanosti — zlasti iz daljave — tako popolnoma podoben onemu, katerega so včeraj pričakovali tu, kateremu so hodili naproti in ki jih je preklel zato, ker niso porušili križa sredi vasi . . .

Tujec je obstal ravno pri križu, ozrl se po vasi, na vsaki hiši obstal z vprašajočim pogledom, nato sedel na stopnico kamenite podstave in vprl glavo v roke, kakor bi hotel odpočiti tu . . .

Polagoma so si ljudje upali bližje . . . Dva sta prišla popolnoma k njemu in ga ogovorila.

Tujec je privzdignil glavo, ozrl se na seljaka, vstal, nasmehljaj se in rekel s trdnim, zvočnim glasom: „Mir vam bodi!“

Vaščana sta pogledala drug drugega in nato zopet tujca. Njihov rojak ni bil; poznala sta ga po govoru; toda prihajal je morebiti iz kake sosedne dežele. In kako čudno ju je pozdravil. Tako še nista slišala.

„Potrebujemo ga, — vsak dan dvakrat molimo zanj.“

„Naše življenje je burnejše kakor morje tam . . . Če bi stopil tja na pobočje, zagledal se proti polnoči in bi bilo le nekoliko jasno, bi zagledal med oblakj in zemljo srebrno progo . . . morje . . .“

„In jaz, dobri ljudje, vam prinašam ta mir . . .“

„Ti? — Nemogoče! — Kje bi ga mogel vzeti?“

„Včeraj nas je tu jeden preklinjal, in danes nam drugi prinaša mir! — Zlodeji igrajo z nami čudno igro . . . Bogovi večno živeči, rešite nas, ohranite nas!“

„Kake so te besede? — Tu imate križ in kličete stare bogove?“

Zdelo se je, da je tujec nekoliko ostrmel.

„Bodi brez skrbi! — Nas se ni treba bati! — Ta križ je tu zato, ker so ga nam sem postavili! — Za nič drugega . . .!“

„In vi križa ne častite?“

„Samo v njihovi cerkvi . . . Samo kadar moramo!“

„Vedi, da je vsak križ, ki stoji v naših vaseh, znamenje groznega robstva!“

Tujec je sklenil roke, uprl pogled proti oblakom in umolknil.

Polagoma se je zbrala okoli njega skoro cela vas.

„Če nam prinašaš mir, bodi pozdravljen še jedenkrat. In če ti je ljubo, pojdi pod naše krove . . .“

In tujec — je šel.

Tako hitro mu je postalo med tem ljudstvom lahko, skoro se je čutil kakor doma; dobra srca, plemenite duše, poštene glave, in vendar, kamorkoli je pogledal, toliko — toliko trpljenja.

Od kod prihaja, so ga vprašali še le tedaj, ko je sedel za mizo, kjer sedi običajno najstarejši. In prinesli so mu soli in kruha . . . Tako je bila povsodi navada!

Tujec se je med tem ogledal po izbi, na katere procelni steni so se pojavili njegovim očem nekaki kipi najnižje vrste. Pri prvem pogledu je bilo nemogoče povedati,

iz kake tvarine so napravljeni. In videti je bilo, kakor da nekateri deli na njih tudi manjkajo.

„Ne, kaj je po svetu novega?“ je vprašal najstarejši prišleca, ko je ta nekoliko pojedel.

„Toliko, ljubi ljudje, da bi vam več večerov ne mogel povedati.“

„Tedad ostaneš pri nas, da nam poveš vse!“

„Ljubi ljudje, moja pot je dolga . . .“

Daljša ne more biti, kakor če bi šel v to stran, kjer bivajo Franki. In tega bi ti ne svetovali . . . Proti polnoči je že morje blizu! — Med nami lahko ostaneš, dokler boš hotel! — Danes si že utrujen, ne bodemo te zadrževali od počitka . . . Med tem se poklonimo bogovom spasiteljem in počastimo svoje dede . . .“

In najstarejši je pričel molitev k večno živečim, v katero je bila vpletena tudi prošnja k varuhom rodbinske sreče . . .

Le tujec je molčal, njegove roke so bile samo sklenjene, ustnice so se na lahko gibale, in njegove oči so bile obrnjene od kipov na pročelni steni v sobi . . .

Starešina je to takoj opazil, ozrl se po svoji družini, nato vstal, stopil pred gosta, položil mu roko na ramo, pogledal mu ostro v obraz in rekel: „Kaj, ti ne moliš z nami?“

„Ne molim!“

„In zakaj?“

Obličje se je zategnilo starejšim v najresnejši izraz.

„Ker sem kristijan . . .“

„Ti si kristijan, in nisi-li rekel, da nam prinašaš mir?“

„Tako je, prijatelj!“

„K nam kristijan še ni prinesel nikdar miru . . .“

„Sem Čeh . . .“

„Bodi kdor hočeš . . . Tudi s Češkega so prišli enkrat z našimi sovražniki nad nas . . . Poglej: tu je naš ded, poleg njega praded in še dalje prednik našega celega rodu, praotec tukajšnje družine . . . In ti vsi so grozno trpeli od tvojih sovornikov, trem so bili koli porinjeni v prsa — tam sredi vasi — kjer stoji vaš križ . . . Poslušaj, človek, miru nam ne moreš prinesiti, drugega ne potrebujemo nič, če ga nam je še kaj ostalo, bi nas pripravil še ob tega . . .“

Starejšina je govoril globoko, težko se oddihujé, z desnico ves čas položeno na starčevo ramo.

„Poberi se in pojdi s svojim križem odtod! . . . Bodi vesel, da odhajaš tako! — Kakor kača si se priplazil med nas, toda v očeh ti ni videti izdajstva. Drugje bi se ti godilo slabše!“

V sobi je bilo tiho, da se je slišalo tudi dihanje.

Te starejšine besede so tujca iznenadile.

„Prišel sem z najčistejšim namenom.“

„Tako so prihajali vsi . . .“

„Samo v vaš blagor!“

„Vsi so rekali, da v naš blagor . . .“

„Meni moraš verjeti . . .“

„Oni so se nam celo zaklinjali . . . Skrbi za svoj blagor in nam pusti našo nesrečo!“

„Saj si toliko razumen . . .“

„Ravno zato ti pravim: poberi se in pojdi od tod tudi s svojim križem . . . Nerad bi uporabil silo proti tebi! — Vendar, če ne ideš dobrovoljno, sem prisiljen.“

In za nekoliko trenutkov je zapuščal tujec tukajšnjo vas s povešeno glavo in idoč, kamor ga je vedel korak. In če bi bili šli za njim, in če bi bil posvetil mesec izza sivih oblakov, bi bili opazili za vsakim njegovim korakom solze, podobne najdragocenejšim biserom, ki so jih kedaj ulovili v morju. A povsodi je bilo polno nepreglednih oblakov, vzduh je bil vsak čas težji in težji, niti za korak ni bilo videti pred se, nikjer se ni ganila na drevesu niti vejica, in le zdaj in zdaj se je začulo po mirni pokrajini zategnjeno, žalostno lajanje psa, ki mu je bilo tesno samemu v njegovem kotiču. Včasih se je oglasila tudi sova z otlim glasom.

Tujec je korakal dalje in dalje, in ko se je zdaj in zdaj ustavil ter poslušal, se mu je zdelo, kakor bi mu donel na uho teman šum . . . V severnih slovanskih deželah je morje prvič pozdravljalo očeta Dobrogosta na njegovi apostolski poti.

In v nočno tišino se je razleglo včasih klicanje, ki je prihajalo iz najglobokejšega dna duše: „Križani Kriste, blagoslovi moje korake . . . Naj ne bodo v teh pokrajinah brez vspeha!“

In kadarkoli se je oglasila ta prošnja, se je zdelo, kakor bi jih ponavljjal odmev v popolnoma nasprotnem smislu.

„Ne drzni se v ta kraj . . . Z vsakim korakom si koplješ globokejši in globokejši grob!“

II.

Oče Dobrogost je naenkrat obstal, privzdignil glavo nekaj časa tiho poslušal in nato pospešil korak.

Nepregledne megle je prodirala motna svitloba, kakor bi nekje pod širnim nebom plapolal ogenjček.

In ko je napravil še kakih deset korakov, je stal sredi nekake razvaline. Posamezni stebri so bili, kakor da se dotikajo neba. Nekje je bil tudi nekaj sežnjev debel zid. V najoddaljenejšem koncu razvaline je res plapolal plamenček.

„Kdo je?“

Oče Dobrogost se je pri tem glasu stresel; zdelo se mu je, da ga pozna, da ga je enkrat že slišal.

„Dober človek!“

„Kaj hočeš tukaj?“

„Brezdvomno to, kar si našel ti!“

„Stopi bližje!“

Ogenj je zaplapolal močneje, plamen se je dvignil za seženj visoko, razvaline so bile jasno razsvetljene, in drug proti drugemu sta stala dva moža, oba starca, toda ta za ognjem je bil najmanj za dobro desetorico let starejši; nobeden njiju ni spregovoril besedice, gledala sta si naravnost v obličje, hoteč se drug o drugem prepričati, če se ne motita . . .

„Kako si prišel sem?“

„To bi te mogel vprašati tudi jaz.“

„Jaz sem v rodni zemlji — jaz sem doma . . .“

„Tega ne vidim. — V svoji domovini človek vedno najde streho.“

„Ali jo najde Premisl — tvoj gospod?“

Starejši mož je pregovoril te besede z najstrupenejšim naglasom.

„Nimam nikakega gospoda razun tega, ki vlada ves svet . . .“

„In katerega ime je Svantovit . . .“

„Katerega pravo ime je: ‚Bog, ki je rekel: jaz sem, ki sem!‘“

Oba starca sta zopet obmolknila; še natančneje sta gledala drug drugemu v obraz.

„Kam greš?“

„Kamor si mi ti pokazal pot!“

„Veš, kje si?“

„Na prenočišču pri tebi!“

„Prav si povedal . . . Toda ali veš, kaj so te stene?“

„Nekdanji Svantovitev hram!“

„Hram Boga, ki je rekel: jaz sem, ki sem . . .“

Starejši mož se je grozno zasmel, da je zatrepetal celo plamen. Potem je stopil pred svojega gosta.

„Če bi bil jasen dan in bi natančneje pogledal okrog po razvalini, bi opazil sesedlo začrnelo človeško kri. To je kri služabnikov Boga, katerega častiš ti, katerega nauk si prišel učiti med tukajšnje ljudstvo . . . Bil je najkrasnejši dan meseca junija. Po naših deželah so praznovali na predvečer kres. Vi praznujete na ta dan praznik Janeza Krstnika. Ta cerkev je bila sezidana njemu na čast. Sem je prišlo polno vaših duhovnov, še več nemških grofov, med temi so bili tudi nekateri našinci, ki so omadeževali svojo čast. Prepevali so „Gloria“, „Credo“ . . . Godba je igrala, bobni so peli, kadila polna cerkev, na duhovnikih zlata in srebra, ki je bilo vse pobrano nam, da so se vsled bleska solzile oči . . . Toda ko so pričeli „Te deum“, se je naenkrat razleglo okrog oglušujoče vpitje, proti svetišču so se zgriinjali ljudje z vseh strani, z najrazličnejšim orožjem v roki, in ko je minula ura, je bilo svetišče podobno ognjenemu

griču, in izmed onih, ki so peli Te deum, ni ostala živa duša. To je bil najsičajnejši „kres“ izmed vseh, ki so se slavili v tem kraju! — Ali hočeš še dalje ostati tukaj?“

Oče Dobrogost se je zagledal v tla, kakor bi na tlaku, ki ga je bilo videti še tu in tam, gledal res srage krvi . . . In zopet so se mu skalile oči in na mrzlo kamenje je kapala solza za solzo . . .

„Tu so zmagali večnoživeči bogovi, in jaz sem prišel tudi po moč, vztrajnost in konečno zmago! — In tebe je privedel semkaj bes, da postaneš malodušen . . . Če ti je drago življenje, se nam ne vtikaj v delo, na katerega izvršenju je ležeče vse naše!“

Oče Dobrogost še vedno ni odgovoril.

„Poslušaj me, v teh krajih ne opraviš nič, če ti je ljubo življenje, ti svetujem vnovič, vrni se v svojo domovino, kateri moreš koristiti več kakor nam . . . Mi poskrbimo že sami zase . . . A dobro se spominjam, kako sta mi ravno ti in ona deklica storila mogoč vstop v grad mejnega grofa . . .“

„Ali si pozabil poslednje besede svojega starejšega rojaka?“

„Da bi jih ne bil nikdar slišal! — Vsled dolgega zapora mu je obolela tudi pamet!“

„Vi ste tako trdih glav!“

„Če bi ne bili, bi bili že davno poginili!“

Zvok, s katerim je izražal starejši mož svoje odgovore, je zvenel vedno strupenejše in strupenejše.

„Vem, da ljubiš ta kraj bolj kakor svoje življenje, prepričan sem, da ti je ljudstvo v tem kraju prirastlo k srcu, le jedne misli se oprosti, prosim te za vse na svetu,

da bi vas mogli vaši bogovi ohraniti . . . Kakor hitro se vzdigne v tvoji domovini križ, takoj zgine pretveza, pod katero se naseljujejo tujci med vami, pod katero vas stiskajo od vseh stranij . . .“

„Misliš?“

To vprašanje je starejši mož zasikal.

„Trdim!“

„In če bi nas bili še vedno lačni, naj bi plapolal nad našimi glavami tudi prapor s križem?“

„Potem se spoji z vami češka zemlja, na pomoč vam pride Poljsko . . .“

„Dobri, prostodušni mož. — Enkrat sem ti že rekel: pri vas je križ, in imate-li pod njim mir? — Na Poljskem je križ; je-li tam mir? — Če bi se zgodilo tako, kakor praviš ti!“

„Le poslušaj, pusti si povedati in pritrdiš mi! — Kake bi bile moči, katere bi združeni postavili proti našim sovražnikom. — Kakšno bi bilo morje, če bi se spojile vse — vse reke!“

Kakih trideset korakov pred razvalino se je začul nenkrat zategnjen zvižg, katerega je starejši mož ponovil.

„Bes te je prignal semkaj! — Ne vem, če ti ohranim življenje! — Skrij se med tem za te kamenite stebre in zatisni si ušesa, da ne slišiš niti besedice, in če bi jo vendar slišal, moraš molčati bolj nego grob . . .“

Staremu možu se je glas čudno tresel. Tudi njemu samemu bi se morebiti ne godilo dobro, če bi ga zasačili v pogovoru z latincem . . . Med starešinami bi takoj izgubi zaupanje, in zaupanja, ki je izgubljeno, ni več mo-goče najti.

Za nekoliko trenutkov se je objavilo na razvalinah kakih deset postav v dolgih, starodavnih nošah. Plamen je že skoro ugaševal in le motno obsvitljeval obličja prihajajočih. Toda kolikor je bilo mogoče razločiti, so bili to sami stari obrazi, vsak s celo vrsto globokih vrask, z očesi pa kakor bliski, ko je nebo za poletnih nočij odprto neprenehoma.

„Lončina!“

„Gotšalk!“

Po teh besedah, ki so jih med seboj izrekli, so si podali s skritim starcem roke in se z njim poljubili v lica.

Govorili so tiho, da ni bilo mogoče razločiti niti besedice . . .

Vnovič so naložili na žrjavico drv, in plamen, ki je takoj vzplapolal, je osvetil celo skupino z najjasnejšim leskom . . .

Najstarejši je držal v rokah nekaj kip, bil je zgotovljen brezdvomno iz čistega zlata; pri njegovem svitu so se oslepljevale oči. Može so ga pritisnili drug za drugim na ustnice in ga gorko poljubili.

Videti je bilo, da se dogovarjajo o neki stvari in si prisegajo večno zvestobo.

„In zopet se ti bo klanjal ves slovanski rod, iz razvalin vstanejo tvoja svetišča, ožarjena bodo z najsvitljejšim leskom, povsodi se vnovič razlegnejo spevi: večni bogovi, usmilite se nas, večni spasi, pomilujte nas . . . Dajte v naših zemljah mir in življenje nam in potomcem . . . In naša domovina vstane k prejšnji svobodi, poginil bode devetoroglati zmaj, ki je hujskal brata na brata, ki nas je delil . . .“

Nad glavami mož je nekaj zašumelo, vsi so se ozrli kvišku in na ramenu vsakega izmed njih je obsedel sokol iz vrste rarogov.

„Bogovi so z nami!“

„In naše delo se posreči!“

„To noč, ko se obrne solnce!“

Nato so se zopet poljubili, stisnili si roke, kar najtopleje so mogli, in zapustili razvalino.

Ptiči so krožili nad njihovimi glavami.

Le jeden sokol se ni ganil od tod; ves čas je ostal na starčevem ramenu ter kimal z rjavkasto glavo, kakor bi pritrjeval vsemu, kar se je ravnokar tukaj govorilo.

„Si slišal?“

„Samo videl!“

„In kaj praviš?“

„Bog pomagaj!“

„Mi skoro tudi tako! — Toda še tretjič ti rečem: ne stavi se nam na pot, sicer pogineš. In tvoja smrt bi ne koristila niti tebi, niti križu, ampak nam!“

„Vam najmanj; veruj mi . . .“

Oče Dobrogost je zapustil razvaline in slišal za seboj: „Glej, da se več ne snideva. — Če si naletel nekoč pri meni na slabe trenutke, sem zdaj zopet oni stari, nepri-zanesljivi, ki nikdar ne umira in se ni nikdar rodil . . .“

Z ustnic služabnika križa so prišle samo besede: „Ni jim pomoči!“

Nato se je ozval popolnoma blizu čukov glas.

III.

Hitro so se bližali božični prazniki.

Po gradovih nemških grofov so se pripravljali k praznikom kar so mogli najsijajneje. Po cerkvah mora biti svetloba, da se bo videlo od jednega do drugega, da bi se ves tukajšnji kraj spremenil v polnočnem času res v beli dan, da zve ves svet, da tukajšnji domačini res že časté Boga na nižavah in da so vsi do najzadnjega dobre — da najboljše volje.

Po vaseh, — zlasti po onih, do katerih niso segale pozorne oči grajskih gospodov, ni bilo po radosti niti sledu, o veselem popevanju niti sluha, o kakih pripravah niti duha . . . Tudi za belega dne so bile kakor bi izumrle. Vse delo je počivalo, po skednjih so ležale plasti prahu, cepci so bili obešeni, grablje položene v slamo, še najveseleje, če je mogoče rabiti ta izraz, je bilo zvečer, ko se je jeklen nož izprehajal po lipovem lesu ter pripravljaj različna gospodarska orodja ali izrezaval palicam glave, in se je zavrtel kolovrat . . . Toda oknice so bile povsodi zaprte z močnimi zapahi, vrata na dvorišče zabarikadirana s celimi kladami, na dvorišču spuščeni psi, tudi vrata v veže skrbno zaprta . . . In šele, ko je bilo vse tako zavarovano, so si upali glasnejše in prestejše dihati, nič drugače kakor bi jih bil kdo cel dan davil z železnim obročem.

Nato so se pričeli pogovarjati; a vendar je kmalu vse utihnilo, gospodar je pristopil k oknu in pozorno poslušal. In zopet so pričeli govoriti, ko so se prepričali, da pod oknom ni žive duše.

V izdolbinah, ki so bile skoro po vseh sobah, je bilo povsodi polno križev . . . Hišni bogovi z dedi so naenkrat izginili. Skrili so jih, kar najskrbnejše so mogli, nekje pod tlak, drugje so jih zagreblji v zemljo, še drugje zazidali, nekje jih tudi skrili pod streho . . . Brezdvomno bo pred prazniki splošna preiskava. In gorje, če bi našli kje sledove stare vere . . . Na prvi pogled se je zdelo, da so tu sami kristijani; toda to je bilo le na videz. Vse je bilo le navidezno, samo za nekoliko dnij, in nato so se zopet vrnili dedi z bogovi in besi . . .

In ljudje po vaseh so slutili prav.

Na sveti večer je bilo videti po celi pokrajini od vasi do vasi čete gosposke družine, da pregleda vsako stanovanje; povsodi so vse preiskali, morali so jim odpirati celo škrinje, razmetali so obleko po omarah . . . Starešine so povabili v grad k večerji, na dan velikega praznika je morala glava vasi z vsemi v svetišče, starosta je bil odgovoren za vse; vsakogar, ki bi ne šel, je moral naznaniti. In vsak starešina je obljubljal pri svoji časti, da pojdejo iz njegove družine vsi, da ne sme zamuditi niti jeden . . . In večkrat je rekel gradnik: „Pri svoji časti? — Svojo glavo mi boš dal za to! — Ali imate vi čast — vi slovanski psi!“ In starešina je stal pred gradnikom s temno zardelim obličjem in vpiral oči v tla, kakor bi po debelih hrastovih deskah iskal kdo ve kaj. — „Svojo glavo, pravim ti, krt!“ — „Da, gospod, svojo glavo!“

Grajska družina je izvrševala po vaseh več — mnogo več kakor golo preiskavo, če niso postavljeni v kmečkih hišah maliki v razžaljenje in jezo božjo . . . Mlada lica se jim niso smela niti pokazati.

„Kako vhaajo podlasice v luknje!“ so vikali stari oprode, ki jim ni bilo mogoče delati po svoji volji.

„Vendar jih dobimo v pest! — V taki poslušnosti ne ostanejo dolgo! — To traja vselej le nekoliko let! — Potem si za to zadostimo!“

In potem je izkušen prekanjenec pričel pripovedovati, kako je bilo za minulih uporov, kaj so kje užili, kako so se kje imeli, kake muke so si izmišljali, in mlečnozobi mladeniči so nestrpnost pričakovali, kdaj ti ježi zopet prično zbadati.

In ko so sedli starešine z gospodo k praznični pojedini, so imeli na ponujenem pecivu križ pri križu, tudi na lesenih krožnikih je bilo izrezljano to znamenje, kakor tudi na žlicah in čašah . . . In gospodje so pogledovali starešine od strani z najstrupenejšim izrazom v obrazih in si namigovali z očmi . . . Starost je ta dan ostalo le malo doma. In še po te so poslali trikrat ali štirikrat . . . Stoprav ko so videli glavo popolnoma obvezano, in obličje na smrt blede ter slišali hripav glas, so verjeli bolezni, in ga niso šli iskat petič.

Nekje je tudi stokal starešina na postelji, težko je sopal, in na vprašanja grajskih služabnikov komaj odgovarjal. A komaj so bili iz vasi, jim je nasvetoval sam bes, naj se vrnejo; in ko so stali vnovič na dvorišču omenjenega doma, je stal tamkaj gospodar zdrav kakor riba v vodi.

„Ah, ti potepuh!“

„Ah, ti jazbec!“

„Ah, ti besov hlapec!“

In predno se je gospodar zavedel, je že ležal na zemlji z zvezanimi rokami. Nato so ga odvedli v grad, a nikakor v slavnostno dvorano . . .

„Po evangeliju! — Vse po evangeliju! — Ta nima svatovskega oblačila! Vrzite ga tja, kjer je jok in škripanje z zobmi . . . Mnogo je poklicanih, a malo izvoljenih!“

In služabništvo je bliskoma izvršilo ukaz svojega gospoda.

In gospodar starešina se je poslovil od upanja, da bi še kedaj zagledal solnčno luč . . .

To so bile čudne praznične gostije, katere so napravljali nemški gospodje slovanskim starešinam v podjarmljenih pokrajinah. Gostom se je zdelo, da se morajo pri vsakem grižljeju, kateri vzamejo v usta, zadaviti, in njihove glave so bile tako težke, da so jih komaj držali pokonci.

Gospodje so jih spodbujali.

„Jejte, seljaki! — Pijte, seljaki!“

In skoro so bili nasilni, da bi jih pripravili, da bi jedli in pili.

V čašah so se svetila teška vina, po katerih človek najbolj gotovo in najtrdnejše zaspi. Znala so jezik, ki se je opojne pijače komaj dotaknil, tako premotiti, da ni niti vedel, kdaj je čašo treba odtegniti od ustnic.

„Odgovorite mi: kdaj ste se imeli v svojem življenju tako dobro? — Tebi je osemdeset, tebi sedemdeset, vi vsi ste starejši od mene — ta je celo devetdesetnik! — Take pijače vaša usta še niso pokusila. To je najčistejše z renskih bregov . . . Nikdar se niste imeli tako!“

In starešine so molčali na te besede kakor grobovi.

Takrat še niso za pijačo vsemu pritrjevali, za lesketajočo se kovino niso prodajali svoje časti, za trenotek razkošja niso zapisovali svojih duš najhujšim sovražnikom.

„Vi molčite?“

Staroste so sedeli za mizo še vedno, kakor da so jim odreveneli jeziki.

„Ali ste imeli kdaj boljših jedij, pili boljše vino?“
Grajski gospod je govoril že razjarjen.

„Ali odgovorite, vi psi?“

Gospod je starega, devetdesetletnega starosta zgrabil za bele lase, kakor bi mu jih hotel izruvat.

„Imeli smo se stokrat boljše . . .“

„Vi — vi — satanske duše?“

„Stokrat, pravim še enkrat, če že hočeš vedeti!“

„In kdaj — poveš-li kdaj?“

„Ko vas ni bilo tukaj!“

Devetdesetletni starec je zdaj vstal, njegova postava, ki je bila na videz že sključena, se je zravnila, oči so se posvetile, kakor bi švigale iz njih iskre, in nato je ponavljal, kakor da je nad gradom najstrašnejše zagrmelo: „Da — ko ni bilo vas tukaj, smo se imeli boljše ne stokrat, ampak tisočkrat!“

Grajščak je za nekaj trenutkov ves pobledelel, potem je priskočil k oknu, je odprl in zaklical na dvorišče: „Družina! — Družina! — Pomoč!“

„Gori, tovariši! — Je že čas!“

Devetdesetletni starec je zagrmel tretjič, in v tem trenutku se je posvetilo v rokah starost kakih dvajset nožev, podobnih bodalom . . . Po stopnicah je že žvenketalo jeklo, in razlegali so se hitri koraki družine; grof se je tresel kakor šiba na vodi. Deset mož se je z vso močjo vpiralo ob vrata, nekoliko drugih se je polastilo orožja, ki je bilo radi lepšega obešeno po stenah, štiri roke so stiskale kakor

klešče gospoda, in na vrat sta mu bila nastavljena dva noža . . .

„Ti nam zagotoviš svoboden odhod!“

„Zagotovim! — Pri vaših bogovih, ne storite mi hudega!“

„Ti prisežeš pred križem, da se nad nami ne maščuješ!“

„Vse storim . . .“

Šum na hodniku je postajal večji in večji; toda težka, hrastova vrata se niso niti ganila. In vendar je bilo dobro slišati, kako so s sekirami bili po njih.

Starosta je hitro podal gospodu grofu križ, gospod grof je prisegel, prižgani dve sveči ste pretili ugasniti vsak trenotek . . . Grof je izrekel amen, staroste so spustili, vrata so se odprla, in v sobo se je rinila vsa grajska družina . . .

„Gospod grof, sveči še gorite, ti si prisegel . . .“

„Protí poganom ni treba držati prisege . . . Po njih! — Nikomur ne prizanesite . . .“

Staroste so se postavili v bran. Bili so sicer vsi starci, a nikdo se ni umaknil pred Nemci niti za korak . . . Kakor da bi se meči grajske družine pri vsakem udarcu skrhalí. Staroste so bili še vsi pokonci, le nekateremu je bela glava porudečela . . .

„Pomoč prihaja! — Slišite, tovariši!“

„Lončina!“

„Gotšalk!“

V cerkvi so zazvonili vsi zvonovi, toda takoj umolknilí . . .

Grof je bil že zopet pri oknu; takrat pa je prebledel kakor stena . . . Kamorkoli po obzoru je bilo mogoče videti očesu, je bilo vse napolnjeno s strašnim dimom . . . Na dvorišču je vse mrgolelo kmetov, že so se rinili v dvorano, vrata pri cerkvi so vlomili, k ušesom gospoda grofa je prihajal grozen smeh . . .

„Milost! — Milost!“

In grajska družina je metala orožje od sebe . . .

„Niti lasu ti ne skrivimo, dasi bi mogli, dasi bi imeli k temu vsled tvojega verolomstva tudi pravico . . . Hudega ne storimo tudi nikomur tvojih služabnikov . . . Toda v četrt ure morate zapustiti grad — do zadnjega!“

Devetdesetletni starec se je zaničljivo obrnil od klečečih Nemcev.

„Naj živi starosta Gnjevoš!“

Devetdesetletni starec se je zadovoljno smehljaj, na stotine čapek je priletelo z dvorišča k njemu med gromovitim klicanjem, njegovo čelo se je jasnilo kakor majnikov dan, po obličju se mu je razlival izraz resnične radosti . . .

„Ljubi otroci, žive naj vas bogovi!“

„In nam tebe ohranijo na veke!“

Starosta Gnjevoš je stopil med vstajnike, grajski družini je zastala kri po žilah, starejšim vojakom je stopilo živo v spomin, kaj so pred leti pomenili taki klici . . . Kjer je bil kak tujec, so ga pobili brez milosti . . .

„Gibajte se vendar! — Sicer se tu zadužite!“

Hoteli niso niti verjeti, da bi jim bilo mogoče odnesti življenje, dokler niso stali za utrdbami na širnem polju, v zraku, ki je bil prenapolnjen z neprenesljivim dimom . . .

Sredi dvorišča se je sešel s starosto Gnjevošem onl starec, katerega pogovora z očetom Dobrogostom svedoki smo bili nedavno; kar najsrčneje sta mogla, sta si stisnila desnice . . .

„Gospod, kdaj te že nisem videl!“

„Iščem te že ves čas, odkar sem zopet prekoračil meje svoje domovine!“

„Da ti povem, gospod moj, kaj smo pretrpeli! Da ti povem, dragi moj gospod . . .“

„Potem — ko bode mirno — ko bomo pokojno sedeli za mizo — ko bodo zopet na svojih mestih naši bogovi . . .“

„Ali bo to kedaj, gospod moj!“

„Tudi življenje moramo zastaviti za to . . . A zakaj to, starosta!“

Sivi vojvoda je pokazal na grajsko družino, ki je bila že onostran jarka.

„Imeli smo jih v rokah! — Oni bi z nami ne bili ravnali tako!“

„Dal sem jim besedo . . .“

„Prvič, starosta, in zadnjič!“

Niklotovo čelo je zakril zlovestni oblak.

„Tako bi seveda nikdar pokojno ne sedli za lastno mizo . . . Ali ne veruješ, starosta? — Oni ne prizanašajo nikomur; mi tudi ne bomo . . . Hitro na delo, tovariši!“

Preteklo je četrť ure, in iz gradu Grabova so zaplapolali plameni do oblakov . . .

Vojvode Niklota ni bilo mogoče niti spoznati.

Kdor bi ga bil videl pred nekoliko meseci v onem gradu, kjer se je sešel z Otokarjem, in danes, bi gotovo

ne bil rekel, da je to ista oseba. Zdelo se je, da se mu med sivim, dušečim dimom, ki se je valil iz kraja v kraj, vračajo petdesetera leta, ko se je po tukajšnjih pokrajinah razlilo sovražnikov, kakor bi se bili pretrgali morski bregovi, in ko je bilo njegovo upanje, da zmaga, trdneje kakor temelj, na katerem je sezidano v Arkoni svetišče Svantovitovo . . . Na vseh straneh je vstajalo ljudstvo, hoteč se oprostiti nemškega jarma, naj velja, kar hoče. Za orožje so prijemale celo starke, med uporniki ni manjkalo niti mlečnozobih mladeničev . . . In ko je Stargrajski škof Vicelin potoval po svoji škofiji, so bila kristjanska svetišča prazna, povsodi je prišla v nje samo grajska družina s svojimi gospodi . . . Nato je prihrumel v deželo Henrik, s primkom Lev, z neštevilno vojsko. Pri Nemcih se je bojevala premoč, Slovanom pa je navdajala pogum obupnost, katere ni mogoče popisati . . . Niklotu je padal grad za gradom, in Nemci so stopali hitreje in hitreje naprej. Niklot je že bil zaprt v jedinem gradu, ki mu je še ostal . . .

V današnjem dimu so se mu zbudili spomini, kakor bi bil šele včeraj napravljaj svoje izlete k Rarogu. Njegovo obličje je bilo resno, obrvi grozeče namrščene, desnica vprta ob težak meč, poln krvnih srag . . . Starosta Gnjevoš je stal kaka dva koraka dalje, tudi molče . . .

Plameni, ki so lizali grajska poslopja, so se izlivali v ognjeno morje.

„Jasni gospod, kje je pa tvoj brat?“

Starosta Gnjevoš je prerušil molk.

„Na vaju mislim leto za letom, ko vstajam in ko legam!“

„Pokopal sem ga pod lipami blizu starega gradu v zemlji mišenski!“

„Ti si ga pokopal gospod?“

„S temi rokami!“

„Torej je bil še živ?“

„V grobu!“

„In kako si ga našel, gospod moj?“

„Za take pogovore ni časa . . . Ko bomo za svojimi mizami . . . In sedeti moramo za njimi kar najpreje . . . Hitro — bratje — naj ne ostane kamen na kamenu —.“

Starec je pritisnil k ustnicam rog, in zdelo se je, da se mora prebuditi pri teh zategnjenih glasovih v grobu, kjerkoli leži kak Nemec, obrniti in poslušati, da bije rojakom vrinjencem ura plačila, — da Bodrci vstajajo k poslednjemu boju, predno ležejo na veke v rodno svojo zemljo, da jo hočejo še namočiti, da se še enkrat odpre in vrže iz sebe deveteroglavega zmaja, ki bi ščuval vrinjence, če prav že v desetem kolenu, proti samim sebi na življenje in smrt za -- vero, in da trobi k maščevanju stari Niklot — ta, katerega so na bregu reke Varnove obstopili, ubili, mu odsekali že tedaj sivo glavo in jo z glasnim vriskanjem nosili po celem taboru . . . Zaklinjali so se pri nebu in pri peklju, da je to zmaj Niklot, katerega je vendar enkrat zaseglo kopje svetega Jurija.

IV.

Komaj so dozvonili zvonovi po bodrški deželi s stolpov kristijanskih svetišč najradostnejši hymnus, ki so ga nebeški duhovi zapeli bedni zemlji: „Slava Bogu na

višavi in mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje," so pričeli povsodi zvoniti vnovič, in slišati je bilo, kakor bi se združevali njihovi glasovi v grozno prorokovanje: „Le v grobu — le v grobu — miru prej ne bode!“

Oče Dobrogost se je vračal od slavnostne božične maše, šel je s povešeno glavo, skoro niti vedel ni, da je že na planem in da tu ni žive duše . . . V cerkvi je stopil v kot, in ljudem se je zdelo, če so ga pogledali, da je to kamenit kip; niti zganil se ni. Roke je imel neprestano sklenjene, pogled uprt v oltar, ustnice tesno zaprte . . . Le zdaj in zdaj se je razlil po njegovem bledem obrazu izraz, o katerem ni bilo mogoče povedati, kaj znači. Toda vselej je takoj izginil, in kakor da so mu mišice v obrazu zopet otrpnele vsled diha Morane. In tako se je zdelo, kakor da odseva z vsake poteze v njegovem obrazu duša, ki je bila prenapolnjena z neizmerno ljutostjo, s pravičnim gnjevom in zopet s tako kipečo ljubeznijo, ki premaga tudi največje težave . . .

Propoved je bila v nemškem jeziku . . . Oče Dobrogost je nekoliko razumel ta jezik; toda propovednik je govoril s tako čudnim naglasom, da ga skoro ni bilo mogoče razumeti. Po svetišču se je razlegalo samo nekako mrmanje, ki se je le zdaj in zdaj spremenilo v mogočnejši glas . . . Vendar so imeli ljudje oči nepremično oprte v oznanjevalca božje besede, kakor iz navade ali pa prisiljeni. Nikdo ni ganil niti z obrvmi, in ko je svečenik dokončal in pokimal z glavo, so vsi rekli po nemški kakor iz jednega grla: „Daj to naš nebeški Gospod!“

Nato je stopilo nekoliko duhovnikov pred oltar. Na njih se je vse lesketalo zlata. Obroba na bogoslužnih oblačilih je bila več prstov široka, in oblačila sama so bila napravljena iz najtežje svile. Na koru so se oglasili rogovi, gosli, bobni, piščali v najpopolnejšem fortu, da se je vse treslo . . .

Oče Dobrogost je stal neprenehoma v kotu s sklenjenimi rokami, s pogledom, vprtim proti oltarju, in z ustnicami tesno sklenjenimi, kakor bi mu bile odrevenele.

In zdelo se je, da se je zavedel šele, ko so se pričele množice ljudij riniti iz cerkve . . . Nato se je zravnal in zapustil svetišče kakor po nagonu ter prišel na neobljudeno ravnino, nad katero ni nikdar zakročil niti kragulj.

Naenkrat je obstal njegov pogled na oblakih dima, ki so se dvigali z mnogih mest in se hitro razlivali v jedno samo sivo meglo, ki se je razprostirala po celi pokrajini. V tem trenutku so mu zadoneli na uho tudi tožeči glasovi zvonov po cerkvenih stolpih . . . Oče Dobrogost se je ustavil in pogledal ostreje pred se; toda takoj je pospešil korak. Brezdvomno je dobro razumel, odkod in zakaj ta sivi, zlovestni dim . . .

Čim bolj se je bližal kraju, kjer so se valili sivi oblaki kakor iz zemlje, tim natančnejše je mogel spoznati človeške glasove, mukanje živine, lajanje psov . . .

Oče Dobrogost ni premišljeval niti trenotek, kaj storiti . . . Že je videl z griča veliko vas, tako popolnoma podobno podkvi, od vseh strani obkroženo z vrtovi . . . Sredi vasi je bilo polno ljudij, pod streho gotovo ni ostal nihče, vsi so kazali proti jugu, kjer se je nebo nad obzorom zakrivalo v temnejšo in temnejšo noč . . .

Oče Dobrogost je nameril proti sredi vasi.

Ravno se je trudilo nekoliko mož, da bi prevrnili kameniti temelj, na katerem je stal železni križ . . . Že so se oglašali po vasi tudi temni udarci kladiv in palic, in vsak udarec je povzročil bujno vriskanje, kateremu so se pridruževali tudi otroci, ki so jih držale matere v naročju.

„Dragi, dobri ljudje, le trenotek me poslušajte . . .
Le nekoliko besed . . .“

Ta prošnja iz Dobrogostovih ust je preglušila udarjanje kladiv, in burno vriskanje ljudij je zamrlo na njihovih ustnicah . . . Vsi so uprli oči v prihajajočega tujca, katerega obleka je pričala o njegovem poklicu. Sive glave nekaterih mož so se naklonile druga k drugi, toda niti za trenotek niso odvrnili pogleda od tujca. Okoli ust pa jim je zaigral prezirljiv nasmeh.

„Govori torej!“

Oče Dobrogost je pristopil popolnoma h križu . . .

„Kaj nam imaš povedati? — Tujec nisi; to poznamo že po jeziku . . .“

Oče Dobrogost si je oddahnil; a vendar se je pripravil na vsak slučaj. Razburjeno ljudstvo je vedno podobno morju, katerega sleherni val prinaša pogubo.

„Ali veste, dobri ljudje, kaj delate, ko pokončujete ta križ?“

„Oproščamo se sužnjištva . . .“

„Tujemu jarmu se odtegujemo!“

„Povejte mi, dobri ljudje, iz česa je ta križ?“

„Iz železa!“

„Je-li po teh krajih več takih križev?“

„V vsaki vasi — v najmanjši vasicí!“

„In veste, kaj napravijo iz teh uničenih križev? — Iz njih vam skujejo verige, s katerimi bo na večne čase zadržan vaš vrat, vrat vaših sinov, vaših hčerâ — vnukov že ne imenujem, ker nikakih ne bode . . . Vi starešine, ali razumete moje besede? — Ali so vam moje besede popolnoma jasne?“

V množici se ni nihče oglasil, le pesti možkih so trdneje stiskale kladiva; njihovi obrazi so potemneli, toda zaničljivi smehlaj okoli ust jim je izginil, in oči so imeli uprte na tujca pod križem.

„Iz rodu sem, ki vam je po krvi tako soroden kakor brat bratu . . . Kdor izmed vas mi je najbližji, naj udari, če hoče, s kladivom, ki je v njegovi desnici, najprej po moji glavi in potem po tem križu!“

Med ljudstvom je postalo še bolj tiho; izmed možkih se ni nihče niti ganil. Videti je bilo, da vsi nestrpno pričakujejo, kaj jim še pove ta tujec, ki je rekel, da jim je po krvi tako soroden kakor brat bratu . . .

„Trenotek, ko bom mogel pregovoriti z vami, je bil najbolj zaželjeni cilj mojega življenja . . .“

„In o čem hočeš z nami govoriti?“

„O križu — vendar ne o križu železnem, — tudi ne o križu, kakoršnega vam oznanjajo Nemci, ampak o križu, ki je dal narodu, katerega sin sem jaz, novo življenje, ki je postal mojim rojakom ščit, ob katerem se odbijajo vsi navali pohlepnih sosedov, vaših in naših sovražnikov, kakor lahko perje ob tisočletnih skalah . . . Ali me hočete poslušati, dobri, dragi ljudje?“

Stare, sive glave so se polagoma sklanjale k zemlji, oče Dobrogost je govoril s tako prijetnim glasom, s tako

prepričevalnimi besedami . . . Ljudje so zadrževali dih, umolknili so tudi dojenči v materinih naročjih, glas očeta Dobrogosta je donel veličastneje, kakor če se oglasijo v njegovi domovini zvonovi ob najradostnejših praznikih . . . Glave starih mož so bile še vedno sklonjene, roke, ki so stiskale kladiva in palice kar najtrdnejše so mogle, so polagoma odjenjavale, težko orodje je padalo na tla . . . Da morejo biti pod tem križem vsi ravnopravni? — Nemogoče — popolnoma nemogoče.

Izkušeni možje so naenkrat zopet dvignili glave, njihove oči so se uprle na govornika še ostreje, kakor če bi hoteli preiskati celo njegovo dušo.

„To je bil križ — križ — križ, ki je poravnal prepad med gospodom in sužnjem . . .“

„In pri nas ga je izkopal, nas je vkoval v okove . . .“
Star mož je zarohnel, kakor bi zadonel grom.

„Križ?“

„Kaj drugega kot križ?“

„Grozno se motite, dobri, dragi ljudje . . . Nikakor križ, ampak oni, kateri so ga oznanjali med vami, oni, ki so vam ga vsilili, oni, ki so ga postavili po vaših vasicah. Moji pradedje ga tudi niso poznali, tudi so se mu upirali, ko so ga jim prinesli z Bavarskega; toda prišli so možje, ki so razvili pred njihovimi očmi v njihovem domačem jeziku najkrasnejše slike, kakoršne se kopičijo okoli tega križa, ko mu zrahlja zemljo ljubezen, ko jo zaliva hvaležnost, ko jo pokriva z najrazkošnejšimi cvetovi zaupanje, združeno z odkritosrčnostjo . . .“

Trde poteze na moških obličjih so se mehčale pri vsaki besedi, katero je spregovoril Dobrogost . . . Tako

jim še nikdar ni nikdo govoril o križu, in vendar ga pomnijo v svoji vasi — po vseh vaseh že izza mladosti.

Na drugi strani se je naenkrat oglasilo rezgetanje konj, in predno so se ljudje ozrli, je bilo tu že polno jezdecov, ki so z največjo silo planili po množici. Jezdecem se je v roki posvetilo jeklo, na pol pobarvano z ljudsko krvjo . . .

„Vitez Guncelin!“

In pri teh dveh besedah so se vnovič oglasila deteta na materinih prsih.

„Vitez Guncelin s Hagena je bil razglašen po teh krajih za posebljenega hudobnega duha in njegovo vojaštvo za najnebrzdanejšo . . . Guncelinovega imena so se tukaj bali bolj kakor samega Črnoboga. Ta vitez je imel po celi dolžini in širini svojega oklepa vzbočen križ in okrog križa napis ob napisu.

Guncelinova družina je pričela brez usmiljenja sekati in suvati med ljudstvo. Vitez je bežal s svojimi ljudmi pred množicami, katere sta vedla Niklot in starosta Gnjevoš na meji saskega vojvodstva.

„Ti kristijan — jaz kristijan — to znamenje moje in tvoje vere je že od nekdanj pribežališče preganjanih. — Sem k meni, dobri ljudje! — Če je veren kristijan, se vas niti ne dotakne, ne skrivi vam niti lasu na glavi . . .“

„In kdo si ti?“

Grozni vitez je obstal s konjem pred očetom Dobrogostom.

„Služabnik svojega in tvojega Boga!“

„Lep služabnik, ko razburjaš ljudstvo . . . Če si veren služabnik tega križa, zakaj govoriš in ščuješ proti duhovnom kateri so ga postavili na tem kraju . . .“

„Ker so nevredneži, ker so sebičneži . . .“

Kri je brizgnila očetu Dobrogostu iz obraza. Vitez Guncelin ga je s ploščino svojega meča udaril po licu.

V tem trenutku so se zadele selske palice ob jeklo vitezove družine, in nastalo je grozno klanje . . .

Kmetje so sicer zmagali; toda vitez je s kakimi petirimi slugami vendar odvedel očeta Dobrogosta in ga z debelim konopcem privezal za rep svojega konja . . .

V ti vasi je ostal križ nedotaknjen, vsaj za danes; tukajšnji prebivalci niso hoteli, da bi jim Nemci iz zlomljenih kosov kovali okove.

O koledi tega leta so ostale skoro po vsi Bodrski zemlji stene kristijanskih svetišč sivo okajene, in nad njimi se temni oblaki niso hoteli niti ganiti, kakor bi bila to pošast, ki pričakuje še drugih — mnogo drugih žrtev!

Zdelo se je, kakor da se hoče delo starega Niklota res posrečiti.

Nemški gradovi so bili zapuščeni, poganskih duhovnov povsodi, kamorkoli je pogledalo oko, kakor da so z žrtvenikov oživele kosti nekdanjih žrecev. Križi so izginili, dedi in hišni bogovi so zopet brez strahu zavzeli svoj prostor po ognjiščih . . .

Bodrci so dvigali svoje glasove silneje in silneje, njih prsi so dihale prosteje in prosteje, njih obličja so bila vzradoščena, pogledi pomlajeni . . . Zdelo se je, da se vračajo pretekli časi, ko je bila vsa dežela prosta sovragov, ko je bilo vse polno svetih gajev, polno kristalnih studencev, ko je letelo po okolici sokolov kakor dandanes vran, ko so stari bogovi blagoslavljali zemljo, da je dajala množico žita,

ko so blagoslavljali tudi živino, da je prinašala obilno korist . . .

Le utrjena mesta s škofovskimi stolicami so bila podobna ostrovom, na katerih stoji križ, in okoli katerih besni morje z valovi, ki ga preté vsak trenotek poplaviti z neizmernimi množicami vodâ. In tako sta bila okoli in okoli dva ali trije gradovi s tremi ali štirimi nepremagljivimi utrdkami.

Le temni oblaki se niso hoteli ganiti; dan za dnevom so bili podobnejši pošasti, ki čaka kakor v brlogu, da se o priličnem času vrže na plen.

V.

Na bregu Vzhodnega morja je stalo kakih petdeset mož. Pred nekoliko trenotki je priplavala sem ladija z nekolikimi brodniki, ki so kakor strelice poskakali na suho. To so bili Slovani, in možje na bregu njihovi rojaki. Najstarejši izmed brodarjev je komaj dihal.

„Na morju se belijo jadra . . . Neobičajno hitro veslajo! — Kolikor smo mogli spoznati, so Danci.“

„Koliko ladij more biti?“

„Kakih deset!“

„In koliko mož v vsaki?“

„Kakih dvajset!“

Mož, ki je vprašal, si je položil roko na čelo in pre-mišljal.

Ob prvem pogledu je bilo v njem spoznati Niklota. Niti za las se ni spremenil. Oblekel se ni lepše. Še vedno

je bil oblečen v starodavno nošo . . . Le usnjato oprsje si je privzel. A na njem je bil sek pri seku.

Nato je vpri svoj pogled v daljavo.

Tudi sokol je sedel na njegovi rami. A hitro se je dvignil, krožil v nedoglednosti in se izgubil nad vodami.

Brodniki niso niti ne dihali; ostali možje so tudi molčali . . . Niklotove oči so se neprestano vpirale v stran, kjer so se strinjali oblaki z mokrimi valovi.

Za četrť ure je bil sokol zopet tu; a zdaj ni odletel, popolnoma brezskrbno je sedel svojemu gospodu na ramo.

„Kdaj so bili tukaj danski brodniki poslednjič?“

„Pred letom, jasni gospod!“

„Niklot — razumeš?“

„Toda niti kamena niso premaknili, Niklot!“

„Tako! — Počakamo jih! — Vendar napnite loke!“

Niklotov ukaz je bil takoj izvršen.

„In z Vlnjovsi in Roztok naj pridejo vsi stražniki možkega spola . . .“

Za pičlo uro je že stalo na bregu kakih dvesto mož, na morju pa je bilo že razločiti jadra jasnejše in jasnejše, spoznati je bilo mogoče že tudi obrise ladij, v katerih so se gibale visoke postave danskih brodnikov . . .

Ladije so plule počasneje in počasneje. Jadro za jadrom so potegnili skupaj . . .

Na bregu so že namerili proti njim, vsak mož si je izbral jedno glavo . . .

Na prednji ladiji je stal danski vitez v popolni opravi, v njegovi roki se je belil prapor miru, a loki na bregu se niso zganili, v solnčnem svitu so se lesketale strelice, da

so se solzile oči, beli prapor v vitezovi roki se je klanjal na vse strani.

Trije brodniki so se sklonili drug k drugemu in si nekaj pošepetali.

„Ali ga poznate?“

„Poznamo, Niklot!“

„Kdo je?“

„Vitez Estrichson . . .“

„Kaj hoče tukaj?“

„Iskat si gre nevesto!“

„V slovansko deželo?“

„Poznata se že dolgo časa . . .“

„In kje je nevesta?“

„Hči bukovskega staroste . . .“

Nato so takoj omahnili loki, danske ladije so obstale ob bregu, in mladi vitez je priklonil glavo pred Niklotom ter povedal svoje ime.

Niklot se je prijazno ozrl na mladega Danca.

„Ali me povabiš na svatbo?“

Niklot se je pri tem nasmejal, a smehljal mu je na vraskovitem obličju samo zaigral in izginil hitreje, kakor vetrič, če se s svojimi peruti lahko zadene v obraz.

Tudi sokol na vojvodovi rami je zatrepetal s svojimi krili.

„Čegav sin si — govori!“

Niklot je prijel mladega moža za rame in mu gledal naravnost v obraz, kakor bi hotel spoznati to že naprej.

„Sin očeta sem, po katerega žilah se pretaka knežja kri!“

Mladi vitez se je že pripravljaj na pot.

Polovica brodnikov je stala med tem že tudi na bregu. Niklot pa se je postavil pred danskega ženina „iz obličja v obličje, iz očesa v oko.“

„Niti za korak naprej, hlapče!“

„Ti se me drzneš psovati, — poganski suženj?“

Mladi vitez je potegnil meč. Niklot je hotel jeklo zgrabiti z roko, toda ni se mu posrečilo, jeklo ga je že zadelo med rebra . . . Sveža vojvodina kri je pobarvala mlado obličje vitezovo . . . Niklot je omahnil na zemljo, a ostal je pol vzravnán.

Med Bodrci in Danci je vladala za nekaj trenutkov grobna tišina.

Vitez Estrichson je za prvi trenotek tudi prišel v zadrego; a ko so se hoteli Danci spoprijeti z Niklotovim moštvo, je že govoril ranjeni vojvoda s temnim, globokim glasom . . . Pri tem glasu je vsem zastala v žilah kri.

„Ali veš, proti komu si potegnil meč? — Nesrečno hlapče! — Ali veš, čegava kri ti je brizgnila v obličje?“

Mladi vitez je prebledel kakor bele pene, ki so se delale na bližnjih valovih.

„Ti si Prislavov sin . . . Nikdar te nisem videl, nikdar nisem o tebi kaj slišal, a poznal sem te takoj, — pri prvem pogledu — in veš, kdó je Prislav?“

„Sin Niklotov, ki je bil pred leti v tej deželi knez.“

„In njegova kri je na tvojem meču!“

Stari vojvoda si je nato vprl belo glavo v dlan in se zagledal v tla. Nenadoma se mu je pričela glava vrteti, pred očmi so se mu delali velikanski kolobarji, in njegove prsi so dihale, kakor bi se hotele vsak čas raztrgati.

Mladi mož se je sklonil k vojvodi, položil mu roko na čelo, gledal mu v obraz...

„Glavo Niklota je poslal Henrik Lev v dar kralju Valdemaru, da bi jo pokazal vsemu narodu kot plen zmage. — Ali me čuješ, starče? — Kralj Valdemar je privoščil Niklotovi glavi mir. Pokopana je v Kodanji, moj pokojni oče je prosil kralja za njo.“

Med Bodrci in Danci si ni nihče niti upal prosto dihati. Vsi so bili kakor da so pri tej prikazni okameneli.“

„Ti si kačje pleme — pojdi! — Iz gada se ni še nikdar rodila golobica! — Večni bogovi! — Kaj ste mi dali dočakati! Ti Svantovit, katerega slavi sem daroval celo svoje življenje... Niso me mogli usmrtiti sovražniki, vselej sem jim ušel — in da bi morala priti nad me lastna kri...“

Starec je odrinil mladega moža z obema rokama od sebe, oči so mu izstopile izpod obrvij najmanj za polovico..... Niklot se je trudil na vso moč, če bo mogoče vstati. Nekoliko seljakov mu je pomagalo, toda skozi prebodeno krzno mu je pritekalo več in več rdeče krvi.... Dva sta odhitela po pajčevine; to je bajè najboljše sredstvo za ustavljanje krvi.

„Odpusti mi, starče... Odpusti... Zakaj si mi hotel zastaviti pot? — Nisem ti hotel storiti hudega...“

Bodrski starci so stiskali v pesteh skoro vsak drugo orožje, izrazi njihovih obrazov so svedočili, da bi se najraje vrgli na tujce, da jih zaženó v morje, in slišati je bilo že tudi mrmranje...

Niklot je preprečil njihov namen še o pravem času.

„Tako so hoteli bogovi... Njim pustite maščevanje...“

Tudi sokol, ki je krožil čisto nizko nad glavami nasprotnikov, je bil videti, kakor bi se zagnal temu mlademu možu najraje v obraz; a tudi on je razumel besede svojega gospoda . . .

„Plemeniti starec, jaz sem te ranil . . . Ali mi hočeš podati roko?“

Vitez Estrichson je pristopil čisto tik Niklota . . .

„Ves njegov obraz — tudi glas, kakor bi prihajal iz njegovega grla — pojdi — najino stvar poravnajo bogovi.“

Starec je sedel na kamen, zarasten z mahom, in glavo zopet vprl v dlan . . .

Mladi vitez vendar še ni hotel od tod. Nekaj nepopisljivega ga je vleklo k temu starcu, ki je rekel, da je njegov ded . . . In čim bolj je gledal v njegovo silno staro obličje, tem jasneje mu je stopala v spomin očetova postava . . . Ona glava, katero je poslal Henrik Lev kralju Valdemaru kot znamenje zmage, je bila tako različna od očetovega obličja . . . Koliko solz je preлил Prstav nad njo! Kako jo je od vseh strani poljubljal! Kako jo je prosil za odpuščanje . . . Estrichson je bil tedaj še majhen, štirileten deček, a dobro je opazil, kako njegov oče po noči ni mogel niti zadremati, in če je zadremal za trenotek, kako je neprestano klical njegovega deda . . . „Ne preklinjaj me, ne kliči maščevanja na mojo glavo . . . Če si to ti, oče moj, usmili se svojega sina . . . Vse bi rad žrtvoval, da bi me le oprostil krivde . . .“ Ti časi prve mladosti so vstajali v vitezovi duši vedno jasneje in jasneje . . .

„Da je kralj Valdemar domnevani moji glavi privoščil mir?“

„Dal jc je Niklotovemu sinu — dobri starček!“

„Da kralj Valdemar te glave ni zasmehaval?“

„Kralj Valdemar je od te dobe sovražil nemške zavznike . . .“

„Da kralj Valdemar ti glavi ni poruval bele brade?“

„To glavo je poljubljal Niklotov sin, to glavo sem poljubljal jaz kot otrok . . . In teh časov ne pozabim nikdar — nikdar.“

„Da je ta glava dostojno pokopana?“

„Položena je v grob, katerega si je še za živa izbral moj oče!“

„In ti je-li kdaj povedal, zakaj je zatajil mene in svojce, zakaj je zapustil svojo domovino? . . .“

„Za mladih let je bil odpeljan kot porok, živel je mnogo let v tujini, nihče mu ni storil hudega, nihče ga ni mučil, v tujini je spoznal tudi mojo mater . . .“

Niklot je imel glavo še vedno vprto v dlan; pri vseh teh vprašanjih mladega viteza ni niti pogledal.

„Za gladko žensko . . .“

Niklot je spregovoril te besede na pol za se . . .

„Moj oče je ostal v tujini, zvest svojemu narodu in svoji domovini . . . Odkar se je sprijaznil s prvimi danskimi rodbinami, ni stopila od tam niti noga v njegovo domovino s kakim slabim namenom . . . In da je ostal Slovan tudi na kraljevskem dvoru, to ti svedočijo njegove poslednje besede, katere mi je pokladal na srce, da naj si odberem družico za svoje življenje med hčerami te zemlje . . . In zgodovino rodnega kraja, to slavno junaško in žalostno preteklost me je naučil, kakor med vami malokateri oče svoje otroke . . . Ali mi še ne daš svoje roke?“

Mladi mož je govoril tako prikupljivo, res kakor bi bil pred svojim dedom, zopet se je nagnil k njemu, tudi se je dotaknil z roko njegove bele glave, in starec ni umaknil . . . Toda Estrichsonu še vedno ni pogledal v obraz.

„Moj oče je rekel neštetokrat: Če se kdaj poveri rodna zemlja danskemu varstvu, se slovanski jezik ohrani, običaji ostanejo nedotaknjeni . . .“

„In kaj bogovi? — Pravim ti, hlapče, kaj bogovi?“

„Nočejo vam pomagati, ne morejo vam, slabotni so . . .“

„Ne ročaj se jim, hlapče! — Nisi hudoben, res bi bil vreden dobre neveste . . . V miru jo pojdi iskat . . . Če se snideva še kdaj, se pogovoriva kaj več . . .“

„Ali mi odpustiš?“

Mladi vitez je prijel starca za roko. In Niklot je ni umaknil.

„Miru ti bode treba . . . Rad bi, da bi mogel pri moji svatbi sesti za mizo že zato, ker si mojemu dedu tako podoben, mnogo bolj, kakor ona glava, katero sva tako poljubljala z očetom. Pozdravi se kar najpreje!“

Posli s pajčevinami so bili hitro tukaj.

In čudno! To sredstvo je vplivalo izborno . . . Kri se je ustavila takoj.

Danci so namerili proti Bukovskemu dvorcu . . . Polovica jih je ostala pri ladijah . . .

Bodrci so se razšli po svojih vaseh.

Niklot je odšel z onimi, ki so bili z Vlnjovsi. Na dvorcu tamošnjega staroste si odpočije najbolj. Toliko — toliko miru mu je bilo seveda največ za dušo, nikakor za telo. Ta mladi mož, katerega je videl danes prvič v svojem

življenju in ki mu je takoj odkril svojo mladostno dušo, mu ni hotel na nikak način iz spomina. Poslednje bratove besede, da rodnemu kraju vstane rešitev iz danske zemlje, so mu bile tudi neprenehoma v mislih, zlasti v zadnjem času, ko so mu prihajala strašna poročila, da se Nemci dvigajo na vseh straneh, da zbirajo neštivilno vojsko, da se jim pridružujejo tudi nekateri izmed Luticev, da imajo na oklepkih ravno take križe, kakor njihovi sodrugi, ki so pred leti podvzeli vojno a azijske pokrajine . . . Res je bilo treba misliti na zaveznike, in kadarkoli je prišla Niklotu v glavo ta misel, — in prihajala mu je večkrat na dan — vselej so mu obstale oči nehote vprte proti danski zemlji. Zato se je tudi obotavljal na morskem bregu, premišljujoč, če bi ne bilo dobro, da bi poslal poslance h kralju Valdemaru . . . In tu mu pride naproti — vnuk in omoči svoj meč z dedovo krvjo . . .

„Ali je v tem bes ali djas? — Hlapče, te je-li poslal Belbog ali Črnbog? — Hudoben ni — res ne, — sicer bi ne iskal neveste v tem kraju — sicer bi ne govoril tako . . . Mogoče popravi, kar je zagrešil njegov oče . . . Morebiti bi mogel žrtvovati zanj rodnemu kraju žrtev, ki bi jo zahtevali bogovi.“

Vojvoda Niklot je bil že na dvoru vlnjevaškega staroste. Bil je samotен. Oprsje so mu potegnili raz prsi. Na rami je bila le lahka obveza. Rana ni bila globoka. Toda na dvoru je bilo vse tiho, na vasi ni bilo nikjer žive duše, vsi so klečali in molili pred ognjišči, da bi jim dobri, večni bogovi še dolgo let ohranili starega, hrabrega vojvodo.

VI.

Ko je Bukovski starosta Ludevit videl prihajati ženina svoje hčere, se je nekako zamislil. Niti naproti mu ni šel, niti soli niti kruha mu ni ponudil . . . Današnji obisk danskega viteza mu ni bil po volji.

Že so na pragu glavnega vhoda žvenketale ostroge, bilo je tudi slišati, kako so zveneli meči in se ozivali glasovi Estrichsonovega spremstva,

Na dvorišču je bilo tudi vse mirno, niti pes ni radostno zalajal, niti kokoš ni zakokodakala, niti petelin ni zapel . . .

„Bog te pozdravi, starosta! Kako da si ti tako čuden?“

„Gospod, baje se ti je pripetila nesreča?“

„Ti veš za to?“

„Naši kraji so ravni, in po njih se raznašajo novice po vetru!

„Pomirila sva se . . . Odpusti mi . . . Povabil sem ga na svatbo.“

Starosta Ludevit ni odgovoril.

Estrichson se je ozrl po sobi in obstal nato na starcu z dolgim, vprašajočim pogledom. Na pročelni strani je manjkalo — križa.

„Kaj je to, starosta?“

„Gospod, ne zahtevaj, da bi ti pripovedoval . . .“

„Kje je tvoja hči?“

„Gospod, ne zahtevaj, da ti povem!“

„Jaz vprašam: kje je Jitruša?“

„In jaz ti odgovarjam drugič: ne zahtevaj vedeti!“

„Vse mi moraš povedati . . . Zastonj nisem prišel tako daleč. — Ploviti je bilo nevarno, sušcevi vetri so nam grozno nagajali . . . Torej, kje je moja nevesta?“

„Na poti . . .“

„Na poti?“

„Šla je s svojimi tovarišicami v Arkono . . .“

„Kaj govoriš?“

„Po okolici so si natrgale prve cvetlice, katere je rodila vesna, zvile so iz njih velik venec in sklenile ovenčati z njim Svantovitev kip v Arkoni . . .“

„In to si mi hotel zamolčati?“

„Gospod, nisem te hotel mučiti!“

„In zakaj?“

„Če bi imeli mogoče valovi napraviti pot iz tvoje sedanje domovine k nam nemožno . . .“

„Ti hočeš reči: če bi s svatbo ne bilo nič . . . Kaj ne da, starosta? — Toda pravim ti: Tvoja hči mora biti moja žena, če bi stali med Dansko in med tukajšnjimi bregovi valovi kakor gore, kakor največje švedske gore . . .“

„Tudi če bi bila paganske vere?“

„Tudi če bi zapustila križ . . .“

„Tudi če bi obljubila bogovom, da ne mara moža, dokler domovina ne bo osvobodena?“

„Da bi mogla Jitruša storiti tako obljubo?“

„Obljubila je to večnim spasom z vsemi svojimi družicami . . .“

Mladi vitez se je zagledal v tla. Zato mu je starec, ki se je izdal za njegovega deda, hotel preprečiti pot v

Bukovsko . . . Zato se je nekolikokrat zaničljivo nasmejal . . .

„In kdaj se vrne s svoje poti?“

„Čakam jo že dva dni.“

„Ali mi dovoliš čakati s teboj pod tukajšnjo streho?“

„Če hočeš?“

In vitez Estrichson je res ostal tukaj in čakal.

In dočakal je Jitrušo še isti večer.

Iz Arkone se je vračal cel zbor deklic. Bile so oblečene v belo, snežno obleko, v kakoršni so hodili k pogrebu, šle so molče, kakor da so pustile jezike v svetišču Svantovitovem, okoli čistin čel so jim bili oviti zeleni venci, katere so jim položili na glavo žreci v Arkoni in katere morajo najskrbneje varovati, da jim ne zvenejo; in če jim zvenejo, se morajo vnovič napotiti po druge . . .

„Jitruška! — Moja nevesta!“

Vitez Estrichson je že od daleč klical nad starostnino hčerjo.

Tako krasne ni videl še nikdar.

Belo oblačilo z zelenim vencem okoli čistega čela jo je res pretvarjalo v angelja miru.

Vitez Estrichson ni mogel niti verjeti svojim očem, da bi mogla to biti ona.

Tudi spremstvo je obsialo z očmi na teh prikaznih slovanskih deklic, ki so se vračale iz Arkone v nepopisljivi krasoti.

Jitruška je vpirala oči v zemljo in čim bolj se je bližala domačemu dvorcu, tim bolj so ji bledela lica.

„Z atejem te že ne moreva dočakati!“

„In čakal si zastonj Estrichson!“

Te besede je izustila Jitruška tako hladno, tako ledeno, da je mladega viteza stresel mraz.

„Vendar sem te dočakal!“

„Toda ne tako, kakor si si želel!“

Te besede so zvenele še hladnejše, še ledenejše . . . Jitruška je korakala mimo njega resno, ne da bi dvignila pogled od tal . . .

Vitez jo je prijel za roko.

„Jitruška! Nevesta moja!“

Deklica pa je svojo levico na lahko zmaknila iz njegove desnice.

„Saj sem vendar prišel po te!“

„Sam boš moral nazaj . . . Sam, Estrichson! — Med menoj in teboj je grob . . .“

„Grob, Jitruška?“

„Da, grob! — In ta grob je moja rodna zemlja. In dokler ta grob ne oživi, dokler se na rujavi prsti ne razzeleni najbujnejša trava, dokler se ne razvijejo na njem najvabljivejši cvetovi, kakor so: sreča, pokoj, mir, nekdanja slava, bivša moč — do tega časa mora — mora na moji glavi zeleneti ta venec, ki je posvečen pred obličjem Svanovitovim . . .“

Bukovskemu vladiki so se oči zalile s solzami. Iz dna duše je bil vesel odgovora svoje hčere . . . Na take hčere morejo biti stariši vedno ponosni.

„In potem, ko ozeleni trava, ko oni cveti res zacveto v nekdanji vablivosti . . . Potem boš — hočeš biti moja?“

„Potem — bodem — tvoja!“

„Jitruška . . .“

Mladi mož je zastokal . . .

„Veš, kaj storim? — Pojdem in pomagal bom, da se ti cveti v tvoji domovini v najkrajšem času razcveto v srečo, pokoj in mir. — Tudi svoje življenje sem pripravljen žrtvovati za to . . . In to ti prisegam pri svoji ljubezni, ki plamti za te že davno — davno, duša moja, k temu se ti zavezujem pri svojem Bogu, pri svoji časti — pri vsem, Jitruška . . . In veš, kam odidem sedaj? — Iskat starca, ki pravi, da se imenuje Niklot . . .“

„On je res Niklot . . .“

„K njegovim nogam položim orožje svoje, in na las hočem izvršiti vse, kar mi zapove.“

„Na teh potih bo tvoja nevesta pri tebi s svojo dušo po dnevi in po noči!“

Za nekoliko trenokov je zapuščal mladi danski vitez Bukovski dvorec in nameril s svojim spremstvom proti morju, kjer jih rojaki zdaj še niso pričakovali . . . Vsi pa so ostali z Estrichsonom v bodrskem ozemlju; od njega se ni ločil niti eden.

VII.

V prijazni dolini, oddaljeni od Bukovskega dvorca in Vlnjovski kaka dva dni hoda, se je utaborila zvečer tolpa jezdecev. — Na obeh pobočjih doline so se razprostirale nepregledne smrečice. Zdelo se je, da peklenice pri svojem pogubonosnem letu niso niti zadele ob ta kot bodrske zemlje. Vse je tu dihlo najbolj sveže življenje, slišati je bilo ljubko žvrgolenje ptic, katerih popotnikovo oko ni opazilo v čeli tukajšnji pokrajini tja do morskih bregov,

razun kakega galeba, kragulja ali kanje; povsodi je bilo polno cvetja, in vetrič je pihljaj tako ljubko hladeče . . .

Tukajšnji kraj je spadal k bodrskemu ozemlju samo po imenu. Že dobrih sto let so prebivali v njem nemški naselniki. In zato je bilo v njem vse neopustošeno . . . Zakaj bi si pač pokončali lastno gnezdo! Saska vojska je potovala po tem kraju vselej v najhitrejših pohodih . . . Na meji je stala proti Bodrcem cela veriga trdnjav in gradov, ki so bili vselej dovolj močni, da so odbili naval slovenskega jezera, v katerega so se zdaj in zdaj vprli močni vetri.

Jezdece, ki so se utaborili tukaj, je bilo na prvi pogled spoznati kot tujce. Od glave do petá je bilo na njih polno železa; a dolga kopja so imeli polomljena, nejuden je bil brez čelade, štiti so jim bili močno poškodovani . . . Zato so počivali tukaj! To je bilo najpripravnejše zatišje. Čelade so pometali v bujno travo, oklepe odpeli, konje privezali za debla dreves.

Le nekoliko mož je sedelo s povešenimi glavami, prekrižanimi rokami, krčevito stisnjenimi ustnicami, mižečimi očmi . . . Nekaterim je tekla kri iz nog in rok, obleka na njih je bila grozno raztrgana . . . In če je oko pogledalo tem možem bistreje v obraz, je moglo takoj spoznati jednega izmed njih.

Bil je to oče Dobrogost. Obleko je imel raztrgano najbolj, in njegove noge so krvavele najsilneje. Beli lasje na njegovi glavi so bili pokriti ž železnato rjo. Oko je imel skaljeno in tudi obrobljeno s krvjo . . .

Kakih deset korakov od njega je bil velikanski mož rdečih las in brade, silno zardelega obličja in očij, kakor

bi imel v njih mesto beline vodo. Bil je skoro popolnoma slečen. Na prsih je imel samo siv, svilen plažček, nad katerega se dene oklep. Oči so se mu zdaj in zdaj zapirale, premagoval ga je spanec . . . Sreča za očeta Dobrogosta in ostale vjetnike.

Obrovski vitez ni bil nihče drug kakor Guncelin s Hagena, mnogoletna šiba bodrske zemlje, ki je vedno tepla do krvi. Očeta Dobrogosta je vlekkel z nekaterimi starostami na dvor zloglasnega tekmeča Henrika Štanfovca. Slovanski apostol v teh pokrajinah je bil neizrečeno nevaren — tisočkrat nevarnejši kakor vsi čarovniki skupaj. Če bi se posrečilo jednemu, da bi našel pot v srca tukajšnjih prebivalcev, bi mu prišla pomagat cela množica, in potem bi bilo konec nemškega gospodarstva med Slovani. Spomnili bi se tudi onih vej, ki so usahnile že skoro popolnoma . . . Slovanski duhovniki bi bili med ljudstvom kakor olje v ognju . . . Tega so si bili grobarji bratskih severnih rodov svesti v najvišji meri.

„S Češkega -- ha — ha — ha! — Še vas nam je manjkalo tukaj . . .“

Vitez Guncelin je govoril v spanju in se pričel surovo smejati.

„Saj vam preide veselje, biti apostoli, kjer imajo pravico samo našinci, — ko izveste, kako je naletel vaš prvi mojster. In krivdo zvrnemo na paganske pse . . . Izborno!“

Vitez Guncelin je v sanjah tudi ploskal z rokami.

Očeta Dobrogosta je obšel pri teh besedah mraz po vsem telesu. Take propalosti vendar ni pričakoval.

„A enkrat se bo vendar maščeval križ nad vami samimi! — Mora se maščevati! — Vaši lastni potomci, va-

ših unukov unuki, ga bodo trgali drug drugemu, drug drugemu boste očitali grozne pregrehe, ta križ, katerega ste stavili v teh nesrečnih krajih nad grobove, polivali ga z nedolžno krvjo, — ta križ vas razcepi, da se boste bili drug proti drugemu kakor najhujši sovražniki, ta križ, pod katerega pretvezo ste delali v nebo vpijoče grehe, ta razdvoji med vami očete in sinove — razcepi vam rodne brate, da bo hotel imeti vsak svoj evangelij, ki bo najprimernejši njegovemu razumu.

„Molči, pes!“

Vitez Gunculin se je dvignil in segel po ročaju svojega meča.

Poslednje Dobrogostove besede je slišal čisto jasno in zato ga je hotel kaznovati.

Toda zmanjkalo mu je časa.

Iznad kolovoznega pota pri smrečicah so se naenkrat vzdignili neizmerni oblaki prahu, in zemlja je zabobnela pod kopiti kakih dvesto konj. Nemcem ni ostalo niti toliko časa, da bi si mogli pokriti glave s čeladami, kaj šele prikleniti oklepe! — Gunculin je samo izrekel besedico: „Danci!“ Nato je pritisnil k ustnicam bojni rog in pričel trobiti iz polnih pljuč v znamenje, da so tu dobri prijatelji, da so tu kristijanje . . . In nad glavo je razvil zastavo ter stopil pod njo . . . Toda nemški jezdeci so ali pobegnili v gozd ali pa so bili pobiti.

Le Gunculin je še stal pod svojo zastavo, in neprestano je donel rog pri njegovih ustnicah.

„Jaz sem vitez s Hagenom, gospod na Siegebergu . . .“

„Brani se, sicer ti razkoljem glavo . . .“

Pred Nemcem se je pokazal na vrancu mladi vitez — Estrichson, ki se je spustil na Niklotov ukaz s svojim spremstvom globoko proti jugu . . .

„Čuješ — brani se — sicer ti izbijem dušo iz ro-parskega telesa . . .“

„Motiš se . . . Mi smo kristijanje . . .“

„In mi osvetniki zatiranih!“

„Vi ste Danci?“

„Tako je . . .“

„Prokleti verolomci!“

„In vi plodovi pekla!“

In nato sta se srečala meča vitezov, da so se kresale iskre. Guncelin je bil mojstrski borilec in dasi ni imel, oklepa, se je vendar branil kot razljuten tur.

Mladi vitez je naenkrat povetil meč z ostjo proti zemlji.

Vendar se je zagnal proti njemu z najsilnejšim za-mahom. Estrihson se je ročno umaknil.

„Tako se ne morem bojevati s teboj! — Pustim ti časa, da se oblečeš v svojo opravo!“

Guncelin je zasikal kot kača in se res oblekel v svojo opravo.

Estrichson je tudi skočil s konja.

Orožje je zopet švignilo po vzduhu. Odbila sta se že nekolikokrat, a vselej sta se vrgla drug na drugega s po-podvojeno silo. Danci so gledali boj s pritajenim dihom, a njihove desnice so počivale na ročajih mečev, da bi v čas potrebe priskočili svojemu gospodu na pomoč.

Toda Estrichson ni delal svojemu dedu Niklotu sra-mote.

Ni trajalo dolgo, in Guncelínov meč se je zlomil v tri kose.

V tem trenutku je tudi Estrichson zabodel svoj meč v zemljo.

„Pojdi med svojce in jim povej, da so nesrečnemu ljudstvu vstali branitelji v nas — v Dancih!“

„Koliko bolj usmiljeno ste ravnali vi, ko so priplule vaše ladije k tukajšnjim bregovom?“

Guncelín se je porogljivo zakrohotal. Tudi zdaj ga ni še zapustila nemška prevzetnost, in premeril je mladega viteza s pogledom, v katerem se je zrcalila neizmerna jeza, združena z zaničevanjem.

„Ni časa, da bi odgovarjal!“

Estrichson je udaril nadutega Nemca s ploščino svojega meča v obličje, prav tako, kakor ta onikrat očeta Dobrogosta. Guncelín se je vrgel nanj z golimi rokami; toda Dancev meč ga je zadel pod pazduho v odprtino pri oklepu . . .

„Stoj! — Ni vreden, da bi se ga dotaknil naš meč! Primite ga!“

Guncelín se je roval kakor stekel, in bela pena je brizgala celo Dancem v obraze; toda nič ni pomagalo. Zvezali so ga, predno je mogel po nemški naštetih do dvajset.

„Na konja z njim! — In potrdite vezi, kar najtrdneje je mogoče!“

Guncelín je škripal z zobmi, kakor bi pilil železo.

Vitez Estrichson se je šele zdaj natančneje ozrl po dolinici.

V bližini je sedelo nekoliko sklonjenih mož, katerih roke so bile priklenjene k nogam s težkimi verigami. Bili so to vjetniki staroste z očetom Dobrogostom. A niti lastnim očem niso mogli verjeti. Da bi se jih hoteli usmiliti Danci. — Da bi jim Danci pomagali, pregnati Nemce iz domovine? Staroste so se ozirali drug v drugega in — niso verovali. Tudi je težko verovati, če prav dejanju, katero ni nikdar nikomur niti prišlo na misel! A vendar se je zdelo, da je to res, ker je tudi ta nasilnik to očital mlademu vitezu . . . Dobrogostove roke so bile sklenjene, in njegove kalne, krvave oči obrnjene v pomladno nebo, ki se je zlasti nad temnim zelenjem smrečjim lesketalo kakor rumeno zlato . . .

Danci so med tem Guncelína že posadili na konja.

Tu se je dvignil najstarejši izmed jetnikov, vezi na rokah in nogah so mu zazvene, ostati je moral sklonjen k zemlji, vlekel se je skoro do konja, postavil se med Guncelína in mladega viteza ter govoril z groznim glasom, da je tudi Estrichson stopil nazaj.

„Če si naš osvoboditelj, gospod, ne vem; toda da si sovražnik tega vražjega človeka, vidim . . .“

„Vse oprostite okov!“

„Bogovi naj ti plačajo, gospod, ki so najboljši plačniki! — Toda komaj sem spoznal tvojo dobrotljivost, že prihajam s prošnjo. — Če hočeš tega tu kaznovati, kakor zasluži, mu stori, kakor je on storil tamkaj onemu starcu in kakor je vedno mučil naše rojake . . . Priveži ga za rep njegovemu lastnemu konju . . .“

Za nekaj trenutkov je bila starčeva prošnja spolnjena... Nato so Danci pobirali plen, vrednost v orožju, zlatu in srebru.

Mladi vitez se je spustil v pogovor z očetom Dobrogostom. V njegovem obličju se je zrcalilo globoko spoštovanje do moža, ki se je odločil za tako težavno delo in kateremu bi bilo mogoče današnje solnce tako lahko svetiti poslednjč.

Oče Dobrogost je pripovedoval mlademu osvoboditelju o starejšem Niklotovem sodrugu, kako je v poslednjem času neprenehoma mislil samo na Dansko, kako je jedino v danskem kralju videl zvezdo rešiteljico, kako se je samo nad dansko zemljo svetil njegovemu očesu poslednji svit rešitve za osirotelo očetnjavo . . .

Estrichson je napeto poslušal in zrl v poteptano travo; le zdaj pa zdaj je izrekel kako vprašanje . . .

„Starejši obešenec je bil brat mojega deda!“

„Niklot je tvoj ded, gospod?“

„Moj oče je njegov sin!“

„Da si ti Prislavov sin, gospod?“

„Tako je, oče!“

Oče Dobrogost je povetil glavo in se za kratek čas zamislil.

„Šele zdaj bom blagoslavljal trenotek, ko se je vzbudilo v meni hrepenenje, da bi se napotil v tukajšnje kraje . . . Šele zdaj, gospod, kajti dosedanje trpljenje je bilo za me ogenj skušnje . . . Moji nameni se spenjajo višje, segajo dalje, samo dodeli mi, Bog, da bom mogel vztrajati tudi v bodoče . . .“

„In jaz zopet blagoslavljam trenotek, ko sem spoznal tebe in ko si mi dovolil, ozreti se v tvojo kristalno dušo . . . O češkem junaštvu, o hrabrosti tvojih rojakov, o vaši umetnosti, o vaši Pragi, o zlatem Višegradu sem slišal tudi

v svoji domovini; toda danes sem se prepričal o češkem srcu, požrtvovalnem v najvišji meri in plemenitejšem, kakor si je mogoče misliti . . . Ali mi bodeš oče, Dobrogost, ali mi hočeš biti prijateljski svetovalec?“

„Gospod, kdo bi ne hotel? — Ti stare šokove, v katere je vkovano vse tukajšnje ljudstvo, kateri stiskajo tudi njegove prsi, in jaz bom rušitelj duševnih vezij! Gospod, vsemogočni Bog naj blagoslovi najino prijateljstvo!“

Staroste so stali v globokem molku poleg njih. Še vedno niso mogli razumeti, kako bi se okovi, ki so do nedavna še najtesneje stiskali njihove prsi, odvezal razdrobiti Danec — Prislavov sin, katerega oče je pred leti priplul z neštevilnimi ladijami na breg njihove rodne zemlje, pomagal paliti Raztoke in se tudi združil s sasko vojsko. Težko — pretežko se je takoj iznebiti misli, ki je s svojo težo ležala na prsih kakor težka skala, ki se naenkrat spremeni v dim in po nji ne ostane drugega nego, če se je mogoče tako izraziti, najprijetnejše olajšanje . . .

„Svobodni ste . . . Odidite vsak v svoj rojstni kraj in recite: Prislavov sin nas je rešil sovražnih rok; on hoče popraviti, kar je zakrivil njegov oče, in če morete, se zaradi sina ne spominjajte očetovih dejanj!“

„Prislavov sin?“

„Na Danskem mi pravijo Estrichson . . . Vendar mi vi rekajte Jotřenec!“

„Gospod, žive naj te bogovi! — Zaradi sina ne bomo svojim unukom pripovedovali o očetu!“ je spregovoril najstarejši, in nato so vsi, priklonivši se, odšli proti polnočni strani. V tem času so jih doma že gotovo objokovali za mrtve. Iz nemškega vjetništva se ni še nikdar nihče vrnil

pod rodni krov. Če so jih polovili po vaseh, zvezali in privezali k svojim konjem, je bilo, kakor da se je odprla zemlja in se zopet zaprla nad njimi.

Oče Dobrogost se je pridružil mlademu vitezu.

Jitřenovo moštvo je pobralo vsakovrstno orožje, katero so pustili tukaj Nemci. Guncelínovo čelado in oklep pa je pridržal Prislavov sin za-se, da ju položi k Niklotovim nogam.

VIII.

Po vseh nemških deželah: po Saskem, v Porenji in po Bavarskem so klicali narod na boj proti trdim bodrskim črepinjam. Povsodi so si že domnevali, da slovanski živelj na severu izumira, in če je potoval popotnik po teh pokrajinah, se mu je res zdelo skoro tako. A bil je samo omamljen vsled težkih ran in taval je kakor v megli, kakor če se utrujen popotnik brez kapljice vode zgrudi na tla, njegove oči trenutek zamižé in se mu po obličju razlije mrtvaška blodota.

V severnih Slovanih je bila še vedno moč, ki se ne da streti kar tako.

Henrik Lev nekaj časa skoro ni verjel svojim očem.

Biser njegovega viteštva, demant v nemškem viteštvu sploh, jeden najboljših borilcev, bojevnik, kateremu je bilo malo enakih, da bi bili tega privezali na konja, da bi se bil pri tem zmučil do smrti . . . Henrik Lev se je z obema rokama zgrabil za sivo glavo in si besno pričel ruvati lase.

Ko je živel v prepiru s cesarjem, je vitez Guncelín polomil na stotine sulic v najrazličnejših mestih na čast svojega gospoda . . . Pripovedovali so, da je baje stopil pred Rdečebradca in da je tudi tega vrgel s svojim kopjem raz konja.

„In ti poganski psi so ga raztrgali — raztrgali . . .“
Henrik Lev je pričel besneti.

„Toda plačajo mi njegovo glavo . . . In kdo je storil ta zločin? — Napadli so ga, ko je spal, drugače to ni mogoče . . . Povsodi morate pripovedovati: napadli so ga, ko je spal, drugače ni mogoče, da bi ga živega dobili v roke . . . Jaz pravim, kdo je to zagrešil? — Govorite! — Ali ste odreveneli, vi sužnji?“

Henrik Lev je udaril z železno rokavico, katero je držal v roki, po obrazu svojega najzvestejšega svetovalca.

„Kaj mi pomagajo vaše besede, ko vaše roke niso za nič!“

Levjega vojvode niso mogli pomiriti.

Zdelo se je, kakor bi izgubljal razum. In vse zaradi tega, ker so Bodci končno plačali vitezu Guncelínu, kar je že davno — pradaavno zaslužil.

In te dni, ko po celem Brunšviku ni bilo slišati drugega, kakor škripanje mečev, ki so jih hiteli brusiti, in ko so se povsodi razlegala kladiva orožarjev, popravljajočih bojno opravo, ko so poslanci na nekoliko dnij daleč okrog klicali ljudstvo na boj proti Slovanom, predno se razlijejo kakor morje in poplavijo nemške pokrajine: te dni je prišel v Levov grad redek gost . . .

Henrikovo obličje se je nekoliko razjasnilo; toda le tako, kakor če zimsko solnce prodere megle in posveti v

otožno pokrajino . . . Drugikrat bi bil dal na čast temu gostu trobiti vsem svojim glasnikom, priredil bi bil turnir, ki je baš takrat dosegel vrhunec svoje slave, nekoliko njegovih vazalov bi se bilo moralo v razveseljevanje gosta pošteno izmučiti, napravili bi bili velikanske love na sokole, in najrazličnejših zabav bi ne bilo ne konca ne kraja . . .

Toda zdaj je pozdravil Brunšviški vojvoda Henrik Lev svojega gosta le s smehljajem, pod katerim je bilo skrito ledeno sovraštvo, prihajajoče iz dna duše . . . In posetnik ni bil sam; na strani mu je stala tudi mlada soproga, držeča za roko svojo hčerko. Henrik Lev je kljub običaju pozabil pritisniti na belo gospejino roko poljub viteškega spoštovanja, česar vendar ni pozabil niti klatež, ki se je v razcapani obleki in na bedni kobili potepal od gradu do gradu, povsodi oddajal pozdrave in se povsodi sam povabil za nekoliko dnij kot gost.

„Ljubi knez, ali ne prihajaš na pomoč?“

Henrik se je ozrl pri tem vprašanju po spremljevalcih svojega gosta, po njegovi soprogi in hčerki.

„Proti komu, vojvoda?“

„Proti hrčkom, ki zopet pričenjajo prskati . . . Raztrgali so mi najhrabrejšega viteza. Ali čuješ? — Guncelina s Hagenom in na Siegeberku. — Legel je v gozdu pod košat hrast, hoteč si odpočiti, in hrčki so ga popadli — razgrizli do smrti . . .“

Henrik Lev se je smejal, kar je mogel najbolj zaničljivo.

„Z drugim namenom prihajam!“

„Zares bi ne vedel . . . Sicer bi mi bila tvoja pomoč zelo ljuba, če bi . . .“

Brunšviški vojvoda se je ozrl po spremljevalcih svojih gostov; ni jih bilo niti toliko, kakor prstov na obeh rokah.

Posetnik ni odgovoril; predobro je vedel, kam je meril vojvoda. In že je pričel obžalovati vsak korak, katerega je storil. To so tudi pričale tesno stisnene ustnice in pogled, obrnen v stran.

Govor se je razvil nekoliko bolj šele zgoraj.

Henrik Lev je peljal svoje goste v sobo, katere okna so bila obrnena v stran, na kateri so vsak trenotek vstajali novi in novi oblaki, najprej beli kakor sneg in polagoma prehajajoči v strašnejše in strašnejše hudourne oblake.

„Milostiva gospa naj oprosti, če ne bo tu vse po njenem okusu . . . Vdovec sem, in življenje v mojem gradu je tako popolnoma staromladeniško!“

Henrik Lev je lagal iz dna duše. Na brunšviškem gradu je vladalo življenje, ki je imelo z vojvodovo izpovedjo skupno samo ime.

„In zdaj — zakaj prihajam!“

„Težko že čakam — res težko!“

„Tvoj narod je raztresen, — moja domovina v silno slabem stanju . . .“

„Žalibog, da je tako!“

Vojvoda je trikrat prikimal z glavo.

„Cesar skrbi bolj za sicilsko krono nego za vas . . .“

V Henrikovih očeh se je zalesketala lokavost, kakor luskina martinčka, če se skoplje in vleže na pesek, da se solnči.

„Tako je že od davna navada v rodu Štanfovcev . . .“

„Med državnimi knezi raste mrmranje in nezadovoljnost dan na dan!“

Brušviški vojvoda je obstal na govorečem s prodirljivim pogledom.

„Hohenštaufovskemu prestolu se maje v temelju samem . . .“

Lev svojega gosta niti za trenotek ni spustil iz očij.

„Odpusti mi vprašanje, katero ti hočem staviti, vojvoda.“

Henrik je smehljaje prikimal.

„Ali je tvoj mir s Friderikovim sinom resničen?“

V obličju brunšviškega vojvode se je pojavil izraz neobičajnega začudenja.

„Saj sem ti rekel: odpusti mi vprašanje, katero ti hočem staviti! — Ti si prikimal, in jaz sem si dovolil! — Nisem vprašal na slepo srečo!“

„Torej?“

Izraz Henrikovega obličja se je izpremenil v največjo zvedavost.

„Nereda v moji domovini je kriv on . . .“

„Nereda v Nemčiji je kriv tudi on . . .“

„Podajva si roke, vojvoda, vstaniva, in okoli najinih praporov se nagromadi vojska, s katero se lahko takoj oprostiva svojega najbolj odgovornega sovražnika . . . Ti sedeš na prestol svojega praočeta Henrika Bavarskega, in jaz dobim, kar mi tudi pripada po pravici . . .“

„Drzne, zelo drzne namere! — Krasni, zelo krasni načrti! — Znaš mi govoriti iz duše! — Do sedaj si sam nisem drznil misliti tako daleč . . . Veš, Otokar, o tem

bom razmišljaj — tvoj predlog mi ugaja — tvoje zaupanje mi je v čast — tvoj obisk mi je dvakrat ljub . . . A gotovo si truden . . .! Upam, da ne ostaneš pri meni samo dan ali dva . . .“

In ko se je vojvoda Henrik počutil v sobi, ki je bila ob jednem tudi njegova spalnica, je buknil v smeh.

„Ti revež, — ti da hočeš razdajati krono svete rimsko-nemške države? — Ti, ki blodiš po svetu, ki nimaš niti ped svoje zemlje, ki si vesel, če ti da kdo streho, kjer si moreš odpočiti? — Ti — meni svetovati?“

Vojvoda Lev se je sikajoče zasmel.

„Meni krona tudi tako ne odide! — In če bi si je ne mogel dejati na glavo jaz, stori to gotovo moj sin, moj Oton . . . Koliko si večji, kakor hrčki, o katerih sem ti pripovedoval . . . Meni, staremu Levu, pred katerim je padel na kolena cesar, največji izmed vseh, kar jih je kdaj vladalo, katerega se je bal cesar, kakoršnega še ni bilo v tej naši državi, pred katerim se je tresel kakor v mrzlici najmogočnejši vladar celega sveta — meni se drzne svetovati češko kneže, kateremu se iz vsake gube vidi beračija . . . Za to predrznost te moram pa že kaznovati!“

Henrik Lev je udaril z ного ob tla, da je ostroga natrgala preprogo.

Stari ljudje so navadno kratkega spomina; toda ta lokavec je bil vendar le preveč kratkega spomina. Skoro še niso minula niti tri leta, odkar je sam klical na pomoč češkega kneza Otokarja. Tedaj mu je bilo zelo mnogo na tem, da ga dobi na svojo stran; in Otokar ni odrekel svoje pomoči staremu sovražniku vsega, kar je bilo češkega. Tudi je izzval tako proti sebi Rdečebradca in ga

razdražil tako, da je moral odstopiti kameniti vojvodski prestol drugemu ter zapustiti svojo domovino . . .

In danes ta Henrik Lev češkega kneza Premisla Otokarja — ni poznal . . . Dobro je pogodil, ko je rekel, da nima niti ped lastne zemlje in da mora biti vesel, če mu da kdo streho za nekoliko nočij.

K Premislu se ni priznaval že niti njegov lastni svak in je bil pripravljen, izdati ga pomagačem Henrika Bretislava pod pogojem, če bode Mišenj v bodoče varna pred sovražnikovimi napadi . . .

Nad mlado glavo sina Vladislavovega so prišla huda leta z neznosno težo. Sovražnikov je bilo proti njemu vse polno in verne duše skoro nikjer, kamorkoli se je ozrl.

Jedina tolažnica mu je bila njegova soproga, zvesta, dobra gospa, ki je z njim vred prenašala z neizmerno potrpežljivostjo vso bedo in vso žalost, katerih se je nakopičilo okoli teh dveh glav toliko, da je težko povedati. In jedino njegovo veselje je bila — Draguška . . . Ko se je odločil, da se napoti na Henrikov dvor, mu je soproga padla v naročje, in hčerka ga je prijela za roko, da se ni bilo mogoče oprostiti . . . Moral ju je vzeti seboj. Komu bi se tudi v tujini lahko izročil v varstvo.

In ko mu je danes sedla Draguška na koleno, ko mu z belo ročico pobožala temno čelo, ko so mu zažvrgolela kot slavčevo petje njena usta in ko je začutil na svojih rami ženino desnico, — šele tedaj je pričela dihati prosteje.

„To je stara kača, ki je bil, kakor se je zdelo enkrat, podoben dobrovoljnemu gadu, toda danes sem spoznal v

njem modrasa, ki že davno ni mogel izbrizgniti svojega strupa . . .“

Premislova glava se je nehoté sklonila, in njegovo čelo se je dotaknilo nežnih, kakor iz najdražje svile tkanih Draguškinih las . . .

„Hotel si reči, ata, kam sedaj? — Kaj ne, da si hotel? — Povem ti, kam bi šli lahko.“

Otokarjeva glava je bila vedno povešena, in zdel se je, da oče ne sliši hčerkinega vprašanja . . .

„Za očetom Dobrogostom pojdemo . . . Ata, mi ga moramo najti . . . Boljše, kakor med takimi ljudmi, nam bo pri onih, katerih nismo še nikdar videli . . . Boš videl, da se snidemo ž njim . . .“

Premisl je vprl zdaj pogled v svojo soprogo.

„S teboj pojdem v širni svet . . . Tvoja zemlja je moja zemlja . . .“

Gospa Adleta je hotela še pristaviti: „tvoje ljudstvo je moje ljudstvo in tvoj grob je moj grob“, toda še o pravem času je obmolnila; Draguška bi bila te besede popolnoma razumela.

„Res smo še bolj zapuščni kakor tamkaj oni ptič, ki ima komaj svoje lastno gnezdo!“

Na Premislove oči so naenkrat legle megle, težje od onih, ki se vlačijo v listopadu nad tukajšnjo pokrajino . . .

V sobi, v kateri je bilo vse opremljeno res po cesarski, je zavladala za nekaj časa tišina.

Draguška je bila še vedno v očetovem naročju, Premislova glava s čelom na hčerinih sencih, in gospa Adleta tesno poleg soproga, z desnico na njegovih rami.

Pred sobo so se naenkrat začuli pritajeni koraki, kakor da je pred vrati nekdo obstal in posluša, nevedoč, ali ima vstopiti ali se obrniti nazaj.

Naenkrat so se vrata odprla, in na pragu je obstal postaren mož, po barvah vojvodski sluga.

Otokar se je hitro dvignil in sedel ob bok po meču . . .

„Blagovoli mi odpustiti mojo smelost, gospod . . .“

„Kako se drzneš?“

„Ker te častim . . .“

„Nikdar te še nisem videl . . .“

„A jaz sem slišal o tebi . . .“

Sluga je govoril isto narečje, kakor oni starec, ki je rekel, da se ni rodil in da nikdar ne umrje; drznil se je že v sredo sobe. Roko je držal na ustnicah, dajajoč Premislju popolnoma jasno znamenje.

„Gospod, tu nisi na varnem! . . . Že jutri ima biti konec tvoje svobode!“

Na to svarilo Premisl prvi trenotek ni mogel pregovoriti niti besedice.

„Da bi bilo tvojemu gospodu tako malo za svojo čast?“

„Dragi gospod, čast je tukaj že davno pokopana . . . Še to noč moraš bežati . . . Henrik Lev bi zelo rad poslal cesarju v Italijo kak dokaz svoje pokornosti . . . Saj me razumeš, gospod?“

„Bežati? — Samo kam?“

„Gospod, za to ne skrbi! — Sem Slovan, prihajam iz dežele, ki meji k vojvodstvu, v tej deželi se je dvignilo vse, da bi ji vrnilo nekdanjo svobodo . . . Mene tukaj hujše grize vest, kakor star črv mlado deblo . . . Stati ho-

čem z rodnimi brati v jedni vrsti proti večnemu sovražniku . . . V svoji domovini ti preskrbim streho, kjerkoli boš hotel . . . Tvoji gospej in tej tvoji hčerki storé, karkoli jima bodo čitali v očeh . . . Jaz, gospod, ti pokažem pot . . . Toda ne smeš se obotavljati . . . Ko bode v gradu vse tiho, zbežimo . . .“

Premisl Otokar je stisnil svarilcu roko, kar najtoplejše je mogel.

Njegova oseba z družino vred bi bila za cesarja Henrika od tukajšnjega vojvode res najboljši dokaz udanosti in prijateljstva . . . In potem bi bilo po vsem . . . Pot na Laško je dolga in nazaj še daljša . . . Na Laškem baje pristavi človek k ustnicam zlato čašo, pije — pije, pred očmi se mu začno delati megle, po žilah ga obhaja najprijetnejši čut, čaše ni mogoče odtegniti ustnicam, toda za nekaj časa postanejo oči steklene, ustnice se krčevito stisnejo, in na telesu se prikažejo zelo sumljive modrikaste pege . . .

Ta hip je pisal vojvoda Lev na Laško cesarju pismo, v katerem ga je zagotavljal pri Bogu, pri svoji časti in kar si je le še mogel izmisliti, kako mu je udan, kako spoznava zlato njegovo srce, kako ga veseli, da sta se dva rodova, ki sta v Nemčiji najslavnejša, odpovedala staremu sovraštvu in prepirom, da sta se zvezala, kakor da prihajata iz krvi jednega očeta . . . Da je vtrjen državni mir za dolga leta, da se vsi knezi ozirajo na prestol z nepopisljivim zaupanjem . . . Le v teh Čehih da je ognjenik, v katerem ogenj nikdar ne ugasne, da se jedino tam lahko rodi državi zlo, in da bi bilo najboljše, da bi vladal v Pragi katerikoli vladar nemškega rodu . . . Zato da je poskrbel

za vse in pošilja njegovi cesarski milosti kot poroštvo miru in sprave Otokarja, sina Vladislavovega, ki se je drznil njega samega ščuvati proti cesarskemu veličanstvu . . .

Ko je vojvoda končal to pismo in ga zapečatil s svojim pečatom, je bila že temna noč in Premisl Otokar se je bližal s svojo soprogo in hčerko meji brunšviškega vojvodstva. Njegova družina je bila pomnožena za jednega spremljevalca, ki jim je po neznanem kraju kazal pot — za onega, ki je prišel kneza svarit.

Henrik Lev se je veselil jutrajšnjega dneva, ko bo lahko vsaj deloma maščeval Guncelina nad slovansko krvjo. Toda zelo se je motil. Ko je odprl sobo, v kateri je nastanil svoje goste, da bi sedel z njimi k jedi — ni bilo po Premislu niti sledu . . . Ko ga je zapovedal iskati po gradu, ni bilo po njem niti duha niti sluha . . . In manjkal je tudi sluga, ki se je vedno kazal najzvestejšega in katerega je nameraval ravno te dni rabiti najbolj.

Vojvoda si je že tretjič segel z obema rokama v dolge, bele lase.

„Okoli polnoči je odjezdilo nekoliko ogleduhov!“

„Vodil jih je sluga Demot!“

Gradnik ni imel časa, da bi se še dalje opravičeval. Takoj so ga odpeljali v stolp, iz katerega ni nihče več zagledal božjega solnca, če je prišel med njegove stene. Tako so bili kaznovani tudi stražniki in vratarji. Vsa družina se je tresla strahu pred razjarjenim gospodom. Takega ga še niso videli, niti tedaj, ko mu je došla novica, da je pregnan iz države. Tedaj se je še spustil v najzaničljivejši smeh, pergamentno listino s cesarjevim podpisom je vrgel pod kopita svojemu konju, da jo je stolkel v prah, in oni

dan je dal privaliti na prosto vse vino, kar so ga imeli v kletih, in družina je pila, kakor je kdo le mogel.

Vojvodino obličeje je ostalo temno tudi, ko so prišle mnogoštevilne čete iz poldanskih krajev, da bi pomagali ustavljati valovje „slovanskega morja,“ ki bi zelo lahko poplavelo tudi njihova domača ognjišča . . . In prihajali so vsak dan, da so se morali utaboriti po brunšviških ravninah. Nad priprostimi šotori so plapolale zastave z rdečim križem, zaznamujoč tabor križarjev, in cele vrste jezdecev, ki so se vile po cestah proti Brunšviku z vseh stranij so pričale, kako so izvršili Henrikovi poslanci svojo dolžnost. Vitezi so imeli največ bele plašče z rdečimi ali črnimi križi, po katerih je bilo mogoče spoznati člene tedaj še mladega templarskega in nemškega reda. — V tukajšnjih pokrajinah si je bilo lažje pridobiti zaslug, kakor onstran morja proti polumesecu. Mladi grofiči so imeli to vojsko za igračo . . .

IX.

Med tem se je stari Niklot napotil v Arkono.

Toda ko je prihajal proti proslulemu polotoku, ko so se ustavile njegove oči na kremenčevih skalah, ob katerih se razbijajo valovi Balta s tako silo, da bele pene vselej ovenčajo vrhove sivih skal s srebrom — tedaj mu je bilo naenkrat, kakor da je izgubil vid. Noge so zatrepetale pod njim, v glavi se mu je zavrtelo in zdelo se mu je, da pada v prepad, katerega dno je nedogledno. In krik, ki ga ni mogoče popisati, se mu je izvil, in niti koraka več ni mogel stopiti naprej.

Na mestu, kjer je stalo svetišče, o katerem so Nemci sami napisali, da vse krasote, leska in bogastva, ki je bilo tu nagromadeno, ni mogoče popisati, — okajene stene, pol razrušeni nasipi, razdejane bastije; o nekdanji krasoti ni bilo niti sledu; le oster veter je zavel v popotnikovo obličje vselej, kadar je obstal na tem kraju in se zagledal v razvaline . . .

Stari Niklot je bil sicer tukaj že neštevilnokrat, odkar se je zasulo v razvaline svetišče Svantovitovo — to središče vsega, kar je bilo ljubo in drago pobaltiškimi Slovanom — toda še nikdar ga pogled na nekdanjo, zdaj pokopano slavo ni prevzel tako kakor danes . . .

Res so bili tukaj zopet žreci; zopet so prihajali sem iz neizmerne daljave, da izvedo božjo voljo. Toda svetišče je bilo samo senca nekdanjih mogočnih zidov, v svetišču samem, kjer je bil prej spravljen Svantovitov prapor, katero so od preddvora delili štirje prekrasni stebri, na katerih so bile obešene preproge, o kakoršnih se ni Nemcem niti sanjalo, kjer je bilo po steni razvrščeno: sedlo, uзда in meč, o čimur je umel oče o vsakem posebej pripovedovati otrokom neštevilne povesti in bajke, kjer je stal v pročelju sam Svantovit, — tu je bilo revno, kakor v najoddaljenejši vasici.

Stari Niklot je drugič glasno zaplakal, a nato šel naprej. Prej se je vendar še vrgel na tla in poljubljal zemljo kakor mladenič svojo nevesto, ko se je vrnil s širnega polja in jo našel mrtvo . . .

Niklota je čakalo še drugo presenečenje, katerega bi se ne bil nikdar nadejal.

V svetišču je sedel na stopnicah pred žrtvenikom starec, mnogo starejši nego on sam. Pepelnati starčevi lasje so se suli po stopnicah, in brada mu je zakrivala cele prsi. Starec se ni niti zganil.

Niklot, ki je na pragu svetišča zopet padel na kolena, se je priplazil do njega.

Nato sklene roke, jih zvije nad glavo in zakliče: „To si ti — Dragovit — ti — katerega iščem že toliko let in ki si, ko sem te našel, — m r t e v — m r t e v . . . ?“

Zunaj se je razlegalo prasketanje, kakor da hoče morje vničiti in razdrobiti v prah tudi skalo z razvalinami . . .

„Ti si videl vso tukajšnjo slavo in si prišel vsaj umirat na razvaline! — Srečen si, Dragovit, — presrečen; — a kje si odpočijem jaz?“

Veliki žrec Dragovit je sedel na stopnicah žrtvenika res mrtev . . . Zdelo se je, kakor da je okamenel . . . In ko kleči pred novo soho Svantovitovo stari knez bodrski, se začujejo za njegovim hrbtom koraki, in v svetišče stopi zbor olhevcev. Vsi ga takoj spoznajo in si molče stisnejo z njim roke.

„Da si prišel, v tem je Božja volja!“ pravi s temnim glasom najstarejši.

Nato napravijo zunaj gromado in na drva polože mrtveca.

A komaj ga premaknejo, mu omahnejo roke in glava, obleka na prsih se mu odpne sama, in na golem njegovem telesu se pokažejo nekaki svileni zavitki.

Vlhevci vse skrbno razvijejo in se nato vsi, kakor po dogovoru, z neizrekljivim spoštovanjem dotaknejo svile — to je bil stari prapor Svantovitev, ki je stal v tem svetišču,

ko je tu še vse z leskom in svitom nehote mimo idočemu popotniku izvabljal solze. Veliki žrec ga je imel zvitega okoli golega telesa in ga skoro trideset let nosil in skrival na prsih.

„Srečno znamenje!“

„Naj bogovi blagoslovijo tvoje korake!“

Vlhevci položijo truplo na žrtvenik k nogam Svantovitovim.

In ko razgrnejo spodnji konec, pade na tla nekaj pergamentnih listov.

Najstarejši žrec se pripogne, pobere liste, čita najprej njih obseg tiho in potem glasno . . . Črke so bile staroslovanske rune; in vsebina prvega lista se je glasila: „Če bo volja večnih spas, da najde kdo ta zaklad, ki ga nosim na svojem telesu in srcu, odkar je sovražna rosa opustošila Svantovitovo svetišče — naj koplje sto korakov proti solčnemu vzhodu od poslednjega stebra na polnočni strani, na katerem so bile obešene zavese, ki so delile preddvor od svetišča, in našel bode drog, na katerem je sveti prapor tolikokrat vodil naše očete proti sovragom in tolikokrat zmagal.“ — Na drugem listu so stale vrste: „Po smrti Niklotovi, ko so poslali njegovo glavo z Nemškega na Dansko, nisem smatral nobenega vrednim, da bi mu mogel poveriti sveti prapor . . . In zato sem ta dragoceni spomin skrtil na svojih prsih.“ — Tretji list je bil pisan najpozneje, mogoče tudi pred nekoliko meseci ali tedni, in starčeva roka je zapisala nanj sledeče: „Slišim, da je Niklot oživel, da so dobri bogovi poslali svojemu ljudstvu osvoboditelja; če je res, kar so prinesli vetrovi na moja ušesa, bi se rad sešel z njim, rad — zelo rad; rad — zelo rad“

bi poveril njegovim rokam ta prapor; toda slab sem, preveč slab . . . Predno ga najdem, odidem k večnim bogovom. Če bi vendar to ne bil on, naj se nikdo ne drzne — duša njegova bi se izpremenila v strašno zver in bi ne imela pokoja do konca sveta — razviti prapora; sežge naj ga z menoj vred, in tako naj s poslednjim velikim žrcem iz-gine tudi poslednji spomin slavne, zlate Arkone . . .“

Ko je najstarejši žrec prečital obseg posameznih listov, zavlada v svetišču tišina, in zdi se, da je ne upajo rušiti niti morski valovi. Pogledi vlhevcev vprašajoče obstanejo na Niklotu.

„Ali si ti res Niklot — oni, o katerem se govori na teh listih?“

Čudno, da vlhevec s svojim pogledom ni prebodel bodrskega načelnika, in njegov glas je zvenel tako strašno; spopolnilo pa ga je še morje, ki je zabučalo, kakor da se rušijo bastije v gromade razvalin.

„Sem!“

„Ali si ti oni, o katerem se je raznesla govorica, da je bila njegova glava poslana in Dansko kralju Valdermaru?“

„Ki se je raznesla zato, da bi ljudstvo brez voditelja izgubilo vse upanje in bi bilo tem preje uničeno. Bogovi vedo, čegava glava je bila mesto moje donešena danskemu kralju! — In kako sem ušel smrti? — Poglej!“

Niklot razgali obleko, in na njegovem grlu se pokaže železni obroč, ki mu je že trikrat rešil življenje.

„Prisezi, . . . Besedo za besedo za menoj — počasi — glasno —“

Niklot posluša kakor otrok.

„Sem Niklot, nekdanji slavni vojvoda Bodrcev . . . Če lažem, naj preide moja duša v psa, naj nikdar nima pokoja, naj bom na veke proklet!“

Niklot je s trdnim glasom govoril za žrecem besedo za besedo.

Nato zopet zavlada v svetišču tišina, žreci oddidejo ven, najstarejši vlhevec vkreše ogenj in za nekoliko trenutkov švignejo z gromade, na kateri je počival veliki žrec, prvi plameni. Svantovitova soha na žrtveniku se posveti v čarobnem lesku.

Vsi padejo na tla in ostanejo na kolenih, dotikajoči se z glavami tal, toliko časa, da vgasne poslednji plamenček. Precej dolgo časa mine, ko kleče, ne da bi se zganili. Potem vzamejo pepelnico, pobero vse ostanke pokojnikovega telesa kar najskrbnejše morejo, ter jih nasujejo v pepelnico. In ko vse skrbno preiščejo, da bi ne ostal kje kak prašek, — odmeri najstarejši od poslednjega stebra na polnočni strani sto korakov proti vzhodu, se trikrat globoko priklonil in začne kopati . . . Že za nekoliko trenutkov zadene na nekaj žrdi podobnega, zavitega v kožo severnega jelena.

Bil je to res drog Svantovitovega prapora. In vsi žreci prično z zvončnim glasom pesem: „Večni bozi, slavljeni bodite, vedna čast, brezkončna hvala vam od nas . . .“

Staremu Niklotu se pri tem spevu vnovič zalijejo oči s solzami; na misel mu pride, da se res vračajo nekdanji časi, ko je v takih spevih odmeval ves kraj od labskega brega pa do daljnih dežel, nad katerimi vzhaja solnce.

Na to mesto polože tudi pepelnico s pepelom poslednjega velikega žreca Arkonskega. In ko napravijo nad njo mogilo in polože na najvišje mesto kamen z nekdanjega žrtvenika, zarude na vzhodu morski valovi v prvi svitlobi jutranjih žarkov . . .

„Tu je prapor! — Tu je drog! — Zapomni si, da ne sme priti sovražnikom v roke. — Veliko odgovornost prevzemaš! — Naj ti dajo bogovi svoj glagoslov, in Svantovit naj vedno stoji pri tebi!“

V trenutku, ko govori vlhevec te besede, vzide solnce v najbolj trepetajočem lesku, in morski valovi se posvetijo, kakor da so čisto, stopljeno zlato.

Žreci ostanejo v svetišču.

Samo Niklot odide. Kake pol ure hoda od tod ga je pričakovala precejšnja družba. Ko zazró vojvodo, ga pozdravijo z glasnim vriskanjem.

„Videli smo čudovito prikazen.“

„In kdaj?“

„Od somraka do polnoči!“

„Kakšno?“

„Nad razvalinami, kjer si prečul noč v molitvi, se je dvignil v svitem žaru starec, ves v beli halji, roke je imel razpete, kakor da blagoslavlja bodrsko zemljo in njenega kneza . . . Slišali smo tudi slavno, vznešeno pesem, s katero so tu nekoč zbori žrecev peli Svantovitu čast in slavo od leta do leta, in v dušah nam je bilo tako pokojno, tako mirno, kakor malokdaj.“

„In ali veste, kaj prinašam jaz svojemu rodnemu kraju?“

„Naklonjenost bogov in njihov blagoslov!“

„Poglejte!“

Niklot seže pod vrhnje oblačilo, prinese na dan prastaro, svileno tkanino, katere barve že skoro ni mogoče spoznati, jo pripne na drog, razvije, in vsa družina odkrije, glave ter se prikloni globoko k grivam svojih konj.

Takoj so spoznali sveti prapor Svantovitov.

Stari Niklot skoči kot mladenič na svojega belca, nad glavo se mu razvije sveti prapor, in četa jezdecev zleti bliskoma po prazni pokrajini, kjer so bile vasi opustošene in po prebivalcih ni bilo niti sledu.

Za nedolgo izginejo na obzoru za jezdecu tudi sive razvaline Arkonske; le beli oblački dima plavajo za njimi po vetru proti bodrski deželi.

Bil je to dim daritve, katero so zapalili žreci v današnjem razkošnem jutru sredi razvalin. — Dobro znamenje!

X.

Slovanske čete, ki so se zbrale tudi izmed Luticev in Ronov, so se zbrale največ okoli Hagena — gradu, katerega lastnik in ustanovitelj, vitez Guncelín, ga je dobil kot plačilo in ki je ostal nepoškodovan samo s tem namenom, da bi se v njem lahko utaborili in z njegovih utrdbr branili meje rodne zemlje.

Med posameznimi četami so bili nekateri oboroženi od glave do pete; tudi na konjih je bilo videti železne oklepe. Pod kopiti konj se je stresala zemlja. Do nedavna se je ponašal v ti opravi nejeđen Saksonec, in danes je bila na prsih slovanskih . . . Ko so padali grofje pred

uporniki s svojih sedel, niso imeli časa, da bi vzeli kaj družega kakor to, kar so imeli na telesu.

Ko Niklot zagleda z daljave vrste belih šotorov, spodbode svojega belca in za malo časa obstane s svojo družino — prav pod hagenskimi utrdami, od koder je lahko pregledati ves obširni tabor.

Svantitov prapor plava v lahkem vetriču kakor nebeško znamenje, Niklotovo oko pomižkava, in po vsem taboru doni kot mogočen grom vriskanje množic, in tisočere čapke z belimi peresi švigajo po zraku v najpestrejšem plesu . . . Sveti prapor se pripogne na tri strani, in nato jezdi stari vojvoda v tabor. Njegovo oko je še vedno skaljeno, ustnice se mu tresejo, da ne more spregovoriti niti besedice, in v večernem solncu se mu posvetijo na licih kakor v mavričinih barvah solze radosti, da vlada med ljudstvom taka sloga in da so se dvignili na vojno vsi, ki morejo držati v rokah orožje . . .

„Vojvoda, ali me poznaš?“

To vprašanje se naenkrat oglasi: Niklotu prav pred obličjem.

„Vse vas poznam — vse — če bi tudi vaših obrazov ne bil videl še nikdar . . . Na prvi pogled je jasno, kdo je naše krvi, in kdo iz tujega gnezda . . . Bodite mi pozdravljeni —!“

Niklot že hoče s konjem naprej, ko se slučajno sreča njegovo oko z vprašalcem. Takoj obstane in ga prične ogledovati pozorneje.

„To si ti, Premisl? — Kje si se vzel?“

„Grem vam pomagat?“

„Ti — nam?“

„Tako je, vojvoda!

„Preje bi te bil iskal v vrstah naših sovražnikov!“

„Čudiš se — čudiš — verujem — v nesreči se vendar krvni bratje spoznavajo najbolj!“

„Ne vedno, Premisl; toda bodi nam pozdravljen iz najodkritosrčnejših duš! — In kje je tvoja hčerka? — In kje tvoja žena?

„Tudi v deželi krvnih bratov!“

„Med nami?“

„Na dvoru bukovskega staroste pri moji nevesti!“ odvrne mesto Premisla vitez Estrichson. „Slučajno smo se sešli, in jaz sem se jim s svojo družino ponudil za spremeljevalca. — Polnočne pokrajine, jasni vojvoda, so odposlale vse ljudstvo, kjer je bil kdo in kjer je kdo mogel nositi orožje . . . Proti poldnevu je tvoj rodni kraj popolnoma prost sovražnikov. Kazen, ki je zadela viteza Guncelina, ne pride ljudem iz spomina do devetega kolena . . .“

„Vitez Guncelin, — ta pošast v človeški obleki je kaznovana?“

„V svarilo vsem, jasni vojvoda . . .“

Nato ni bilo slišati nobene besede več. Vriskanje množic, pozdravljajočih Niklota s svetim praporom, bi bilo prepilo tudi morske valove, in če bi tudi divjali v najbesnejši nevihti. In Bodrci so bili veseli, če so se mogli vsaj z rokami dotakniti vojvodinega konja. Že ježa je bila čisto podobna zmagoslavnemu sprevodu. In vendar so šele odhajali na bojno polje.

Niklotovo oko se zdaj lesketa v svitu, katerega ni mogoče popisati. Staremu knezu se zdi, da toliko moči,

toliko svežosti in toliko navdušenja ni vladalo med ljudstvom niti tedaj pred tridesetimi leti, ko se je tudi vse dvigalo na boj in ko še nikomur ni prišlo na misel, da pridejo ob življenje najplemenitejši junaki, da izgineta iz bodrske dežele tudi oba vojvodska brata, poslednji up obupno se branečega naroda, da o enem živa duša več ne sliši in da se o drugem raznaša bajka, da so ga dobili v roke Saksonci, ga umorili na grozen način, njegovo glavo odrezali od trupla in jo kot znamenje zmage poslali danskemu kralju . . .

In ko pritrđijo Svantovitov prapor na vojvodski šotor, katerega so zgradili že prej kar najpripravnejše so mogli, pride starosta za starosto, da se pokloni Niklotu in mu naznani koliko mož je pripeljal . . . In vsi si ogledujejo vojvodo, kakor da se hočejo še enkrat prepričati, če je to res on in jih vendar morebiti kdo ne vara.

Vojvoda to hitro opazi, vstane in sname s sebe gornje oblačilo. Nato razpne tudi plašček, in očem starost se pokaže okoli njegovega vratu težki, železni obroč.

„Zvesti moji ljudje, ali poznate ta obroč? — Ali ga poznate in se spominjate, kako je prišel na moj vrat?“

„Kako bi ga ne spoznali, svetli vojvoda!“ — Kako bi se tega ne spominjali, jasni knez? — Naš spomin — spomin gavranov. Dnevi slabi in dobri — in obojih je bilo na tisočev tisoče — so ločeni v možganih drug od drugega!“

Pred šotorom se naenkrat oglasi čuden šum.

Med klicanjem ljudstva, ki se polagoma polega, se začuje krik, o katerem ni bilo mogoče povedati, ali prihaja iz človeškega grla ali iz ptičjega kljuna.

Niklot odide tak, kakor je bil — z razgaljenimi prsi in železnin obročem okoli vratu, ven, in na njegovo ramo sede kakor strelica dobri znanec, v bodrski deželi najstarejši iz rodu rarogov . . . A njegove peruti so pobarvane s krvjo, ki v potočkih teče po svetlem perju. In že tretjič se strese zrak vsled ostrega sokolovega krika . . . V krempljih sivorjavega ptiča je bilo nekaj žoltega kakor kosci pergamenta.

Ljudstvo ne ve, katerega naj si prej ogleda, ali čudnega ptiča ali železni obroč okoli vratu svojega vojvode. Vse povesti, ki so šle o starem knezu Niklotu po bodrskih zemljah od ust do ust, jim naenkrat pridejo na misei.

„Pozdravljam te — pozdravljam — ti zvesti, stari moj tovariš! — Nisi me mogel najti — kaj ne, da nisi mogel? — Toda tvoj gospod se ni rodil, in tvoj gospod ne umira, gledé mene bodi čisto brez skrbi . . . Bilo mi je že tesno po tebi. — In krvaviš, stari prijatelj.“

Sokol sede na Niklotovo ramo, kar najprikladnejše more. In zdi se, da vojvodine besede popolnoma razume. Glavo, na kateri se mu je rdečila zvesta sokolska kri, nagne k starčevim licom ter diha prostejše in lažje.

Niklot vzame kosove pergamenta kar najvarnejše more iz ptičjih krempljev, jih poskusi zložiti in prečitati obseg pisave . . . In posreči se mu. Tako je mogoče soditi po izrazu, ki se razlije po njegovem obličju. A ne pove ničesar, kaj je čital, samo zravna se in zakliče na ves glas:

„Kvišku srca, moje ljudstvo; pričakujte kar najsijajnejših vspehov! — Bogovi so nami naklonjeni v najvišji meri!“

Nato se umakne v šotor, sokol se ne loči od njega niti za trenotek, in za nekaj časa gre notri tudi Premisl.

„Ali poznaš to roko?“

Niklot pokaže češkemu knezu nekoliko papirnatih kosov, na katerih oko lahko natanko spozna vtiske sokolovih krempljev . . .

Premisl čita — čita in nato pokima z glavo.

„Zdaj nas ne najde nepripravljenih, če bi letela njegova vojska po vetru. In moralo bi jih biti kakor moskih vodâ, da bi nas mogli uničiti.“

„Boljšega časa, vojvoda, res nisi mogel izbrati, kakor je sedanja doba . . . Cesar je zapleten v Italiji, nemški knezi so sprti med seboj, in ta sivi hudobec na stara leta izgublja razum. Domneva si, da je najmočnejši v državi, in vendar je le trska, s katero se lahko brez strahu igra tudi najmanjše dete . . . Cesar mu opaja dražljive živce z opojnim kadilovim dimom, in sedemdesetletni ničemurnik se je dal preslepiti in omamiti . . . In ta list je najboljši dokaz mojih besed . . .“

Volilni knez kolinski je z mogunškim tovarišem vred v kratkem odgovarjal brunšviškemu vojvodi Henriku Levu, da se zdaj ne more zanašati na njuno pomoč, zdaj da se gre vsemu krščanstvu zato, da bi obdržali, kar je pridobil na vzhodu Friderik Rdečebradec, in če mu lahko kaj svetujeta, naj med tem ne pričinja ničesar, da si dotični kraji že itak nikdar več ne opomorejo, in zakaj še dražiti — „dokončujočo mrhovino“ . . . V to je dovolj muh in druge golazni. Ostrine nemških mečev pričakuje častnejše delo. —

Najstarejši iz družine zarogov je poletaval nad brunšviškimi mejami baš v času, ko so se poslanci volilnega kneza utaborili za nekaj ur pod košatimi hrasti, da bi si odpočili. Slekli so si tudi plašče, in komaj so položili glave v mehko travo, že so se jim stisnile oči . . . Sokol, starega Niklota še starejši tovariš, je spoznal v njih že po barvah tujce, in vsak, kdor je tujec, je hudoben človek. Kakor pušica je sfrčal na prsi onega, ki je imel najsumljivejše razgaljene, in njegovi kremplji so se zarili v podlogo odgrnjenega jopiča. In stoprav ko je nekolikokrat kljunil Nemcu v prsi, se je poslanec prebudil in za njim tudi ostali. Toda stari rarog je imel dovolj časa; pet dobro merjenih strel je sfrčalo za njim. Na srečo so imele njegove peruti še vedno bliskavo svežast in kakor bi vedel, kaj mu je ostalo v krempljih, je letel — letel, iskal — iskal, dokler ni našel pri Hagenu svojega gospoda.

„In tedaj, ko sva se prvič videla z obraza v obraz, je bil tvoj lok že napet, in puščica namerjena na tega poslanca večnih bogov . . . Kdo ve, če to ne bode v korist tudi tebi?“

V taboru je že zavladala tihota; nad zapadnimi ravninami se je lesketala zvezda večernica. Toda v nejednem šotoru je še vedno bdel starosta, in njegove ustnice so zašepetale vročo molitev k hišnim bogovom — k ohraniteljem rodbinske sreče, da bi razprostrli nad domačim ognjiščem svoje ohranjujoče peruti . . . In nejedni sin te zemlje, že kristijan, je vroče poljubljal kovinski križec, na katerem se baje za jasnih dnij še vedno pojavljajo krvavi madeži z lončinskega klanja, s katerim je tedaj z Gotšalkom padel davni njegov prednik kot žrtev prepira med brati in

katerega mu je dala mati na pot . . . V taboru pod Hagenom so se prvič združili staroverci s kristijani, in sloge si ni upal kršiti niti najbolj zagrizeni vlhevnik.

Premisl je ostal v vojvodinem šotoru.

XI.

Na dvoru bukovskega staroste je bilo vse, kakor bi slavili ne vem kak praznik; vse je bilo očejeno, in tudi vrata so bila slikovito ovita s smrečjem. In zdelo se je, kakor da so razjasnili svoja čela tudi temni borovi gozdovi, ki so se razprostirali po položnih pobočjih v nedogledno daljavo, in na katere so se bukovski prebivalci vselej ozirali z boječim obličjem, ker so bili polni volkodlakov in je včasih prihajal sem sam Črnobog. In nejednokrat se je zgodilo, da so našli kraj gozda zadavljenega človeka, na katerem je oko vlhevcev čisto jasno spoznalo sledove volkodlačjih rok. Zvečer bi si k tem gozdovom ne bil upal nihče, če bi mu bili obljubili ne vem kaj. Med temi bori je prenehala tudi vsa moč blagoslova, in žreci sami so odrekli zagovarjanje. Velkodlaki bajè morajo biti na zemlji. Kam bi se dejale hudobne duše, in kam bi prešli oni, ki zatajé svoje bogove.

Nekaj dnij je bilo, kakor da so se preselili od tod.

In vzrok tega je bil oče Dobrogost z gospo Adleto in Draguško, katere je prignal v tukajšnje zatišje zadnjich mladi Danec, da najdejo tukaj drugi dom in bodo skriti najvarneje.

Žena in hči bukovskega staroste sta jih tudi pozdravili, kakor bi se bili z njimi videli že često in često . . .

„Sicer nismo bogati; toda bogovi so nam naklonjeni, in njihov blagoslov počiva na nas!“

Nato sta se ženi poljubili in po vzgledu mater sta storili to tudi hčerki. In gostom se je tu takoj vse prikupilo, — še bolj nego v njihovem prejšnjem zavetišču na desnem labskem bregu. v oni tihotni dolinici pri lužiskem vladiki, kajti semkaj težko zablodi kaka zasledovalčeva noga.

Nemški knezi bi se bili tedaj cesarju Henriku Štaufovcu najraje prikupili z vjetim Otokarjem Premislom, v katerem sveti rimski državi enkrat lahko vstane najnevarnejši sovražnik.

In nikdar niso mogli dovolj povedati o Pragi, o kateri se je že tedaj razširjala na baltiškem obrežju po dvorih in kočah najsijajnejša govorica.

„In kaj sveti, zlati Višegrad?“

„Čudež sveta, naše domovine ponos in slava našega ljudstva!“

„Ah, naša Arkona je bila nekdam tudi sveta, ponos cele domovine in slava našega ljudstva . . .“

Po teh materinih besedah Jitruška povesi krasno glavo, v katero ji pridejo naenkrat silno resne misli . . .

„In danes je ni več mogoče poznati . . . Povej, Jitruška!“

In hčerka tukajšnjega staroste se naenkrat vsa izpremeni, oči postanejo polne megle, ustnice se ji prično tresti, in glas, ki ji prihaja iz ust, je — kakor da prihaja iz groba, na katerega so nametane debele plasti črne zemlje . . .

„Danes so na tem kraju samo razvaline, stebri so podrti, kameni razmetani, zlato oropano, zakladi odnešeni,

bogovi pogreznjeni v morsko globočino . . . Velika nesreča je zadela našo domovino, in njeno težo pričenjamo čutiti stoprav mi, in bodo jo čutili oni, ki pridejo za nami . . . Kdaj vstane z razvalin in kdaj se zablesti v nekdanjem lesku? — In če vstane, taka ne bo več, kakor je bila — ne bode —“

Bele roke Jitruški nehote omahnejo v naročje, in zdi se, da je v prostorni izbi še vedno slišati besede: „kakor je bila — ne bode!“ — izraz globoke žalosti je odseval deklici z vsake poteze njenega obličja.

Pogled očeta Dobrogosta obstane na lipovem vencu, ki se je vil Jitruški okoli glave — in se tako ljubko prilegal njenim licem. Že drugič se odpro častitljivemu možu ustnice, hoteče spregovoriti, a besede mu obtiče na jeziku in zamro v grlu.

Ta dekličja prikazen je tudi očeta Dobrogosta močno ganila. Samo Draguška se pritisne bližje k deklici, kakor bi ji hotela povedati, kako deli njeno gorje, katero so ji razodele skaljene oči, s katerih je bilo skozi megle čisto jasno videti čisto dušo Jitruškino . . .

„Ta venec na tvoji glavi?“

Draguška prva preruši nastalo tihoto.

„Obljuba, narejena večnim spasom . . .“

„Obljuba, narejena večnim spasom,“ ponovi za starostino hčerko z brezzvočnim glasom oče Dobrogost.

„In ta obljuba se glasi, častita deklica, če smem vprašati?“

Gospa Adleta zdaj tudi spregovori in tudi polna začudenja obstane z očmi na deklici.

„Svojega stanu ne izpremenim, dokler rodni kraj ne bode svoboden! — Z menoj se je zaobljubil tudi cel zbor bodrskih hčerâ.“

„Draga gospa, nad nas prihajajo težki časi . . . Mi smo že priznavali križ . . . In ta naša hči je krščena z vodo iz studenca, kjer so pred leti naši očetje molili k bogovom . . .“

„Vi ste bili že kristijani?“

„Bili, častiti mož!“

„In ste od križa odpadli?“

Oče Dobrogost pri tem vprašanju sklene svoje roke. —

„Na ta križ smo navezali težek kamen, odvlekli ga na morski breg in ga tam potopili na dno . . .“

„In zakaj? — Za Boga jedinega, — zakaj?“

„Zato, ker so ti, ki so ga nam postavili, delali na naših hčerah, na naših otrocih greh, kakoršnega kaznuje baje tudi vaš Bog z najbolj vročim peklom . . . Sami se tega pekla niso bali — nam so grozili z njim — poslušaj, častiti mož, ali smo jim mogli verovati? — Nismo jim mogli . . . In zato so, kakorhitro se je razneslo, da je med nami stari vojvoda, križi povsodi padali, bodisi da so jih sežigali, bodisi da so navezovali na nje težke kamne in jih potapljali v vodo . . . Jaz sem prišla tako ob dve hčeri — tretja — ta najmlajša — nam je ostala . . . In zato smo se zopet vrnili k starim bogovom, zato smo zopet postavili na ognjišče podobe dedov in zato hodimo vsako jutro in vsak večer molit v sveti gaj . . . Zopet je že čas! — Pojdiva! — Tvoje družice, Jitruška, gotovo že čakajo . . . Če hočete, greste lahko z nama . . .“

Glava očeta Dobrogosta se zopet povesi na prsi, njegove ustnice se stisnejo druga k drugi, roke so še vedno sklenjene, Draguška si skoro ne upa dihati, gospa Adleta ne more verovati lastnim ušesom . . . Ko je bila še doma pri svojem očetu in materi, so pripovedovali oprode na njihovem gradu mnogo o prebivalcih teh pokrajin, toda nikdar nič dobrega . . . Kadarkoli je prišel pogovor na Slovane, vselej so bili ti le povod zasmehovanja in zbijanju surovih šal . . . Niti v sanjah se ni tedaj zdelo hčeri mejnega grofa, kaj morajo tukaj pretrpeti, in zato je te ljudi tudi sama sovražila iz dna duše . . .

„Naj pridem kamorkoli, povsodi slišim isto. Potoval sem že to deželo vse križem, domorodci se me niso nikjer niti dotaknili; samo ti ničvredneži, katerim bi morale ohrometi roke in noge, odreveneti jeziki, izpasti oči . . .“

Oče Dobrogost se razljuti v pravični jezi in nehote tudi stisne pesti.

Niti Draguška niti gospa Adleta ga še nista videli takega.

„Naj mi potem kdo reče, zakaj se gre tem Barabašem v tukajšnjih deželah. Vsi so jednaki, oni, ki vladajo z mečem, in ti, ki imajo duhovniški blagoslov!“

Oče Dobrogost se zdaj natančneje ozre po sobi.

Poznalo se je še, kje je prej visel križ.

„In ti so odpadli od tebe, ti največja ljubezen . . . Odpusti jim, ne prištevaj jim tega, razsvetli jih, vdahni v njihova srca svojo milost . . . In zasramovalce svojega imena, kateri niso vredni tvojega križa in bodo vsemu krščanstvu v večno sramoto — kaznuj — grozno kaznuj,

da to dozna dobro tukajšnje ljstvo in se ti, spoznavši te, poveri . . .“

Oče Dobrogost je klečal na tleh s sklenjenimi rokami in z najiskrenejšo molitvijo na ustnicah.

Tudi gospa Adleta in Draguška poklekmeta in ponavljata za duhovnom besedo za besedo.

Tako v teh krajih od časov Gotšalkovih ni molil še noben kristijan, in na tak način morebiti izza onega mučenika ni med polabskimi Slovani nihče pripravljal tal za Kristusov križ.

In ko čez nekaj časa vstanejo in pogledajo skozi okno proti zapadu, vidijo, kako se vije po pobočju, s katerega gledajo stare, velikanske bukve daleč in široko naokrog po bodrskem kraju, skupina deklic, oblečenih v snežnobela oblačila; senca vseh so bile ovenčane z lipovim listjem, njihove glave so bile sklonjene na prsi, in iz njihovih ust se je razlegala pesem, kakoršne Dobrogost ni slišal še nikdar v svojem življenju.

Te device ob večerni zarji, v snežnobelih, do petá segajočih oblačilih, s svežim zelenjem v laseh in z veličastno pesnijo na ustnicah, so bile očarujoča slika, kakor zračne prikazni — čuvajke in ohraniteljice rodne svoje zemlje, katero so bogovi rešitve poslali z Lado, Vesno in Živo, da bi osrečili ves kraj.

XII.

Ptiči, ki so leteli od morskih bregov proti poldnevu, so naenkrat premenili svojo smer, zakrožili nekolikokrat v zraku, dvignili se v višino in se obrnili nazaj . . . In kakor pušice so izginili očem.

Vrišč bitke, ki se je vnela na meji bodrske dežele z najbesnejšo silnostjo, jih je vstavil, prestrašil in pregnal v polnočne pokrajine.

Zopet se je enkrat merila slovanska moč z Nemci; toda to pot ostane zmaga na strani dosedanjih premagancev.

Svantovitev prapor poletava nad slovanskimi četami vsak hip zmagoslavneje in zmagoslavneje. Kamorkoli se obrne po vetru, povsodi se takoj umaknejo nemške vrste.

Stari Niklot je povsodi prvi, njegov meč seka silne rane, in na njegovem vratu je popolnoma vidljiv železni obroč; toda na njem se že rdi kri, in starčev meč je že ves rdeč. Niti toliko časa nima, da bi ga obrisal ob travo. In kakor da se množice umikajo temu starcu. Niti jeden ga še ni dosegel, in okoli njega padajo, kakor žito pred srpom.

Poleg Niklota sedi na vrancu vitez, pod katerega slehernim mahljejem pade jezdec s konja. Vitezov meč prodira tudi težke oklepe in če zadene ob sovražnikovo orožje, se to razleti v mnogobrojne kosce. In videti je samo, kako vedno zamahuje z roko, kako se meč vselej zalesketa v solnčnem svitu in se nato zarine v protivnikovo telo . . . Vitez je, kakor da je onemel; niti za svojega konja nima besede, le vselej ga trše pritisne z ostrogami.

To je češki knez Otokar.

Na vrančevi odeji že skoro ni spoznati belega leva od rdečega polja . . .

Slovanske čete stopajo naprej korak za korakom, a Nemci se branijo le slabo. Takega odpora se niso na-

dejali in doslej v teh pokrajinah podobnega tudi še niso našli.

Danska vrsta se polagoma tudi rine bolj in bolj naprej. In z oklepov teh vitezov švigajo iskre, kakor izpod kovaškega kladiva.

Modrobela perjanica na Estrichsonovi čeladi je tudi še vedno nepoškodovana. Naličnik tega viteza je vendar spuščen . . . Nemci v to stran tudi pritiskajo najbolj . . .

Premisl se obrne z vrancem Dancem na pomoč. Železna četa nemških jezdecev jih preti obkoliti . . .

Premislov konj se vzpne, Otokar ga spodbode z ostrogami, kar najsilneje more, z bojnim hrupom se pomeša ostro rezgetanje, in vranec se vrže z vso močjo na jezdeca, ki mu hoče zastaviti pot . . .

Nasprotnikovo naličje je tudi spuščeno; tekmeča dvigneta svoje meče k najsilnejšim udarcem . . .

Premislu skoro pade meč z roke, in vendar se še ni niti prekrizal z nasprotnikovim . . .

Sovražnikovega konja krije rdeča odeja s štirimi srebrnimi levi, a že precej obdrgnjena, na vitezovi čeladi rdečebela perjanica, toda že precej pbledela in deloma poruvana . . .

„Vratislav . . .“

Premisl prevpije s tem klicem žvenketanje jekla.

Vitez odstrani naličnik, in pod čelado se pokaže mlado obličje, ki je bilo kakih dvajsetkrat ožgano od poletnega solnca . . .

„Oče!“

„Kako si prišel semkaj, hlapče . . .?“

„Prišel sem z Bavarskega . . .“

Toda za daljši odgovor ni časa; Dance je treba oprostiti, naj se zgodi kar hoče.

„Semkaj, Vratislav! — Na mojo stran!“

Nemških jezdecev se takoj polasti nered. In nato si na tem krilu več ne opomorejo . . .

Na Premislovi strani se bije mladi vitez kakor lev . . .

Nemci škripljejo z zobmi in ga preklinjajo, toda svojih kletev ne morejo niti dokončati. S pol izgovorjenimi besedami na ustnicah padajo s konj . . .

Toda na nasprotni se razlega med brunšviškimi vrstami zmagoslaven hrup. Umikajočim se četam je prišel na pomoč sam Henrik Lev. Njegov prapor plava nad glavami železnih vitezov širje in širje. Naenkrat se zgubi Svanovitov prapor.

Premisl je bil za nekoliko skokov na mestu nevarnosti, po boku mu je hitel ves čas mladi vitez, katerega je imenoval Vratislava.

„Niti za korak se ne smemo umakniti, sicer je po nas — po vsem — na veke po vsem . . .“

Premislov glas takorekoč grmi, in kakor bi se njegova postava na konju podvojila.

„Niklot! — Vojvoda!“

Nato se knez sklanja k zemlji, njegova roka hlastno po nečem sega, in za nekoliko trenutkov že zopet plava po zraku sveti prapor. Njegov drog stiska Premisl v svoji levici tako silno, da bi mu morali odsekati roko, če bi hoteli dobiti prapor v pest.

Vranec se za strašnega rezgetanja spusti na brunšviške čete, ne da bi ga bilo treba Otokarju spodbosti.

Slovani, ki so bili že na pol premagani, zopet maše prodrte čete in se z neovrgljivim navalom vržejo na neprijatelje . . .

Vojvoda Niklot ostaja z mnogimi ranami na telesu za njimi; a njegovo oko je jasno, in na okrvavljenem obličju mu igra smehljaj, kakor za listopadovih meglâ solnce, če njegovi žarki za kratek čas ožarijo tukajšnjo zemljo.

„Naprej, verni moji — blagoslovijo naj vas bogovi — maščujte svoje očete, svoje matere, svoje sestre, svoje brate, svoje neveste — hojajte se za svoje najpoznejše potomce — naprej . . .“

Vojvoda Niklot se vleče med umirajočimi in mrtvimi Nemci za svojci in kliče za njimi na vse grlo, da bi jih navdušil k hrabrosti in vztrajnosti . . .

Svantovitov prapor je bil obsvitljen z čarobno svitlobo, in pod njim sta se bliskali Niklotovim očem neprestano dve rdečebeli perjanici . . .

Premisl je vse razmetal in posekal pred seboj, kakor vihar, ki ruje stoletna debla, in obstal pred samim brunšviškim vojvodo.

„Me-li poznaš, siva kača? — Med temi bi me ne bil nikdar videl in danes najmanj . . . Za izdajstvo, katero si hotel izvršiti nad menoj, mi danes daš zadoščenje . . .“

In nato se zaženeta dva meča, da se zaiskri in zazveni po ušesih . . .

Henrikov meč za drugi udarec že ni bil več sposoben; bil je zlomljen na dva kosa.

„Glej, mogel bi ti pognati svoj meč v telo, da bi ti izgnal grešno dušo . . .“

Premisl udari s ploščino svojega meča vojvodo v belo brado, nato pljune v stran, in njegov konj se zopet vzpne, da bi dosegel nasprotnika.

„Pustite ga! — Naj je svoboden!“

Bodrci nato niso našli več odpora . . . Vsa nemška vojska se je obrnila v beg. Toda ubežalo jih ni mnogo. Neizmerna večina jih je padla kot žrtev slovanskih čet. Tako Nemci že davno niso zapuščali tukajšnjih krajev; nikdo izmed poraženih ni pomnil tako nesrečne vojne.

In od meje je letel v ravni črti proti Brunšviku belec, da se je oblak prahu z razhojenega pota dvigal do neba. Zdelo se je, kakor da se konj s kopiti niti zemlje ne dotika . . . Na belcu je sedel jezdec, o katerem ni bilo mogoče povedati, ali je mrtev ali živ, njegova glava je bila položena v belčevo grivo, in roke kakor brez vsake moči povešene k nogam . . . To je bil Henrik Lev, znan sovražnik Štaufovcev, in zdaj se je vračal z boja proti Bodrcem. Poznali ga niso niti njegovi lastni ljudje. In če bi ne bilo njegovega zvestega konja, sam Bog ve, kam bi bil prijezdil in kje bi bil zgubil svojo glavo.

Bodrski jezdec so se razšli za Nemci na vse strani in niso prizanesli nobenemu. Modrobelo perjanico na čeladi poveljnika družine je bilo videti povsodi. In vsa tla so bila dobro uro hoda namočena s krvjo.

Tega poraza nemški letopisi niso zapisali v svoje historije, ampak vedno le svoje zmage in kar so vedeli slabega o Slovanih. In če jim je kje ušla beseda priznanja, je bilo to nehote, in takoj so jo popravili s strupenim zasmehom . . .

Vojvoda Niklot se je na bojišču dvignil, kar najvišje je mogel. Toda okoli očij se mu delajo drug za drugim kolobarji, in vsak je večji, kakor oni na njegovem vratu. Mrakovi Morane so ga objemali tedaj resnično. Komaj more gibati z jezikom, in le težko spoznava, kdo je pri njem . . .

„Najsrčnejšo zahvalo ti izrekam, Premisl . . .“

Vojvoda Niklot se trudi, da bi govoril s kar najmočnejšim glasom.

„In ta mladi mož na tvoji strani? — Rdečebelo perjanico sem videl med sovražniki — nato mi je zginila iz očij — šele zdaj jo zopet vidim . . .“

„Moj sin Vratislav . . .“

„Stala sta drug proti drugemu . . .“

Vojvoda Niklot je zaprl oči . . .

„In potem imajo med nami vladati mir, ljubezen, spoštovanje . . . Oče proti sinu, sin proti očetu . . . Zakaj smo tako nesrečni, ti naša jedina mati . . . Toliko otrok imaš, in ti so proti sebi hujši kakor tujci . . .“

Premisl povesi glavo, in njegov sin Vratislav, ki je živel del svojega mladega življenja na tujem in se udeležil tega boja bolj iz radovednosti, kakor iz neprijateljskih ozirrov — oblije najtemnejša rdečica.

„Če sem grešil, vojvoda, sem svojo napako takoj popravil . . . Ali čuješ, vojvoda?“

Mladenič se skloni k starcu in ga nekoliko strese. Starčevo očitavanje ga je zbodlo v dno srca.

Niklot vnovič odpre oči in se ozre okoli sebe, kakor bi se ne mogel ničesar več spominjati. Nato vpre pogled

v Svantovitov prapor, ki se je sklanjal nad njimi kot zaščita pred Moraninim dihom.

„Sovražnik? — Odgovorite, verni moji . . .“

„Razgnan je na vse strani, vojvoda!“ odvrne nekoliko starost kakor iz jednega grla.

„Bodite hvaljeni, večni bogovi, od vekov na veke . . . Zdi se mi, da me moji dedi kličejo k sebi, da bi jim povedal, kaj in kako . . . Pridem — pojdem — kar najpreje . . . A vrnem se zopet, saj bi ne mogli biti vi brez mene in jaz brez vas . . .“

XIII.

In dedi so res klicali k sebi svojega vnuka Niklota..

V poslopju bukovskega vojvode je stala belo postlana postelja, in v pročelju sobe je sedel v naslonjaču vojvoda z najzadovoljnejšim nasmehom na ovenelih licih.

Soba je bila polna bodrskih starost.

Najbližje pri vojvodi je bil Premisl s sinom, soprogo in že lepo zraslo hčerko, poleg njega oče Dobrogost, in na drugi strani vitez Jitřenec, poleg tega bukovski starosta z Jitruško . . . Še vedno je bila oblečena v snežnobelo oblačilo in okoli glave ji je tudi še zelenel svež lipov venec . . . In pred vojvodo je bilo v polukrogu kakih petdeset bodrskih deklic v svitlobelih oblačilih. Okoli glave so se jim istotako vili lipovi venci.

V sobi je za nekaj časa zavladala tihota . . . Vojvoda Niklot si je želel nekaj trenutkov počitka; toda samo nekaj trenutkov, in že zopet je bilo slišati njegov glas po celi sobi.

„Svoje obljube ste oproščene — naša domovina je prosta . . . Pristopi bližje, vitez Jitřenec . . . Tukajšnji starosta, privedi svojo hčerko . . .“

Stari Niklot se trudi, da bi vstal z naslonjača. Dva moža mu pomagata, in posreči se mu.

Mladi Danec in Jitruška poklekmeta predenj. Niklot sname deklici lipov venec raz glavo in nato položi svoje roke na glavi zaročencev . . .

V sobi vlada tišina, nikdo niti ne diha, Niklotove roke so na glavi Jitřenca in njegove neveste že precej časa . . . V sobi je, kakor bi ne bilo v nji žive duše. Vojvoda se po nekom ozira, njegove oči iščejo še nekega družega . . .

„In kje je, Premisl — tvoja hčerka?“

Knez z Draguško molče pristopi k naslonjaču.

„Bogovi so ti odločili, drago dete, kje imaš iskati svojo srečo . . . In če velja blagoslov starega človeka tudi za tvojo glavo — ti ga dajem, knežja hči, v največji meri . . .“

Vojvodin glas se trese, komaj je dokončal te besede, in skoro na vsa lica priteko iz očij bogate solze . . .

„Kdo bi bil mislil, Premisl, pred poldrugim letom, ko sva se videla prvič in sem te svaril, da ne meri na svetega ptiča — kje se snideva! — Da — večni bogovi so pokazali tvojemu detetu, kje ožari njeno glavo solnce najsijajnejše slave, kje bodo ime te deklice blagoslavljali na vekov veke . . .“

Vojvoda zopet za trenotek vtihne.

„Z menoj vmira jedna poslednjih vej starega rodu, ki je vladal našim očetom . . . In nikogar ni, da bi po meni podedoval vojvodstvo . . . Med vami, staroste moji, so mo-

dre, preišljene glave, a za vojvodski prestol je treba več, mnogo več . . . Katerega hočete imeti po meni za kneza? — Govorite brez prikrivanja, vaše besede naj bodo odziv srca in duše . . . Sicer je jeden naše krvi, tukaj med nami je, toda gotovo ne vem. — Tudi če bi se mu posrečilo dobiti vojvodstvo v roke, bi ostal osramočen . . . Krivda njegovega očeta je pozabljena . . . Vendar sami sodite in volite po svojem najboljšem mnenju!“

Staroste v zadregi pogledujejo drug družega; o tem vprašanju so že mnogokrat razmišljali, in vselej jim je šepetal odgovor čuden, nerazumljiv glas.

„Če moremo govoriti, jasni vojvoda, in če imamo voliti, tisočkrat raje vклонimo svoje glave pred danskim kraljem, kakor bi drugemu ponudili vladarstvo v naših zemljah . . .“

Starosta Gnjevoš je govoril z odločnim glasom, desnico je imel položeno na srce, in svoje bistre oči je nepremično vpiral v Niklota.

„Seveda — seveda! — Ali niso Danci, ki imajo pri sedanji zmago tudi mnogo zaslug?“ pritrđi starosta Jelčanski.

Niklotove ustnice so sklenjene kakor z Moraninim ključem; le svit njegovih očij še priča, da je še duša v njegovem telesu. Staremu vojvodi je zopet prišla na misel poslednja bratova volja . . . Z danskim vladarjem prestanejo — morajo prestati tudi stari bogovi —

Ta misel zopet vojvodo naenkrat vznemirja, a moči ga že zapuščajo . . . Nekoliko rok ga mora podpreti, da ne omahne . . . Njegove ustnice se odpirajo, še nekaj hoče

povedati, toda ni mu mogoče; kakor da so se mu naenkrat okrog jezika ovile trdne vezi.

„Očetje me kličejo — zopet pridem — med tem naj vas — varujejo — — Niklot — — ne umira —“

Oče Dobrogost stoji poleg njega s sklenjenimi rokami in ne moti tega prizora niti z besedico; morebiti bi to tudi ne bilo prav.

Nad vojvodo se sklanja Svantovitev prapor niže in niže, da popolnoma zakrije njegovo telo . . . V sobi je tiho, niti dihanja ni slišati, nad dvorom plava cela četa sivorujavih sokolov, starega raroga je med njimi mogoče spoznati na prvi pogled, upa si popolnoma do okna, trka, hoče notri, sumi, kdo je sklenil v pročelju v naslonjaču svoje življenje . . .

Nad dvorom se razlega krik iz dobrih trideset sokoljih grl, ptiči roparji se spuščajo nižje in nižje, čisto nad strehami so že in nikomur ne store nič žalega . . . In vendar je na dvoru kokošij in golobov, da bi jih niti natančnejši opazovalec ne mogel sešteti.

V sobi je še vedno vse tiho . . . Stari vojvoda je že na belo postlani postelji, sveti prapor ga popolnoma zakriva, in le danski vitez pritiska svoje ustnice na njegovo mrzlo roko.

Pred dvorom se naenkrat začuje žvenketanje orožja, slišati je človeške glasove in korake prihajajočih, da bobni zemlja. Za nekoliko trenutkov je na dvoru glava poleg glave, v sobi nastaja šum, nekateri že potezajo meče, hite v veže, čuti je že boječe klice žená in deklic . . .

„Vmirite se — prosim. — Bodite brez strahu . . . Kraljevič Valdemar!“

In komaj so besede viteza Jitřenca, ali, kakor so ga imenovali Danci, Estrichsona, pregluše nastali šum, obstane na pragu, vedočem v to sobo, mladenič svežih, rdečih lic, jasnomodrih očij in zlatih, na rame padajočih las, v lahki lovski opravi . . .

„Bilo mi je že tesno po tebi . . . Prihajam na tvojo svatbo, Estrichson!“

Mladenič vitezu gorko stisne desnico.

Jitřenec se mu globoko prikloni.

„Prihajaš, jasni kraljevič, kakor bi te bili poklicali . . .“

„Bodi nam pozdravljen, naš bodoči gospod!“

Tukajšnji starosta stopi pred nepričakovanega gosta z globokim poklonom.

Mladenič poda tudi njemu svojo desnico.

„Tu je češki knez Premisl, njegova svitla soproga s sinom in hčerjo!“ govori vitez Jitřenec.

Možje si stisnejo desnice, gospej Adleti in Draguški pa se kraljevič najuljudneje prikloni.

„In to?“ pokaže kraljevič na ležišče, po katerem je bil razvit Svantovitov prapor . . .

„Vojvoda Niklot . . .“

„Niklot — ta, o katerem so lagali, da so njegovo glavo poslali na Dansko kot znamenje zmage . . .“

„Nečuveno . . .“

„Slišal boš več — mnogo več, jasni kraljevič; nisem ti rekel zastonj, da prihajaš, kakor bi te bili poklicali . . .“

„Nestrpno pričakujem. — Toda še jedno vprašanje: tvoja nevesta?“

Vitez Jitřenec namigne Jitruški, naj stopi naprej.

Valdemar se tudi nji uljudno pokloni.

Med tem se glave starost sklonejo druga k drugi, in ustnice jim šepetajo važne besede, take, ki odločujejo med srečo ali nesrečo vsake zemlje in vsakega naroda. A to ne traja dolgo. Kraljevič si je srca vseh pridobil takoj, ko so ga zagledali.

„Jasni gospod, v ti zemlji sem najstarejši izmed vseh starešin!“ prične Gnjevoš z nekoliko tresočim se glasom.

Zdelo se je, da kraljevič teh besed ne razume; toda jedino pogled na Jitřenca zadostuje, da razume, kaj storiti.

„Če bi nam hotel vladati pravično, gospod, bi imeli do tebe veliko prošnjo: Pridi in bodi naš vojvoda. Dobro, pošteno ljudstvo smo, družega ne zahtevamo, kakor kar bi morali imeti po starih pravicah . . . Zvesto ljudstvo smo, na nas se lahko zaneseš kakor na skale . . . Gospod, ali boš naš vojvoda? — Bodrska zemlja je svobodna zemlja, predvčeranjem smo se oprostili poslednjih neprijateljev; izročamo ti jo po volji svojega umrlega vojvode . . . Ali sprejmeš, kraljevič, kar ti ponujamo?“

„Če ne bo imel proti temu nič moj kraljevski brat, se bom štel srečnega, če vas imenujem ne svoje podanike, ampak prijatelje . . .“

Kraljevič Valdemar je govoril v čisti slovanščini.

„Ali nam obljubljaš to, svitli kraljevič?“

„Prisegam, pri čimur hočete, dobri ljudje!“

„Tu pri tem mrtvem truplu . . . Tu pri tem Svantovitovem praporu!“

„Prisegam pri mrtvem truplu slavnega vašega vojvode in pri svetem vašem praporu!“

Naenkrat stopi iz ozadja tudi oče Dobrogost.

„Odpustite mi — vi plemenite duše — če se drznem pregovoriti tudi jaz!“

„Govori, pri nas je vsakemu dovoljeno govoriti!“

Starosta Gnjevoš je prikimal Dobrogostu, naj govori brez strahu.

„Ti si prisegel pri mrtvem truplu pokojnega vojvode — ti si obljuboval, jasni kraljevič, da nočeš, da bi ti bili prebivalci te zemlje podaniki, ampak da jih hočeš imenovati prijatelje: vem, od kod so tvoje besede . . . Vendar jim to obljubi tudi pri tem križu, katerega imaš obešenega na zlati verižici okoli vratu. Tukajšnje ljudstvo je res plemenito ljudstvo, nepoštene duše tu ne najdeš, in bilo bi greh — vnebovpijoč greh, če bi mogoče ne hotel držati temu ljudstvu dane besede . . .“

Kraljevič sname s svojega vratu zlato verižico, na kateri se je lesketal križ velikanske vrednosti, katerega mu je položila mati kot dar v zibelko.

„Pri tem svojem križu, ki mi je najdražja stvar na svetu, ker je ostalina moje umrle matere — vam prisegam, da, če bom prišteval svojemu kraljestvu tudi vašo zemljo — vam hočem biti vedno najboljši branitelj in najzvestejši prijatelj . . . In tu med vami ga pustim v zastavo!“

„Naj živi, naj nam mnoga leta srečno in slavno vlada kraljevič Valdemar!“

Pri tem klicanju se je tresel cel dvor, in četa sokolov je odletela v nedogledno višino . . .

Drugi dan so zažgali na morskem bregu staremu Niklotu velikansko gromado. Prisoten je bil tudi kraljevič Valdemar. Ljudstvo, o katerem je že toliko slišal in katerega jezika se je učil že v mladosti, mu je tako prirastlo

na srce. Obroč, s katerim je imel vojvoda okovan vrat, so si ohranili v večem spomin . . .

Ko bode Jitřenec slavil svatbo s hčerjo tukajšnjega staroste, mu pride drugovat Valdemar sam. Za družico si je izprosil od češkega kneza in njegove soproge — Draguško.

In ko je kraljevič stopal na ladijo, ni mogel na nikak način obrniti svojega pogleda od pobočja, na katerega vznožju je ležal bukovski dvorec, pod katerega streho je bila cvetlica, kateri podobne v svoji severni domovini do sedaj ni videl še nikdar. Ladije so plule čisto gladko, in vendar se mu je zdelo, da z bliskovo hitrostjo lete med temnimi valovi. Njegove oči so bile neprenehoma vprte proti bregovom, tudi ko jih že več ni bilo videti. In kakor bi se mu bila razprostirala po mladem obličju nekaka tesnoba, katere ni mogoče popisati, združena s hrepenenjem, kdaj pripluje zopet v te kraje. To so opazili tudi njegovi spremljevalci. In vendar je nesel domov knežjo oblast, katero so mu ponudile glave bodrskega ljudstva. Koliko je bilo preje prelite danske krvi, koliko ljudij pobitih in koliko časa zamujenega, da bi mogel danski kralj s smelogo stopiti na slovansko zemljo in tako postaviti mejo pohlepnim Nemcem! — Kako ga pozdravi kralj z odprtim naročjem, kaka radost se razleti po vsem kraljestvu! Česar ni bilo mogoče pridobiti železu nasilja in moči, to se je posrečilo mlademu kraljeviču, ko je komaj stopil med slovanske poglavarje.

„Tako se ni še nikdar vračal niti z boja danski kralj, jasni gospod. In mi smo šli vendar samo za zabavo!“ je spregovoril spremljevalec, ki mu je stal najbližje.

Toda Valdemar je bil, kakor bi ne slišal. Njegove oči so bile neprenehoma oprte proti poldnevu, kjer so se modri oblaki strinjali z morjem. Roke je imel prekrížane čez prsi, opiral se je ob jambor in molčal.

„Slišiš, jasni kraljevič? — Kakor bi nam bili začarali! — In vendar olhevcev ni bilo videti na dvoru . . . Le v daljavi so se plazili, kakor bi si ne upali notri.“

Valdemar še vedno ni odgovoril. Niti trepalnice nad očmi se mu niso zganile.

Dvorjanič Rielborg se je osmelil.

„Bilo je deklic, da človek ni vedel, na katero bi se preje ozrl . . . Slovanske deklice so bajè že od nekdanj čarodejke; z očmi znajo zapeljati . . .“

Prostodušni dvorjanič je to svojo izpoved takoj obžaloval. Zadele so ga karajoče oči starega kraljevičevega služabnika s strašno ostrim pogledom . . . Nepremišljeni dovtipnež se je tudi takoj izgubil iz njegovih očij in se potem ves čas ogibal, kar najvarnejše je mogel, da bi se ne srečal s starim ključarjem.

„Nesem knežjo moč — nesem jo resnično — tega se nisem nadejal — a ravno tako rad bi peljal enkrat s te strani v svojo domovino tudi kraljico — tudi tebe, ti ljubka deklica . . .“

Stari ključar je slišal te kraljevičeve besede, a vtopil jih je v svojem notranjem, kakor bi bil zagnal v morsko globočino težko skalo. In nato je opozoril svojega gospoda, da pričenja od norveških bregov briti oster sever, in da je on samo lahko oblečen.

„Dobri, stari prijatelj! — Imaš — prav — imaš — vse se mi zdi tako, kakor bi bila ta naša pot zgolj sen!“

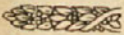

je prostosrčno pregovoril kraljevič, prejel od služabnika plašč in odšel v kajuto.

„Da bi ti, ljubi in dragi gospod moj, prinesla srečo za vse bodoče čase! Tvoja sreča je sreča cele naše zemlje in tvoj blagor blagor vsega našega naroda!“

Kraljevič se je še enkrat ozrl proti poldnevu in nato stopil v notranjost ladije . . . Sever je res pričel postajati strašno mrzel.

Konec drugega dela.

TRETJI DEL.

 V DOMOVINI.

I.

Vsi zvonovi pražkih cerkva so zvonili mrtvemu knezu in škofu Henriku Břetislavu. A zdelo se je, da jim veter njihove glasove nekako nalašč trga in mori. Zvoki kovinskih src so bili otli, brez odmeva, in na obličjih Pražanov ni bilo niti sledu žalosti, na solze niti misliti. In kadarkoli je v prejšnjih časih zaprl vojvoda oči, so ga vselej oplakovali, rekoč: „Bog mu daj večno veselje . . . Bil je iz dna duše dober, pravičen proti zatiranim, oster proti razbojnikom in zaščita vseh svojih zvestih, oče sirot, hranitelj vdov . . .“ In zaradi dobrih lastnostij so zelo radi pozabili slabe strani njegovega značaja.

To pot pa so novico, da je vojvoda odšel k očetom, sprejeli ravnodušno, marsikje tudi s smehljajem na obrazu, drugje so zavriskali in zacepetali z nogo veselja, da bo konec dosedanjemu nečastnemu vladanju. Češka dežela je v teh časih padla globoko in ni veljala nič več kakor kaka provinca svete rimsko-nemške države.

Še velika sreča, da na prestolu Hohenštaufovcev ni sedel več železni cesar Rdečbradec in da je prišel za njim vladar, ki je skoro vso svojo pozornost obrnil na južne italijanske kraje in da so bili nemški knezi med seboj razdvojeni, kakor bi videli že naprej, da se razcepijo v dva tabora, ki si bosta sovražnejša kakor Vilfi in Gibelini.

Črna svetovaclavska orlica se je postarala, njen dvo-glavi drug ji je poruval iz perutih skoro vse perje; celo oči ji je hotel izkopati s svojimi kremplji; vedel je za novo družico, ki bi mu bila v tukajšnjih pokrajinah prijetnejša . . . Toda stara, zvesta ptica, ki je poletovala na čeških praporih že proti Madjarom ob Lehu, se je tudi ozirala naokoli, kdo bi mogel najboljše čuvati njeno dedščino in kdo bi umel voditi češke polke še k večjim in slavnejšim zmagam . . . Toda ostala je še tako dolgo, da so na Češkem posvetili žarki, oznanjujoči vzajemno ljubezen, pomlajeno silo in upanje budečo moč . . .

Tudi nad smrtjo Henrika Břetislava se ni razžalostila.

Prejšnje čase je vselej razpela nad mrtvim vojvodo svoje peruti, in dolgo je trajalo, da je zopet veselo zafrfotala po zraku. Toda za Henrikom Břetislavom se ji niso peruti vsled bolesti sklanjale proti zemlji; ta vojvoda je bil slaboten, podoben trsu, sicer dober človek, toda v važnih zadevah preveč popustljiv in za knežji prestol, kjer je treba trdne roke, bistrega razuma in možkega poguma, združenega s previdnostjo — popolnoma nesposoben.

Zato se je tudi brzo dvignila in se obrnila proti temnim gozdovom, s katerimi je bila dřevičska župa v onih časih zarastla skoro do polovice.

Na Dřeviču je bil zaprt najmlajši sin nekdanjega kralja Vratislava slavnega spomina in Přemislov brat.

Vojvoda se ni mogel maščevati nad svojim nasprotnikom drugače kakor s tem, da je vzel njegovemu bratu prostost.

ln odšel je umirat v Heb, da bi imel tam večji mir in bi se mogel, rušen od nikogar, pripraviti na daljno poto-

vanje. Celo pot so ga morali nesti, tako je bil slaboten in bolan. In vendar že od pamtiveka pravijo: če se bliža smrt, je v domovini tudi stara mehka blazina in jezik v teh trenutkih najlepša uspavanka. Henrik Břetislav je sodil drugače; k temu je imel tudi nejuden vzrok.

Med tem, ko je ugašala svitloba njegovih očij, je pridirjala k dřevičski brani četa jezdecev. Gradnikovo oko je takoj spoznalo nekaj prvih čeških gospodov, ki so pri Zdicah izdajalsko zapustili Přemisa. Del njih je gnil v mišenski deželi, kjer jim je izdani plačal zvestobo kakor so zaslužili. Toda pri življenju jih je ostalo vendar lepo število. In na strani dosedanjšega vojvode so stali že iz strahu da se morebiti nenadoma vrne Premisl in obračuni ž njimi. Toda nekaj časa sem o njem ni bilo niti slišati. Izza mišenskih dogodkov je bilo, kakor da ga je požrla zemlja. Kdo ve, če ni poginil.

Prijzdili so Slavek Hrabišic, Mešek s Peruce, Křen s Křesina, Oldrih iz rodu Buzicev, Borita z Redhošta, Oldrih z Drnholca, Herman z Letovic, Arnošt sin Sezinov in Robida s Smečna.

Takoj so odprli brano, in nepričakovanim gostom sta prišla nasproti kastelan Peter in njegov brat Milgost.

„Ah, lepo vas pozdravljam, dragi gospodje! — Da ste našli pot semkaj! — Le dalje — dalje!“

Župan Peter je prekipeval uljudnosti in drugemu za drugim stresel desnico kar najprijaznejše je mogel.

„In kaj jetnik, gospod Peter?“

„Živ in zdrav je! — Sile mu tukaj ni trpeti!“

„In kaj mi prinašate?“

„Le trpljenje — samo kratek trenotek, gospod Peter!“

„Morebiti ni Premisl pred Prago?“

„Kakor da je padel v vodo, gospod župan!“

„Prosim te, pelji nas k jetniku . . .“

„Morebiti . . .“

Gospod Peter se je pomenljivo zganil in v duhu se je obiska tolikih gostov že zbal. Bilo bi mu res neljubo, če bi v njegovi prisotnosti mlademu knezu storil kdo kaj hudega. In skoro mu je bilo žal, da jim je kar tako odprl brano in jih ni vprašal po vzroku njihovega prihoda. Na Češkem je bilo tedaj vse mogoče. Premislovci so sovražili drug drugega, kakor da se v žilah vsakega pretaka druga kri.

Knežič Vladislav ni tukajšnjega jetništva skoro niti čutil.

Hodil je celo v gozdove na lov, kadarkoli se mu je zahotelo. In še sam je mnogokrat spomnil župana ali njegovega brata, da je čas iti domov in da bi lahko tudi zašli.

Gospod Peter je nekdanjemu vojvodi na skrivnem iz dna duše privoščil srečo.

In če sta se pričela s knežičem pogovarjati o Zdicki nezvestobi, je tukajšnji župan vselej rekel: „Le jaz in Černin bi morala biti tam. Vse bi bilo izpadlo drugače. Le jaz, moj meč in Černini! Pravim: ta moj meč!“

Meč župana Petra je bil za dve roki in nenavaden; nihče drugi bi ne bil ž njim kaj opravil in če bi bil še močnejši.

Ti gostje so bili sicer vsi njegovi dobri znanci, njihova zvestoba do Henrika Břetislava je bila lažja kakor golobje pero, toda kdo more vse vedeti naprej!

Gospod Peter se je nehote spomnil svojega meča, ozrl se po grajski družini, če bi se mogla meriti s temi gospodi, in se nato postavil gostom na pot.

„Pravim vam, dragi gospodje — jetnik je moj varovanec —.“

„Bodi zanj brez skrbi . . .“

„Pravim vam, dragi gospodje — pri Zdicah prav tako ste rekli njegovemu bratu . . .“

Mešek s Peruce je nehoté segel po meču . . .

Nekaterim nepričakovanih gostov se je razlila po obrazih rdečica. Tudi glave so povesili v tla.

„Pri svoji časti se ti zaklinjam, župan . . .“

Gospod Peter se je samo smehljal; ob boku mu je že visel na močnem, širokem jermenu dvoročni meč.

Župan se je oziral na stran, kakor da išče najpripravnejša mesta, če bi se morál morebiti braniti.

„Prej mi povejte, kaj hočete jetniku! — Sicer vam ne odprem; in če me razsekate na kosce — ne odprem.“

Župan se je postavil naravnost na stopnice, vedoče k durim, skozi katere je bilo mogoče priti v knežičevo bivališče.“

„Ravnal sem napačno — in pokoriti se hočem za to, čeprav s svojim življenjem . . .“

„Tega ni treba, gospod Peter!“

Borita z Redhošta je stopil tesno k županu.

V tem trenutku se je v Petrovih rokah posvetilo jeklo, in njegov brat Milgost je tudi potegnil meč.

„Bodi pameten, župan, mi smo Bretislavove vlade siti že do grla . . .“

Borita z Redhošta je zopet pričel govoriti. Toda Peter je še vedno z obema rokama stiskal svoj meč in Milgostovo orožje se je tudi že lesketalo v solčnih žarkih.

„Mi hočemo knežiča odvesti iz ječe!“

„Knežiča — odvesti — iz — ječe?“

„Tako je! — In zdaj veš vzrok našega prihoda!“

„In morem se domisliti še marsičesa!“

„Da si hotel, bi bil že davno lahko sam storil tako!“

„Dal sem vojvodi besedo, da ga bom čuval. In negoval sem ga kakor lastnega sina . . . Knežič Vladislav je na Dreviči gospod — ali razumete? — In v zraku tukajšnjih gozdov mu je bilo boljše, kakor bi mu bilo kjerkoli drugje.“

„Naj bo že dovolj tega besedičenja!“ je mrzko zamrmral Kren s Kresina.

„In kaj vojvoda, moji dragi gospodje?“

„Na smrt je bolan — Naj živi vojvoda Vladislav!“

To klicanje je zagrmelo po gradu, kakor da je pridirjala burja iz gozdov.

„Naj živi vojvoda Vladislav!“ so vnovič zaklicali češki gospodje, toda še burneje kakor prvič.

Le župan Peter ni spregovoril niti besedice. Njegov brat Milgost se tudi ni pridružil kličočim.

„Če ga imaš tako rad, zakaj molčiš?“ je rekel skoro s posmehom Oldrih z Drnholca. „Ali nam boš morebiti tudi še zdaj hotel kljubovati? — Najino prijateljstvo, župan Peter, je resnično, toda če bi se nam stavil na pot — bi se morala udariti — ti si star, izkušen, uren borilec, toda mene tudi nekoliko poznaš . . .“

Oldrih z Drnholca je držal desno roko na ročaju ne sicer tako dolgega in širokega, a vendar precej težkega meča . . .

„Ničesar nimam proti vaši volji . . . Toda za edinega, pravega kneza priznavam Premisla, ki mu pravijo Otokar. Vedite to in pri tem me pušтите!“

In da si tedaj služil Břetislavu?“

Na to vprašanje bi mogel tebi zastaviti drugo . . . Toda saj ste že sami rekli: „Naj bo že skoro dovolj tega govoričenja! — Torej vam zdaj nočem dalje braniti.“

„Na dolga in srečna leta!“

„Naj živi vojvoda Vladislav!“

Med visokimi, hrastovimi vrati, za katerimi je bila ena najkrasnejših sob na Dreviču, se je prikazal vitek mladenič rumenih las, cvetočega lica in silno prikupljivega izraza . . .

„Naravnost v Prago te popeljemo, gospod . . . Ali hočeš biti naš knez? — Za nami je cela češka dežela.“

Bořita z Redhošta se je pred mladeničem globoko priklonil.

„Kaj je z mojim stricem?“

„V Hebu počasi umira . . . In mi hočemo imeti vojvodo preje, kakor on zapre oči, da nam ne vsili zopet Nemeč človeka, katerega bi morali sovražiti . . . Gospod, mi poznamo tvoje srce in ti zaupamo . . .“

„Naj umrje stric kot vojvoda . . . Ne maram mu grenti poslednjih trenutkov . . .“

„Moj plemeniti, velikodušni gospod!“

Županu Petru so stopile solze v oči . . .

„Če se spomnite na me, kadar bo prestol prazen — sem pripravljen vstreči v a š i želji —“

„Želji cele češke dežele!“

„Za enkrat le vaši, samo če je moj brat . . .“

„Iz duše mi govoriš, plemeniti gospod! — Pravico do knežjega prestola ima samo gospod brat! — Toda v nobeni stvari ti nočem svetovati ali te morebiti od česa odvrčati . . .“

„Po gospodu bratu ni niti duha, niti sluha. Mogoče že trohni v črni zemlji. Od Mišenske bitke sem nihče izmed nas ni kaj slišal o njem . . . In mi moramo imeti v Pragi vojvodo, ker napočijo zmede, katerih obsega si ni mogoče predstavljati . . . Naša domovina je skoro na robu pogube, treba ji je hitre pomoči, in mi stavimo vse svoje upanje v te, gospod . . . Za razmišljanje ni časa . . . V Prago pridemo v najugodnejšem času!“

„Zaprisegamo te pri tvojih slavni prednikih, v imenu rodne zemlje!“

„Jasni gospod, ne obotavljaj se niti trenotek . . .“

„Če ne bode ene glave, se razcepi Češka z Moravsko v neštevilne kneževine!“

„Pojdem . . .“

„Pojdi, gospod; če ni o tvojem knežjem bratu niti duha, niti sluha, se seveda ne smeš obotavljati!“ je spregovoril župan Peter in se tudi globoko priklonil pred dosedanjim svojim varovancem.

„Tvoje udanosti, tvoje ljubezni in naklonjenosti ne pozabim celo svoje življenje!“

Knežič Vladislav je svojega ječarja objel in ga poljubil na obe lici; tudi njegovemu bratu je stisnil desnico . . . Močno so se čudili temu češki gospodje, ki nikakor niso mogli razumeti, da je ječarjem in jetnikom mogoča taka

ljubezen. In tudi je malokateri knežič, kateregakoli rodu, zapuščal kraj jetništva z resnično ljubeznijo do svojega ječarja v srcu.

Kmalu potem se je vsa ta junaška četa spustila v najhitrejšem diru proti zlati Pragi . . . Vendar ta dan niso prijezdili do glavnega mesta . . . In ko so se drugo jutro bližali Strahovski brani, jim je donelo v pozdrav zvonjenje mrtvemu Henriku Břetislavu. In komaj so vtihnili žalostni glasovi, so se vnovič zazibali zvonovi, toda to pot slavnostnejše in slavnostnejše, da so takorekoč oznanjali velik praznik, s Hradčan pa se je razlegal radostni spev: „Gospodi pomiluj ny“ in „Tě Boha chvalime“, in vojvoda Vladislav, odet s škrlatnim plaščem, na glavi s hermelinovo čepico s primernim okraskom, katero je pred poldrugim stoletjem poslal papež Nikolaj II. knezu Spitignjevu mesto kraljevske krone — je vriskajočemu ljudstvu s polno pestjo razsipaval srebrne groše.

II.

V tem času na Češkem res ni nikdo vedel za Premisla.

Na Mišenskem ni mogel biti. In kje drugje so mu vendar preskrbeli varno zavetje? Nekako pred enim mesecem so se vrnili Černinovi sinovi od onega vladike, pri katerem so ga videli naposled takrat, ko so se sešli z njim na levem bregu Labe in ga spremili v ljubko zatišje na nasprotni strani.

Toda stari vladika jim ni mogel povedati, kam se je knez zatekel. Bajе ni niti vedel, kak gospod je bil pod nje-

govo streho. Če bi živel še dalje, bi se ne bil nadejal, da bi mogel priti k njemu oni, v katerega žilah teče kri sv. Ljudmile in sv. Vaclava. Le toliko jim je rekel, da so odšli na polnočno stran in da slovanski kraji na severu zopet vstajajo; oče Dobrogost je bajè že prej odšel v te pokrajine.

„In vi ga morate iskati — morate ga najti!“

Stari Černin je izgovarjal vsako besedo s posebnim povdarkom.

„Na koncu sveta ne more biti . . .“

„In če je kje zaprt?“

„Mogoče bi bilo! — Toda ali so nemški gradovi nepristopni češkim pevcem? — Ali so vtrjeni tako, da bi ne mogel priti v nje moj sin, bodisi Oldřih ali Břetislav, Protiva ali Soběhrd . . . Odpravite se na pot — vsak na drugo stran — celo nemško državo preiščite — eden izmed vas kot dober sokolnik — drugi kot znamenit borilec — tretji kot lovec, katerega nož in lok sta namazana s čudodelno roso, katera prodaja za drag denar — in četrty kot pevec, kateremu je obesil grški cesar zlato verižico okoli vratu . . . In tako dogovorjeni bodete iskali Přemisa . . . Pri morju se morate vsi sniti, pri morju, na katerega bregovih je razvaljeno slovansko svetišče . . .“

Černin je nato odpravil svoje štiri sinove na pot.

„Nikjer se dolgo ne mudite — oči imejte povsodi, z ušesi slišite vse, le gladkega lica se varujte — to vam pravim — bodite kakor led — zlasti ti Soběhrd, ki si najmlajši; pomnite, kakšno je vaše poslanstvo, ne pozabite, da je odvisna od njega sreča, mir in slava rodne vaše dežele . . . Vladislav je dober, plemenit gospod, toda do

prestola ima pravico starejši brat, katerega izkušnost se je izkazala že v marsikakem ognju . . . Naša domovina je na skalovju, in treba ji je izvrstne bistrournosti, da pride zopet na mirno gladino . . . Če se svojemu poslanstvu izneverite, če vas morebiti oslepi lesk zlata ali omami lepo lice, vas jaz več ne priznam za svoje otroke, odreči se bode te morali svojemu rodnemu imenu, in v svojo domovino ne bode te smeli; — jaz, star oče, bi tega ne preživel. Zapomnite si vse, kar vam polagam na srce, vse kar ste kedaj slišali od mene . . . Naj vas spremlja po vaših potih Bog in vas varuje angelj Rafael! Naj vas pripeljeta nazaj zdrave in nepoškodovane — tako, kakor odhajate!“

Po teh opominih so se razšli Černinovi sinovi z očetovega gradu vsak na drugo stran že v domovini, eden k Krušnim goram, drugi proti Smrečinam, tretji proti vzhodu in četrti na zapad . . .

Stari oče se je pripravljaj na zbor, na katerega je bila sklicana vsa najvišja češka duhovščina, da bi volila mesto umrlega Henrika Bretislava novega škofa. Hotel se je prepričati tudi na lastna ušesa, kakšno mišljenje vlada med češko gospodo in če se more Přemisl, ko se vrne v domovino, zanašati na svoje prijatelje.

V Pragi že jako dolgo časa ni bil. Na dvoru se za knezoškofovega vladanja ni niti pokazal. Tudi bi ne bilo pametno, da bi se bil drznil tja. Mišenske vojske se je udeležil s svojimi sinovi samo zato, da bi se morebiti srečal s Přemislom . . . Černini s svojo družino za vojvodo niso niti potegnili meča, kaj šele, da bi ga bili omočili v mišenski krvi.

Na Žinkovu, kjer je bil gospodar stari Drslav, so se zdaj pa zdaj shajali oni, ki niso pozabili na Přemisla in so videli v njegovi vladi edino pomoč, da bi se češka slava vnovič posvetila v nekdanjem svitu, s katerim je slepila oči sosedov na sto milj daleč.

Toda vsako leto jih je bilo manj.

Knez se je izgubil iz očíj in prešel iz spomina.

Že je bilo njegovih privržencev samo toliko, da so lahko sedeli okoli okrogle mize in so mogli slišati drug drugega tudi, če bi bili šepetali.

Tudi stari Drslav je bil vsak dan slabše volje.

Mogoče niti ne dočaka, da bi mogel pozdraviti na čeških tleh vojvodo, v katerega prospah bi bil vsak trenotek rad žrtvoval vse.

Ko se je nekoč razneslo poročilo, da nekateri Čehi tudi iz tega vzroka ne marajo za Přemisla, ker je porušil v svojem rodu starodavno tradicijo in dal svoji najstarejši hčeri ime Dragomira, katerega so se že poltretje stotetje najskrbnejše izogibali — je kriknil Černin, kakor da je vdaril grom: „Ali ne veste nič drugega, ve izdajalske duše? — Če že iščete najmanjših madežev, povejte, če se samo ime more madež imenovati? — Ali še porečete, zakaj so Nemci tudi njemu pridejali naziv Otokar? — Le izvlecite prej bruno iz svojega očesa in nato se ozrite po pezdiju v njegovem očesu! Če je spomin na Dragomiro žalosten, ali bi ne mogla Přemislova hči — prva po stoletjih — spraviti češkega naroda z imenom svoje prababice. — Če je bila Dragomira kneginja, ki je pozabila na rodbinske vezi in se je poslužila umora, ali ne more Přemislova Dragomira postati kneginja, ki bi ljudstvu, kateremu bo enkrat

vladala, resnična mati, katero bodo blagoslavljali najpoznejši rodovi? — Ali razumete moje besede, ali so vam — jasne? — Dragomirin greh je bil velik, a je že očiščen, morebiti odpuščen takoj onstran groba; in če bi sveti Vaclav danes vstal in bi mogel govoriti, bi gotovo rekel: „Mati, jaz ti iz srca vse odpuščam!“ — In če bi bila takoj drugi dan po oni strašni noči oživila Ljudmila, ali bi ne bila tudi ona iz globočine svoje duše rekla: „Sinaha, odpusti naj ti Bog kakor ti odpuščam jaz!“

„Kakor da si bil dijak in so te nekoč v Pragi posvetili, tako govoriš!“ se je oglasil Litiski Protiva. —

„In aii niso moje besede popolna resnica?“

„Božja resnica!“ je pritrdil Protiva. „A skoro bi dvomil, da prihajajo iz tvoje glave.“

„In jaz ne skrivam, da niso! — Zakaj bi skrival?“

„In od koga jih imaš?“

„Od Přemislovega kaplana Dobrogosta, ki je duhovnik, kakor še v celem svojem življenju nisem videl boljšega . . . Tudi je učitelj Přemislove hčerke. In needenkrat sem slišal iz njegovih ust besede: „Če bi postala iz te Dragomire kneginja nebeškega miru, oznanjevalka nepopisljive ljubezni, kamorkoli bo stopala njena noga, in sejalka blagoslova, kjerkoli ji bo enkrat sojeno živeti!“

Toda bili so tudi taki, ki so rekali: „Če se kdo ne ravna po običajih lastnega rodu, kako naj skrbi, da se bodo ravnali po starih običajih tuji rodovi, po celi deželi?“ — In na nesrečo so te poslušali bolj, kakor bi se bilo nadejati . . . Dragomirino ime so izgovarjali povsodi s studom in odporom. Zdelo se je, da v ljudskem spo-

minu raste črni tetin dogodek s strašnejšimi in strašnejšimi sencami . . .

In morebiti je v celi deželi le oče Dobrogost rekal svoji ljubki učenki: „Še za pokoj duše tvoje prababice, na katero se nikdo ne spomni v molitvi . . .“

In Draguščina molitev je bila potem še bolj vroča, še bolj goreča.

„In ali ji more biti odpuščeno?“ je neenkrat vprašala deklica, in njene oči so obstale na očetu Dobrogostu, kakor da mu hoče že naprej čitati odgovor z obraza.

„Bog je sicer pravičen, toda tudi njegovo usmiljenje je neizmerno . . . Odpustil bi bil tudi Judežu, če bi ga bil ta prosil odpuščanja!“

In Draguška je potem še gorkejšo molila za prababico, s katere imenom je bila združena vsa strašnost, katero si le moremo misliti . . .

Stari Černin se je pripravil za pot v Prago kar naj-sijajneje je mogel, toda popolnoma staročeški: oblekel je dolgo, temnozeleno haljo, obrobljeno s sivo kožuhovino, in žolto „krzno,“ na katerem se je rdečil križ kot spomin na križarsko vojsko, katere se je vdeležil skupaj z maršalom Jurijem, ki se več ni vrnil v domovino. Z mnogimi drugimi je poginil v vojski. To krzno je nosil le v najslavnejših dnevih. Ob boku mu je visel na širokem pasu meč za obe roki, tudi spomin iz one vojske: skoro sto Saracenov je razklal ž njim od glave pa do dragocenega sedla na bujnih arabskih konjih. Na sivi glavi je imel starodavno čelado brez naličnika, branečo glavo od zadaj. Toda na jeklu „helmice“ je bila brazda poleg brazde, vsaka izvira-joča od mečevega udarca, in zdelo se je, da je videti na

nji tudi sledove konjskih podkev . . . Proti običaju je bila ta čelada popolnoma brez perjanice.

Sedel je na konju, belem kakor na novo padli sneg; jermenje se je lesketalo zlatá in dragega kamenja, da so se nehote zapirale oči.

Tukajšnjega gospoda že davno niso videli tako. Kakor da se pripravlja na drugo vojsko v sveto deželo . . . In kako je vse vredil! Kakor da se več ne meni vrniti! Sinove je poslal v svet, zdaj pa je odhajal še sam, dasi že v letih, ko si telo najraje odpočije . . .

„Naj pride kdorkoli — vrat ne odpirajte nikomur, niti če bi hotel notri v mojem imenu . . . Pravim ti, Krahulik! Tvoje oči — upam — so še vedno zanesljive . . . Nikogar drugega kakor mene ali moje sinove!“

Drslav Černin je odjezdil v Prago s sto konjeniki.

Gradnik Krahulik je gledal za njimi, dokler mu niso izginili iz očij. Nato je nekolikokrat pokimal z glavo in z ostrim pogledom obstal na gladini ribnika, katerega valovi so se belili v nedogledno daljavo in se zibali v najživahnejšem plesu.

„Čudne reči se bodo godile, ko se je zganil naš stari! Res, čudne reči! — Saj bi bil že čas, zadnji čas, da bi bilo konec te naše lenobe. Kadarkoli so se zganili Černini, vselej se je zganila tudi cela dežela — vselej pravim. — Spominjajte se mojih besed! — Da bi tega ne vedel jaz, stari Krahulik!“

In Krahulik je govoril z grmečim glasom, da se je zbrala okoli njega cela družina.

„Pravim vam, dečaki: brusite meče, pripravljajte pušice, delajte si nove loke . . . Černini se gibljejo! — Drugo življenje se bliža — vojska bo — na vsak način bo vojska!“

Stari gradnik je skoro zavriskal.

„Rib v ribniku lovil in kuhal ne bodem — ne bodem — in če bi bile ne vem kakšne — ne bodem — ne bodem — ne bodem!“

Čeledin Tetrivek je pričel peti in zbijati šale, da se je vse smejalo. Ta oproda je bil v tukajšnjem gradu nekako toliko, kakor pozneje pri velmožeh dvorni norci. Imel je sicer tudi krzno, toda kakor luskino, tudi meč, toda kakor nožič, tudi kopje, toda kakor steblice.

In njegovim šalam se je smejal tudi gradnik Krahulik, ki se je smejal le malokdaj.

Od vse grajske družine se je jezil le Šplhák, ker je bila popevka o ribah naperjena pred vsem nanj. Nekoč bi se bil dal za ribo skoro vjeti in iz tega vzroka se je pred leti tudi razšel s svojo nevesto.

V Žinkovskem ribniku so bili že od pradavna najokusnejši krapi — še boljši kakor v veltavskih vodah. Čeledin Šplhák se je bahal, da jih lahko natanko sešteje, koliko jih je . . . Bajé toliko, če bi v gradu in v vasi celo leto ne jedli nič drugega kakor ribe, da bi jih ne porabili niti polovico. In zato se tudi ni bal dolgih postov.

III.

Nad bodrsko deželo so že zopet visele nepregledne jesenske megle, zopet so vlekli od morja ostri, mrzli vetrovi; ves kraj je bil, da bi človeka zadušil; pod širnim nebom ni bilo nikjer človeka, vasi so bile na videz še vedno tako mirne kakor pred letom . . . Toda v glavah tukajšnjih prebivalcev je bila pomlad, na obrazih se jim je zrcalil mir,

okoli ustnic jim je poigral smehljaj zadovoljnosti, iz grla se jim je izvila sem ter tja vesela pesem, često tudi zvonki smeh, v selskih sobah je bil slišati tudi oster dovtip... Tudi pasje lajanje je bilo, če se je razleglo po planjavi, veselo, kakor da se tudi to zaveda, da si vendar enkrat boljši, srečnejši čas pripravlja pot v te kraje.

O Nemcih ni bilo niti sluha. Le razvaline so kazale nekdanja njihova bivališča, katerih se je izognila tudi ptica roparica, ki je včasih priletela pod oblaki, kakor da se še vedno vzdiguje ž njih dušech dim, ob katerem se celo kragulju zvrtil v glavi.

V deželi je bilo zopet polno sokolov, kakor da so padli iz oblakov ali da so skriti kje v gozdovih, da preide burja in se vrnejo mirni časi. Nikdo več jih ni zasledoval, nikdo ni meril z lokom za njimi in sokolji lov je bil tedaj vendar ena prvih zabav.

V bodrsko deželo so prihajala vsak čas veselejša in radostnejša poročila; na primer, da se je najzagrizenejši sovražnik slovanskega življa v teh pokrajinah, brunšviški vojvoda Henrik Lev, dotrapil nad porazom, katerega so mu pripravili, da se je v daljni deželi poslovlil od sveta nemški cesar, da razpadajo državni knezi v mnogoštevilne stranke...

In pri vsakem takem poročilu so si oddahnili tudi v najrevnejši koči in hvaležno vprli oči ali k podobam dedov na ognjiščih ali pa h križu v pročelju sobe.

Prečudna prikazen! Nikjer niti enega Nemca, in vendar je bil po hišah križ. In kako so ga častili in pozdravljali! Nekje v večih vaseh po vrsti ni bilo niti sledu po starih bogovih. In sredi vasi so stali križi, sicer le leseni, a še je na njih marsikje visel oveneli venec, katerega so

tekom poletja obesile okoli prečke pobožne roke. In ljudstvo je bilo čisto izpremenjeno. Možje so pred križem odkrivali svoje glave, ženske so zaznamovale svoja čela s tem znamenjem, in otroci, katerim se je komaj razvezal jeziček, so jecljali: „Oče naš...“

Res prečudna prikazen!

Sicer se je še večkrat prikazal v vasici vlhevec, stisnil pesti in grozil, toda vselej je izginil kakor netopir pred dnevno svetlobo. Seveda so bile še vasi, kjer so ga nestrpno pričakovali; toda bilo jih je že manj... Ležale so na strani, bodisi pri gozdovih ali med močvirji, kjer so bivali že od pamtiveka najtrdoglavnejši in najnepristopnejši ljudje...

Kako so se po vasicah veselili, kadar so začuli glasove zvonov!

Okoli Malhova je bilo ob nedeljah vedno najživejše.

Več se jim ni bilo treba hliniti. Radi so šli v sveetišče, kjer je stal na oltarju križ, in če bi bila pot do njega še daljša.

Ko so se prej oglasili s cerkvenih stolpov zvonovi, so škripali z zobmi in se tresli jeze; tu in tam jih je obšla groza, kakor da imajo za noge privezane težke skale, kakor da jim ne vidijo oči; v cerkev so jih morali goniti kakor čredo živine, a zdaj so hiteli, da bi ne zamudili; na poti so pospeševali korake, noge so se jim do členkov zadirale v ilovnata tla, po vsakem desetem koraku so morali obstati, a ždelo se je, da ne čutijo najmanjše utrujenosti... In videti je bilo na potu vsako starost, starce s starkami, može in žene, mladeniče z deklicami, in nedorasla mladež je skakljala poleg ostalih...

V Malhovu je bila cerkev prenapolnjena, glava je tičala poleg glave, množice so stale še zunaj cerkve; nikdo ni niti dihal, pogledi vseh so bili vprti na prižnico, kjer je duhovnik z neizmerno prijaznim izrazom na bledih licih in na ustnicah z besedami, kakoršnim tukajšnje stene, katere so postavili Nemci, — niso prisostvovala še nikdar...

K hramu so se še neprestano valile množice; prihajajoči so stopali na prste, da bi boljše videli, napenjali sluh, kar najbolj so mogli pritajevali dih v prsih, in lice se jim je rdečilo v nenavadnem ognju...

Duhovnik na prižnici je govoril z zvonkim glasom, najmanjšega vetriča ni bilo, skoro vsaka beseda se je slišala tudi venkaj...

Naenkrat je solnce z najsvetlejšimi žarki prodrlo meglo.

Okna svetišča so se izpreminjala v mavričinih barvah...

Ljudij je prihajalo vedno več in več.

„To dete je bilo revno, morebiti najrevnejše izmed vseh, kar se jih je rodilo oni čas v obljubljeni deželi... In ko je dospelo v možka leta, je delalo, kar ni nikomur mogoče... Gluhim je vračalo sluh, slepim vid, nemim govor, hromim zdrave ude, oproščalo jih najgroznejših bolezni, mrtvim vračalo življenje, pomirjalo morske valove; na njegovo povelje so prenehali viharji, ugašali bliski...“

Govornikov glas je donel mogočnejše in mogočnejše.

„Svoj mir vam dajem, ne kakor ga vam daje svet, ga vam dajem jaz... Ljubi svojega Boga iz vsega svojega srca — in svojega bližnjega kakor samega sebe... Kar hočeš, da bi drugi tebi ne storili, tega tudi ti drugim ne

delaj . . . Kar ste storili kateremu izmed mojih najmanjših, ste meni storili . . . Pred tem križem izgine vsa razlika stanu, tu je bogatin enak revežu, vladar prosjaku, najslavnejši najbolj zaničevanemu, in vsem veljajo besede: Če stojiš, glej, da ne padeš! . . . Vaši zatiralci so stali najvišje in so padli najnižje . . . Njihov padec je bil grozen . . .“

Poslušalcem se je zdelo, da so to samo sanje. Niti svojim lastnim očem in ušesom niso hoteli verjeti. S te prižnice še niso nikdar slišali govornika, govorečega materinščino in oznanjujočega besede tako vzvišene ljubezni, ki odklepa sužnjem vezi na njihovih rokah in jih dela enake gospodom, ki more to zemeljsko bedo izpremeniti v raj, kjer mineva življenje tako mirno — tako srečno — tako zadovoljno, v katerem bi lahko ovca brezskrbno bivala poleg leva, oven poleg volka in poleg tigra jagnje . . .

In ko je govornik na prižnici umolknil, so poslušalcem še vedno zvenele v ušesih njegove besede, še vedno so napeto poslušali, niti zganili se niso, skoro niso niti dihali, in svojih pogledov niso obračali raztrešeno po cerkvi, skoro niso niti dihali in svojih pogledov niso obračali od prižnice niti otroci, katere so očetje ali matere držali na rokah, da bi boljše videli . . .

Propovednikovo ime je — D o b r o g o s t.

In ko je božja služba minula, je pristopil k njemu bukovski starosta, prijel ga za desnico, mu jo stresel in rekel: „Današnji dan mi ostane vedno v spominu . . . Vsi hočemo biti častilci tega deteta, ki se je, ko je zrastle v moža, dalo križati — toda —“.

Bukovski starosta je za trenotek umolknil.

„Toda? — Le dokončaj, starosta . . .“

Starosta je zamahnil z levico proti poldanski strani.

„Če bi se vrnili oni tam, bi bilo pri nas morebiti zopet po vsem . . . Ali ostaneš, oče Dobrogost?“

„Ostanem, dobri ljudje . . . Kako bi mogel oditi?“

„In še eno prošnjo imam . . .“

„Vse izpolnim — zelo rad — samo če je v moji moči —“.

„Ali poročiš mojo hčer z Niklotovcem?“

„Kako moreš dvomiti, starosta?“

„In tebe, jasni knez, tudi vabim, da prideš drugič pod moj krov . . .“

Bukovski starosta se je obrnil k možu v priprosti obleki, s samim mečem ob boku in s sokolovim peresom na čepici.

„In to pošilja tvoji hčerki Jitruška v spomin na njeno objubo . . .“

Starosta mu je podal lovorov venec z belordečimi trakovi.

„Pridemo . . . Čakaj nas brez skrbi!“ je odvrnil . . . Imel je tudi še nekaj na jeziku, toda ni dokončal . . .

Pred njim je obstala deklica, katere prikazni pero ne more popisati. Tudi slikarskemu čopiču bi bil v najumetnejši roki dekličin obraz nepremagljiva težkoča. Pogoditi ta čudoviti izraz v belordečih licih, vdihniti jim nežni odsev nedolžne duše z nadihom razvijajočega se devištva in načrtati na papir vso ono nežnost, ki se je zrcalila v vsaki potezi njenega obličja — to je nemogoče.

„Tu je moja hči — sama! — Draguška, Jitruška te vabi na svatbo!“

„Ali pojdemo, ata?“

„Sem že obljubil . . .“

Le gospa bledih lic je povabila glavo, jo zopet dvignila in obstala na Přemislju z oroselimi očmi.

Zdelo se je, da je soprog ta pogled takoj razumel; toda rekel ni niti besedice. Samo obrnil se je v stran.

Svatovske obleke res niso imeli. Celo deček, ki je visok kakor hrastič in prekipevajoč zdravja, stal poleg gospe Adlete, je obstal z očmi na suknji, ki se je tesno prilegala njegovemu telesu, in na svežem obličju se mu je posvetilo nekaj, ki je bilo podobno sramoti.

„Napravite nam veselje, katerega celo svoje življenje ne pozabimo!“

Bukovski starešina ni opazil zadrege, ki se je tako jasno pokazala na obrazih štirih — izgnancev, štirih članov junaškega rodu Přemisljovcev zaradi tega, ker povabljeni niso imeli svatovskega oblačila.

„Bodi brez skrbi; moj gospod ni še nikdar preklical svoje besede!“ je spregovoril oče Dobrogost.

In za nekaj časa je zavlada na Malhovu navadna tišina.

Na vtrdbah so živeli danski oprode z Bodrci v najboljšem prijateljstvu.

Přemisl se je pred nekolikim časom umaknil v tukajšnje zatišje — že zato, ker je oče Dobrogost potoval po okolici od vasi do vasi . . . Česar niso mogli Nemci opraviti z mečem, okovi in ognjem tekom dvesto let, se je posrečilo temu možu zlasti izza poraza brunšviškega vojvode s prijazno, odkritosrčno besedo, kakor da bi se dotikal ljudskih src ne samo z besedo, ampak z zlato čarovniško

palico . . . In skoro nikjer ni naletel na odpor; če je kje kak starešina ugovarjal, je oče Dobrogost vse potrpežljivo poslušal in nato z mirno, prepričevalno besedo razpršil njegove dvome v najdrobnejše megle.

In neenkrat je obstala na njegovi strani, kakor da je priplavala z oblaki — deklica; tako popolnoma podobna angelju, o katerem je pripovedoval oče Dobrogost, da spremlja vsakega človeka, vsak njegov korak, vsak njegov dihlej . . .

In kadar se je dotaknila njena bela ročica starih, belih bodrckih glav, so se osemdesetletne oči zalivale s solzami, pobledele in marsikje že tudi modrikaste ustnice pa so šepetale: blagoslovi nas — blagoslovi nas — prosi za nas tega svojega Boga . . .

Ta vraskovita lica, s katerih ne zbríše sledov težkega trpljenja niti Morana, se deklici niso gnusila; sklanjala je glavico nižje in nižje k njim, otirala jim s čel mrzle kaplje pota in govorila: „Tako mirno bodete spali, dobri ljudje, in nad vami bodo srečno živeli vaši sinovi, in če da ta edini Bog, tudi vaših vnukov vnuki . . .

To je bila Draguška . . .

Le njen oče je postajal na Malhovu bolj in bolj molčeč. Mogoče tudi zaradi meglá, ki se že več tednov niso hotele niti ganiti. Mnogo časa je prebil pri oknu, gledal na vtrdbé, od časa do časa poslušal bolj napeto in pozorno . . . S Češkega ni bilo nikakega poročila, kakor da so tam nanj popolnoma pozabili. Tudi ti Černini! Taka je človeška naklonjenost. Pred kratkim se je že sam pripravljaj na pot . . .

Toda soproga je padla pred njim na kolena in sklenila roke . . .

„Ne zapusti naju . . . Potem bi šele čutili svojo bedo!“

„Takole ne morem živeti . . .“

Na Přemislovem čelu je visel oblak, težji kakor megle nad Malhovem.

„Sicer smo med ljudmi, kateri bi nam žrtvovali vse; toda kaj to pomaga . . . Cilj mojega življenja ni, da bi s prekrižanimi rokami gledal v prasketajoče plamene na ognjišču . . . V glavo mi prihaja čudna slutnja — moram — moram —“

„Za Boga, moj soprog . . . Za svoje dete — za Draguško, o kateri praviš, da zreš v njenih očeh bisere kraljevske krone . . .“

„Atej — ti hočeš oditi?“

Proseči materi se je pridružila hči.

„Saj storim — hočem storiti — tako le zaradi tebe, ti moj ljubček . . . Da bi ne zapustil vdove po revežu, otrok po prosjaku . . . Imata očeta in vendar niti pedi lastne zemlje, niti toliko, da bi mogli položiti tja svojo glavo . . . In kaj če bi mene ne bilo?“

„In zato — zato ostani! Sam praviš: če bi mene ne bilo?“

Gospa Adleta je gojila do Přemislja ljubezen, kateri ni primere. Da mu je mogla s poslednjo kapljico svoje plemenite krvi privabiti na ustnice smehljaj, bi bila to storila. Ni bilo, ni in ne bode bitja nad dobro ženo, ki je v nesreči svojemu možu, bodisi pod revnim krovom ali v sijajnem gradu — vse — tako popolnoma vse. — Přemisl

se je nato zopet obrnil k oknu in gledal v temne megle, ne da bi govoril le besedico.

„Če bodeva imeli tebe, ata, če naju ti ne zapustiš — imava vse, če bi se morali skrivati ne vem kje še!“

Toda oče je zdaj komaj slišal hčerin glas.

Oblak na njegovem čelu je postajal temnejši in temnejši, roke so se mu stiskale v pesti in prsi so se mu burno dvigale . . . To je divjalo, divjalo v njegovih hrabri glavi, to je besnelo, besnelo v njegovih prsih . . . Je-li čudno, da se je Premislov značaj polagoma strdil v mramor, ki je postal nagrobni kamen njegove zakonske sreče!

Oče Dobrogost se je trudil na vse mogoče načine, da bi prepodil in razgnal oblake, ki so se zbirali na čistem, blankitnem nebu življenja knežje rodbine . . . Doslej se mu je to še vedno posrečilo, in vselej je čital na obličju gospe Adlete: „neskončno — neskončno hvalo!“

„Pomni moje besede, gospod moj . . . Sami te pokličejo, samo ko spoznajo, kam so prišli . . . Popolnoma morajo začutiti svojo propalost, da se jim odpro oči in da jasno spregledajo . . . H komu se moreš obrniti za pomoč? — Povsodi najdeš le tujca, in če bi ti tudi podal roko v pomoč, bode hotel imeti od tega največji dobiček sam . . . In med tem ljudstvom ti vsaj nihče ne očita kruha, časti te, spoštujejo te, tvojo hčer nazivajo angelja . . . Poslušaj, gospod moj, ta odkritosrčni svet, in ne ruši pokoja v svoji duši . . . Prenesel si toliko in z božjo pomočjo preneseš tudi to!“

In nato si je Premisl res vselej oddahnil in vselej je molče stisnil očetu Dobrogostu desnico kar najhvaležnejše je mogel.

„Tukajšnje podnebje vpliva na me... Zato ne morem sam... Res, da ne morem!“

IV.

V Bukovskem so se pripravljali k svatbi.

In zdelo se je, da se cela vas oblači v najbolj svatovsko oblačilo. Hiše, hišice in kočje so bile, kakor da so najskrbneje počesane, na dvorih je bilo vse v najlepšem redu, vsem je gledala iz očij radost, kakor da se ima pomnožiti ali poženiti cela vas... Drevesa po vrtovih so bila sicer gola, skoro niti lističa ni bilo videti na njih, a zato so nasekali v gozdu smrečja, da je bil starostin dvorec od praga do strehe okrašen s temnim zelenjem!

Toda nevesta je bila nekako bleda!

Vendar tega ni nihče opazil. Vsak je imel polne roke dela.

Tako redki, tako visoki gostje pridejo. Drugoval bo sam danski kraljevič, in družica bo hči češkega kneza...

Starostova soproga sama je večkrat postala na pragu, sklenila roke in se zamislila. Toda potem se ji je pod rokami vse bliskalo. Saj ni čudno. Kako bi si mogla misliti, da doleti Jitruško taka sreča.

Rod Bukovskih starost je bil v Bodrski deželi že od pradavna eden najiminenitnejših. Na shodih je njihova beseda odločevala največ. In sreča za nje, da so se znali vsaj deloma prilagoditi razmeram, katerim se ni bilo mogoče izogniti. Brez tega pa je ostalo starih rodbin, ki so se spominjale kneza Kruka, tako malo, da bi jih lahko seštel na prstih.

V tukajšnjem kraju so bili Bukovski staroste zatiranemu ljudstvu vse: uteha, nadeja in zaščita . . .

Od onega časa, ko je prišel pod njihovo streho oče Dobrogost, je stal v dvorani na pročelni strani med obema oknomoma križ . . . Vendar so bili tukaj tudi še obrazi dedov. Ti križa ne sramotijo in ga ne bodo sramotili. Spoštovanje starih očetov je med vsemi narodi, in po nauku tega križa je ena največjih pregreh, če vnuki preklinjajo pradede, da so kdaj grešili . . . Nedotaknen je ostal tudi žrtvenik, samo da je stal na njem tudi križ; a ta je bil zelo dragocen. Bil je iz čistega srebra, in Križani na njem izdelan silno umetno.

Oče Dobrogost ni niti enkrat rekel: „Pojdite, posekajte svete gaje in pokončajte stoletna drevesa, iz katerih šumenja razlagajo voljo večno živečih bogov . . .“ Niti z besedico se ni nikdar dotaknil domorodnih navad in zato si je povsodi takoj pridobil zaupanje vseh. In letos se je udeležil tudi velikolepe gromade za mrtve, katere plameni so brezdvomno ožarjali celo bodrsko deželo . . . To je bila veličastna slavnost. Le eno so mu morali obljubiti: da ne bodo na grobovih plesali, če prinesejo svojim dragim medice in peciva iz bele moke, da se sami tega ne dotaknejo in da zapoje pesem, katero jih je naučil: „Počivajte v miru . . .“ To prekrasno slavnost je motilo le temno ukanje sov in skovikanje skovirjev, katere so baje žreci nalašč segnali v ta kraj, da bi prestrašili ljudstvo, češ da duše dedov naenkrat nimajo miru in se morajo vsled grehov svojih propalih vnukov preseliti v nočne ptice . . .

Jitruška je zlasti zvečer silno dolgo klečala pred žrtvenikom, na katerem je bil srebrni križ — dar ženinov —

zatopljena v najbolj gorečo molitev . . . Premislova hči jo je v teh dneh, odkar sta se spoznali in skupaj živeli, naučila neene. Le ti beli cveti na licih se nikakor niso hoteli umakniti ljubkim stolistkam.

Ko so položili Niklotov pepel v glinasto, zelo umetno izdelano posodo, položili k pepelnici meč starega vojvode, zagrebli poleg tega tudi njegovega konja v globoko jamo in nasuli nad slavnim knezom veliko mogilo ter jo zasadili z najpestrejšim cvetjem, — je prišla nekega večera semkaj in se zagledala v stran, kjer leži danska dežela, ne da bi opazila, da že več časa stoji poleg nje čudna človeška postava, zavita od glave do peta v sivo oblačilo.

„Gledaš — gledaš v novo domovino — misliš — misliš na ženina?“

Jitruška se je pri teh besedah stresnila, kakor da se ji je ovila strupena kača okoli bele roke . . .

„Povej mi, kaj s te strani, kamor si se zagledala, najpogosteje prihaja?“

Čudna človeška postava je pristopila tesno k starostovi hčerki.

„Nevihta . . .“

Jitruška je morala odgovoriti . . .

„Nevihta — nevihta; prav praviš . . . In od tam pride nevihta tudi za te. In ta nevihta, ki pograbi tebe, uniči vse — popolnoma vse — tudi tvoje življenje . . .“

„In zakaj — ti vlhevec?“

Jitruška se je naenkrat ojunačila. V čudni postavi, ki se ji je nenadoma prikazala na Niklotovi mogili, je spoznala enega izmed žrecev, ki so ovijali glave njenih družic z li-

povim zelenjem v znamenje obljube, da nočejo poznati moža, dokler ne bode osvobojena domovina.

„Ali ni cela naša domovina prosta sovražnikov?“

„Vprašaj zakaj, in na jezik ti je prišlo še vprašanje, ki prižene v obraz kri vsakemu, kdor časti stare dede in ljubi večne bogove? — Če se je domovina oprostila enega, je vstalo deset hujših! — Razumeš: deset hujših! — In zato poslušaj: Obljuba tvoja in vseh tvojih družic velja še vedno; razvezati je ne more nikdo, niti jaz — ali slišiš? — niti jaz. — Tvoja in vseh tvojih družic obljuba preneha in izgubi veljavo šele tedaj, ko vstanejo iz razvalin naša stara, slavna mesta, ko zablišči Arkona v nekdanjem blesku, ko bo Svantovitova roka segala od polnoči do poldneva, od vzhoda do zahoda . . . In do tega časa zazeleni v naši domovini še marsikaka pomlad . . . Ti moraš ostati devica . . . Prav tako vse tvoje družice . . . Stojiva na gomili, pod katero počiva pepel človeka, na katerem so stari bogovi najjasnejše pokazali svojo moč . . . Dokler jim je bil zvest, dokler je bilo njegovo srce čisto, mu nikdo ni mogel škodovati; niti ko so ga poskušali usmrtiti, mu niso naredili nič hudega . . . Perun se ga je dotaknil šele tedaj, ko je začel omahovati . . . Zmagali bi bili tudi brez danske pomoči . . . Pomagali so nam le naši bogovi — nikdo drugi; pomorejo nam tudi v bodoče; in zato ne smeš — ne smeš prelomiti svoje obljube — sicer pogineš, kakor je poginil ta, na katerega mogili stojiva . . .“

„Pusti njegov spomin v miru . . .“

„Tudi če ga jaz pustim . . . Poglej!“

Nad mogilo so letali krokarji.

„V tem prvem ptiču je njegova duša!“

„Lažeš!“

„Da lažem? — Že za to besedo boš na vekov veke kukavica!“

Čudna človeška postava se je zdaj hitrih korakov oddaljila. Od dvorca sem je prihajalo nekoliko oseb: starosta Ljudevit, oče Dobrogost, Přemisl in gospa Adleta z Draguško in Vratislavom. Ko so prišli k Jitruški, so se je prestrašili. Tresla se je po celem telesu in bila je bleda, kakor da v lepem njenem obličju ni ostala niti kapljica krvi.

„To je bil zli skušnjavec . . . Glej, devica, da pozabiš njegove besede. — Poznal sem ga po hoji! — Ko se vaš kraj le teh oprosti! — Odrecite jim vse zaupanje, ne dovoljajte jim niti, da bi prestopali vaše prage, ne občujete z njimi, in v kratkem času jih ne bo več . . .“

„Niti Niklotovega spomina ni pustil v miru!“

„In potem se baha, da je verni sin te dežele. — Hudodelec je, kdor bi se le z eno sramotilno besedo dotaknil Niklotove časti . . . Bil je stare vere, omajati se ni dal, umrl je kot častilec malikov, toda njegovo dobro ime je brez vsakega madeža . . .“

Jitruška si je po teh tolažilnih besedah očeta Dobrogosta oddahnila, in v telo se ji je zopet vračala toplota, da so ji od nje zardevala lica že temnoškrlatno; težko je povedati, če je bilo to dobro znamenje. Tudi se je že smehljala, in spustili so se z Draguško in mladeničem naprej po pobočju, od koder je bilo videti morje, na katerem se je v daljavi nalik beli lastovici lesketala jadrnica.

Toda v ušesih ji je neprenehoma zvenelo: „Na vekov veke bodeš kukavica!“ In ta grožnja ji ni hotela iz spo-

mina niti po mesecih, in ko se je vse pripravljalo k svatbi, ko se je povsodi glasil zvonki smeh, ko je od vseh strani odmevalo razkošno popevanje, ko se je njihov dvor, dasi v jeseni, oblekel v zelenje kakor v najbujnejši pomladi, — je postajala nevesta bolj in bolj zamišljena.

Hodila je na mogilo za dvorom, zakrivala si bela lica z obema rokama, in slišati je bilo tudi zadrževano plakanje.

Ljudje so rekali, da se poslavlja od deviških let. In če bi bili bodoči dnevi še bolj blaženi in če bi se še bolj zvonko zasmejala mladi ženi v obraz sreča, sedla na njeno glavo, ožarila njeno čelo in prodrla v dno njene duše — od čistega devištva se deklica — nevesta ni še nikdar rada ločila. Noč pred svatbo je že neena plakala, celo tudi če je ljubila ženina ne vem kako. Leta devištva imajo v sebi res čarobno moč, katere ni mogoče popisati... In zato že pravijo od pamtiveka, če joka nevesta pred svatbo, da se poslavlja od deviških let.

Jitruškina svatba s krvnim sorodnikom Niklotovim bo obenem tudi velika narodna slavnost... V Bukovsko pridejo tudi nekateri Lutici.

Estrichson, ali kakor mu pravijo povsodi med Bördci: Jitřenec, je še na brunšviški meji, je hodil po gradovih in pomnoževal posadke največ z danskim moštvom; ti so bili izvežbani in dobro oboroženi, in mogoče jim je bilo odbiti tudi napad sovražnikov, katerih bi bilo več od njih.

V vojvodstvu je bilo sicer mirno; toda udajati se brezskrbnosti ni bilo varno. Zato so bili tudi Slovani tolikokrat napadeni, ne da bi se nadejali tega le v sanjah.

Bodrška kneževina je imela postati proti nemškim navalom nezavzemljivi nasip. To je bilo v korist Dancem, katerim je bilo nemško sosodstvo tudi silno nevarno. Vitez Jitřenec je hotel pri svatbi reči mlademu kraljeviču: „Moja naloga, jasni gospod, je izvršena, biser za krono danskih kraljev je obrušen najkrasnejše... Samo naj se ob njegovem svitu razjasnijo za vse veke i čela tukajšnjih domorodcev, katerih kri se pretaka tudi v mojih žilah.“

V.

Napočili so prvi dnevi novembra.

Nebo se je popolnoma izkopaló iz oblakov. In zdelo se je, da se je ogrel tudi ostri in mrzli severni veter. Tudi rjava prst je bila, kakor da se smehlja v solnčnem svitu.

Stari ljudje so rekali, da takih jesenskih dnij v njihovem življenju še ni bilo. Vsako leto so se že proti koncu oktobra razprostrle nad gričevnato pokrajino megle, iz katerih je pršilo dan za dnevom. Iz vasi v vas ni bilo mogoče priti niti peš, kaj šele z vozom, kolesa so se do osi zarivala v blato, in marsikje so morali hoté ali nehoté pustiti voz v širnem polju. In kaj šelé, ko je nastalo neprestano deževje, ob katerem je bil ves kraj podoben močvirnatemu jezeru . . . ! Letos se je tako vreme sicer pričenjalo — pričenjalo, toda naenkrat se je izpremenilo v najlepši čas.

Ljudje so dejali, da nalašč k Jitruščini svatbi.

In že so se shajali gostje z vseh strani . . .

Če bi bil dvorec bukovskega staroste zavzemał štirikrat tolik prostor, bi ne bili prišli vsi pod streho . . . Morali so se nastaniti po celi vasici, in drugi dan so sta-

vili šotore ter jih pregrnili z belimi plahtami, ki so se belile kot najčistejši sneg . . .

Sešlo se je starešinstvo skoro iz polovice bodrske kneževine. In bilo je tu pestrih oblačil iz najdragocenejših tkanin, da oko ni vedelo, kje naj obstane prej. Grive na konjih so bile prepletene s trakovi iz najtežje svile, konjski repovi so se vlekli po tleh in povsodi je prevladala bela barva. Staroslovanske noše so bile obrobļene z najdragocenejšimi kožuhočinami, čapke okrašene s perjem, ki je bilo, kakor da je vzeto iz perutnic bajnih ptičev, na ženskih rokah so se svetile zapestnice in naramki iz najčistejšega zlata, spone na plaščih, igle na prsah so bile najumetnejša zlatarska dela, okoli belih, labodjih grl so bili nabrani na trakovih biseri, za katere bi morali v nemških gradovih plačati neverjetne vsote, lase na sencih so dičili diademi z najkrasnejšimi dragimi kamni . . . Lasje so bili pri mlajših — neomoženih prosto razpuščeni, speti samo s svilenim trakom, vijočim se preko čela, pri omoženih pa spleteni v dve kiti in vravnani pa največ z jantarovimi glavniki . . .

Nikdo bi ne bil v bodrskih dvorcih niti slutil toliko krasote in bogastva. Nemci so bili sicer izvežbani iskalci, a vendar so imeli oči zastrte z gosto meglo, mnogo gostejšo in nepreglednejšo od one, ki se počasi privali od morskih bregov. Tukajšnji prebivalci so že pred leti vse najskrbnejše poskrili; izdolbine, v katere so spravili dragocenosti, so bile na suhem in dobro zazidane, in izdajskega jezika ni bilo nikjer . . .

V starem, običajnem lesku so se danes po mnogih letih pokazali prvič. Veselo rezgetanje konj je bilo slišati dobro uro daleč, in še je bilo videti po potih vozove, ki

so šli od vseh strani s počasnim korakom proti Bukovskemu.

Pokazati so morali danskemu kraljeviču, ki jim bode vladal, da do sedaj še niso beraški narod, dasi so skusili vse, kar more človek prenesti, da se mu jih ne bo treba sramovati in da ga niso volili v sili, ampak le iz dobre volje in vsled zaupanja, katero sta gojila napram njemu stari vojvoda in še starejši njegov brat . . .

Tu je bil že tudi Přemisl s svojo soprogo, sinom in Draguško. Med vsemi so bili ti oblečeni najrevnejše.

Gospa Adleta se je bala ozreti se po množicah, in kakor da se ji je razlivala po bledih licih rdečica sramote.

Tudi Přemisl je bilo nekako tesno, dasi se je pre-magoval, kolikor mu je bilo le mogoče.

Ljudstvo ga je pozdravljalo kar najuljudnejše in najodkritosrčnejše je moglo, a njegovo ožgano obličje je bilo kakor stesano iz mramorja. Komaj da mu je zdaj in zdaj preletelo oko ta blesk; toda vselej mu je takoj zopet legla v oko čudna vlažnost.

Komaj je skočil s konja, se je razleglo od morskih bregov zategneno donenje rogov.

Množice so takoj utihnile, in za nedolgo se je pokazala vrsta oborožencev, katerih leskeča oprava je odbijala od sebe svitel žar.

Rogovi so doneli slavnejše in slavnejše. Žar čelad in oklepov je postajal svitlejši in svitlejši.

Ljudje so si, da bi boljše videli, pokladali roke nad oči, ravno tako, kakor če gledajo proti solncu.

Na ustnicah je bila vsem edina beseda: kraljevič!

In kakor da so se dogovorili, je zagrmelo po zraku: „Naj živi naš knez!“ da so se stresli nedaljni morski valovi.

Na strani mladega kneza je jezdil ženin Jitřenec. Njegovega prihoda je pričakoval že od jutranjega svitanja.

Valdemar je pozdravljal na vse strani, smehljal se najprijaznejše, in v tem oklepu, v katerem se je videl človek boljše kakor v zrcalu, je bil tako popolnoma podoben veliki sohi v Roztoški cerkvi, o kateri so nemški duhovniki rekali, da je to arhangelj Mihael, ki se je bojeval proti upornim tovarišem, iz katerih so potem postali hudiči, in vse strmoglavil v prepad, v katerem je jok in škripanje z zobmi na veke — tudi po sodnjem dnevu.

Za trenotek se je nagnil k ženinu, povedal mu nekaj, in Jitřenec se je nekoliko nasmejäl.

Pred dvorom je čakal starosta s srebrnim krožnikom, na katerem sta bila kruh in sol, okoli njega pa so stali njegova žena, gospa Adleta, Přemisl z Vratislavom in oče Dobrogost.

Kraljevič je vendar pozorno iskal še nekoga — Draguško. A ni si upal vprašati po nji. Ledeni izraz na Přemislovem obličju ga je prestrašil, in bleda lica gospe Adlete so ga tudi vznemirila. Za trenotek je celo zadržal v prsih dih. Toda z vso silo se je premagal...

Celo poletje je mislil na Draguško dan na dan, in ni mu bilo že mogoče dočakati, kdaj ga povabijo v Bukovsko v bodrski deželi na svatbo. Ko se je tedaj vrnil k bratu s poročilom, da so ga Bodrci enoglasno proglasili svojim knezom, je kralj Knut resno zmajal z glavo; ni se vzradoval, ampak pregovoril je: „Krone v slovanskih de-

želah imajo trnje, brat moj, katero opazi knez šele tedaj, ko si jo dene na glavo... Pazi in bodi previden, Valdemar! — Sicer bomo imeli za morjem celino pod nogami, a to nas bo stalo mnogo žrtev. Boljše bi bilo imeti v njih zanesljive zaveznike, kakor jim vladati. Toda zgodilo se je že, in jaz, brat, ti želim kot bodrckemu knezu obilo sreče!“ Valdemar bi bil bratu zelo rad še nekaj povedal, toda ta hladnost ga je odvrnila od tega.

Mladi kraljevič do današnjega dne ni izdal skrivnosti svoje duše . . .

Na bratovem dvoru so se vendar že nekaj pošepetovali zaradi njegove molčljivosti, češ, kakor da je pustil glavo v bodrski deželi . . . Toda nihče ni ničesar vedel, in Valdemar je molčal . . . Niti Estrichsonu ni zinil o tem ni besedice . . .

Toda ko jo je zagledal na Jitřenčevi strani, bi bil najraje takoj iz polnega grla zavriskal; in kako rad bi ji bil mesto na bele ročice pritisnil poljub na cvetoča lica! In zdelo se mu je, da se mu je odvalilo s prsij velikansko breme, in da bi prenesel štiri take oklepe, kakoršnega je imel danes na sebi . . . Ožgana lica so mu zardevala v najtemnejši škrlatni barvi. In skoro ni niti vedel, da je že v priprosti, v naglici iz brun zgrajeni cerkvici, da oče Dobrogost govori zaročencema najpomembnejše besede, da vsemu ljudstvu, kar se ga je moglo zriniti sem notri, teko po licih solze v potokih, da je v svetišču slišati že tudi glasno ihtenje . . .

„— — križ vtrjuje zakonsko zvestobo, da je trdna ko mramor, križ posipa zaročencema pot življenja z najvabljivejšimi cvetovi, križ osveža zakonsko ljubezen tudi ko

je lice že vraskovito, ko se lasje posrebré, križ daje vzajemni ljubezni cveteti tudi nad grobom, nad katerim zeleni trava, križ je najboljši porok otroške hvaležnosti, odkritosrčne udanosti, trajne ljubezni, in ta križ večne ljubezni vama dajem danes v svatbeni dar . . .“

Deklica na desni strani Valdemarovi je visela s svojim pogledom neprenehoma na ustnicah očeta Dobrogosta, ki ga ni še nikdar slišala tako govoriti, modre oči so ji tudi postajale mokre, toda bilo je kakor da se cvetovi na njenem obličju v ti rosi razvijajo vsak trenotek vabljivejše in vabljivejše . . . Njeni lasje so bili razpuščeni kakor nevestini, na glavi je imela priprost zlat obroček z lovorovim vencem, s katerega ji je padal na snežno belo oblačilo rdečebel trak iz najtežje svile, na obrazu polprozoren pajčolan, okoli boka prepasan blankiten pas, na katerem so bile z zlatom vezane orlice . . .

Nevesta je bila krasna; toda družica krasnejša . . . Tudi v tem obličju je bilo videti rodbinske poteze Premislovcev, le da silno nežne, zastrte še s preglednejšim pajčolanom, kakor je bil oni na njenem obrazu, da je bilo di manj bistremu očesu mogoče videti v njeno dušo.

Tudi gospej Adleti je pri pogledu na hčerko izginjal z obraza izraz tajne žalosti in pritajenega gorja. Vsaj en trenotek radosti v življenju, katero so metali burni valovi zdaj v vrtoglavo višino in zdaj zopet v nedogledno propast . . .

Že je bilo po poročnih obredih; končana je bila tudi božja služba.

Vriskanje je postajalo glasnejše in glasnejše. Svatje so se komaj prerili skozi množice. In zdelo se je, da to klicanje velja tudi jasnemu drugu in lepi njegovi družici . . .

Tudi Premislovo obličje se je jasnilo, in kakor da se je oblaček za oblačkom na njegovem čelu razlival v najčistejši blankit . . .

Očetu Dobrogostu se je zdelo, da je njegovo delo danes pognalo v tukajšnjo zemljo globoke korenine, in da bi morala priti, kar pa Bog ne daj, zelo huda vihra, da bi jih izruvala . . .

Mize so bile razstavljene po dvorani, po dvoru in po celi vasi v obliki velikanske podkve.

V izbi, katere stene so bile pokrite s temnim zelenjem, so stopili staroste v krog, drug z ženinom v pročelje pod križ; kraljevič Valdemar, s čelado na glavi in z mečem opasan, naenkrat stopi pred starešine in spregovori: „Izvolil ste me za svojega kneza iz dobre volje, in mislim, da pri svoji volitvi vztrajate . . .“

„Naj živi, naj dolga leta v naši domovini slavno vlada kraljevič Valdemar!“

Ta izkaz udanosti se je razlegal skozi okno na dvor, z dvora na vas, in nato se je oglasilo, kakor če pridirja najhujši vihar: „Naj živi, naj dolga leta v naši domovini slavno vlada kraljevič Valdemar!“ iz več tisoč grl naenkrat.

„Za svojega namestnika vam imenujem tukaj hrabrega in plemenitega viteza Estrichsona Jitřenca, v katerega krvi je kri vaših slavnih vojvod, vaših nekdanjih junaških knezov, o katerih dejanjih sem slišal kot dete, ko sta med našimi očeti še vladala jeza in sovraštvo, katerega vzrok so bili vedno ti, katerih jarem ste pred nedavnim časom vrgli s svojih pleč. — Lahko vam obljubim zanj, da bo z vami kakor enak z enakimi, da se bo ravnal po vaših običajih, po vaših starih navadah, da bo vedno raje odpuščal kakor

kaznoval, da nikdar ne stori nič brez vašega nasveta, ampak vas bo vedno vprašal za vaše mnenje . . . Ste-li zadovoljni z mojo napravo? — Odgovorite odkritosrčno, iz srca!“

Bodrski staroste so mesto odgovora drug za drugim stisnili vitezu Jitřencu desnico, želeči mu iz dna dna duše vsega dobrega in mu obljubili svojo podporo v vsem.

„In prvi zbor sklicujem v Malhov, kjer se bomo skupno posvetovali o tem, kako bi vaša dežela, ki je toliko pretrpela, zopet postala najsrečnejša!“

Staroste so se pred kraljevičem globoko priklonili, z glavami pritrjevali in si v duši obljubljali od danes naprej vse najboljše za svojo domovino, za svojo rodbino, za celo ljudstvo in za najboljše svoje potomce.

„In zdaj se obračam kot prosilec k vama, jasna gospa in ti knez!“

Kraljevič Valdemar, katerega glas je zvenel v pričetku krepko, je te besede komaj dogovoril. In tudi si je po njih globoko oddahnil.

„V čem, kraljevič, bi ti mogel koristiti jaz? — V čem bi ti mogla biti uslužna moja soproga?“

Přemislala so Valdemarove besede res presenetile.

„Prosim vaju za roko vajine hčere!“

Kraljevičeva lica so zopet zardela v tako nenavadni škrlatni barvi.

„Knez, premisli si to-le: sem brezdomovinec, danes tukaj, jutri tam . . . Ti podeduješ slaven prestol in s prestolom krasno krono . . . Moja hči bi ti ne mogla prinesiti za doto nič, čisto nič . . .“

Přemisl je govoril z ledenim glasom, in na njegovo obličje je zopet stopil oni čudni, temni izraz...

„Zlato srce, kristalno dušo, angelsko voljo, jasni vojvoda!“ je pristavil sicer mirnim, toda trdnim glasom oče Dobrogost.

„Drugega ne iščem...“

Přemisl se je zagledal v tla, gospa Adleta se ga je skoro zbala...

„Ne zavržeš me... Veselil sem se današnjega dneva tako, da mi tega ne moreš verjeti!“

„Nemogoče... Moja hči je še mlada, še takorekoč otrok...“

„Počakám...“

„Nemogoče!“

„Vojvoda!“

„Privolil bi le tedaj, če bi se vrnil v dedino svojih očetov, če bi zasedel prestol Hradčanski, če bi si bila enaka... In če hočeš, da ostanemo tukaj in nam ne bo treba proč, se te stvari več ne dotikaj...“

„Přemisl je še vedno upiral svoj pogled v tla, čista kakor steklo, gospa Adleta danes svojega soproga ni mogla razumeti, in njegove besede tudi očetu Dobrogostu niso bile po volji.

„Ko bom na Hradčanih v svoji Pragi, pridi, spomni me moje obljube, in Bog mi je priča, da ti hčerine roke ne odrečem. Med tem si ostaniva dobra prijatelj!“

V nasprotnih vratih je naenkrat nastal šum: prihajala je nevesta z Draguško in s celim zborom devic, oblečenih v bela oblačila, — onih, ki so bile ž njo v Arkoni in so

se zaobljubile Svantovitu, dokler ne bo domovina svobodna . . .

Tudi nevesta je bila že veselejšega obličja in mirnejše duše. Videti je bilo, da ji sreča šele zdaj prehaja iz srca tudi v oči . . .

Nato so vsi sedli za mize, pokrite s snežnobelimi prti, visečimi skoro do tal.

Kraljevič Valdemar je zopet ves čas z dušo in pogledom visel na deklici, ki mu je sedela nasproti . . .

In komaj so sedli za mizo, je vstopil starosta Ljudevít, poklonil se pred kraljevičem in Přemislovo rodbino ter rekel: „Pred nekaj trenutki je prišel mlad pevec, govori čisto slovanščino, slišal je baje o današnji svatbi, in če je visokim gostom ljubo slišati njegov spev, se hoče pokoriti vsem ukazom!“

„Naj vstopi!“ je rekel Valdemar, in vsi so prikimali.

V tem trenutku je vstopil v dvorano mlad mož temno rjavih las z lahkim mahom nad gornjo ustnico in na bradi, se priklonil na vse strani in obenem kar najbistrejše opazoval goste . . . Neznani pevec je bil oblečen po najnovejšem kroju: suktnjo jasnozeleno s srebrnim robom, okoli boka bogato pozlačen pas, na njem nedolg in prav tako neširok meč, skoro popolnoma podoben poznejšemu bodalcu, hlače ozke tesno se prilegajoče telesu, in tudi pokrivalo na glavi razločljivo od navadne čapke. V levici je imel pevec deveterostrunasto liro.

„Pokaži svojo umetnost!“

Kraljevič Valdemar je pevcu uljudno namignil z desnico.

Tujec se je vnovič priklonil in nato pričel:

„Dob stoji na širnem polju,
kukavica je na dobu
zakukala, — zaplakala,
da pomlad ni večna . . .
Kak bi dozorelo žito,
če pomlad bi vedno bila?
Kak bi dozorelo sadje,
če bi zmir poletje bilo?
Kaj bi bilo s klasjem v stogu,
če jesen bi vedno bila?
Kak bi bilo devi težko,
če bi vedno sama bila!...“

Tujec je pel v pričetku s tihotnim, hrepenečim glasom, v počasnem zategnenem tempu, toda pri vsaki prihodnji besedi je postajal njegov glas mogočnejši, poslušalci so skoro prenehali dihati, pogledi vseh so se vpirali v nepoznanega, le kraljevič Valdemar ni spustil očij z Draguščinih lic, a tudi njegove ustnice so bile stisnene, da bi niti z dihanjem ne motil tega speva, ki je pretresal in bi bil zmožen umiriti tudi morske valove, kadar so najhujše razburkani. A ni še dokončal, ko je Vratislav kakor strela planil k njemu in ga objel z obema rokama.

V prostorni sobi je vladala še vedno najglobokejša tihota, a pred pevcem je stal tudi že Přemisl, svojo roko je položil na tujčevo ramo, njegove oči so bistro zrle v mladeničevo obličje, in iz grla se mu je izvilo: „Ti si Čeh — ti si Černin — kako si prišel sem?“ V tem vprašanju je trepetal tudi izraz radosti.

Gospa Adleta si je oddahnila! Draguščina lica so zardevala bolj in bolj rožnato, tujčev pogled se je srečal z njenimi očmi, oče Dobrogost je tudi že vstal in pristopil bliže.

„Ali si čul? — Ti si Černin —“

„Sem — jasni gospod — starega očeta najmlajši
sin —“

„In kako si prišel sem?“

„Iščem te!“

„Mene . . .?“

„Tebe, jasni vojvoda . . .“

„In kako da na tak način? — Z liro v roki in s pesnijo na ustnicah?“

„Po ukazu svojega očeta . . . Iz kraja v kraj, od gradu do gradu hodim, moje oči so povsodi, moja ušesa tudi povsodi . . .“

„Ne razumem te . . .“

„Po Češkem se misli, da si kje zaprt . . . Zato je razposlal moj oče vse svoje štiri sinove, da bi te iskali . . . Jaz sem na potu že peti mesec . . .“

„In kako si prišel sem?“

„Ko sem našel tvojo sled, je nisem več zapustil . . . Koderkoli sem hodil po nemških krajih, te kolnejo, ker si bajè . . . Ti mi odpustiš in me oprostiš, jasni vojvoda, da mi ne bo treba ponavljati njihovih drznih besed . . . In ko sem se bližal meji bodrske kneževine, je poletaval nad menoj star sokol in iz kljunca se mu je izvijal čuden krik, kakor da mi hoče nekaj povedati . . . Neprestano sem videl pred seboj njegove peruti in napotil sem se v stran, v katero je letel on . . . In ni se spustil na zemljo, dokler ni priletel v tukajšnjo vas in sedel na sveže nasuto mogilo“.

„Niklotov sokol!“ je zašepetalo več ustnic naenkrat.

„Da ta, na katerega sem v mišenski deželi nameril svoj lok . . . Takrat sem prvič videl vašega starega vojvodo . . . In niti v sanjah bi mi ne bilo prišlo na misel, da pridem kdaj v vašo domovino . . . Prav me je svaril vaš vladar, naj ne spuščam za sokolom puščice . . . In kaj mi prinašaš iz ljube domovine?“

Gospa Adleta je upirala svoj pogled v križ na pročelni steni z izrazom najiskrenejše hvaležnosti na bledem obličju. Přemislov glas se je čudno mehčal in čelo se mu je zopet jasnilo.

„Ali te smem prositi jasni gospod, da mi dovoliš za nekaj trenutkov pogovor med štirimi očmi? — Visoki gostje za trenutek oprostite!“

Pevec, Černin Soběhrd, o katerega potovanju z očetovega gradu do sem bi bilo predolgo pripovedovati, se je na vse strani najuljudnejše priklanjal in njegov pogled se je zopet srečal z očmi Draguščinimi, v kateri je na prvi pogled spoznal Přemislovo hčer.

Přemisl je obstal po nekaj korakih v postranski sobici, kjer sta bila sama s selom.

„Gospod, blagovoli se brez odlašanja odpraviti na pot . . . Kakorhitro se pokažeš na Češkem, takoj vse potegneš za seboj . . . Ko sem odhajal, je bil stric škof zelo bolan in se je dal odnesti v Heb, da bi mogel v miru umreti . . .“

„In moj mlajši brat?“

„Tedad je bil še zaprt . . . Moj oče ti z najponižnejšim pozdravom javlja, da ne smeš odlašati niti trenotek . . . V naših krajih je vse za te, in če bi kdo ne bil, bi bilo

to le zato, ker se boji, da ga morebiti kaznuješ za Zdicko izdajo . . .“

„Zdice so oprane že na mišenskih tleh!“

„Blagovoli, gospod, brez odlašanja!“

„Pojdem . . . Še enkrat se poskusim za svojo dedščino!“

„In blagoslavljal te bo ves češki narod!“

„Za zdaj sprejmi za svoje poslanstvo mojo zahvalo. Če da Bog poravnam svoj dolg na Hradčanih skrbnejše!“

„Kličejo me nazaj v domovino . . . Pojdem . . . Dnevi našega potikanja po svetu, soproga moja, se morebiti vendarle bližajo koncu . . .“

„Da bi dal to dobrotljivi Bog!“ je spregovoril oče Dobrogost, in oči gospe Adlete so se zopet obrnile h križu na pročelni strani z izrazom tako iskrene hvaležnosti.

„Tudi moje upanje se bliža izpolnitvi! — Še enkrat te prosim vojvoda in te spominjam tvoje obljube!“

„Na Hradčanih, kraljevič!“

Přemisl se je kar naenkrat izpremenil. Njegove oči so bile polne ognja, s čela so mu izginili oblaki, ledene poteze na njegovem obrazu so se raztajale, in v glavi se mu je zopet vzbudila hitrost mišljenja, s katero se je odlikoval pred vsemi drugimi v tako veliki meri.

„Želim ti najsrečnejšega konca, vojvoda, in vam, jasna gospa, najlepšega sija boginje sreče . . .“

Kraljevič Valdemar je dvignil čašo, v kateri je preki-pevala medica, njegova roka se je dotaknila roke Draguščine, med splošnim napivanjem se je nagnil kraljevič k Přemislovi hčeri: „In na tvojo naklonjenost do mene, krepostna devica!“

Draguška je povabila oči v tla in potegnila pajčolan čez pol obraza . . . Naenkrat je tako močno zardela . . .

„In če ti da, jasni gospod moj, Bog zmago, kakor trdno upam in neomahljivo verujem vanj, na večno prijateljstvo med češkim vojvodo in danskim kraljem, med češkim ljudstvom in med danskim narodom . . .“

Glas očeta Dobrogosta še ni umolknil, ko se je začulo po izbi vriskanje, ki je po gromovitih klicih in oglušujočem ploskanjem prekašalo vse prejšnje izraze veselja in prijateljstva.

„In med svetlim rodом svojih gospodov in vznešeno krvjo čeških Přemislovcev na najožje prijateljstvo!“

Draguška si je pri teh besedah viteza Jitřenca potegnila pajčolan čez cel obraz.

Kraljevič je stiskal njeno roko v svoji . . .

Le mladi Černin je postal naenkrat nekako molčeč, rdečica mu je ginila z obličja, in čaše v svoji desnici več ni pritisnil k ustnicam . . .

Toda k sreči tega ni nihče opazil.

Mlademu pevcu pa se je vendar zdelo, da se v tem burnem vriskanju podira nad njegovo glavo strop, da mu izginja modrina na nebu pomladnega življenja, in da vstajajo na obzorju temnejši in groznejši oblaki . . .

Valdemarova roka je stiskala Draguščino levico . . . Kraljevič bi za te trenutke žrtvoval vse . . . Draguščino obličje je še vedno zakrival pajčolan, a vendar je bilo mogoče opaziti temno rdečico na njem.

Mladi pevec, ki je prinesel Přemislju najradostnejše poročilo, je bil molčeč, v zadregi in bled; opiral se je ob stol, kakor da ga hočejo vsak trenotek zapustiti moči . . .

Na ženinovi strani je naenkrat vstala Jitruška. Njeno obličje je najjasnejše žarelo notranje sreče, danes je popolnoma pozabila na vse — tudi na vlhevčevo prorokovanje, besede očeta Dobrogosta v leseni cerkvi so prepodile ves ta strah. V svoji beli desnici je tudi držala čašo, okoli ustnic jej je igral očarujoč smehljaj, ki se je spremenil, ko so se odprle, v najzvočnejše srebro.

„Ti mi dovoliš, predragi moj, da tudi jaz dvignem čašo . . . na zdravje mladega pevca, kateremu je Niklotov sokol pokazal pot k nam, da bi našel tovarišico življenja, o kateri nam je tako krasno zapel!“

Jitřenec je poljubil svojo soprogo na čelo, in kraljevič Valdemar se je dotaknil s svojim kozarcem čaše Soběhrdove.

Črnin se je silil, da bi se smehljaj in se priklanjaj, toda zopet se mu je zdelo, da se vse suče okoli njega.

Draguška je odgrnila svoj pajčolan, njen pogled se je zopet srečal s Černinovimi očmi; toda zdaj je Přemislovo hčer Soběhrdov pogled premrazil, da je nehote umaknila svojo ročico iz desnice Valdemarove.

Med svati je postajalo veselejše; spev, govor in vriskanje v dvorani, na dvorišču in vasi so prehajali v bučanje, katero je bilo slišati na deleč in široko okoli Bukovskega, nič drugače, kakor če bi bilo prodrlo svoje tisočletne bregove in se v velikanskih tokih valilo bližje in bližje.

Solnce se je že bližalo zapadu, in kakor da bi gostov prihajalo vedno več in več.

Kraljevič je odšel na vas med ljudstvo, ženin in nevesta ga spremljata, prisotna je bila tudi gospa Adleta z Draguško, manjkal ni niti oče Dobrogost . . .

Le Přemisla s sinom ni bilo videti.

Kake tri ure od tod je hitel kakor ptič proti poldanski strani. Nekaj jezdecev, ki so ga spremljali, je ostajalo precej daleč za njim. Samo dva sta držala ž njim enak korak.

Přemisl ni odlašal niti trenotek. Razumel je, kakšne važnosti je poslanstvo starega Černina, ki je razposlal vse štiri sinove, da bi ga poiskali in mu povedali, da je čas, vrniti se v domovino.

Naenkrat je Přemisl obstal.

„Da bodeta mislila na vrnitev! — In ti, mladi prijatelj, sprejmi še enkrat mojo zahvalo, in daj Bog, da bi mogel poplačati to uslugo kar najpoprej in v največji meri . . .“

„In tebi gospod, pomagaj sveti Vaclav!“ sta odgovorila kakor iz enih ust oba mladeniča, ki sta jezdila na obeh straneh Přemislovih, kakor da tekmujeta z vetrom. Bila sta to njegov Vratislav in mladi Černin, katerega je knez prosil, da bi med tem ostal tukaj in bil vodnik njegovi soprogi in hčeri pri povratku na Češko.

„In da se imam vrniti tudi jaz, oče? — Tako rad bi stopil na tvoji strani zopet na rodna tla! — Ali smem, oče?“

„Lažje koristiš materi in sestri kakor meni . . . Kaj če bi se ta moja pot ne končala srečno? Tudi ti se vrni, sin moj . . . Poslušaj, Vratislav! — Na srečno — srečnejše svidenje!“

Přemisl je poljubil svojega sina na lice, in za trenotek so bili narazen že za dobre pol ure.

Vratislav in Soběhrd sta nato jezdila počasnejše . . .

Že več let se nista videla; toda spoznala sta se takoj . . . Le da je Premislov sin prvi trenotek razmišljal, kako bi bil mogel priti sem. A kakorhitro je odprl usta, se je prepričal, da se ni motil; toda med petjem ga ni hotel motiti; šele tedaj, ko je dozvenevala v grlu poslednja vrsta . . .

Vendar sta mladeniča govorila malo.

Vratislav je mislil na očeta in Soběhrd na . . .

Tudi se je zdelo, da Černin na konju dremlje. Brzde je popolnoma spustil iz roke. In konj je korakal samo toliko, da ni obstal . . .

Soběhrd je dvignil glavo šele tedaj, ko je prinesel večerni veter na njegova ušesa temno šumenje in ko se je na polnočni strani razlil žar kakor od sto in sto bakelj.

„Jezdiva hitreje! — Oba sva se tako zamislila! — Gotovo naju že čakajo!“

„Gospod, reči bi bil moral mene!“ je opomnil Černin.

„Ali moreš dvomiti o naši naklonjenosti do vas?“

Vratislavov konj je naenkrat obstal, in Černin je začutil knežičevo desnico na svojem ramenu.

„Kjer je kraljevič, tam je popotni pevec poslednji!“

„Soběhrd!“

Iz te besede je zvenelo bolestno očitaje.

„Veruj gospod . . .“

„Zakaj gospod . . . Sem Vratislav . . .“

„Knežič si . . .“

„Takih misli bi ne bil pričakoval od tebe, ko sem te danes zagledal.“

„Najraje bi bil jezdil s tvojim gospodom očetom, da bi mu pomagal tudi s svojo krvjo pripraviti pot v Prago... In to bi bilo za me najboljše, najprijetnejše, bil bi najbolj zadovoljen . . . Govorim odkritosrčno, o tem bodi prepričan!“

„Šele zdaj te razujem! — Soběhrd!“

„In če ti je kaj na mojem prijateljstvu, — molči, ne omenjaj ničesar . . .“

„Kdo ve, kaj ti prinese bodočnost . . .“

„Če bi mi prinesla vse drugo, je zastonj — zastonj . . .“

„Zanašaj se na moje prijateljstvo! — Slišal si očetove besede, da ti hoče biti v največji meri radodaren . . .“

Vratislavove ustnice so se dotaknile Soběhrdovih lic, in nato sta oba mladeniča spodbodla svoja konja.

Za uro sta obstala na višini, od koder se je odprl v somraku čaroben pogled na Bukovsko. Povsodi je bilo polno bakelj, sestavljenih najslikovitejše, in na vasi je vse mrgolelo plešočih svatov v najpestrejši zmesi.

Kraljevič Valdemar je bil še vedno tukaj in neprestano na Draguščini strani.

Tudi z obličja gospe Adlete je izginil izraz zatajevanega trpljenja, ustnice so se ji smehljale, oči so ji žarele v blaženi nadeji zadovoljnejšega življenja . . . Pajčolan je bil še vedno dvignjen z Draguščinih lic . . . Lahen vetrič si je poigral ž njim.

Mladi Černin je bil, kakor da je na višini primrznil. Naenkrat mu je prišlo na misel, da je tu v bližini morje in nima nikakega dna . . . Toda spomnil se je doma, prišlo mu je na misel obličje starega očeta, nato je zopet spod-

bodel konja, in za nekaj časa sta bila z Vratislavom že tudi med svati . . .

Boдрckim starešinam je že odpovedoval glas v grlu, ker so vriskali iz najpolnejših pljuč, radujoči se današnjega dne. Tako še niso vriskali, plesali in si napivali, odkar so na svetu . . . Tako brez skrbi že mnogo, mnogo let niso prebili dneva izven svojih dvorov . . . Kadar so prej zapustili svoje domove, so vselej lahko pričakovali, da najdejo, ko se vrnejo, okajene razvaline in da po ženah in otrocih ne bo niti sledu . . . In manjkalo ni niti teh, ki so molili še stare bogove . . .

Današnji dan je slavila sloga vsaj v eni veji severnega slovanskega debla sijajno zmagoslavje . . .

Seveda so se v daljavi plazile tudi čudne postave; toda bližje si niso upale. Mrmrle so le čudne, zaklinjajoče besede. In če bi bili mogli, bi se bili za trenotek zvezali tudi z Nemci, da bi jim pomagali pokončati to današnjo radost z vsemi udeleženci, predvsem s tem latincem, potem s kraljevičem in s celim prijateljstvom bukovskega staroste . . . Nič bi jim ne bilo zato, da se jeklo, s katerega se bo kadila še kri rojakov, zarine v njihove prsi.

To so bili vlhevc, tako popolnoma podobni nočnim pticam, ki si upajo popolnoma nad ogenj in si neenkrat osmode svoja krila. In zdelo se je, kakor da so se pomnožili, kakor da so priklicali iz sosednih krajev svoje tovariše na pomoč . . .

Toda naj so si mučili jezike z zaklinjanjem, naj so škripali jeze z zobmi in z najstrašnejšimi besedami izzivali jezo večnih bogov — nebo je postajalo čistejše in čistejše,

in kakor da prihaja nanj vsak trenotek več in več lesketajočih se zvezd.

Jitruščina svatba, na kateri sta drugovala kraljevič Valdemar in Draguška iz rodu Premislovcev, gotovo ne izgine iz spomina niti vnukom udeležencev in gotovo bodo o nji pripovedovale babice svojim vnukom najljubkejše bajke, v katerih se vse najsrečnejše konča.

VI.

Da je imel stari Drslav Černin kako hčer, bi se moglo na prvi pogled soditi, da na Žinkovu slave svatbo. Danes se je sešlo sem gospodstvo iz cele okolice, med prvimi Bavor Strakonicki s svojimi sinovi, Zdislav z Divišem, prednika junaških Šternbergov in Ratmir s Krasikova, pra-oče Švambergov.

Stari plzenjski župan je bil zopet tako v popolni bojni opravi, kakor da se pripravlja na boj sam Bog ve kam.

Izmed sinov, katere je razposlal iskat Přemisla, se doslej ni vrnil še nobeden.

Do današnjega dne ne ve na Češkem še nikdo, kam se je skril starejši Vladislavov sin.

S Praškega zbora so odhajali, žvenketaje s težkimi meči in ostrogami, da so Pražani skoro ogluševali.

Drslav Černin je branil proti Vladislavu Premislovo pravo na vojvodski prestol kot pravo jedinega zakonitega naslednika ter zapustil s svojimi tovariši dvorano še pred volitvijo škofa Dunijela.

Vojvoda mu ni skrivil niti lasu na glavi, dasi mu je needen dober svetovalec šepetal na uho, da je to najne-

varnejši človek v celem vojvodstvu, da je to stara kača, skozi in skozi prenapojena s strupom . . .

„Kdor zna govoriti tako očitno, se zna postaviti iz obraza v obraz . . . Černín je svoboden!“ je odvrnil vojvoda.

A Drslav vendar ni verjel. Na potu se je popolnoma izognil Plznja in se zaprl na Žinkov.

Vladislav je bil vojvoda jako dobrega srca, toda nekoliko premlad in neizkušen. Zelo lahko bi se bilo zgodilo, da bi postal nehvaležno orodje v rokah nekaterih častihlepnežev. In če je bila češka zemlja že na robu propasti, bi potem lahko v kratkem prišla na njeno dno. Privržence starega kneza je bilo treba odstraniti, naj stane kar hoče. Sicer bi ne bil kockal za češko zemljo niti cesar, ampak le kak nemški knez. Razmere v državi so bile najugodnejše za to, da se vredé domače razmere k zadovoljnosti vsakega dobrega človeka.

Stari Černín je povabil svoje tovariše na Žinkov samo iz tega vzroka.

In prišlo jih je več nego se jih je nadejal . . . Na nekatere ni niti računil. In prišli so tudi vsi popolnoma oboroženi, kakor da so še to noč nameravali oditi v boj . . .

Dan je bil žalosten, vlažen in mrzel. Megla je bila tako gosta, da bi jo lahko rezal.

Čeledin Tetrivek se je smejal, češ, da Krahulik z ribo ne najde niti posta v usta.

Ta dan je bil strog post v čast svetega Andreja apostola.

Žinkovski ribnik je proti večeru potemnel, kakor bi se bila njegova voda izpremenila v jezersko črno.

In komaj je legla na zemljo noč, se je posvetila na nasipih veša za vešo in se druga z drugo spuščala v najposkočnejši ples; priletele so celo do obzidja in se dvigale višje in višje, a ko so bile že tako blizu, da bi jih mogla družina vloviti z rokami, so naenkrat ugasnile ali pa z bliskovito hitrostjo odletele nad črno gladino ribnika.

Družina na vtrdbah je pri teh prikaznih komaj dihala, in Tetrivek je pripovedoval o vešah dolgo bajko brez konca in kraja . . . In od daleč je poslušal tudi gradnik Krahulik.

Iz velike dvorane v gradu je bilo slišati zdaj in zdaj razburjeno govorjenje, in zdelo se je tudi, kakor bi včasih kdo z železno rokavico vdaril ob mizo.

Gradnik Krahulik se je vselej ozrl proti razsvitljenim oknom in vselej zamudil nekoliko stavkov Tetrivkove bajke.

Naenkrat se je doli na cesti, vodeči proti gradu, oglasilo topotanje konjskih kopit.

Krahulik je napel oči in ušesa ter stopil k brani.

In kakor da si hočejo celo veše ogledati pozne goste. Cel roj jih je sedel na prsi in glavo prvega jezdeca . . .

Krahulik je stegnil glavo, kar najbolj je mogel naprej in si položil obe roki pred oči, da bi videl jasnejše; nato se je zravnal, zagrmel nad družino, kar najbolj je mogel, in v trenutku je bila brana odprta do kraja.

Krahulik je bil s tremi skoki doli, planil k prvemu jezdecu, ga zgrabil za nogo, pritisnil jo k ustnicam in jo poljubil, kar najiskreneje je mogel.

„Ali je tvoj gospod doma?“

„Baš govori o tebi, jasni vojvoda!“

„Ali ve, da sem prišel?“

Niti slutnje nima o tem . . . Toda hrastova miza stoka pod ročajem njegovega meča . . . Prihajaš, jasni vojvoda, kakor bi te bili poklicali . . . Čas je že, neizogiben čas . . . Na Žinkovu je ta trenotek lepo število tvojih prijateljev . . . Iznenadiš jih in videl boš, kako veselje si jim napravil. Pravim vam, mladeniči: iz polnih grl pozdravite svojega vojvodo, edinega našega gospoda, nad katerim ne poznamo drugega . . .“

Pozni gost je bil res Premisl, ki se je zopet enkrat vračal v rodno deželo in to pot morebiti srečnejši in za trajno. Njegovo spremstvo je tvorilo le nekoliko jezdecev, katerih zunanost je pričala o najnapornejši poti.

V veliki dvorani je bilo zopet slišati starega Černina.

Njegov velikanski meč je bil potegnen iz nožnice, in se je svetil, da so se solzile oči. Drslav je držal njegov ročaj samo z eno roko in drugo dvigal kvišku . . .

„Pri svoji časti, pri svojem dobrem imenu, pri spominu svojih prednikov . . . Pravim vam, prijatelji!“

Černin je za trenotek prenehal in nato pričel z močnejšim glasom . . .

„Pri svoji časti, pri svojem dobrem imenu, pri spominu svojih prednikov . . .“

In vsi, kar je bilo tukaj zbranih, so ponavljali za njim njegove besede . . .

„Tako, dragi prijatelji! — In zdaj za menoj . . . Za svojega zakonitega vladarja za pravega vojvodo češke dežele priznavamo le in edino Přemisla, starejšega sina Vladislavovega, katerega pravice hočemo vselej in povsodi braniti in jih bodemo branili proti vsakomur.“

Gospodje so kakor iz enega grla govorili za starim Černinom . . .

Na pragu, vedočem v dvorano, se je prikazal mož v najboljših letih, s temnorujavo brado, temnomodrimi očmi, na glavi s priprosto čelado brez naličja, v usnjatem krznu, s težkim mečem na priprostem jermenu ob boku . . .

Ko so gospodje za trenotek umolknili, je stopil na sredo, se priklonil in spregovoril :

„Za vašo zvestobo vam bodem več en dolžnik!“

Zbrani junaki se v prvem trenotku niso niti zavedeli, prav tako, kakor da je stopil med nje kak duh.

„Dragi naš gospod! — Pozdravljamo te v očetovski dedovini, kar najsrečnejše te moremo!“

Drslav Černin se je zavedel prvi; vendar si je še mel oči, če dobro vidi.

„Ali si to res ti, dragi gospod? — Odpusti staremu slugi, da ne more verovati, da bi bil to ti ravno v trenotku, ko se ti z veliko prisego zavezujemo za vse čase!“

„Sem Přemisl, starejši sin Vladislava, svojega očeta dobrega spomina . . .“

„In pozdravljamo te — pozdravljamo te . . .“

Stari Černin se je vrgel k Přemislovim nogam in jih objemal . . .

Knez ni in ni mogel tega zabraniti.

V oči mu je stopilo morje solz in potoki so mu tekli po zagorelih licih.

Takega sprejema se res ni nadejal; niti na misel mu ni prišlo nikdar kaj takega . . .

„Čakamo te, dragi gospod, kakor so nekdam pričakovali Odrešenika, mislimo na te, gospod, kakor so nekdam mislili na Mesijo . . . Kaj bi bilo z nami brez tebe . . . Bodi nam pozdravljen — najiskrenejše pozdravljen . . .“

Zbrani so bili kakor zamaknjeni. Nikdo ni mogel niti spregovoriti, in vsem se je videla na obrazih globoka ginjenost, katere jim ni bilo mogoče prikriti. In v očeh se jim je lesketalo solzà, kakor mogoče še nikdar v življenji, niti v najginljivejših trenutkih.

„To so tvoji ljudje, zvesti ti do zadnje kaplje krvi v svojih žilah . . . Gradove stavijo najraje na skalnato podlago, in na nas vse se zanašaj bolj nego na najtrši bazált. Pred trenutkom smo se ti zavezali s svojo častjo, s svojim dobrim imenom in pri spominu na svoje prednike, vsled česar sem sklical na svoj grad te svoje znance in prijatelje.“

„Tega dokazovanja ni treba, prijatelji moji . . . Kdor razpošlje svoje lastne sinove, da bi mi povedali, da se me na Češkem spominjajo še vedno, pač ne more pokazati jasnejše svoje udanosti.“

„Da te je res našel eden mojih sinov?“

„Najmlajši!“

„Soběhrd . . .“

„In kje je? Blagovoli mi odpustiti to vprašanje.“

„Njegovemu varstvu sem poveril med tem svojo so-progo in hčer . . .“

„Soběhrd je živ in zdrav! — Bodi za to hvaljen in češčen naš Gospod Bog! — Vendar se vrnejo ž Njegovo pomočjo tudi ostali! — In kje te je našel, gospod, če te smem vprašati?“

„Daleč od tod — skoro pri morju . . .“

„Pri morju — pri morju je moral dedič češkega vojvodstva iskati gostoljubnih tal . . . Toda bilo bi mnogo, preveč teh vprašanj . . . Ti si utrujen gospod, na obrazu ti je videti težko pot . . .“

„Motiš se, Černin . . . Kdor je tako dolgo živel ob tujem kruhu, prenese mnogo več kakor pot nekaj dni, če bi bila še napornejša.“

„In pozabil sem ti kaj ponuditi,“ gospod . . . Blagovoli odpustiti!“

„Pomiri se, zvesta glava! — In ko ste že tu, se dogovorimo o moji stvari do konca.“

„Ukaži gospod, in na besedo izpolnimo ukaze!“ je spregovoril Ratmir s Krasikova.

Premisl je zdaj stopil na isto mesto, kjer se je pred trenutkom Drslav Černin opiral s svojo levico na dolgi meč na dve roki.

„Dovoli preje, jasni vojvoda, da v kratkih besedah označim razmere, ki od nedavna vladajo v naši domovini . . . Na knežjem prestolu je tvoj brat, svetli knežič Vladislav . . .“

„Moj brat?“ — In kje je škof vojvoda?“

„Že četrti mesec pri pravičnem Bogu . . . Ko sem poslal za teboj svoje sinove, je bil še živ; toda niso še prišli daleč čez mejo, ko je umrl v Hebu sredi „dobrih“ prijateljev. Knežiča Vladislava so povedli iz ječe naravnost v Prago . . . Tudi škofa imamo že, nekdanjega duhovnika Milika, ki si je dal ime Danijel . . .“

Premisla je ta novica zelo iznenadila. Takega poročila ni pričakoval. Na Hradčanih njegov brat Vladislav, s kate-

rim sta bila ena duša, eno srce, ki je bil zaradi njega zaprt . . .

„Potem si pota v Prago ne bo treba pribojevati z orožjem!“ je pripomnil k Černinovemu poročilu. „Če je knez moj brat Vladislav, mi odstopi dobrovoljno . . .“

„In če ne?“

„Nerad bi se motil o bratovem srcu . . .“

„Knežič je plemenita duša, — toda jasni gospod, na Češkem so ljudje, katerim je za to, da ti nikdar ne postaneš vojvoda, več kakor za svoje izveličanje . . . In ti ljudje so ujeli kneza v svoje mreže, katere boš moral razsekati z mečem!“

Strakonicki Bavor si je pri teh besedah položil desnico na beli križ, katerega je imel všitega na rdečem plašču čez cela prsa, kakor da hoče klicati v potrdilo svojih besed svedoštvo svetega redovnega znamenja.

„Tako je, gospod Bavor!“

„Govoriš nam iz dna duše!“

„Bil bi čudež, jasni gospod, če bi brez prelivanja krvi prišel v Prago!“

Přemisl se je za nekaj trenutkov zatopil v misli. Da bi se bil mogel Vladislav res tako izpremeniti? Da bi res mogel priti čas, ko bi si stala nasproti in bi morala drug proti drugemu potegniti meč? In nehote so mu prišli na misel že skoro pozabljeni pretekli časi, ko je brat oropal brata pri belem dnevu in ko se je nad češko moravskimi deželami leto za letom z najstrupenejšim hohotanjem in najgroznejšim obličjem krohohala pošast z imenom bratski spor.

„Koliko glav lahko zberete?“

Přemisl je obstal z očmi na svojih zvestih, kakor da hoče že naprej meriti njihovo moč.

„Štiri tisoč, jasni vojvoda!“ je odvrnil brez premissljevanja gospod Diviš.

„S štirimi tisoči in z nami, svetli knez, lahko začneš boj s polnim upanjem na najsijajnejšo zmago!“

„Toda raje — mnogo raje bi se z bratom poravnal mirnim potom!“

„To storiš lahko še vedno, naš gospod, toda na čelu štirih tisoč svojih najzvestejših!“

„Poslušal bom vaš nasvet!“

„Po preteku treh dnij bom pričakoval vašo pomoč pred Plznjem — in sicer od danes tretjo noč.“

Nato so se gostje razšli z Žinkova.

Přemisl in Černin sta ostala sama. Kaj sta se pogovarjala, je vedel le Bog. Bilo je že mnogo po polnoči, toda iz onega dela gradu, kjer so navadno bivali visoki gostje, je jasnejše in jasnejše prihajala svetloba v temno, megleno noč. Že so se zapirale oči celo Krahuliku, Tetrivek je bil tudi že zatopljen v globoke sanje, v katerih se mu je zdelo, da je vjel v tukajšnjem ribniku zlatih ribic, za katerih luskine bi si lahko kupili mnogo vasij z dvorom in gradom; toda v omenjenem delu gradu sta se še vedno sklanjali druga k drugi dve glavi, ena starejša, že vsa posejana s srebrom, druga mlajša, mnogo mlajša . . . Moža sta govorila, kar najzaupnejše sta mogla . . . Brezdvomno je razkladal Černin knezu razmere, ki so že nekaj časa vladale v češki deželi, odkrival mu spletke, katere bo moral razsekati z enim mahljejem, in ga seznanjal z vsem, da bodo, ko zasede prestol, njegove oči videle jasno . . .

Na gradu so že peli petelini, in doli v vasi so jim odgovarjali tovariši; toda v dveh obokanih oknih v naj-krasnejšem delu gradu je še vedno migljala svetilka, samo da je njena luč polagoma slabela in medlela.

VII.

Na dvor bukovskega staroste se je vračalo polagoma zopet staro življenje.

Svatbeni gostje so se razšli na svoje domove, naj-zadnji je odhajal danski kraljevič . . . Toda ko je stopal na ladijo s sivimi jadri, se mu je zdelo, da so njegove noge z verigami prikovane na bodrska tla . . .

„Da pride tvoj svitli oče v svoji domovini kar najprej do vlade, dam v svoji rodni deželi trobiti na vojsko; s celim oblakom železnih mož se vzdignem in sam mu priborim pot v Prago.“

Kraljevič Valdemar je bil res pripravljen, vresničiti to misel.

„Ne vem, kraljevič, če bi s tem vstregel mojemu gospodu!“ je pripomnil Černin Soběhrd.

Valdemar je obstal na mladem možu z ostrim pogledom, da je Draguška zatrepetala.

„In zakaj bi mu ne vstregel?“

„Kadar so v Čehih postavili vojvodo Nemci, je vselej sedel na pesek . . .“

„In ali sem jaz Nемец?“

„Naš rodni brat nisi . . .“

„Toda dober prijatelj vašega naroda!“

„Naše ljudstvo je nekaj časa sem preveč nezaupno — zlasti proti onemu, ki mu svoje prijateljstvo vsiljuje.“

Valdemarova desnica je nehoté segla po meču.

„Mir med vama . . . ! Naj ni prepira, kjer ima v rajskem cvetu vzcveteti sreča življenja!“ je spregovoril z veličastnim glasom oče Dobrogost . . .

Kraljevič Valdemar se je nedolgo potem odpeljal, in Černin Soběhrd si je iz dna duše oddahnil; toda čudno breme se vendar ni odvalilo z njegovih prsij.

„Ne vem, če bi se ne bila vdarila!“ je rekel tega dne Soběhrd knežiču Vratislavu.

„Boljše je tako! — Ne bilo bi dobro pod tujo streho rušiti miru!“

„Tudi ti, gospod?“

„Prijatelj . . . Spomni se najinih otroških let, in vse napačno domnevanje se ti razbline v glavi kakor oblak!“

„Seveda — seveda, on bo enkrat kralj, in jaz — jaz vedno samo Černin!“

„Toda meni za celo življenje enako ljub in drag tovariš!“

„Kaj mi pomaga vse — vse . . .“

Soběhrdove oči so se vprle na širono morsko gladino, kjer so se na daljnem obzoru lesketale bele ladije nalik srebrnim pičicam . . .

„Le da bi mi ne bilo nikdar treba obžalovati svojega pota . . . Nerad bi — res nerad . . .“

Mladeniča sta zdaj umolknila.

Soběhrdov pogled se je neprenehoma vpiral na sive morske valove, in v njegovi duši je bilo nemirnejše, kakor

je na morju, kadar zabešné ti valovi, ko se zdrobi drug ob drugem in se nato oba potopita v vrtočlavo propast.

„On je kraljevič, in jaz le . . .“

„Za Boga in svetega Vaclava, oprosti se teh mislij, ne gredi si ž njimi življenja . . .“

„Vratislav — ali mi veruješ?“

„Verujem . . .“

Soběhrd je položil zdaj svoje roke knežiču na rame in mu pogledal v obličje, kar najbistrejše je mogel . . .

Knežič se je tega izraza na Černinovem obličju skoro prestrašil. Iz njegovih očij je švigal žar, ki za mlade duše nikdar ne vodi k dobremu.

„Ne boj se me — ne umikaj se . . .“

Tudi ta njegov glas je zvenel tako ledeno.

„Če bi se hotel in mogel oprostiti teh mislij, bi jih moral vtopiti s svojim življenjem vred na morskem dnu . . . Ali me zdaj razumeš, Vratislav? — Tvoje sestre ne more nihče iztrgati iz moje duše — jaz sam najmanj . . . Ali me razumevaš zdaj, Vratislav? — Odpusti mi, da sem tako zaupljiv in pozabljam, da si ti knežič, in jaz — le Černinovec . . .“

Vratislav je pritisnil mladeniča na svoje prsi, in oba mlada moža sta dolgo — zelo dolgo ostala tako objeta.

„Blagoslovi vajino prijateljstvo dobrotno nebo!“

Za njima se je oglasil z najprijaznejšim glasom oče Dobrogost. Vračal se je od morskih bregov, kamor je odšel pred dvema urama z dvema starostoma z Rujane, obljubujoč jima, da kar najprej pogleda v ta kraj . . .

„In zdaj vaju prosim za družbo! — Že tako jim bo na dvoru dolg čas po vaju dveh. — Doslej plemeniti mla-

denič, nismo imeli niti časa, da bi te poslušali, kaj in kako je v domovini! — Moja noga že mnogo let ni stala na rodni tleh . . . In ali je čudno, če hrepenim in koprnim po novicah iz ljube domovine . . .“

„Saj se vrneš z nami, oče?“

„Tudi temu veselju se bom moral odreči!“

„Da bi ti ne hotel z nami v domovino?“

„Ljubim češko zemljo kakor svojo mater, ki me je odgojila in že mnogo let počiva na pokopališču pri svetem Vidu . . .“

Oče Dobrogost je za trenotek prenehal.

„Toda ali morem zapustiti te kraje, ki bi potrebovali vseh mojih močij, če bi bilo tega kratkega življenja trikrat toliko! Ali morem zapustiti deželo, kjer seme, katero sem vsejal, tako bujno poganja, raste, dozoreva — predno pride žetev, predno se vse žito spravi v skednje . . .? V domovini so sposobnejše glave od moje, toda ali bi me mogel kdo nadomestiti tukajšnjim dvorcem in tukajšnjim vasicam? Moje ustnice bodo tudi na smrtni postelji molile za vas, za drago očino, toda z vami nazaj mi ne bode mogoče . . . Če se po mojih besedah razširi križ povsodi, kamor pojdem, potem bo tudi slovanski jezik v teh pokrajinah obvarovan, navalom nemških vodâ bo napravljena najtrdnjša meja, in tako, upam, da tudi svoji domovini izkažem veliko uslugo . . .“

Vsi trije so prišli med tem v dvorec.

Tu jih res že niso mogli dočakati.

Za kake pol ure se je vrnil tudi jitřenec s svoje ježe po obrežju, in v dvorani bukovskega staroste je sedlo okoli mize kakih deset duš, ki so bile vse kakor združene z najtesnejšo vezjo krvnega sorodstva, ki so vse v resnični lju-

bezni, nenavadni odkritosrčnosti in v prijateljstvu, ki ne traja samo od danes do jutri, gorele druga za drugo.

Jitruška se je smehljala v najblaženejši zadovoljnosti, soprog ni spustil ž nje pogleda niti za trenotek, njegova roka je bila v njeni, starosta Ljudevit je bil tudi zadovoljen v najvišji meri, in njegova soproga Živena ni vedela, kate-rega naj preje pogleda, ali hčer ali zeta; tudi gospa Adleta je bila, kakor da je pod tukajšnjim krovom pomladela, njeno čelo je bilo jasno, brez vsakega oblačka, tudi glas ji je postal zvočnejši in oko prosto meglâ, le Draguška je bila, kakor bi se zdaj in zdaj zamislila, in tako se je zgodilo vselej, kadar so se njene oči srečale s Soběhrdovimi . . .

„Toliko dežel si prehodil, toliko gradov obiskal, toliko pesnij spel, torej nam pripoveduj o svojih dogodkih, tu imaš hvaležne poslušalce . . . Temno postaja, napravimo ogenj na ognjišču . . . Mogoče še nikdar več ne snidemo tako!“

„Da, težko kdaj, visoka gospa,“ je pritrdil starosta Ljudevit.

„Tako imenitni gostje — iz češke dežele!“ je pristavila njegova soproga Živena.

„V naši domovini so taki večerni trenotki najprijetnejši časi. Do danes se jih rad spominjam in pozabljam pri tem na marsikako težavo sedanjih dnij,“ se je oglasil oče Dobrogost . . .

Minulo je nekaj trenotkov, in plapolajoč ogenj na ognjišču je obsvetil celo sobo s čarobnim svitom.

Oknice so bile zaprte; zunaj je vladala tišina . . . Le zdaj in zdaj je zabučal veter ter zatulil v dimniku, in zopet

je bilo vse tiho. Zdelo se je, da dela tako le zato, da bi ne pozabil prastarih napevov.

„Soběhrd, bomo ti silno hvaležni!“

„Kakor izvoliš ukazati, svitla kneginja!“

Černinovec je govoril s pritajenim glasom.

Draguška je sedela nekoliko v senci; tudi ona je hotela prositi Soběhrda, toda na nikak način ni mogla najti pripravnih besed.

„Sem sicer še mlad, malo izkušen; toda če me blagovolite poslušati, bom za nekaj časa pripovedovalec . . .“

In Soběhrd je začel . . . V pričetku se mu je sicer glas nekoliko tresel, manjkalo mu je tudi izrazov, toda polagoma se je vživel v pripovedovanje, in potem ni nihče niti dihal.

„Ti kraljevski hčeri na celem svetu ni bilo enake. Če bi rekel, da so bili njeni lasje zlate nitke, da so bile njene oči dva studenca s kristalno čisto vodo, v kateri je človek lahko videl, karkoli je hotel, da so bili cveti na njenih licih vtrgani v raj, kjer se je rdečil prvi rožni grm na svetu, da je njen glas spravljal človeka ob razum . . ., bi povedal malo, zelo malo . . . In prihajalo je ženinov, da jih niso niti utegnili pozdravljati. In vsak teh ženinov je imel na glavi več kron, toda kraljevska hči je bila napram njim mrzla kakor led, kakor najostrejši veter, ki mi je obveval obraz, ko sem storil prvi korak v tukajšnji deželi . . . Kraljevi hčeri je z leti krasota še rastla. Ljudje že niso hoteli niti verjeti, da je človeškega rodu. Pripovedovali so si, da je to kraljica vil, ki je hotela pogledati med ljudstvo in ga spoznati, da bi se mogla odločiti, če bi ne bilo boljše, da prenese svoje kraljestvo iz zelenih hrastovih logov pod

širno nebo med vasi in mesta, med gradove in trdnjave... In nekoč sta prišla dva ženina... Eden je bil sin morskega kralja — edini sin... Pet morij, katerih vsako je bilo večje kakor naša zemlja, se je pokorilo besedam starega kralja, valovi so bili njegovi posli in so kot bi mignil z očesom raznašali kraljevske zapovedi v vse kote neizmerne morske države... In drugi ni imel ničesar drugega kakor na ustnicah zlato, v srcu zlato in v duši zlato...“

„Imel je dovolj... bil je neizmerno bogat...“

Nihče se ni zmenil, s čegavih ustnic je prišla ta opazka.

„Toda ono zlato je bilo druge vrste kakor to, iz katerega delajo zapestnice in naramke in ves ostali nakit... Tega zlata ni vsakdo videl, in njegove vrednosti ni znal ceniti nihče; samo kraljeva hči je razumela, kakšnega pomena je zlato v duši, zlato v srcu in zlato na ustnicah... Toda ženin, katerega oče je vladal peterim morjem, je bil na kraljevem dvoru neizmerno bolj dobrodošel. Vsi so mu stregli, nevestin oče ga je obsipal s svojo naklonjenostjo, vse bi mu bil obljubil, dal bi mu bil celo svoje izveličanje; kako bi mu bil torej odrekel hčerino roko... In za drugega, z zlatom na ustnicah, v srcu in v duši, se je komaj zmenil... Da bi se ga znebil, ga je poslal kot poslanca v kraje, kjer vse mrgoli kač, od katerih dihanja je na več milj naokrog vse otrovano... V teh krajih je gora, in na tej gori izvira studenec, o katerem pravijo, da oni, ki se iz njega napije ali okusi njegovo vodo, nikdar ne umrje... Neštevilno ljudij se je že napotilo na mejo te dežele, in bele, nepokopane kosti pričajo do danes, da je bilo zaman njihovo delo in brez uspeha vsak njihov korak... Rekel mu je, če prinese čudovito vodo, proti kateri ničesar ne

opravi niti smrt, da se potem lahko oglasi za hčerino roko . . . Ženin z zlatom na ustnicah, v srcu in v duši se je res odpravil na pot. In ko je njegov konj zapuščal kraljevski grad, je žalostno zarezgetal. Dvorjani so se mladeniču posmehovali, češ, kako se je vendar drznil stopiti pred kralja; biti odposlan v kačjo deželo, to je bila po njihovih besedah še najmanjša kazen; za predrzneža bi si bilo treba izmisliti kaj drugega . . . In le kraljeva hči, vsled solzâ po mladem skoro oslepela; toda že takrat so rekali, da nobena reč ne usahne hitrejše kakor ženske solze in da se nobena reč ne izpreminja hitreje kakor ženško obličje . . .

„Motiš se, gospod . . . Jaz po svojih hčerah plakam še danes . . . in solze po njih mi ne usahnejo, dokler bom živela,“ se je naenkrat oglasila Živena, in res se je zdelo, kakor da so ji skalile oči čudne megle.

„Pripovedujem le bajko, častita gospa, nič drugega kakor bajko, kateri podobnih ste gotovo slišali že na stotine . . . Ženin z zlatom na ustnicah, v srcu in v duši je izginil iz očij in izginil iz spomina. Živa duša v kraljevskem gradu se ni spomnila nanj . . . Moral je poginiti; kdor si je kdaj upal v one kraje, se ni vrnil nikdar več. In če bi se mu bilo tudi posrečilo priti do studenca, ki kljubuje Moranini moči, bi gotovo ne bil prišel nazaj do meje . . . Kraljeva hči se je omožila, postala je soproga kraljeviča, katerega oče je vladal peterim morjem. In mladi mož je potoval v bajevne kraje po vodo življenja dalje in dalje . . . Mesec je potekel za meseem, že se je leto z letom poljubilo na lica, že je drugo stisnilo roko tretjemu, da so pokale kosti, in ko je kraljestvo, kjer je bila rojena nevesta, zazelenelo v četrti vesni, ko so nad gradovi in ko-

čami četrtič zapeli škrjanci, je pred brano kraljevskega gradu zarezgetal konj, najprej lahko in potem kar najglasnejše je mogel, vdaril s kopiti ob tla in poskočil . . . „Kaj hočeš in od kod prihajaš?“ . . . je vprašal gradnik jezdecu ne baš prijazno, in ni mu bilo niti do tega, da bi odprl brano. „Ali je kraljeva hči še neomožena?“ je vprašal spodaj jezdec. „Kaj te to' briga! — Če nimaš tu početi nič drugega kakor izvedeti odgovor na svoje vprašanje, idi za prag naprej in vsako dete ti odgovori . . . „Slišiš, ali je kraljeva hči neomožena? Ne vprašam brez vzroka in tudi ne jezdim tja v veter!“ In nato je jezdec odrgnil z ene rame plašč, in videti je bilo, kakor da je okoli njegovih prsij ovitih neštevilno kač, glava poleg glave, ena strašnejša od druge . . . „Vodo življenja prinašam . . .“ — „Vodo življenja prinašaš?“ — „Z gore v kačji deželi . . .?“ — „Prepozno prihajaš, gospod, kraljeva hči je omožena že četrto leto in leži ta trenotek na smrtni postelji.“ — „In kje? — „V kristalnem mestu!“ — Zdaj se je jezdec obrnil in izginil gradnikovim očem, kakor da se je zavil v neviden plašč. — „Oh, jaz tepec, da ga nisem poprosil vsaj za eno kapljo, le za eno kapljico . . . Kako dolgo bi lahko živel, koliko let bi bilo lahko pridejanih k mojim dnem!“ si je očital gradnik; toda o jezdecu že ni bilo niti duha niti sluha. Kristalno mesto je bilo sicer daleč — zelo daleč; toda jezdecov konj je bil, kakor da ima sokolje peruti. In čim bolj se je bližal mestu, tem hitrejši je bil njegov dir . . . In koderkoli je jezdil, povsodi je videl žalostne obraze, povsodi je slišal ihtenje in plakanje — in naj je vprašal kogarkoli, vsak mu je odgovoril: „Kraljica umira . . .“ — „In ali ste jo ljubili?“ — „Bolj kakor sami sebe . . .“

Take na našem prestolu ne bo nikdar — nikdar več . . .“
Grem jo pozdravit . . . nesem živo vodo . . .“ „Gospod,
pa bi imel orlova krila, da bi bil tvoj konj kakor blisk! . . .“
In ljudje so sklepali roke, molili k Bogu in v duhu blago-
slavljali zdravnika, ki nese živo vodo . . . In nato je konj
šele letel kot veter; niti tal se ni dotikal z nogami . . .
„Pozor, gospod — za Boga — za vse svetnike . . . ta
reka je brez dna! . . .“ Pred jezdecem se je belila globoka,
široka reka, in takoj na drugem bregu reke je bilo kristalno
mesto s kraljevskim gradom . . . A mostu ni bilo od te
strani nobenega . . . Na vtrdbah, ki so se lesketale kakor
zrcalo, so jezdeca opazili takoj . . . Kačje glave na njego-
vih prsih so se izpreminjale v mavričnih barvah. Med gle-
dalci je bil tudi oče umirajoče kraljice . . . „To je on —
Ali prinašaš živo vodo? — Stari kralj je zaklical kar naj-
glasnejše je mogel. — „Prinašam, svitli kralj!“ — „Spod-
bodi konja k najsilnejšemu skoku.“ — Jezdec je spodbo-
del z ostrogami svojega konja kar najhujše je mogel, konj
se je spel, da se je zdelo, kakor da hoče preskočiti reko
z enega brega na drugi; toda ta hip je izginil z jezde-
cem v penečih se valovih. — Na gradu se je oglasil obu-
pen krik, odprle so se brane, nekoliko mož je planilo za
tonečim jezdecem v reko; toda ko so prišli na površje,
ni niti eden mogel pokazati posodice, napolnjene z živo
vodo iz kačje dežele. Iz reke pa se je naenkrat dvignil zlat
ptič, zapel s tako čudnim glasom, zletel proti gradu, v
gradu nameril k oknu, za katerim je ležala mlada kraljica
že mrtvaško blede, z okna zletel v sobo, vsedel se na belo
čelo pokojnice in vnovič zapel s tako čudnim glasom, iz-
ginil in nato ga ni videl nihče več. V kačjo deželo izza

onega časa tudi ni prišel nihče več in živa voda, če še ni usahnila, še danes priteka iz čudovite gore. Pot v bajne kraje je zaraščena s praprotjo, vetrovi so jo zasuli s peskom, in povest o živi vodi je ljudem popolnoma izginila iz spomina.“

„Res, nenavadna bajka!“ je spregovorila Jitruška. „Vedno sem slišala, kako se vse končajo s svatbo in veseljem in so dolge; pripovedovalec prične v somraku in je gotov šele proti polnoči. In ta je tako kratka in toliko dela je v nji prepuščenega Morani.“

„Gospa moja, bajka je mnogokrat podoba najresničnejšega življenja,“ je pripomnil Soběhrd.

Zunaj se je nakrat oglasil pes z zategnenim lajanjem. Zacvilil je, kakor kadar leži v sobi mrtvec in se pri njegovi glavi z motnim svitom blišči svetilka. Toda nato je zopet zavladala grobna tišina, in v dvorani so izrekli svoja mnenja o nenavadni Soběhrdovi bajki.

„Kos resnice je vendar v nji. Ljudje si pred vsem drug drugemu grenijo življenje; ko bi bili dobre volje, bi si lahko pripravili najsrečnejše dni. Lahko bi na svetu si vnovič zgradili nekdanji raj, lahko bi imeli že tukaj na zemlji nebesa! In kaj se je čuditi, da je neredko Morana, ki to prepreči. Živa voda pride vselej prepozno.“

Vitez Jitřenec, ki je govoril te besede, je naenkrat umolknil; od zunaj je posijala neobičajna svitloba in komaj je posijala, se je začulo že tudi prasketanje, kakor kadar je vse v najsilnejšem ognju. Starosta Ljudevit je planil kvišku, z enim skokom stal pri oknu, še hitrejše odprl oknico, toda moral je zamižati vsled osvitljujočega žara, ki je vdaril v sobo.

Vsem naenkrat je prišla na ustnice beseda :

„Gori!“

Prvi hip so bili vsi kakor okameneli . . .

Požar se je širil z bliskovito hitrostjo.

Na vasi je že mrgolelo ljudij, ki so lomili z rokami in obupovali . . .

„Proč od tod — proč — sicer si ne ohranimo niti življenja!“

Vitez Jitřenec, Soběhrd in oče Dobrogost so se zavedli prvi.

Po obširnem dvoru so se valili že tudi oblaki dušičega dima.

Jitruška je omedlela. Starostina žena je krčevito stiskala ustnice in vila z rokami, da so ji pokale kosti, gospa Adleta se je z boječim pogledom ozirala na vrata, toda niti koraka ni mogla napraviti, kakor da je primrznila k tlom . . . Draguška se je sklanjala nad omedlelo Jitruško...

„Proč od tod — proč!“

„Obiskal nas je Črnobog!“

„In za Črnobogom prihaja vselej Morana . . .“

„Za edinega Boga, svitla gospa, hitro . . . hitro . . .“

Za nekaj trenutkov ni bilo v dvorcu žive duše več, niti od družine ni nihče zaostal . . . Plamenom, ki so se pohlepno dvigali proti nebu, so vsi ubežali srečno . . .

Od morskih bregov je pričel pred pol ure vleči silen veter, prav tako kakor da je počakal, da sede na tukajšnje strehe rdeči petelin in zapoje . . . Bukovsko je bilo v pol ure popolnoma vpepeljeno . . . Vaščanje so bili veseli, da so si rešili vsaj življenje . . . Vsi so se zbrali na pobočju, ki se je vleklo nad vasico zložno proti polnočni strani . . .

„Prvi plamen je švignil iz dvorca . . .“

„Dobro sem slišal, kako je Belak zacvilil in nato umolknil, kakor da je kdo vrgel nekaj predenj . . .“

„Bilo je zažgano . . . drugače ne more biti!“

„Pri starosti vlada že od nekdaj največja previdnost!“

„In zlodej si je to preračunal . . . Gotovo bi bil videl te plamene raje o polnoči kakor zdaj . . .“

„To je maščevanje . . .“

Vaščanje so umolknili. Bližal se jim je starosta s svojimi gosti.

„Res je to maščevanje, a kakšno šele bode in še pride, vi izdajice!“

Zdelo se je, da je ta glas prinesel veter od morja. Ljudi je pri njem po celem telesu stresel mraz.

„To je le začetek . . . Črnobog zlije na vaše glave vso svojo jezo! Sami se bode še radi izpreobrnili, sami nas še pokličete, še na kolenih nas bode prosili, zaprisejali pri svojih dušah se nam bode . . . Toda mi ne pridemo . . . V razrušenem arkonskem svetišču bo gorel pogrebni dar za bodrsko deželo . . .“

Vaščanje so se tresli kakor šibe na vodi.

„Ali si slišal, oče Dobrogost? — Grozé nam s Črnobogom!“

Nekaj vaščanov se je zbralo okoli očeta Dobrogosta, ki je gledal na požar s sklenjenimi rokami in z izrazom žalosti na obličju, ožarjenim z rdečim svitom ognja.

„Kdo da vam grozi, dobre duše?“

„Vlhevci!“

Slutil sem, da je provzročila njihova roka, takoj ko je prvi plamen osvetil moje oko . . . Kdo drugi bi se

tudi drznil kaj takega? — Ne bojte se jih, dragi ljudje . . . Ko si zopet postavite nova bivališča, ko jih pokrijete, ko se zopet zadovoljno naselite v njih, vam sicer store to lahko vnovič, toda drugače vam ne morejo škodovati . . .“

„O kom govoriš, oče Dobrogost?“ je vprašal Ljudevít, ki se je pridružil gruči.

„O teh rušiteljih miru, katerih razjarjenost se ne ohladi, dokler bo sled le po enem samem izmed njih . . .“

„Da bi bili žreci izvršili to grozno današnje dejanje?“

„Vlhevci! . . . Edini Bog! — To je oni . . . je — dobro ga poznam, le pogledjte . . .“

Jitruška se je po teh vzklikih zopet zgrudila na zemljo.

„To pride nad vas — nad vse — tudi nad te, ti gospa, — tudi nad tvojo hčer, nad to — katero hoče enkrat posaditi na prestol oni Danec . . . dobro pazite . . . ko se vam nasmehlja solnce sreče z najprijaznejšim licem, tedaj se posveti kakor blisk in vas zdrobi — zdrobi v prah . . . zato ker ste pomagali v bodrcki zemlji pokopavati stare bogove . . . S teboj, ti latinski pop . . . se pomeniva posebej . . .“

Veter jim je prinašal te grožnje na ušesa, kakor da grmi neki vlhevec te besede iz očij v oči.

Jitřenec, Vratislav in Soběhrd so pohiteli za predrzneži; toda čim hitrejše so tekli, tem bolj so se jim oddaljevale temne postave dalje in dalje proti bregom . . . Na bregu so jim naenkrat izginili izpred očij, kakor da so se potopili v vodo.

Vsi trije so se vrnili na višino, kjer so še vedno stali vaščanje z okamenelimi obrazi, s krčevito sklenjenimi rokami in z očmi, vprtimi proti plamenom, ki so švigali še posamezno iz dogorevajočih poslopij in koč . . . Oče Dobrogost je tolažil povsodi, kar najumetnejše so znala njegova usta. Toda zdelo se je, da njegove besede raznaša veter in jih vaščanje niti ne slišijo.

Starostovi z gosti tudi tako molče, in njihove oči se nepremično vpirajo na dvorec, katerega krov se podira z oglašujočim ropotom. Kolikokrat je tukajšnja vasica z dvorcem že ožarila nočno temo, da so zardevali od tega morskimi valovi! Toda vselej je še vstala iz razvalin, in vselej so se prebivalci vrnili v njo . . . Le da je preje vsak, kdor je kaj imel, zakopal globoko v zemljo, zaravnal s kamenjem, in so samo zdaj in zdaj pogledali sosedje v skrivališča, če je vse dobro spravljeno in ni nič pokončanega . . . In ko jim je zapel na strehah rdeči petelin, ni dobil posebnih žrtev, samo stene, nekaj navadne oprave, včasih tudi živino, toda dragocenejše stvari so vedno ostale nepoškodovane, v tajna skrivališča pod zemljo ni prodrla niti iskrica. . . A danes je bilo vničeno vse; šele pred nekoliko tedni so si okrasili svoje sobe s starodavnimi predmeti, podedovanimi po pradedih . . .

In zato so stali vsi, kakor da so okameneli. Nihče ni spregovoril niti besede, le oči so se jim zastirale z gostejšimi in gostejšimi meglami . . .

Nemcev so se oprostili, precej časa se jih ne bode treba bati, in tu vstane iz tal stari nestvor, ki je v tukajšnjih pokrajinah storil že toliko hudega in katerega ime nam z grozo napolnjuje mozeg in kosti. To je domači raz-

por . . . Zdelo se je, kakor da sploh ni niti mogoče, da bi bili ti kraji srečni, blaženi in pokojni. Ko je prenehal sovražnik tujec, je pričel domorodec. In ta je vedno nevarnejši, ker pozna nasprotnikovo slabost od najbolj skritih strani, in zato se pred njim ni mogoče z ničemur braniti.

Na strehe bukovskih vaščanov je spustil zlovestnega ptiča, ko so se tega nadejali najmanj.

„Kaj početi?“ je spregovoril s temnim glasom starosta.

Iz globokih, pretežkih mislij ga je vzdramil ostrejši veter, ki je potegnil od morja. Začel je tudi naletavati sneg.

„Pojdimo proti polnoči . . . Takoj — hitro! — Zakaj se obotavljate? — Ali slišite?“

„Najboljše bi bilo proti Malhovu . . .“ je pristavil Jitrenec, ki ga je tudi zdramil ostrejši sever.

„Bližje domovine bodemo . . .“ je zašepetala gospa Adleta istočasno z Draguško in Vratislavom kakor iz enega grla.

Le Černin Soběhrd je gledal v tla z zamišljenim očesom, kakor da je tu sam, čisto sam in nikjer žive duše.

Oče Dobrogost je imel roke sklenjene in oči vprte proti nebu, na katerem je žar polagoma bledel. Noč in dan je imel v mislih razorana tla, ki so obetala za tukajšnje kraje najrodovitnejšo žetev. Vse je kalilo tako lepo ter sililo kvišku, in današnji večer je padla prva pogubonosna slana . . .

Oče Dobrogost vendar ni izgubil upanja. Komu pa se zgodi vse po njegovi volji? In če bi bila človeška dela čistejša kakor kristali, zavistno oko vendar najde na njih kak madež . . .

In ko so še tako stali, posvetujé se, ali bi ne bilo boljše iti nekoliko proti vzhodu kakor proti polnoči, je prijezdilo od jugozapada na penastih konjih nekoliko jezdecev z novicami, in sicer s strani, od katere tega ni nihče pričakoval. Na zapadni meji se baje pojavljajo tolpe Luticev v družbi s Sasi. Meje so sicer dobro zasedene, a vendar bo tam treba glave in roke Jitřenčeve . . .

Soběhrd je pri tem poročilu dvignil glavo; porodila se mu je misel, da bi spremil danskega viteza na bodoči poti; toda le en pogled na skupino treh duš, ki so stale poleg njega, mu je v trenutku pregnal te misli . . . Bila je to gospa Adleta z Draguško in Vratislavom. Obličje kneginje je bilo zopet pokrito z izrazom le težko zatajevanega gorjâ, Draguščin pogled je bil vprt v daljavo proti jugu, kamor so se podili vetrovi, Vratislavove oči so se srečale z njegovim pogledom, in Černinovec je čital v njih popolnoma jasno: „Iskal si nas, našel si naš in zato ostani pri nas!“

„Eno zlo nikdar ne ostane osamljeno!“ je spregovoril starosta Ljudevít. „Kaj pomaga! — Bog da, da pod težo bodočih dnij ne omagamo!“

„Tako te rad slišim, starosta!“ je pristavil oče Dobrogost.

„In jaz ne smem odlašati . . . Na svidenje, Jitruška! — Na svidenje, oče — mati . . .! Na svidenje, knežič in ti, mladenič . . . In tebi, častita gospa in svitla deva, želim iz dna duše, da se kar najprej snideta na rodni zemlji s svitlim soprogom in očetom . . .“

Jitřenčevo slovo ni trajalo dolgo.

Jitruška ni potočila niti ene solze. Le ko so se njene ustnice dotaknile njegovih lic, se mu je zdelo, da se ji je izdrl iz prsij težak vzdih in da je zašepetala: „Ali kdaj?“ in kakor da je oni glas, ki je pred nekaj časom govoril tako strašne groznje, pristavil k temu: „Nič ni minljivejšega kakor človeška sreča . . . Zapomni si to!“

Za nekaj trenutkov je odjezdila četa jezdecev proti jugozapadu. Jitřenec je odšel z njimi; in še to noč so zapustili Bukovsko tudi dosedanji prebivalci s starosto in gosti, da bi letošnjo zimo prebili v rodni zemlji pod gostoljubno streho — prvič v svojem življenju . . .

In bil je mnogoštevilen sprevod, broječ več sto glav, ki se je današnje jutro pomikal, kamor so mu kazali pot vetrovi, podeči se od Balta s silnejšim in silnejšim piskanjem. Toda že v vasici, v katero so dospeli v kakih dveh urah, so se jim pridružili vozovi, katere so jim posodili dobri ljudje, da so posadili na nje žene, otroke, starce in starke . . .

Starosta Ljudevit se je vsak trenotek ozrl nazaj, in Živena je tudi gledala več proti morju kakor naprej; zdelo se jima je, kakor da do sem prihaja za njima dušeč dim. Le Jitruška je bila kakor brez duše. Njena glava je bila povešena, roke neprenehoma sklenjene, in izraz na njenem bledem obličju je bil tako popolnoma podoben ti pokrajini, ki se je polagoma pokrivala z belim sneženim plaščem. Zastonj si je deklica, ki je sedela poleg nje, prizadevala, da bi jo potolažila; tudi besede gospe Adlete so bile brez uspeha . . .

„Ti, Draguška moja, odideš kmalu v svojo domovino; slutim, da naše gostoljubnosti — če morem tako imenovati

sedanje dneve — ne boš več dolgo vživala; koliko jezikov te pozdravi, koliko grl zavriska ob tvojem prihodu, in ali se tedaj spomniš na me?“

Jitruška je vprla svoje oči v Přemislovo hčer z dolgim — predolgim pogledom.

„Saj se zopet snideva — morava se sniti —!“

Draguška je pritajila glas in se pritisnila k mladi Jitřenčevi soprogi kar najtesnejše je mogla.

Jitruška se je naklonila k nji in jo poljubila na belo, čisto čelo kar najgorkejše je mogla.

In nato je bilo slišati samo korake in škripanje voz, na katerih prvem sta se pritiskali druga k drugi dve čisti, kristalni duši v večnem prijateljstvu in najodkritosrčnejši ljubezni: Jitruščina in Draguščina. Gospa Adleta je zrla na to sliko, ki se je pokazala njenim očem, z izrazom najnežnejše materinske ljubezni.

VIII.

Sneg, ki je v enem dnevu pobelil severne slovanske dežele, je našel pot tudi v češko deželo. Le da se v teh pokrajinah megle niso hotele izpremeniti v oblake. Naj je pogledalo oko kamorkoli, povsodi je bilo vse belo-sivo. Vasi v dolinah so bile kakor zapadene, strehe so bile pokrite z belo odejo, da ni bilo mogoče ločiti drugo od druge . . . Popotnik jih ni videl, dokler ni obstal pred njimi . . . Češke vasice se niso izpreminjale. Ko so se povsodi oprostili stare obleke, ko so pričeli izpreminjati šege, navade in nošo — mirne vasice po dolinah za to niso niti vedele. In zvedele so o tem še-le tedaj, ko se je

njihovim prebivalcem pokazal na nebu grozen žar, da so njihove oči za trenotek oslepele, in ko jim je sovražnikova roka pričela siloma trgati s telesa staro obleko, ko so jim pričeli kazati stare šege in jim nasilno prepovedovati pravadne navade . . .

Te vasi in one, o katerih smo govorili pred trenotkom, so bile rodne sestre, hčerke ene matere, in zato je bilo tudi življenje pod njihovimi strehami na las enako. Sedeli so — sedeli, eden je pripovedoval, drugi so poslušali, polnoč je bila že blizu, in še je marsikje žarela svetilka . . .

In skozi te mirne vasice, zlasti skozi one, ki so ležale nekoliko na strani, je šlo prve dni meseca grudna polno oboroženih ljudij . . . Pri prvem pogledu so se ljudje zbal nepričakovanih gostov v dnu svoje duše. Kaj torej v njihovi domovini ne bo in ne more biti nikdar miru? Ali se svetovaclavska dedovina res da izsesavati vsakemu, komur se poljubi? — Toda že na drugi pogled so te bojevnike spoznali in hoteli zavriskati iz najpolnejših grl, pozdraviti jih in jim želeli vso srečo . . .

„Pozneje, dobri ljudje, tako za teden dnij!“ je spregovoril needen jezdec, po obleki in orožju načelnik dotične čete, brezdvomno eden izmed županov s svojimi ljudmi . . .

„Tako, da se vrača Pšemisl?“

Ljudem so se iskriale oči in se jim nehote smehljale ustnice in v pljučih in grlu se jim je zopet zahotelo, da bi vriskali.

„Vrača se — seveda!“

„Saj je že čas — zadnji čas — da bi bil v naši domovini enkrat že vendar red!“

„Bode — dočakate ga! — Le nekoliko potrpljenja . . . In molčite, da smo šli todi . . . Recite, da so bili to duhovi!“

In res so te čete potovale kakor duhovi. Njih pohoda ni bilo niti slišati; mogoče jih je bilo samo videti. A po vaseh so jim dajali vse najboljše, kar so imeli. Ni se sicer moglo izbirati, a nekaj za zobe so imeli vendar povsodi. Bil je strog adventni post.

„In ali pride tudi Přemisl?“

„Je že šel!“

„In kdaj?“

„Danes zjutraj!“

„O, dobro sem vedel, da je to on; toda kako naj bi se človek drznil!“

„Če bi bil vedel, bi se vendar ne bil premagal! — Jezdil je na konju kakor vsakdo drugi, tudi čelado je imel ravno tako, niti po krznu se ni ločil od drugih, in meč ob boku je imel tudi obešen kar na obe roki, a vendar je skoro drznost, vzeti tako težak meč v boj . . .“

„Ž njim je bil Plzenjski župan, Drslav Černin . . .“

„Moj Bog! — Da mi ni prišlo na misel! — Seveda — seveda — saj je bil Černinom podoben . . . Na drugi strani je jezdil še neki drugi gospod . . . Izpod halje mu je gledala rdeča suknjica z velikim belim križem . . .“

„Bavor Strakonicki, veliki prijor vitezov svetega Ivana.“

„Aha! — Tudi tega bi se bil lahko domislil. — Take ljudi videvam v Pragi pri sveti Mariji za mostom . . .“

Seljak je klepetal in se tolkel z vsemi prsti ob čelo, da se ni tega spomnil popreje.

„Vse to sem vedel; takoj sem jih spoznal; toda kako bi se mogel drzniti, da bi jih vstavil in pozdravil!“ je razlagal drugi seljak Mudroh.

Naenkrat se je ozvalo po mirni pokrajini zategneno trobentanje, enkrat — dvakrat — trikrat —.

Jezdci so lesene čaše odstavili od ust, medice niso niti popili, s kratkimi besedami so se zahvalili vaščanom, spodbodli konje in odjezdili po širnem polju v stran, od koder jim je prišlo na ušesa zategneno trobentanje . . .

Přemisl Otokar je dal sklicevati posamezne roje v eno četo . . . Do Prage ni bilo več daleč, in treba se je bilo pripraviti na vse . . . Pod njegove zastave se je zbrala iz jugozapadnih Čehov vojaška moč, katero mu je bilo mogoče postaviti proti vsakemu številu svojih sovražnikov. Černini so mu res pripravili trdna tla, kar najskrbnejše so mogli. Če Bog da, mu zdaj ne bo treba zapuščati domovine . . .

Přemislova vojska se je vtaborila v mirni dolini, ki se približno uro hoda od tod zožuje bolj in bolj, da nastane iz nje ozka proga, zagrajena od obeh strani z visokimi skalami, med katerimi se vali bister potok v Berounko.

Po dolini se menjavajo gozdovi z vrtovi, oni višje na pobočjih in ti v podnožju . . . Pri vsakem deblu je bil privezan konj, pri marsikaterem tudi dva . . . Zakurili so si tudi ognje; megle so bile goste, da jih dim ni mogel prodreti, in če bi se tudi dvignile, Přemisl tako blizu Prage ne sluti nihče . . .

Ta bojni pohod je bil res kakor ježa duhov . . . Koderkoli so šli, nikjer niso dolgo ostali . . . Danes ostanejo v ti dolini do noči in odidejo šele, ko se zmrači — in

pred Prago obstanejo, ko se o Přemislju ne bo nikomur niti sanjalo . . .

„Vdarimo na vtrdbe, jasni gospod, kakor hitro se jim približamo! Predno jutri zapojejo petelini, sedeš ti na Hradčanih na vojvodski prestol!“

Drslav Černin se je z obema rokama opiral ob dolgi meč.

Knez na ta predlog ni odgovoril. V mislih so mu bile poslednje besede njegove ljubljene Draguške, ko jo je daleč na severu strastno pritisnil na prsi in jo poljubil na lice: „Prizanašaj krvi, raje odpuščaj, ata moj . . . Saj je njih kri tudi naša kri . . . Ata, obljubi to svoji Draguški!“ — Mesto odgovora je svojo hčerko vnovič poljubil; tudi oče Dobrogost mu je prigovarjal, naj se najprej poskusi dogovoriti mirno, da ga bodo gotovo razumeli in da mu povsodi sami odpro brane . . . In zato je k Černinovemu nasvetu molčal.

„Če se tvoja stvar ne posreči te dni, svitli gospod, je izgubljena za vedno!“

„Jaz bi rekel ravno tako. Če je izgubljena tvoja stvar in bi pretekla naša vojna brez uspeha, smo izgubljeni tudi mi . . . Tudi mi bomo morali iskati gostoljubnega krova izven mejâ . . .“ je pristavil Ratmir s Krasikova.

„Ne bilo bi jih pametno počakati na polju . . . Praga pri prvem naskoku pade v naše roke . . . Moramo jo vzeti.“

Bavor Strakonicki je stiskal z desnico ročaj težkega meča, ki ga je tudi prinesel iz križarske vojske.

Přemisl je še vedno molčal, a v duši so se mu oglašale poslednje besede Draguščine in očeta Dobrogosta glasnejše in glasnejše; in poleg tega mu je bil ta brat izmed

vseh članov njegovega rodu najudanejši, vedno najodkritosrčnejši; saj so ga zaradi njega preganjali, zaradi njega zaprli.

Premislove oči so se vpirale v sneg, kakor da čita na beli odeji sam Bog ve kaka poročila.

Naenkrat je dvignil glavo, ozrl se po gospodih, se trpko nasmehnil in spregovoril: „Zdi se mi, da trnje, s katerim je posut vsak knežji prestol, šele zdaj pričenja zbadati. Iz daljave smo videli samo cvetje, in glogovina se je pokazala našim očem šele iz bližine . . . Svest sem si svojih dolžnostij do vas, moji zvesti, ne tajim, da bi vsled moje nesreče trpeli škodo tudi vi; toda poznam tudi svojega brata, ki mi niti v mislih ni storil nikdar nič hudega . . . Sami ste rekli, da je sprejel vlado v teh deželah samo zato, ker o meni ni bilo niti duha, niti sluha . . . Upam, da se z Vladislavom poravnava brez meča . . .“

„Svitli tvoj brat je iz dna duše dober gospod! — Toda njegovi svetovalci!“

„Saj se njihovega vpliva v odločilnem trenutku oprosti!“ je Přemisl opetovano nasprotoval Černinu.

„In če se mu je prestol priljubil, vojvoda moj? — Ali bi se mu ne bilo težko posloviti od knežje časti!“

„Potem si svoje pravo hočem braniti in ga bom tudi branil z mečem . . . Potem si dovolim sprejeti vašo cenjeno naklonjenost in dejansko pomoč . . . Saj že prihajajo poslanci . . . Torej!“

Pred Otokarjem je obstalo nekoliko mož, oblečenih v običajne kožuhe deželanov in s kozlovkami na glavi . . .

„V Pragi, svitli vojvoda, je vse mirno . . . Nikomur se o nas niti ne sanja . . . Vsi so čisto brez skrbi . . .“

Knez se baje pripravlja, da odpotuje na Moravsko . . . Za nas se ni nihče niti zmenil . . .“

„In mišljenje Pražanov?“

Posel je bil, kakor da premišlja, ali naj pove resnico, ali naj rajše molči ali naj se umetno izgovori.

„Ali si slišal? — Kaj pravijo v Pragi o novem vojvodi?“

„Ne morejo ga dovolj nahvaliti . . .“

Posel je pritajil glas in povesil glavo v tla.

„Naj smo vprašali, kjer smo hoteli, povsodi so nam rekli: Kaka razlika med prej in zdaj!“

„Ali ste slišali?“

Přemisl se je obrnil k trem gospodom, s katerimi se je pravkar posvetoval.

„Delaj po svojem razumu; mi smo ti obljubili zvestobo že pred leti, ohranili smo jo neomadeževano do danes in ti jo ohranimo celo svoje življenje . . .“

„Celo svoje življenje!“ sta spregovorila za Černinom kakor iz enega grla Bavor Strakonicki in Ratmir s Krasikova.

„Le da bi vam mogel vse povrniti . . . O vaši zvestobi nisem nikdar dvomil . . . V Boga, svetega Vaclava in vas sem upal v najtežjih dneh, ki so prišli nad me . . . Moja hvaležnost vam je zagotovljena . . . Moj brat se ni izpremenil; če ga hvalijo Pražanje, mu tudi jaz ne odrečem svoje hvale, če da Bog, in gotovo mi pritrdite tudi vi!“

„To dajta Bog in sveti Vaclav, svitli gospod, v katera tudi mi stavimo vse svoje upanje!“

Po dolini se je že razlegalo samo temno šumenje, kakor kadar v vročih poletnih dnevih rojijo buče.

In kdor bi bil šel od tod oddaljen le pol ure, bi nikakor ne bil mogel reči, da tabori tu češki vojvoda, ki trajno odiči svojo glavo s kraljevsko krono in jo zagotovi tudi svojim potomcem.

Přemisl se je zopet zatopil v misli, kaj počne gospa Adleta, kaj Vratislav in Draguška? Niti tega ni opazil, da je že somrak, da so megle postale čudno goste, kakor da mu hoče pomagati tudi narava . . . Kaj stori brat, ko ga zagleda iz obličja v obličje, — če ga sploh zagleda . . .? Pri srcu mu je bilo tako čudno. V jasnih dnevih je s tukajšnjih višin baje videti Višegrad . . . Današnja noč in jutrnji dan odločita o vsem njegovem bodočem življenju, o tem ali se bo moral še vedno potikati za mejami, ali sede na očetovski prestol. In od tod tako težke, globoke misli. Če bi vladal v Pragi kak drug njegovega rodu, bi šel nadenj drugače, in bil bi prost vseh skrbij. Toda potegniti meč proti Vladislavu? — In to vprašanje ga je mučilo bolj in bolj, tudi ko je že sedal na konja in dajal ukaze za pohod proti Pragi . . .

„Kaj praviš, Drslav?“

„Da bi nam le ne bilo treba sramotno nazaj . . .“

„Oho, Drslav! — To se ne zgodi, kakor gotovo se imenujem Bavor. — Če ne bode hotel, vdarimo na vtrdbe sami — proti njegovi volji; — na Hradčanih ga posadimo na prestol — tudi sami. — Videli bomo, kdo se nam more vpirati! — Pravim ti Drslav, videli bomo!“

Gospod Bavor Strakonicki je skoro kričal, in nehoté je zazvenel težki meč ob njegovem boku.

„Nekako izpremenil se je . . . Drugače ga je bil sam ogenj, pri Zdicah sem se ga skoro bal in sem mislil, da

iskre njegovih očij zažgó slamnate strehe, in zdaj govori vsak dan manj . . .“

Veliki priyor se je nad Přemislom skoro jezil. Tolikih okoliščin ni bil navajen.

„Vojaštva nam preostaja . . . Kaj je torej treba razmišljati!“

Gospodje so umolknili, vojvoda je obdržal konja in čakal da ga doidejo.

„Verujte, moji zvesti, moj vranec je, kakor da ima na noge privezane cente! Ne vem, kaj je to!“

„Drugih Zdic se ne boj, jasni gospod . . . To pot imaš okoli sebe nekoliko zanesljivejše ljudi in nekoliko zvestejša srca!“ je odvrnil Černin.

„Je že tako, da je človeku mnogokrat v duši tesno, in je on najbližje svojega cilja!“ je pristavil Ratmir s Krasikova.

Le Bavor Strakonicki je molčal in gladil svojega sivca po grivi. Pot je bila težavna, konji so si večkrat spodtaknili, in pešcem so se noge zadirale v sneg.

„Aj, smo že pri Veltavi . . . Kje so brodovi!“

Vse je pripravljeno, svitli vojvoda . . . Saj te čakamo že nekaj tednov, in ti si kakor da si pozabil na nas . . . Samo da si že tu!“

In res! Stari prevoznik se ni lagal, na temnih veltavinih vodah se je belilo več širokih brodov . . .

Přemisl je začutil na roki vroč poljub . . .

„Pozdravljam te, gospod — pozdravljam, — in pod Višegradom te pozdravijo moji znanci prav tako srčno . . .“

Stari prevoznik je veselja skoro zajokal.

„Kako me poznaš?“

„Če bi bil slep na obe oči, bi te poznal, gospod moj! — Sicer je noč, temna noč, toda mojim očem ni ušla še niti ena ščuka, — niti ena, pravim . . . Ali je vse gotovo?“

„Gotovo!“

„Torej z Bogom, svitli vojvoda!“

Šest brodov naenkrat je odplulo od brega. In niti cela ura ni pretekla, ko je bila prepeljana cela Přemislova vojska . . . Bistrim očem, ki so se ostrejšje in ostrejšje vpirale v megle, se je zdelo, kakor da prihaja žar, katerega je v jasnih nočeh videti več ur daleč do sem. In radostno so zarezgetali tudi konji, kakor da se več ne morejo premagovati. Vojvodin vranec je veselja, da so že pred Prago, poskočil, stresel z grivo in zamahnil z repom.

IX.

„Tvoj brat se vrača, jasni vojvoda . . . V njegovi vojski so naši najzagrizenejši sovražniki!“

Knez Vladislav je bil, kakor da je to novico že pričakoval. Niti obrvi nad očmi se mu niso zganile. Le poslednji stavek ga je nekoliko vznemiril. In zato je vprašal: „Nemci?“

„Černini, svitli vojvoda . . . Strakonicki Bavor . . . Krasikovski . . .“

„Zbal sem se že, da so v njegovi vojski Nemci . . .“

„Ne bilo bi tako hudo, kakor da so v njegovi družbi ti . . .“

Smečenski Bořita je izgovoril vsako besedo s posebnim povdarkom. Ni mu bilo mogoče razumeti, da je Vla-

dislav tako brezskrben. Saj mu gre vendar za knežjo krono. Gre tudi za njihovo lastno varnost . . . Smečenski Bořita je imel v mislih svoje sodruge in prijatelje, ki so se bali Přemislovega prihoda kakor nočne prikazni.

„Vse poravnava v prijateljstvu; moj Bog, saj sva si brata . . .“

„Gospod — v prijateljstvu?“

„Tako upam!“

„On prihaja proti tebi s silno vojsko, in ti se hočeš poravnati prijateljskim potom? — Gospod moj! — In kaj bo z nami?“

„Moj brat je pravičen, — nikomur ne stori nič žalega, vojvodski prestol pripada po pravici njemu — nikakor meni —“.

„In ali veš, kaj namerava storiti?“

„Kako naj bi vedel . . .“

„Spomni se gospod, da so posamezni člani vašega rodu stali drug proti drugemu trdovratnejše kakor najhujši sovražniki . . . Blagovoli mi odpustiti to opazko . . . Bila je potrebna . . . Spomni se Sobeslava s priimkom ‚kmetski knez‘. Temu še ni tako dolgo.“

„Premislim si to . . .“

„Premišljati je že prepozno gospod! — Treba je najhitrejših dejanj . . . V pol dneva zberemo dovolj močno vojsko, da se bomo lahko merili z gospodom bratom . . . Odpusti, gospod moj, da govorim morebiti več, kakor bi se spodobilo . . . S teboj stojimo, s teboj pademo . . . Spomni se, da smo bili mi, ki smo odprli vrata tvoje ječe na Dreviču . . .“

„Tam mi je bilo dobro . . .“

„V ječi?“

„Župan Peter mi je bil očefovski prijatelj . . .“

V vojvodovo bivališče je naenkrat vdrlo več gospodov. Bistremu očesu je bilo takoj mogoče spoznati Oldriha z Drnholca, Slavka s Hrabišicev in Letovskega Hermana.

„Zlo — zlo — jasni vojvoda!“

Vladislav se je skoro smehljal.

„Ti jemlješ vse od lahke strani, gospod . . .“

„Gospod je lahko tukaj vsak trenotek . . . V njegovem spremstvu so Černini, Bavor Strakonicki, Krasikovski Ratmir . . .“

Ti trije rodovi so bili tedaj strah vseh privržencev dosedanjih razmer v čeških deželah.

Vojvoda Vladislav se je za trenotek zamislil.

V knežji sobi je zavladala mučna tišina.

Od tega trenutka je bilo odvisno vse.

„Zberite vojsko, kar morete — največjo . . . Koliko tisoč glav približno?“

„Do večera štiri tisoč!“

„V somraku se odpravimo na pot . . . S katere strani se bliža moj brat?“

„Z zapadne . . .“

„Od Zdic, jasni vojvoda!“

„Pripravimo mu druge Zdice . . .“

„Kje že more biti?“

„Ta trenotek nedaleč od Veltave . . .“

„Do somraka, moji zvesti . . .“

„Popolnoma se zanašaj na nas!“

In komaj so ti gospodje zapustili vojvodino sobo, je obstal na pragu mlad mož visoke rasti, v dolgem, skoro

do peta segajočem, močno nagubanem oblačilu črne barve . . . Na prsih se mu je lesketala zlata verižica z dragocenim križem . . . Po obličju tega obiskovalca je bil razlit izraz trdne volje, odločnosti in neomajljivega značaja — deloma zastrt z nadihom najprikupljivejše uljudnosti.

„Kakor bi te bil poklical, častiti oče!“

Knez je, pozdravivši prihajajočega, namignil, naj pride bližje.

„Nisem mislil, gospod, da pridem tako prav!“

„Ali si že slišal?“

„Slišal, gospod . . .“

„In veš, kaj hočem storiti?“

„Ali smem soditi po gospodih, ki baš zapuščajo vojvodski grad . . .“

„Motil bi se . . . Na videz pojdem proti Přemislju, in pod plaščem noči se dogovoriva . . . Rad bi, da bi zaradi mene ne tekla niti kapljica češke krvi . . .“

Mladi mož v črnem, nagubanem oblačilu z zlato verižico in dragocenim križem na prsih je molčal. Bil je to novoizvoljeni škof Danijel. Take bratovske ljubezni in tako iskrene odkritosrčnosti se pri vojvodi vendar le ni nadejal. Imel je priliko, spoznati ga natanko; neeno potezo njegovega značaja je v svoji duši občudoval; neenkrat ga je v svojem srcu blagoslavljal, a da bi mogla bratovska ljubezen zmagati nad bleskom in sijajem, s katerim je obsijana vladarjeva oseba, to so videli na Češkem samo enkrat.

Škof nekaj trenutkov ni mogel niti spregovoriti. Tako zelo so ga ganile Vladislavove besede.

„Vse ti odkritosrčno razodenem . . . Na Češkem je treba trdne roke, odločnosti, ki je vedno pripravljena, često

tudi brezobzirne strogosti . . . In jaz se čutim slabotnega — res slabotnega . . . Mogoče je tega kriva tudi moja mladost, neizkušenost . . . Češkim deželam je treba vladarja, ki bi umel vladati zdaj in zdaj tudi železom . . . Padli smo globoko — zelo globoko . . . Mogoče bi moje moči, če bi napel tudi vse, ne zadostovale, da bi prišli vsaj tja, kjer smo bili za let mojega očeta večnega spomina . . . Moj brat je izmed vseh Přemislovcev za vojvodski prestol najsposobnejši . . .“

Škofu Danijelu so se pri teh kneževih besedah oči popolnoma skalile.

„Če bi mogel tako reči tudi jaz, gospod moj!“

„Ti — prečastiti oče?“

„Seveda jaz — gospod moj!“

„In vendar je tvoj urad manjše breme . . .“

„Težje, neizmerno težje, svitli vojvoda! — In poleg tega mi ga še greni bleda zavist, ki s strupenim očesom išče na moji osebi najmanjšega madeža . . .“

„In so kaj našli?“

„Ne morejo . . .“

„Naj tedaj nadaljujejo v svojem krtovem delu!“

„Toda najdejo, svitli knez!“

„To bo laž . . .“

A laž ima krila, gospod; razprostre jih od obzorja do obzorja, in koliko je očij, ki vidijo skozi mreže, katere je napredla laž, in koliko je rok, ki znajo te mreže raztrgati?“

„Vem, da nekaterim ne ugajaš . . . Že prej so proti tebi snovali spletke . . . Da si ostal samo kaplan knežiča Vladislava, bi imel sveti mir . . . A njihova zavist prihaja od tod, da si škof . . . Brat moj, častiti oče, ti bo najza-

nesljivejša opora . . . Prepričaš se . . . In še prošnjo imam do tebe!“

„Ukaži, gospod . . .“

„Da me danes zvečer spreliš!“

„Vse storim iz srca rad . . .“

„Želim, da bi bil priča bratovske sprave . . .“

„Gospod moj, za vse to naj te blagoslovi Bog!“

„Še enkrat, prečastiti oče, brat moj te bo znal proti strupenim jezikom braniti najizvrstnejše.“

Knez Vladislav je nato ostal sam.

Tekom ene ure je bila cela Praga prebrnjena iz svojega miru. Vojvodske Hradčane so bile podobne velikanski orožarni . . . In na vseh straneh je vladal hrup, da so ušesa izgubljala sluh. Takih slučajev so bili sicer v Pragi navajeni; toda izza letošnjega julija so se preveč navadili brezskrbnosti. Novega vojvodo so imeli za poroka trajnega miru . . . In naenkrat pride po zimi nalik poletni nevihti novica, da prihaja proti Pragi Přemisl Otokar z neštevilno vojsko in da pozove pred sodni stol tudi meščane, ki so se izneverili.

Le Vladislav je izmed vseh najmirnejši. Še smehlja se in komaj se briga za bojni hrup na gradu. Niti dočakati ne more, da se zopet znide z bratom, da si stisneta desnice, da se poljubita in vtrdita bratovsko ljubezen med seboj na vekov veke . . .

X.

Istočasno, ko se je Přemisl s svojo vojsko kake pol ure pod Zbraslavo prepeljal čez Veltavo, je tudi vojvoda Vladislav s precej znatno močjo zapuščal pražke brane . . . Knežja vojska se je pomikala proti jugozapadu v treh oddelkih . . . Megle so postajale vsak trenotek gostejše in gostejše, pota so bila zametena, zdaj in zdaj je zažvižgal oster veter, dvignil oblake snega in ga vrgel vojakom naravnost v oči, da so morali pohod za nekaj časa prekiniti . . .

Naenkrat je prednja straža obstala. Nekaj jezdecev je pridirjalo, če je mogoče rabiti ta izraz, h knezu in ta trenotek so se na vseh straneh oglasili bojni rogovi.

Prednji straži obeh vojsk sta zadeli druga ob drugo; a niti ene pušice nista izstrelili druga proti drugi . . .

Minulo je še nekaj trenutkov, bojni rogovi so zatrobili vnovič, a nikakor k bitki . . .

Obe strani sta sklicevali svoje oddelke v eno samo četo . . . Vetrovi so se obrnili proti polnoči, v Pragi so slišali donenje rogov popolnoma natanko, in zdelo se jim je, kakor da trobijo nebeški poslanci k poslednji sodbi . . . To noč ni nihče zatisnil očesa. Brane so bile zasedene z močnimi stražami, toda odprte, da bi mogli vojvodovi ljudje, če bi morali morebiti bežati, kar najhitreje za vtrdbe . . .

Nato je na obeh straneh zavladala tišina. Zdelo se je, da po noči nobeden ne mara začeti bitke.

Le straže so pomnožili, in žinkovski Krahulik, katere mu se to pot Černin ni mogel upirati, da bi ga ne pripojil

plzenjski družini, je pozneje, če so pričeli govoriti o današnji noči, rekel: „Tedad smo si stali nasproti, da bi bili drug drugega lahko zadeli s kopjem na krzno . . . In vendar smo se zdržali . . .“ — In Tetrivek je s smehom pristavil: „Čisto dobro si tega nisi zapomnil, Krahulik . . . Tedaj ste drug v drugega dihali . . . Kaj ne veš?“

Za pol ure se je razgorel ves kraj v neštevilnih ognjih, ki so zaplapolali z najsvitlejšim žarom; njihov sij je s temno rdečim svitom prodril tudi goste megle . . . Bližnje borovine so jim nudile drva, da bi se greli pri njih lahko več nočij . . .

Čisto na kraju vojvodskega tabora se je pomikalo več oseb, zavitih od glave do pete v plašče, da jih ni bilo mogoče spoznati. Šli so s počasnim korakom, nihče ni spregovoril niti besedice, za trenotek so obstali in se zagledali pred se. Mnogoštevilni ognji so s snegom pokrito okolico razsvitljevali dovolj . . .

Že so bili pri sovražnikovih stražah . . .

„Stoj — kdo je?“

Žinkovski Krahulik je takorekoč zagrmel.

Prihajajoči so govorili s pritajenim glasom; niti besedice ni bilo mogoče razumeti.

Toda Žinkovski Krahulik se ni zganil; njegova sulica je bila namerjena prihajajočim naravnost v prsi . . .

Zagaljeni možje so zopet nekaj govorili . . .

Krahulik je poklical nekoliko imen, pri najbližjem ognju so vstali kaki štirje oprode, šli prihajajočim naproti. Krahulikova sulica se je povescila v sneg, zagaljeni so bili že med ognji, pri katerih je taborila Premislova vojska. Krahulik se je oziral za njimi, zmajeval z glavo in mrmral

sam za se. „Vrag jim verjemi . . . Tudi zdaj še!“ — In nato je vprl svoj kraguljski pogled v svojega nasprotnika, ki je s tovarišem tiho nekaj govoril, kakor da je uganil, kdo je med zavitimi možmi, ki so se drznili med neprijatelje . . .

„Svitli gospod, tu je knežje poslanstvo!“ je naznanjal Protiva Černinovec.

„Tako sem gotov!“

Přemisl je bil tudi, kakor da se je pripravljaj na pot. Na glavi je imel še vedno čelado in ob boku meč na priprostem jermenu. Toda predno je stopil iz šotor naproti bratovim poslancem, so že obstali pred njim štirje možje, vsi popolnoma zagaljeni v svoje plašče.

Za trenotek ni nihče znil niti besedice.

Stari Černin je stopil tesno k svojemu gospodu, ki je, kakor se mu je zdelo, kazal preveliko brezskrbnost. In med temi poslanci bi bil lahko najemnik, o katerem bi lahko niti sam vojvoda ne imel slutnje. Na Češkem je mnogo ljudij, ki se boje železne roke Přemisllove bolj nego pekla.

„Brat moj — pozdravljam te —.“

Te besede, ki jih je spregovoril prvi izmed knežjih poslancev, so Přemislvi privrženci slišali lahko nekaj korakov naokrog.

„Kaj me ne poznaš? — Seveda, dolgo se že nisva videla . . .“

Govoreči je zdaj vrgel s sebe plašč.

„Vladislav . . .!“

Přemisl vsled ginjenja ni mogel reči nič več. Brata

sta se objela in molče precej časa ležala drug drugemu v objemu.

Stari Černin je obrnil obraz v stran, in zdelo se je, kakor da si mane z desnico bistre oči, kakor da so mu prišle v nje megle in da zdaj ne more spregledati.

„In kje je tvoja soproga — kje tvoja hči — kje Vratislav?“

„Če ti vse povem, mi ne boš niti hotel verjeti...“

„In drug proti drugemu prihajava, kakor da hočeva drug drugemu pripraviti najgorše dni . . . Da si prišel v Prago samo z enim slugo, bi ti bil brez pomišljanja rekel: „Vzemi brat, kar je tvojega . . . In prvi izmed vseh bi ti bil kot edinemu, pravemu knezu prisegel zvestobo in pokorščino . . . In tako bi bilo prišlo med nama lahko celo do sovraštva! — Da se nisem odločil k temu koraku . . .“

„Bi ga bil jutri storil jaz . . . veruj mi, Vladislav!“

„In da ti že predstavim svojega najboljšega prijatelja... Tu je novo izvoljeni škof Danijel.“

Mož, ki je tudi vzel z ramen plašč, se je globoko priklonil.

„In tudi jaz, svitli gospod, ne maram obdržati svojega dostojanstva, če veš za kakega sposobnejšega. Izkušenejšega bi ti imenoval takoj. Ali je oče Dobrogost živ in zdrav?“

Škof Danijel, nekdanji Milik, Vladislavov kaplan, je mislil te besede resnično in odkritosrčno.

„O tem pozneje, častivredni oče!“ je odgovoril Premisl, kateremu se je Danijelov načrt takoj zelo priljubilo, kar najprijazneje je mogel.

„Naj živi in dolga leta srečno vlada vojvoda Přemisl Otokar!“

Knez Vladislav se je novemu vladarju, kateremu je prostovoljno in iz odkritosrčne bratovske ljubezni prepustil vojvodski prestol, poklonil prvi izmed vseh Čehov.

In nato je bilo slišati: „Naj živi in dolga leta srečno vlada vojvoda Přemisl Otokar!“ kakor da je zadivjal najhujši vihar, kakor da grmi najstrašnejši grom . . .

Přemisl in Vladislav sta se vnovič objela . . .

Vojska je klicala navdušenejše in navdušenejše, in k vriskanju so se pridružile tudi vrste Vladislavove z najsilnejšimi glasovi.

In straže, ki so si doslej stale nasproti sovražno in druga drugi merile s sulicami v prsi, so metale kopja in sulice od sebe, in vojaki, ki se niso videli še nikdar v življenju, so metali čapke v zrak, vriskali, prepevali in plesali po snegu kakor za stavo . . . In v marsikaki hiši je klečal star meščan na kolenih in molil s svojo rodbino, kar najgorkeje je mogel: „Vtolaži žalostne, varuj nas vsega hudega, sveti Vaclav! Kriste elejson!“

Komu bi bilo pa tudi prišlo na misel, da se vse konča tako srečno, da brata drug proti drugemu niti ne potegneta mečev, da Vladislav pozdravi starejšega brata na očetovih tleh, da mu bo sam prvi iz najpolnejšega grla voščil srečo in dolga leta, da se sam pokloni prvi pred njim v znamenje zvestobe in pokornosti . . . Kaj takega se še ni zgodilo od pamtiveka. Prigodilo se je sicer nekaj podobnega pred kakimi petinsedemdesetimi leti, namreč ko je vojvoda Vladislav tudi iz proste volje pozval na knežji

prestol starejšega brata Bořivoja. Toda resnični vladar je vendar ostal sam, in bratovska sprava ni trajala dolgo, kajti Bořivoj je moral, že z leti obložen, popolnoma zapustiti ne samo vojvodski prestol, ampak tudi rodno zemljo, in tujina je bila utrujeni glavi trda — pretrda blazina . . .

Bratovska sprava, ki je bila sklenjena v viharni decemberski noči od 5. na 6. decembra leta 1197., je bila trajnejša kakor najtrši mramor, in tako odkritosrčna kakor le more biti med sinovi enega očeta. Za Přemisllove vlade so neenkrat nastale zmede in izpremembe, v katerih „bi bil mogel Přemisl potegniti za seboj večjo moč,“ toda zvestoba moravskega mejnega grofa se je vstavljala vsemu in se zalesketala zlasti v poznejših letih s kristalno pozornostjo.

Le nekaj glav Vladislavove vojske se je tedaj zamislilo, le nekaj obličij je potemnelo, in le nekaj ustnic se je stisnilo tesneje, da bi v splošnem vriskanju ne izpregovorile morebiti kaj napačnega. To so bili oni, katerim se je godilo najboljše v časih prepira in sovraštva, kateri, dasi po rodu Čehi, niso radi videli na vojvodskem prestolu odločnega kneza, ki se ne bo oziral na osebe, ampak z odločno roko izpulil plevel, kjerkoli ga opazi njegovo bistro oko . . .

„Le eden — le eden pogoj ti stavim, brat moj — in še tega nikakor za se!“

„Kaj bi ti mogel odreči, dragi brat?“

Desnica Vladislavova je bila še vedno v Přemislavi.

„Da ne boš štel Zdickega dne v zlo onim, ki so se tedaj spozabili!“

„Nekatere sem izplačal že na mišenskih tleh . . . Ostalim iz dna srca rad odpuščam. Mnogo jih je storilo to itak bolj iz bojazni in slabosti, kakor pa iz hudobnosti. In kaj želiš za se?“

„Ti me vprašaš? Brat moj! Za se ne želim nič drugega, kakor da si ostaneva odkritosrčna brata, dokler bova živela — nič drugega!“

„Imenujem te za mejnega grofa moravskega! — Ali hočeš biti? — Na Moravskem je po noči in po dnevu treba bistrega očesa . . . In ti znaš spajati prijaznost s previdnostjo!“

„Obljubil sem ti zvestobo in pokorščino in zato se ti v vsem pokorim. — Le tega te prosim še enkrat pri vsem, kar ti je ljubo in kar ti je drago: Bodiva si celo življenje, do konca najinih dni, brata, ki imata eno — edino dušo, ki ne poznata večjih in važnejših dolžnosti kakor ljubezen do rodne dežele, ki je v mnogih ozirih tako zelo podobna tej zimski pokrajini, kjer je vse zameteno s snegom, kjer niti božje solnce ne more prodreti megla in posvetiti na nas, kjer po noči niti najbistrejše oko ne zapazi niti ene zvezdice, kjer le ptiči roparji hodijo po svojih nočnih potih . . . Naj ta najina ljubezen napravi iz domovine zopet kraj kakor raj, naj bo ona seme, iz katerega poženo in vscvetó najnežnejše cvetke, kakor požrtvovalnost, nesamoljubje, poštenje in vzajemna odkritosrčnost med vsemi njenimi otroci . . .“

„Naj bo, brat moj, to današnje tvoje dejanje Čehom, dokler bo živel le eden, v večnem spominu, naj se med pravniki naših pravnikov spominjajo kneza Vladislava, naj

bo on vzor vsem, ki bi se ne mogli poravnati, naj se prospeh domovine na veke umika vsaki drugi koristi . . .“

Čudno . . . Vetrovi so umolknili, plameni ognjev, ki so tu in tam že pogašali, so zaplapolali z najjasnejšim žarom, nad sneženo pokrajino so se naglo trgale megle in se razblinjale kakor kakega julijevega jutra . . . Mesec je brez najmanjšega madeža z demantno svitlobo posvetil bratoma v obraz, v obeh taborih je vojska naenkrat umolknila, in vse oči so bile vprte proti temnomodremu nebu, na katerem je bilo že polno zvezd in so se družili beli oblaki v najslikovitejše skupine . . .

„Sveti Vaclav . . .!“

Ti dve besedi ste se začuli v tem trenutku s tisočerihi ustnic.

In res se je zdelo, kakor da se je nad bratoma zabelil bujen konj, na konju jezdec, ki ima glavo pokrito s starodavno vojvodsko kapo, okoli glave slepeča svitloba, v jezdečevi desnici razvit bel prapor s črno, skoro tristoletno orlico . . .

In na to je padla vsa vojska na kolena in po nočni pokrajini se je kakor prej razlegalo burnim glasom klicanje: „Sveti Vaclav, vojvoda češke dežele, naš knez, prosi za nas Boga in svetega Duha! Kriste elejson!“

Kakor da je jezdec na belem konju počasneje in počasneje jezdil po zraku nad obema taboroma, kakor da je mahal s praporom v roki vojski v gorkejši in gorkejši pozdrav . . .

Ljudje po vaseh so prihajali iz hiš, njihove roke so se sklepale, oči se vpirale proti jasnemu nebu, in njihove ustnice so nehote šepetale: „Sveti Vaclav . . .“ Pred

nekaj trenutki se jim je zdelo, kakor da jim veter hoče porušiti strehe, in zdaj je bilo naenkrat slišati grmeči napev pesmi svetovaclavske.

„Čudne reči se godijo — čudne, ljubi otroci — sveti naši patroni nas prihajajo gledat . . . Le pogledjte — pravim — tamle, kjer je drugače medved . . . Ali vidiš dobro, Prokopek? . . .“

In dedek je vzdignil vnučka, kar najvišje je mogel, da bi videl na nebu svetega Vaclava na belem konju s praporom v desnici, in da bi si to zapomnil za celo svoje življenje . . .

In ko je zjutraj vzhajalo solnce in je zalesketalo po sneženi okolici milijone in milijone biserov, so se valile proti Višegradu v vzornem redu nepregledne vrste vojske, na čelu jim Přemisl in Vladislav, njima na strani in zadaj pa prvi češki gospodje, ki so do včeraj še živeli v sovraštvu . . .

Pražki meščanje, ki so gledali skozi okna, so si meli oči; nemogoče jim je bilo razumeti, kar so videli . . . Přemisl z Vladislavom roko v roki . . . Kakor da se je zgodil čudež . . . Drug poleg drugega ne moreta ostati . . . Kako se pač to konča?

Toda še ta dan so se prepričali, kako se vse konča in že prihodnji dan so Přemisa po navadnem načinu posadili na vojvodski prestol . . . Le to jim ni hotelo iz glav, da je prijezdil v mesto kakor poslednji iz vojvodske družine. Tako revno opravljen, čelada zamazana, brez perjanice, krzno osivelo, brez najmanjšega okraska, meč v priprosti nožnici na običajnem jermenu, vranec čisto brez odeje . . . Nikdo ni pomnil, da bi bil kdaj tako prihajal v Prago kak

Přemislovec, in nikomur ni hotelo v glavo, da bi mogel tako prijezditi v Prago sam vojvoda . . . Kaj vse je moral pač v tujini pretrpeti, da je celó njegova oprava tako slaba! Kaj pač njegova soproga? — Kje sta njegova otroka? . . . Nič ni bilo slišati o njih! — Kakor da več ne žive! — Kdo bi bil rekel še pred dvema dnevoma, da pride danes v Prago, da sede jutri na prestol in da mu njegov brat vse tako popolnoma prepusti. In vendar je to dejanska resnica!

Dobro — zelo dobro je rekel oni dedek: „Čudne reči se godijo — čudne, ljubi otroci — Sveti naši patroni nas prihajajo gledat! . . .“

In ko sta brata obstala na Hradčanih in skočila s konj, sta stopila najprej v svetovitsko cerkev, v cerkvi k svetnikovemu grobu, potegnila svoje meče, jih položila v obliki križa na grob, pokleknila in si prisegla večno zvestobo . . .

Češki gospodje vsled ginjenosti niso in niso mogli videti; le desnice so si stisnili še enkrat, kar najsrčneje so mogli . . . Stari Černin je podal roko tudi mečenskemu Boriti in Mešku s Pernce, šepetaje: „Bili smo si sovražniki; bodimo si zopet dobri!“ In Smečenski in Perucki sta stisnila vraskovito Drslavovo roko in je nista niti hotela izpustiti iz svojih desnic, oba obenem govoreča: „Davno sva že mislila na to; toda nisva si upala, ker sva se bala da naju zavrneš!“ In tema dvema sta se pridružila tudi Bavor Strakonicki in Ratmir s Krasikova . . .

Ko sta Přemisl in Vladislav še vedno klečala ob grobu svetega Vaclava, so se oglasili na cerkvenem tlaku težki koraki, zvenele so ostroge, jeklo je žvenketalo ob štirioglatih

kamenih, in po svetišču se je razlegal glas, prihajajoč tako popolnoma iz dna zveste, poštene češke duše: „Saj sem že slutil — saj sem vedel naprej — da se zgodi tako . . . Bodi zato na vekov veke češčen in hvaljen naš ljubi Gospod Bog!“

Prihajajoči v visokih jezdeških čevljih, s težko suktnjo na telesu, z ivjem na belih brkah in ob boku z mečem za dve roki je bil gospod Peter, župan na Dreviču, prinašajoč v Prago knezu Vladislavu novico, da se je baje vrnil Premisl in da naj se spominja svojih obljub, s katerimi je tolikokrat prepričeval na Dreviču svojega „jetničarja“ o odkritosrčni, nesebični in požrtovalni bratovski ljubezni.

XI.

Na Malhovu so se pripravljali k božičnim praznikom.

Toda gospa Adleta je postajala bolj in bolj zamišljena. Sedla je v naslonjačo, zagledala se molče pred se, oči so se ji kalile — kalile, da je bilo v njih polno meglâ kakor zunaj pod širnim nebom, vstala, stopila k oknu, zagledala se v sneženo pokrajino, in na obličju ji je izraz zatajevane žalosti postajal jasnejši in jasnejši . . .

Premislovo poslanstvo, da se je njegova pot na Češko končala z dobrim uspehom in da jo vabi v domovino, še vedno ni prišlo . . . Nikjer ni bilo slišati niti besedice o tem, kako je na Češkem. Ali je srečno prišel v rodno deželo? Ali ni padel na potu v roke svojih sovražnikov? In niti brat mejni grof se ni pripoznal k njim, kakor da zanj res ni sestre . . .

Zdelo se je, da se gospej Adleti na belem čelu že prikazuje vraska in da se nad temnimi lasmi tu in tam blišči že tudi srebrna nitka.

Jitruška je bila tudi, kakor da je pustila svojo mlado dušo v Bukovskem pod razvalinami, kjer je bilo vse zamejeno s snegom in koder je poletaval le kragulj — oni, o katerem je rekel vlhevec, da je to Niklotova duša. Nprestano so jo mučile misli, da postane mlada vdova in da si bo morala, ko prihodnjo pomlad zopet zazelenijo lipe, ovijati okrog glave vence iz njihovega listja.

Nenavadno zamišljen je bil tudi starosta Ljudevit, in mati Živena si je na skrivnem pogosto brisala s predpasnikom oči. Tako naglo je minula njuna sreča, in v stari glavi se jima je z večjo in večjo silo vrivalo vprašanje: „Zakaj?“ —

Soběhrd in Vratislav sta si dan na dan kratila čas z lovom, naj je bilo vreme kakoršnokoli. Toda kakor da sta njuna loka izgubila prožnost in kakor da jima je vedno veter zanašal pušice, da nista zadela cilja. Vedno sta se vračala praznih rok . . . In nad njima je popolnoma nizko letel vran, čudno, da se s peruti ni dotikal njunih obrazov, in ko sta pomerila nanj, se mu je izdril iz kljuna krik, kakor da se jima posmehuje, in puščici sta se nedaleč od njih zarili v tla . . .

„Prečuden kraj . . . Ne hotel bi v njem umreti, nerad bi pustil v njem svoje kosti . . . Na prsi mi lega vsak dan bolj dušeča teža . . .

„In meni šele, prijatelj!“

Soběhrd prime nato svojega prijatelja, knežiča Vratislava za roko in se zagleda v njegovo obličje, da postane

Přemislovcu pri tem pogledu tesno pri srcu . . . — „Vse se za te še lahko obrne k dobremu . . .“

„Le pod enim pogojem!“

Soběhrd je te besede vrgel iz sebe, in zdelo se je, da so ga ne vem kako utrudile.

„In pod katerim?“

„In hočeš to res vedeti?“

„Ali še vedno ne zaupaš, Soběhrd! — In vendar si se o moji odkritosrčnosti že mnogokrat lahko prepričal!“

„Tiče se tebe, vas vseh . . . Bolje bi bilo molčati!“

Soběhrd se je udaril s pestjo ob čelo.

„Tem bolj si mi dolžan zaupati . . .“

„Če hočeš, vedi . . . Če bi se tvoj svitli oče zopet vrnil k nam . . .“

„Če bi se pot ponesrečila?“

„Da . . . hotel si vedeti . . . in zdaj se ne čudi . . .“

Vratislav se je stresnil pri mrzlih besedah, ki so prišle preko Soběhrdovih ustnic . . .

„Ne razumem te . . .“

„Potem ti moram pojasniti vse . . . Če sede tvoj oče na vojvodski prestol, pride drug ženin po tvojo sestro, drug jo odpelje seboj, ubogega Soběhrda se ne bo nihče niti spomnil, tvoj svitli oče bo iskal zaveznika, in tvoja sestra je najtrdnjša vez in najvabljivejše sredstvo . . . Odpusti Vratislav, da govorim tako odkrito . . . Morebiti bi mi za teden dni več ne bilo mogoče . . .“

Nato sta mladeniča umolknila in po poti proti Malhovu ni tihote, ki je nastala po celi pokrajini, motil nobeden niti z besedico . . .

Le Draguška je bila kakor da je že od nekdanj v tem kraju. In tej Přemislovi hčeri je bilo najprijetneje izven Malhovskih vtrdb. Često jo je bilo videti na strani očeta Dobrogosta, ko je stopala ž njim pod strehe, na katere je sedla Morana . . . In ljudem se je zdelo, da je na strani tega duhovnika najčistejše ljubezni stopil pod njihove strehe angelj miru, da bi otiral z vraskovitega čela mrzle kaplje smrtnega potu, da bi šepetal trepetajoči duši besede najslajše utehe . . . in kako so jo pomodrele ustnice blagoslavljal, kako ji žezele vse najboljše! . . .

„Da bo to enkrat naša kneginja? — Kako rad bi vstal iz groba, kako rad bi potem živel? — Mojih dni je že veliko število, let že blizu sto, za življenje, ki ugaša, mi ni žal; toda potem bi vstal vendar le rad — zelo rad! — Ona bo naša kneginja!“

In stara, stoletna glava na priprostem vzglavju je pri teh besedah legla k poslednjemu spanju.

„Vendar ni bila na Jitruščini svatbi zastonj z danskim kraljevičem . . .“

„Z našim knezom . . .“

„Seveda — seveda, človek se takih izprememb ne more niti privaditi . . . Ko sem bil še deček, smo Dance preklinjali, in ko umiram, jih blagoslavljam . . . Odpustite moji glavi! — Tako se izpreminjajo časi, tako beži ta svet . . .“

Starec na ležišču je dihal počasnejše in počasnejše . . .

Po celi Malhovski okolici ni bilo hiše, ni bilo koč, kjer bi pri postelji, na kateri je umiralo bodrečko življenje, ne bil stal oče Dobrogost . . .

In ko zaradi solz niso videli in zaradi plakanja pod strehami niso slišali, so pri Draguščini prikazni spregledale oči in pri njenih besedah so zopet slišala ušesa . . .

„Kdo bi mogel biti enkrat naši deželi ljubša kneginja in celemu ljudstvu boljša mati kakor Draguška . . . Kakor kri naše krvi je, njen jezik je kakor naš, in vera v bodrecki deželi bo kmalu povsodi kakor njena vera!“

Le vlhevci, ki so se kake tri ali štiri tedne v večjem in večjem številu plazili po okolici, so skušali prepričati ljudstvo, da je ta deklica vila, katero je poslal nad nje Črnobog, da si jih najprej vkroti in ovije okoli prstov ter se nato izpremeni v zlo, da bo pri njenem dihu povsodi vse poginilo in da se je ne bodo mogli iznebiti niti v življenju niti po smrti . . . Toda verjelo jim je jako majhno število ljudi . . .

Prebivalci Malhovskega gradu so živeli dan za dnevom pravkar opisano življenje.

„Sam Bog ve, ljuba moja, kakšni dnevi nas čakajo!“ je rekla gospa Adleta kaka dva dni pred svetim večerom . . .

Po vaseh so se povsodi pripravljali na etošn je praznike kar najslavnejše so mogli . . . Prvič jih dožive, ne da bi čutili na svojem tilniku zatiralčevó nogo, prvič zapojo iz duše: radujmo se — veselimo se — —.

Premislova soproga je hotela še pristaviti: „Ali niso srečnejši — stokrat srečnejši od nas? — Tudi pod najrevnejšo streho . . .“ Toda umolknila je; žal ji je bilo že tudi za prejšnje besede, kajti Draguščino čelo se je pokrilo z oblačkom, ki mladi duši ni nikdar k dobremu . . . Samo sklonila se je in poljubila Draguško na cvetoče lice.

V sobi, katere stene, tla in strop so bili sestavljeni iz umetno izrezljanih bukovih paličic, je zavladovala za trenotek tihota; toda hitro je bila prurušena . . . Vstopil je oče Dobrogost, njegovo obličje je žarelo v nenavadni radosti, takega izraza na njegovem obličju že mnogo let ni bilo videti . . . In zdelo se je, da vsled notranje razburjenosti ne more spregovoriti niti besedice . . .

Spodaj na dvorišču je bilo slišati glasno govorjenje, zdaj in zdaj tudi nekaj kakor vriskanje, glasovi so postajali močnejši in močnejši . . . Takega šuma tukaj že dolgo ni bilo . . .

Oče Dobrogost je še vedno molče stal na pragu, njegov pogled se je vpiral na mater in hčerko, ki sta se privijali druga k drugi, kakor bi se bali, da pridejo časi, ki ju ločijo na veke . . .

V beli glavi očeta Dobrogosta se je porodila prečudna misel; toda prišla je kakor blisk in se tudi kakor blisk izgubila . . .

Gospa Adleta in Draguška njegove prisotnosti nista niti opazili.

Oče Dobrogost je stopil v sredo sobe.

„O božičnih praznikih, čestita gospa, se vsem ljudem dobre volje oznanja mir, . . . ti si najboljše volje, in zato prihajam tudi z najveselejšo novico . . . Pred trenutkom so prišli poslanci s Češkega!“

Gospa Adleta je vprla pogled na blagovestnika skoro nezaupno; tudi Draguška je bila, kakor da noče verjeti.

„Vse se je posrečilo, svitla gospa! — Tvoj soprog je na prestolu svojih očetov . . .“

Oče Dobrogost zaradi veselja ni mogel dalje govoriti.

„Saj prihajajo že poslanci sami! — Iz njihovih ust izveš poročilo svojega visokega soproga natančneje!“

Med vrati, vodečimi v sobo, se je prikazalo nekoliko mož v dragocenih oblekah, podšitih s krasno kožuho, pod katero je bilo videti ali bleščeč se oklep ali pa novo krzno; meči ob boki so bili v okrašenih nožnicah, njihove glave odkrite, prva dva sta držala v levicah čapke s sokolovimi peresi, ostali svitle čelade . . .

Toda drug drugih ne poznajo! Saj tudi ni čudno! Toliko let se niso videli, in po tako dolgem času se ne spoznajo niti oni, katere veže najožje prijateljstvo . . .

„Najponižnejše nam bodi pozdravljena, svitla naša kneginja! — To je pismo od svetlega vojvode!“

Gospa Adleta se je šele zdaj predramila iz začudenja in presenečenja.

„Dobrodošli — na zemlji krvnih sorodnikov . . . Moj soprog?“

„Je živ in zdrav na vojvodskem prestolu!“

„In svak Vladislav?“

„Spravila sta se . . . niti do boja ni prišlo . . . Aj, to je lepa hči našega gospoda! — Tudi ti bodi pozdravljena od nas . . .“

Češki poslanci niso mogli niti obrniti pogleda od deklice.

Vaša imena, ljubi gospodje? — Odpustite, da vas vprašam . . .“

„Jaz sem Ratmir s Krasikova, tu Dreviški župan Peter in to spremstvo plzenjskih in dreviških plemičev . . .“

Mladi plemiči so bili kakor začarani, prikovani z očmi na Draguško. Torej je bila resnična povest, katero so sli-

šali še od detinstva sem o krasoti Přemislove drugorojenke . . .

Take, kakor je bila, bi je ne mogel naslikati v bajki niti najzanimivejši pripovedovalec . . .

„Sprejmite iz duše mi prikipevajočo zahvalo za svojo udanost, za vsak svoj korak . . . Če vam ne moreva tega poplačati z mojo hčerjo, storita to, če da Bog, soprog in sin . . . Na pot v domovino se odpravimo kar najprej — brez odlašanja!“

„Kakor blagovoliš ukazati! Vsak trenotek smo pripravljeni, izvršiti tvoje ukaze.“

In to poslanstvo je zjasnilo tudi Ljudevitovo obličje, Živena se je vzradovala, in tudi Jitruška je pritiskala svoje ustnice na Draguščino lice; le eno čelo med vsemi se zastira s strašnejšim in strašnejšim oblakom, in le jedne oči se ogibljejo, da bi se jim ne bilo treba srečati z ostalimi . . .

Edini Černinovec je, kakor da bi bil najraje slišal popolnoma nasprotno novico, da je Přemisl s svojimi privrženci vnovič poražen, da so ga ti zapustili in izdali in da se kar najprej vrne na Malhov . . .

In pozabil je vprašati poslance, kaj oče, ali so se bratje že vrnili, in če ne, če imajo o njih kaka poročila . . .

V glavi se mu je porodilo vprašanje: ali se ima vrniti v domovino ali ostati tukaj in pomagati pobratimski krvi proti Nemcem . . . Ne . . . tega bi ne mogel; na strani teh, katerih knez se bo veselil Draguške, bi ne mogel stati, že zaradi teh Dancev ne . . . Ali se ima odpraviti na daljno potovanje po svetu in z umetnostjo, s katero ga je poslal oče za vojvodo, pridobivati češkemu

imenu slavo in čast . . .? Megle nad Malhovim so postale gostejše in gostejše, in misli v Soběhrdovi glavi so bile vsak hip bolj in bolj čudne . . .

„Ali se niti ne oglasiš pri nas? — Ali ne prideš vprašat po očetu? — Sam te moram iskati! — Ali slišiš, Soběhrd? — Oče te pozdravlja, ponosen je na takega sina in že ne more dočakati, da te pritisne na prsi . . . Pravim ti, Soběhrd! — Kakor da me niti ne vidiš, niti ne slišiš!“

Ratmir je stresel Černinovca za ramo in mu pogledal v obraz.

„In kak mož si postal! — Pred letom si bil še kakor deček in danes si korenjak, da bi ti nikdo ne prisodil tako mladih let . . . No, to napravi izkušnja! — Toda, pojdi vendar med nas! — Ravno tak si, kakor bi bil začaran! — Soběhrd!“

In Krasikovski je moral mladeniča med ostale tako-rekoč vleči.

In trajalo je precej časa, predno je pričel govoriti, in ko je govoril, so bile njegove besede kakor led, semtertja celo strupene.

Ratmir je nekolikrat potegnil z roko preko čela, obrnil obličje v stran in rekel sam za se: „Ne razumem ga . . . Sam vrag ve, kaj je to, če pride v tujino in se potem kdo snide ž njim, da mu ne more vbrati prave strune in mu ne more . . .“

In ta trenotek se je razgledal oče Dobrogost v pergamentno pismo, katero mu je podal Dreviški župan, izročujoč mu vroč pozdrav od vojvode in škofa Danijela.

Ko je pismo kake dvakrat prečital, je dvignil glavo, ozrl se v gospoda Petra in rekel: „Ko so ga izvolili za

škofa, naj škof ostane . . . Predolgo sem že izven domovine, da bi dovolj natanko poznal duhovniške razmere na Češkem. In to je za urad, kakoršen je škofovsko dostojanstvo, neobhodno potrebno. Zlasti izza bivanja papežkega legata, kardinala Petra, v Pragi, se je na Češkem mnogo izpremenilo . . .“

„In vendar, oče Dobrogost! — Ne morem si misliti sposobnejšega vladarja od Přemisa in na Vojtehovem stolu vrednejšega naslednika od tebe . . .“

„Pretiravaš, gospod Peter . . . Tako sem že navajen skromnega življenja in res bi se ne mogel niti privaditi mitre in pastirske palice . . . In poleg tega ne nameravam zapustiti tukajšnjega kraja . . . Delo, katero sem pričel, bi rad dovršil vsaj toliko, kolikor je mogoče v nemnogih dnevih, ki so mi še odločeni . . . Brazde, ki jo človek začne orati, ni dobro zapuščati, dokler ne pride plug do konca . . .“

„Da se ne nameravaš vrniti v domovino?“

„Ne veš, in ne morem ti povedati, kako ljubim svojo rodno deželo . . . Toda če se mi posreči tukajšnje delo, izkažem svojim rojakom večje usluge, kakor če bi bil pražki škof . . .“

„Ni res, oče Dobrogost! — Tvoja in Přemislova glava bi umeli našim deželam znali izmisliti in vresničiti raj . . .“

„Če že govoriva o tem, izvedi od mene vse . . . Za škofoso čast se čutim preslabotnega . . .“

„Gotovo si tako močan kakor drugi . . .“

„Po tvoji sodbi morebiti, toda po mojem mnenju nikakor . . . Ni še dober pastir, kdor zna ponosno stopati v zlatu; in jaz bi morebiti ne znal niti tega . . .“

„Preveč si ponižen, zelo skromen, oče Dobrogost!“

„Niti tega si ne štejem v zaslugo; mogoče je vzrok temu tudi moje življenje, ki je izšlo iz ljudstva, ki pripada ljudstvu in se tudi ljudstvu žrtvuje . . . Pustiva že ta predmet, gospod Peter, moj sklep ni pognal korenin v pesek, ampak se opira ob skalo prepričanja; ali veš kaj o mojem rojstnem kraju?“

„Ne mnogo, oče Dobrogost . . .“

„Tudi z malim se zadovoljim in hvaležen ti bom tudi za nekoliko besed . . .“

„Na belem stolpu plapola prapor vitezov svetega Ivana, da je videti rdeči križ že od Tejnice . . . In ljudje hvalijo „križarja . . .“ skoro vsakega je obdaroval s kakim spominom iz svete dežele, bodisi z Oljske gore ali iz Btlehema ali Jeruzalema . . .“

„In moja zibelka?“

„V tuji obleki . . . In propada, oče Dobrogost, propada . . .“

Oče Dobrogost se je spomnil mladih let, ko ga je v Slanskem samostanu prvič pričel učiti brat Egidij . . . Majhna postava, z redkimi lasmi, počesanimi od zadaj proti sencem, toda dobra duša, nekoliko vročekrven a zato pošten . . . In plačeval mu je s starimi, dobrimi groši . . . Šola v tedanjem samostanu očetov Benediktincev v Slanem je bila izvrstna . . . In ta brat Egidij ga je učil tudi nemščine. Očetu Dobrogostu je pri spominu na mladostna leta okoli ustnic neenkrat zaigral smehljaj . . . Ž njim je rastlo tedaj več kristalnih duš . . . Kje so? Tako razna, tako popolnoma različna so bila njihova pota . . . O teh

bi mu gospod Peter brezdvomno ne mogel podati najmanjšega poročila; oče Dobrogost tudi ni vprašal po njih . . .

Toda skupaj sta sedela dolgo, zelo dolgo, in gospa Adleta se je s hčerjo in sinom pripravljala k povratku v domovino.

Ljudevitova in Živenina radost se je polagoma izpremenila v solze . . . In kaj šele Jitruška!

Odpusti, visoka gospa, da govorim tako odkritosrčno. Tako smo se te privadili, kakor da smo od vekomaj živeli skupaj . . . In zdaj ostanemo tu sami . . . Svojo osirotelost občutimo zdaj najtežje . . . Iz dna duš ti želimo vsega najboljšega: toda ločitev nam je zelo — zelo težka! — In kaj bo s teboj, dušica draga?“

In Živeni so tekle po licih solze v potokih.

„Ali se bodeva še kdaj videli, Draguška?“

Jitruška je stiskala Adletino hčer v objemu, in njene ustnice se nikakor niso mogle ločiti od Draguščinih lic . . .

„Odideš . . . pozabiš . . .“

„Ne pozabim — nikdar, Jitruška . . .“

„Ah edini Bog! — Ko prideš na dvor svojega očeta, ko ti bodo dvorili, ko se ti bodo klanjali, ali se spomniš tedaj bodrcke deve, kateri si bila na svatbi družica? . . . Ne, ne smeš pozabiti — za tvojega in mojega Boga, ne pozabi — veš, kaj ti je prerokoval naš stari vojvoda . . . Ko pridejo iz teh pokrajin po te poslanci — jih ne zavrni, spomni se nas, pridi — pridi . . .“

„In bodi naša kneginja!“ je pristavil Ljudevit k Jitruščinim prošnjam . . .

„Saj naša in vaša domovina nista tako oddaljeni, ne-
prestano bova vedeli druga za drugo, boš videla, Jitruška . . .“

„Jaz sam bom gledal, da bosta vedeli druga za drugo, da druga na drugo ne pozabita . . .“

„Ti, oče Dobrogost?“

„Jaz . . . saj ostanem tu pri vas . . . Že davno imaš mojo besedo, Ljudevit!“

„In kdo pojde z nami, če ti ostaneš?“

„Zanesljivih spremljevalcev je dovolj, svitla gospa . . . Spremi vas v domovino Gospod Bog in njegov angelj Rafael, in sveti Vaclav bodi z vami . . .“

Oče Dobrogost je zopet nekako težko govoril; glas mu je neobičajno odpovedal in se mu tresel, kar se pri njem ni dogodilo skoro nikdar . . .

„Prosim te, oče Dobrogost, bodi jim tukaj tolažnik.“

Draguška je pritisnila odgojiteljeve roke k svojim ustnicam in jih poljubljala, kar najbolj vroče je mogla . . .

„Težko se ločimo, toda tvoj namen je večji — to dobro vem — neizmerno vzvišenejši, kakor da bi se vrnil z nami. Ti postaneš temu kraju res Metod . . . Pri nas bi te blagoslavljal le nekoliko jezikov in tukaj tisoči in tisoči . . .“

Oče Dobrogost je poljubil Draguško na belo čelo . . . In še vedno ni mogel spraviti iz sebe niti besedice . . .“

„Da vsaj ti ostaneš tukaj!“

„Če Bog da, ležem v vaši deželi tudi k večnemu počitku!“

Oče Dobrogost je stisnil starosti Ljudevitu desnico, neprenehoma zapiraje oči, da bi zatajil notranjo ginjenost, kateri se je mogel le še s težo ustavljati.

In drugi božični praznik zjutraj je zapuščala Malhov precej močna četa jezdecev, v katerih sredi se je počasi

pomikal na pol pokrit voz . . . Vendar vsled nakopičenih množic ljudstva skoro niso niti mogli naprej. Vsak trenotek so morali obstati.

Gospa Adleta in Draguška sta še enkrat pogledali iz voza, nagnili se proti ljudstvu in mu zaklicali: „Vse dobro, kar ste nam storili, naj vam poplača oni, katerega radodarnost je neizmerna . . . Bodite srečni, zadovoljni . . .“

„In ti, ljubček naših duš, se brzo vrni k nam in nam bodi kneginja . . .“

In vetrovi, ki so pihali od polnočne strani morebiti notri na Češko, so ponavljali neštevilnokrat: „bodi nam kneginja!“

Le Soběhrd Černinovec je bil neprenehoma tako zamišljen, in zdelo se je, kakor da mu je vseeno, da se vrača v domovino, da bo kmalu videl starega očeta, ki ga že niti ne more dočakati . . . Za vojvodo je poslal vse štiri sinove in zdaj ve le za njega edinega . . . Taka je bila na Češkem ljubezen do priljubljenih vojvod iz rodu Přemisllovega . . . In če bi se tudi ta ne imel vrniti, bi to spravilo sivega očeta v grob . . . Toda Černinove glave bo še treba! — Le ta opomba Krasikovskega je pripravila mladega moža do tega, da se je današnje jutro pridružil četi . . . Jezdil je skoro med zadnjimi . . . Draguška se je nanj komaj ozrla . . . Kako pa tudi? — Brezdvomno ima v mislih kraljevsko krono, z zlatom obtežen plašč, prestol iz slonove kosti, in tega bi ji on nikdar ne mogel priboriti . . . In on je šel vendar pred vsem iskat njo — to deklico, katero je videl nekolikokrat v otroških letih in katere podoba je ostala v njegovem srcu kakor v mramoru . . .

„Nekako se vlečeš od nas, Soběhrd!“ je spregovorila gospa Adleta, ko je Černinovec prijezdil na Vratislavovo stran.

„In vendar smo pred vsem tebi dolžni zahvalo, ker si zaradi nas toliko prestal!“ je pristavila Draguška.

Soběhrd je vpel oči v knezovo hčer, in zopet so se srečale njene oči z njegovimi, toda samo za trenotek, kajti prišle so ji iz njegovih ust na ušesa besede, kakoršnih doslej še ni spregovoril napram nji.

„Kaj bi še storil zaradi tebe, častita gospa, in kaj zaradi tebe . . .“

„Bodi naša kneginja — brzo se vrni k nam, ti ljubček naših duš!“

Ta poslednji dokaz srčne ljubezni in resnične udanosti toliko stotin ljudstva, spremljajočega češko vojvodsko rodbino na poti v domovino, je preglušil nadaljne Soběhrdove besede . . .

In kakor da so vetrovi, ki so pihali od morskih bregov močnejše in močnejše, še iz druge dežele klicali za Draguško: „Bodi naša kneginja in brzo se vrni!“

Res za rodbino vojvode Přemisa, potujočo v svojo domovino, ni moglo biti ganljivejšega in pomenljivejšega pozdrava, kakor so bile te besede, h katerim je oče Dobrogost, zroč s čudno zjasnilimi očmi za odhajajočimi, dokler se niso izgubili iz očíj, dodal: „Spremljaj vas Gospod Bog, varuj vas njegov angelj Rafael, in sveti Vaclav bodi z Vami!“

Konec tretjega dela.

ČETRTI DEL.

NA KRALJEVSKEM PRESTOLU.

I.

Na Hradčanih se je vršila slavnost za slavnostjo, ena krasnejša in sijajnejša od druge. Pražkim meščanom so od vsega skoro oslepevale oči in oglušala ušesa. Stari ljudje so videli že marsikaj, pozdravljali so pred mestnimi branimi preimenitne goste, baje iz krajev, nad katerimi vzhaja solnce, iz dežel, nad katerimi pada v grozno, nedogledno globočino . . . Za kralja Vladislava dobrega spomina je bila Praga res kraljevsko mesto, nato pa je njen lesk blede, se izgubljal in kalil, dokler ni ostala po njem samo slaba senca . . . In novi vojvoda je pričel z najgotovejšim korakom stopati po stopnicah pokojnega očeta . . . Vojvodska Praga mora zopet postati kraljevska Praga ; samo da ji zdaj ne bo nihče smel odtrgati krone s hermelinovim plaščem . . .

„Kako so stopali njihovi konji! — Kakor bi vedeli, da nazaj popeljejo nevesto!“

„Nevesto praviš?“ je zaklicalo več častitih meščanov, pripadajočih različnim obrtim, kakor iz enega grla in vstali so za mizo ter nepremično vpirali začudene poglede v vojvodskega oprodo, ki je prišel pod grad na medico, o katere okusnosti so pred nedavnim celo zložili pesmico . . . Tukajšnja krčma je ležala nekoliko na strani, tujec je zablodil semkaj malokdaj, prihajali so le dobri znanci in tu

posedali precej časa, hradčanska družina je vedela vselej kaj novega, mojster tkalec je bil z vsemi ena roka, mojster krojač ena duša, krznar kakor rodni brat . . .

Oproda, ki je prinesel to novico, je bil še popolnoma mlad. Komaj mu je poganjal na bradi prvi mah.

„Vojvodino hčer Margaretko!“

Rokodelci so temu poročilu prikimali z glavami.

„In kam jo odpeljejo?“

„Daleč, mojster . . . Teško potem še kdaj vidi rodno deželo!“

In rokodelci so zopet začudeno pokimali z glavami.

„In kako se imenujejo oni kraji?“

„Danska dežela . . . Leži za morjem, za onim, ki se otaja samo za dva meseca . . . V ti deželi ljudem po zimi zmrzujejo ušesa, odpadajo nosovi, in če kdo pihne, mu od ust pada led . . . Lisice so tam bele kakor sneg, jelene vpregajo v sani . . .“

„Tako daleč? — Moj Bog! — Svoje Lidki bi ne dal tja, če bi ji obljubljali celo cesarstvo, kaj šele kraljestvo . . . Uboga Margaretka . . .“

„Tako je že od nekdaj . . . Gosposke navade — druge navade . . . Ne vem — ne vem — tako daleč!“

„In koliko ji je let?“

„Videti jih ji je kakih sedemnajst, toda toliko jih ne bode — ne bode!“

„In kaj je še novega? — Pij tukaj, Tleska . . . Imaš že itak nekako suho grlo . . .“

Mladi oproda si ni dal ponuditi drugič in je pil takoj, kakor se pravi, da mu je ostalo v desnici samo uho cinaste majolike.

„Novic, mojster, da se človeku kar v glavi vrti . . .“
Mojster mečar je že tretjič pokimal z glavo.

„Saj sem pravil: Samo če pride v Prago Přemis! —
Takoj se vse izpremeni . . . In ali se ne izpreminja vse že
zdaj? — Pri nas se bo godilo novic, kakoršnih si nismo
mogli in si ne moremo niti misliti!“

„Le da bi bile dobre — tkalec — vesele!“ je pri-
pomnil krojač in si na lahko omočil ustnice s pijačo, ki se
je po ustih kar prijemala.

„Ali veste, da so za nevesto igrali?“

Čeledin Tleska si je vprl roke ob bok in se ozrl po
vseh mizah. Pri njegovih besedah so umolknili na vseh
straneh . . .

„Za devico Margaretko?“

„Za Draguško, suslik! — Vedno ta vaša Margaretka!
— Proč mi pojdite s tem!“

Ta krik se je izvil iz prsij staremu možu v oguljenem
krznu iz medvedje kože skoro s strašnim zvokom. Doslej
je sedel v kotu in opiral belo glavo z obema rokama, ka-
kor da ga je premagala medica.

„Kdo da? — Kaj da?“

Mojster krojač je tudi zakričal, kolikor mu je dopuščalo
grlo, in poskočil, kakor da ga je kdo sunil z vilicami.

Stari oproda se zanj ni niti zmenil. Ravno je stal v
kotu, z grozno naježenimi pepelnatimi obrvmi, čelo nabra-
no v mnogotere gube, ustnice tesno sklenjene in desnico
stisneno na mizi v pest . . .

„Přemislova hči se imenuje Dragomira . . . Kdor jo
ima rad, ji pravi: Draguška! — Ali razumete potepuhi?“

Stari oproda je govoril zdaj naravnost z grmečim glasom.

V krčmi je bilo vse tiho, vseh pogledi so bili vprti nanj, tudi krojač je vtihnili . . . in v zadregi je bila celo vojvodska družina . . .

„Margareta! — Kdo je slišal že kdaj kaj takega? — In vsega se takoj poprimete! — To je ta naša slaba lastnost . . . Že zelo daleč nas je zapeljala in še nas zapelje, boste videli . . . Premislova hči na vekov veke ostane Dragomira. Ali razumete? Pridejali so ji priimek Margareta zaradi nekaterih kočljivcev . . . S tem imenom jo je birmal nemški škof, ko je bila še v mišenski deželi . . . Na Dragomirinem imenu je kletev, težka kletev . . . Do danes nima v grobu miru . . .“

„In ga ne bo imela!“ je spregovoril krznar Pelišek, ki se več ni mogel premagovati.

„Za se skrbi, ti krček . . .“

Stari oproda je zopet zagrmel in udaril s pestjo ob mizo, da so poskočile čaše na nji.

„Boljše bi napravil mojster, če bi si zamašil usta s krpo!“ je pokaral klepetaća mečar Pružina . . . „In če te smemo prositi, stari prijatelj, povej vse, kar veš . . . Zdi se, da pomniš mnoga leta, in vidi se, da si izkušena glava . . . In če ti morem izkazati spoštovanje, tu pri meni pij!“

Stari oproda je segel po majoliki, omočil si ž njo ustnice in rekel: „Naj bo tvoje jeklo vedno tako nabrušeno kakor tvoj jezik!“

„Sem Stohovski rojak!“ je pričel starec, ko je postavil majoliko zopet pred mečarja, toda že z mirnejšim glasom . . . „Stohovski dob ve zelo mnogo, česar ne ve na

Češkem nihče drugi. Pod njim so zibali svetega Vaclava, pod njim so ga pestovali v naročju, in kdor razume šumenje listja, od njega lahko mnogo izve. Ne maram se bahati, da ga razumem jaz — toda moj praded je vedel več; bil je izmed onih, katere so za vojvode Břetislava -- onega, katerega so našli v gozdu prebodenega s kopjem — hudo in neusmiljeno ščuvali . . . In od tega je izvedel moj oče mnogo, zelo mnogo . . . Jaz vem samo nekaj malenkostij . . . In tole sem si zapomnil dobro, in vi si tudi dobro zapomnite: Dragomira, mati svetega Vaclava, ne bo imela v grobu pokoja, dokler ne zraste v rodu Přemislavcev druga hči z istim imenom in dokler ljudstvu, kateremu bo enkrat vladala, ne postane Ljudmila . . . In nato si kneginja, katere spomin omadežujejo srage sinove in taščine krvi, najmirnejše odpočije . . . Le druga Dragomira Přemislovega rodu more očistiti njen spomin in obrišati krvave madeže z imena svoje prababice . . .“

V krčmi niso skoro niti dihali. In v duhu se je spravil s tem čudnim starcem celo mojster krojač . . . Saj so vendar že tudi precej stari, njihovi očetje so se tudi marsičesa spominjali, toda kar jim je povedal Stohovak, jim ni nikdar niti prišlo na misel . . .

„In da je tu ženin za Draguško? — Tebe vprašam, golobradec!“

Čeledin Tleska je zardel, že so se mu zganile tudi ustnice, da bi starcu odgovoril; toda besede mu niso hotele iz grla.

„No — no — le ne petelini se; saj si bil nedavno še v povojih . . . Pravim: Da je tu za Draguško ženin!“

Stari oproda je stopil k čeledinu, potolkel ga po rami, nasmejal se in rekel: „Ta obraz bi ti pristojal, če bi bil z menoj pred Milanom!“ — Stohovak je nato potegnill z žuljavo roko mladeniča po glavi . . .

„Drugemu bi že povedal, kar mu gre . . . Toda ker si bil pred Milanom, si bodiva dobra . . . Po vojvodino hčer je prišlo na Hradčane poslanstvo iz danske dežele.“

Čeledin Tleska je bil ves izpremenjen.

„In rekel si, da so za nevesto igrali? — Ali sem prav slišal?“

Stohovak je govoril tudi že s prijaznejšim glasom.

„Seveda so igrali . . .“

„In kako?“

„Igro, kateri pravijo kraljevska.“

„Ne poznam je . . . Bil sem pred Milanom, videl sem zelo mnogo, skusil še več . . . to-le pogledjte . . !“

Strohovak je pokazal na svoje krzno, na katerem je bistrejše oko takoj opazilo sek poleg seka, vbod poleg vboda . .

„Na mojo vero: igre, kateri bi rekali kraljevska, ne poznam . . .“

„Ali poznaš kockalnico?“

„Tako nekoliko . . .“

„No: za nevesto so igrali na kockalnico . . . Kockalnica in kocke so bile iz čistega zlata . . . Danski poslanec je zmagal . . .“

Glava starega Stohovaka se je sklanjala nižje in nižje, začudeno kimala, kakor bi nekaj ne mogla in ne mogla razumeti; nato je dvignil, toda počasi, in obstal s prodirljivim pogledom na vseh prisotnih.

„Kakor se mi zdi, ste vi vsi — pražki meščanje, vaših let je že tudi nemalo število, toda ali ste že kdaj slišali, da bi za nevesto igrali s kockami?“

Stohovak je kričal z groznim glasom.

Vojvoda je prinesel iz tujine čudne, prečudne navade . . . Pravim: čas je, da jih odloži . . . Na Hradčanih je nevesta s poslancem kockala in . . . zaigrala . . . Pravim: kdaj je bilo to na Češkem navada? . . . Če hočeš, Přemisl, da bi te imeli radi, da bi se te oklenili, moraš biti naš . . . ves naš . . s telesom in z dušo . . Razumeš?“

Stohovak je že drugič vdaril s pestjo ob mizo, da je zastokala in so poskočile majolike na nji.

„Dobro, da prihajam . . še o pravem času . . .“

Stohovak ni niti vprašal, kaj dolguje, vrgel je na mizo nekaj grošev in zapustil sobo.

II.

Na Prago je legla razkošna poletna noč. Toda ptičje petje se je glasilo od vseh strani. Zdelo se je, da so slavci iz cele okolice prileteli pod Hradčane. Vsi so se združevali zdaj in zdaj v zategnen spev, ki se je glasil v pričetku v najpopolnejšem fortu in nato bolj in bolj tiho, da je polagoma umiral opernim pevcem v grlu . . .

V vojvodskem gradu, in sicer v onem delu, kjer je bivala kneginja, ste bili odprti dve okni in zdaj in zdaj sta se pokazali v cenci dve glavi: ena mlada in druga več kot še enkrat starejša . . . Večkrat sta se nagnili tako blizo druga k drugi, kakor bi se poljubljali, kakor bi se druga od druge ne mogli ločiti . . . In zdelo se je, da je slišati

ihntenje . . . A morebiti je bilo to le slavčevo petje v daljavi . . . Že je bilo blizu polnoči, povsodi je vladala grobna tišina, le ti krilati pevci so bili, kakor da hočejo danes peti do svitanja ali celo do solnčnega vzhoda . . .

„Kdaj se zopet vidiva, draga mati!“

„Sam Bog ve, ljubček moj . . .“

In gospa Adleta, ki je izgovorila te poslednje besede, je stisnila ustnice, kar najtesnejše je mogla, ker se je bala, da bi ji moglo priti preko njih usodno: „mogoče nikdar . . . nikdar več . . .“

„Saj moraš priti k meni pogledat, mati, da boš vsaj vedela, kje je tvoja Draguška . . .“

„Margaretka, ljubček moj.“

„Tebi sem na vekov veke Draguška . . . Da se prepričaš, če bo srečna, če bo zadovoljna . . . Pridem ti pol pota naproti mati . . . Ali prideš k nam?“

„Če bom kdaj mogla . . .“

„Bodeš . . . Bodeš videla, da bodeš . . .“

„In predno se danes ločiva, predno si počijeva, da se bodeva mogli jutri premagovati, imamo do tebe to-le prošnjo . . .“

„Ti . . . prošnjo? . . . Mati!“

„Saj si že kraljica . . .“

Deklica je materi z dolgim poljubom zaprla ustnice . . .

„Mladega danskega kralja stric je že dolgo v ostri ječi . . . Njegova svoboda bodi prvo tvoje dejanje, ko stopiš na tla svoje nove domovine! . . . Z bodočim tvojim možem se sovražita na smrt, in če omehčaš kraljevo srce, se ti takoj odpro vsa srca . . .“

„Kako bi mogla to pozabiti, draga mati . . .“

„In potem ti da Bog vse dobro, da ti ves svoj blagoslov, potem boš srečna, potem ti vscveto na potu življenja cvetlice, katere ti je mojstrsko naslikal v molitveno knjižico oče Dobrogost . . . Le svoje časti se spominjaj v oddaljeni domovini, če boš mogla, nikogar ne zapuščaj, nikomur ne pusti škodovati, in videla boš, kako te bodo spoštovali, kako te bodo ljubili . . .“

Slavci so se zopet oglasili v najpolnejšem fortu, toda zdaj veselo, kakor k plesu, kakor kadar se napije na svatbi na zdravje, srečo in božji blagoslov novoporočencev . . .

Nato je v sobi, katere okni ste bili odprti, zavladata popolnoma tišina . . .

Mesec je prodril s svojimi žarki lahkotne megle, ki so se razprostirale pod zvezdami kakor polpregledne koprene, in ravno pod okni obsvetil postavo mladega moža, katerega desna roka se je opirala ob koleno in ob roko zopet moževa glava . . . Ni ga bilo mogoče opaziti. Tudi se ni niti zganil . . .

Bil je to Soběhrd Černinovec . . .

Kaj je v tem trenutku divjalo v njegovi glavi, je težko povedati. Pred njim se je vse rinilo v prepad, raj, katerega si je nekdam naslikal v mislih nad svojo glavo, se je razblinjal hitreje kakor te današnje nočne megle . . . Ko se je vrnil na Vratislavovi strani v domovino in ostal na Přemislovem dvoru, je pričel skoro verjeti v svojo srečo, in neenkrat se mu je zdelo, da ga niti ne more zapustiti. Vojvoda Přemisl je bil že dolgo časa na knežjem prestolu, in o kakem poročilu z Danskega ni bilo niti duha, niti sluha. Tudi Draguška se je vedla napram njemu prijaznejše, marsikdaj se ji je v njegovi družbi oglasil na ustnicah

zvonki smeh, nedolžna šala; toda če ji je hotel nekaj povedati, mu je ubežala izpred očij kakor metulj . . . Zdelo se je, da se napram njemu niti ne vede kakor knežja hči, ampak kakor rodna sestra . . . Soběhrd in Vratislav sta si bila najzvestejša tovariša; kakor prej v deželi krvnih sorodnikov, sta bila tudi zdaj ena duša in eno srce. Vojvoda Přemisl mu je bil tako prijazen in naklonjen, kakor da je član njegove rodbine. In večkrat mu je rekel: „Tebe za vse, kar si mi storil dobrega, šele poplačam . . .“ Kaj bi moglo biti to drugega, kakor da mu da Draguško . . . Le enkrat je pretresel srce in dušo Černinovca mrzel veter . . . Bilo je to tedaj, ko so izbirali Draguški tuje ime, češ, da bi se Čehi ne spodtikali nad imenom Dragomira . . . Kajti izza one kneginje iz rodu Stodoranov, ki je postala peklena furija, krvi Přemislavcev ni bilo med ženskami Libušinimi nobene Dragomire, kakor za kazen in kletev . . . Přemisl je prvi storil izjemo . . . in pri tem dejanju je bilo tudi njemu v mislih: „Naj bo vsaj ena Dragomira Přemislava v dobrem spominu.“ — Oče Dobrogost je tedaj pristavil: „Daj to ljubi Bog!“ . . . Stari Černin je govoril sveto resnico, ko je rekel, da bodo judeške duše iskale na rodbini novega vojvode tudi najmanjše sence. In našli so jo in kazali na njo. In Přemisl jo je odstranil. Toda ime Margareta je stalo samo na papirjih, nikakor ni prišlo v ljudska usta, in Přemislava hči sama je ostala zvesta prvotnemu imenu . . . „Margareta“ je zvenelo tako tuje, tako nenavadno, da se ji je zdelo, kakor da to ni ona . . . Saj so ji to ime tudi dali v Nemcih, ko se je Mišenski škof z dvema prstoma dotaknil njenega lica in rekel: „Margareta, zaznamujem te znamenjem svetega križa in te potrjujem s

krizmo odrešenja, . . .“ — Tedaj je bilo Soběhrdu, kakor da mu je segla po srcu sama Morana . . . Skoro se ni mogel niti spametovati . . . Toda ko se Draguška za novo ime ni niti zmenila, kakor da bi ne bilo njeno, mu je padlo s prsij pretežko breme . . . Mineval je teden za tednom, mesec za mesecem, že je bila tu zopet pomlad in s pomladjo vsa čarobnost življenja . . . Draguška je postaja vsak dan krasnejša . . . Šele zdaj je bilo videti, kako ji prija zrak rodne dežele . . . Soběhrd ni mogel iz Prage in v Pragi ne s Hradčan. Oče ga je moral opomniti, da je nad plzenjskim še bolj svež zrak kakor nad pražkim mestom . . .

Soběhrd je umolknil, zagledal se staremu očetu v obličje, in na obrazu se mu je zazrcalila tako iskrena prošnja . . .

„Veš, oče, kako te ljubim; a tudi jaz vem, kako tesno si navezan na vojvodsko rodbino; tako srečna je, in dovoli, da bi žarki njihove sreče padali tudi na mojo glavo . . .“

Stari Drslav Černin je bil ves presenečen, in zdelo se je, kakor da je tudi stopil za korak nazaj.

Soběhrd je zgrabil njegovo desnico.

„Ata . . . zakaj bi Draguška ne mogla postati moja . . .?“

Mladi mož je izbruhil iz sebe te besede in stisnil očetovo roko, kar najsilneje je mogel.

„V Přemislovi rodbini, dete, ne poznam nobene hčere, ki bi se imenovala Draguška . . . Margareta Přemislovna baje vtrdi prijateljsko razmerje z rodovi, ki so močnejši od naše krvi . . . Razumeš? — Přemisl bode kmalu potreboval močnih zaveznikov . . . Njegovi načrti se pno do neba . . . Hlapče, ne stopaj mu na pot . . . Rod Černinov mu mora

ostati zvest . . . zvest do zadnjega svojega člana . . . Zaradi njega sem vas poslal v svet vse štiri, do sedaj si se vrnil edini ti, o tvojih treh bratih ni slišati ničesar, vse sem že priporočil Bogu, a zato mi moraš ostati — ti, v katerega polagam vse nadeje poznih svojih let . . .“

Oče je položil svojo levico na sinovo ramo . . . Drslavov pogled je bil nepremično vpert v oči mladega moža . . .

„Da sem le našel njihov sled! — Da sem le vpraševal po njihovem skrivališču!“

„Tako je bil moj ukaz in tvoja dolžnost! . . . Pravim ti: Soběhrd, jutri odideš z menoj na Žinkov . . . Ne ostaja ti drugega, kakor da me ubogaš . . .“

Toda Soběhrd ni ubogal in ni odšel . . .

Černinovec je stopil že drugi dan pred samega vojvodo . . .

„Veseli me, da prihajaš . . . Zopet bom potreboval tvojih uslug . . . Nemogoče bi mi bilo najti zanesljivejšega poslanca. — Sem ti sicer do danes še vedno dolžnik, toda bodi brez skrbi, da moj dolg ne bo več dolgo trajal . . .“

„Mogel bi ga — jasni vojvoda — tako lahko povrtniti . . .“

Černinovcu se je pri vsaki besedi krčilo grlo bolj in bolj.

Premisl se je nekoliko nasmejäl . . .

„Kako? . . . Za svojo odkritosrčnost si mi trikrat ljubši!“

Vojvoda je mladega moža celo pogladil po zagorelem obrazu.

Soběhrd si je oddahnil.

„Z Draguščino roko . . .“

„Hotel si reči z Margaretino!“

Vojvoda je nato umolknil, njegovo obličje je postalo resno, postava mu je zrastle . . . Soběhrdova duša je pred njim zatrepetala . . . Přemisl je tako naenkrat postal knez. Takega ga mladi Černinovec ni videl še nikdar . . .

„Ali se spominjaš bukovske svatbe?“

Přemisl je govoril z globokim glasom. Toda Soběhrdu ni niti pustil časa, da bi odgovoril. Takoj je nadaljeval . . .

„Na svatbi je bil danski kraljevič . . . Izrazil je isto željo kakor ti . . . In ali veš, kaj sem mu odgovoril? — Ko bodeva drug drugemu enaka . . . Tedaj mu nisem mogel nič obljubiti . . .

„In če zdaj ne pride?“

„Za usluge, katere nam je izkazal tvoj oče, vsled katerih smo dolžni tvojemu rodu hvaležnost, za tvojo pot, na kateri si nam prinesel poslanstvo iz rodne dežele . . . hočem ta trenotek pozabiti. Tvojo prošnjo prištevam mladostni nepremišljenosti. Svojo naklonjenost ti ohranim za vedno . . .“

„Svojo naklonjenost, jasni vojvoda? — In nič več? — Samo svojo naklonjenost . . . In vendar je knežja naklonjenost bolj begoča kakor najbolj divji hudournik in manj trajna kakor pena na vodi . . .“

Soběhrd ni niti vedel, kako je prišel na dvorišče; obličje mu je gorelo v najsilnejšem ognju, v glavi se mu je vrtelo . . .

„Za Boga, Soběhrd, vendar se spametuj, pri najinem prijateljstvu . . .“

„Sama naklonjenost . . . samo prijateljstvo . . . in vendar sem jim manj kakor suženj . . .“

„Ti si bil pri očetu? . . . Soběhrd!“

Černinovec je, kar najhitreje mogoče, nameril proti Strahovski brani. Vratislav ga je komaj dohajal . . .

„Kaj se ti je zgodilo? — Govori vendar . . .“

„Nesrečen sem . . . tako nesrečen, da ti tega niti ne morem povedati . . .“

„Ali nisi rekel očetu za roko moje sestre . . .“

„Uganil si!“

„In oče?“

Soběhrd se je spustil v čuden smeh in se z obema rokama zgrabil za glavo.

„Prišteval je to moji nepremišljenosti in mi zagotovil svojo naklonjenost . . . Ali je mogoče najti bolj strupene besede, Vratislav, kakor so bile besede tvojega očeta in mojega vojvode? . . . Po vsem je — po vsej moji sreči — vse je izgubljeno . . . vse uničeno . . .“

„Tudi n a j i n o prijateljstvo, Soběhrd?“

„Tudi n a j i n o . . . Vratislav . . .“

Oba mlada moža sta si molče stala nasproti in nista niti opazila, da se bliža brani četa jezdecev, na katerih je vse žarelo od zlata. Med jezdecami se je lesketala tudi škofovska mitra, posejana z najredkejšimi dragimi kamni, s pastirsko palico . . . Bila jih je precejšnja vrsta, in vsi so bili kakor rodni bratje . . . Na pobočju, kjer se z Bele Gore odpira pogled na Hradčane, so obstali, prednji so se vstopili skupaj, govorili tuje, nerazumljive besede, kazali na svetovitsko svetišče, ta z mitro in palico pa se je z dolgim, nepremičnim pogledom zagledal na grajska poslopja. In ko so se zopet zganili, se je razlival iz njih naokoli svitel žar . . .

„Danci . . . To so oni . . . so . . . že gredo po njo . . .
Moja Draguška . . . moja edina duša . . .“

Soběhrd je kriknil z najobupnejšim glasom, in predno se je Vratislav ozrl po njem, mu je že za nedaljnimi ogli izginil iz očí . . .

Res so prihali Danci po Draguško za svojega gospoda . . .

In izza tega dne ni bilo Soběhrda več videti na vojvodskem dvoru, dokler se ni šele to poslednjo noč priplazil semkaj nespoznan in neopažen. In bil je tudi priča večjega dela pogovora med Draguško in njeno materjo . . . Vsaka beseda, katero je prinesel tihotni nočni vetrič z ustnic Přemislave hčere na njegova ušesa, je bila meč v njegovo srce, in vendar od tukaj ni in ni mogel, kakor bi imel noge priklenjene s pretežko verigo, in celo dih je pritajeval v prsih, da bi mu ne ušla niti jedna besedica.

Sam Bog ve, kake misli so se porajale tedaj v njegovi glavi in kak namen ga je privedel semkaj. Oči so mu bile pod obrvmi nekako globoko vdrte, obličje je imel vse prepadeno, kakor da več nočij ni niti zatisnil očesa . . .

„Bodi srečna, bodi zadovoljna, bodi blažena . . . Ali me čuješ, Draguška . . . Z Bogom . . . na svidenje . . .“

Ta trenotek so se posvetili nad Prago prvi solnčni žarki, na Hradčanih je nastal šum, neobičajen ob prvem dnevnem svitu . . . Za mladega moža, ki se je preko dvorišča skoro bolj opotekal kakor korakal s trdnim korakom, se ni zmenil nihče, in če bi se bili tudi zmenili, bi se ne bil nikdo drznil, da bi ga ustavil. Soběhrd Černinovec je bil na Hradčanih na vojvodskem dvoru kakor v drugem domu . . .

Draguška je bila že zopet pri oknu. Celo noč je komaj za trenotek zatisnila oči . . . čisto natanko je slišala, da jo nekdo kliče, da ji veli z Bogom . . . Dvignila se je s postelje, zavila se in s plahim očesom pogledala na dvor . . . A tu že ni bilo nikogar. Le čeledini so ji mrgoleli pred očmi, in vsi so bili v najbolj prazničnem oblačilu . . . Morebiti se ji je to vendar samo sanjalo . . .

In še vedno ji je v mladi glavi brnelo: „Bodi srečna, bodi zadovoljna, bodi blažena . . .“ z bolj in bolj zategnenim odmevom, ko so se na lahko odprla vrata in so vstopile device, ki so jo imele za danes počesati in obleči v svatovsko oblačilo . . .

III.

In komaj je vzšlo nad Prago solnce, so se valile proti Hradčanom in Strahovski brani po vseh ulicah neštevilne množice meščanov, meščank, mladeničev, mladenk in vse družine.

Danes odpeljejo Draguško od očeta, od matere, za reke, za gore, za gozdove in za morje . . . Komaj se je ozrla po rodnem kraju, komaj so jo spoznali in pričeli ljubiti, jim jo že zopet vzamejo . . . Tako je pač usojeno vojvodskim sinovom in hčeram. Kolikokrat so morale že hčere Přemisllovega rodu v tujino, in nato je bilo, kakor da je spomin na nje padel v vodo . . . Toda kamorkoli so prišle, povsodi so jih blagoslavljali in nikjer jim ni bilo treba obžalovati njihovega prihoda . . . Plakali so za njimi, vse dobro so jim želeli na pot, molili so za nje; toda kako se posloviti od te knežje hčere? — Za morje ni šla

še nikdar nobena. In meščanke so že zdaj premišljale, kako se bo Draguški godilo, in pri tej misli so jim solze stopale v oči, da skoro niso videle niti pota pred seboj. Kakor njene lastne matere!

Na Hradčanih in od tukaj čisto do Strahovske brane je bila glava poleg glave; zastopana je bila vsaka starost, vsak stan . . .

Že so se od vseh strani oglasili zvonovi z najpolnejšimi glasovi in kakor bi vsi izražali tako ganljivo, tako nepopisljivo soglasje: „Z Bogom . . . z Bogom . . . z Bogom . . .!“

Množice ljudstva so bile, kakor da se morje napihuje iz dna . . . Matere so dvigale na rokah otroke, da bi boljše videli; povsodi je bila glava pri glavi, in vedno so še prihajale nove množice . . . Tudi z dežele je bilo zbranega neštivilno ljudstva . . .

Draguška je klečala v vojvodski palači, oblečena v svatovsko oblačilo, na rdečih baršunastih blazinicah z zlatimi, dragocenimi cembli . . . Po bledih licih se ji je lesketal biser za biserom, in kakor bi se vsak izpreminjal v mnogoštevilnih barvah, in vsi so ji padali na mehko blazino . . . V nevestinih laseh je bil mirtin venec, in od tilnika ji je padal v neštivilnih gubah skoro do tal polpregleden pajčolan. Svatbena obleka je bila modre barve, kakor je najčistejši blankit neba v junijevih dneh . . .

„Ko sedeš na kraljevski prestol, se spominjaj časti in sramote, vedno bodi bogaboječa, usmiljena, dobrotljiva, revežem ne odrekaj radodarne roke in vsi ti bodo zaupali . . . Spominjaj se očeta, matere . . . ne pozabi svoje rodne dežele . . ., pomni, kaj si skusila sama . . .“

Vojvoda Přemisl ni mogel dalje govoriti; nehote je moral umolkniti in tesno stisniti ustnice, da bi se premagal . . . Tudi njegovo dušo je naenkrat obšla žalostna misel, da morebiti celo življenje se več ne snide z Draguško . . .

Samo nagnil se je k nji in jo poljubil na lica, čelo in ustnice . . .

Kaj je hčerki govorila gospa Adleta, ni bilo niti mogoče slišati . . . Kolikokrat je nevesti zaznamovala belo čelo s križem, kolikokrat se je nagnila k nji in jo poljubila!

Nevesta je nato vstala, stopila na vzvišeno mesto, pregrnjeno s krasnim rdečim suknom, in potem so pristopili danski poslanci . . . Tudi škof z mitro in pastirsko palico je bil med njimi.

„Že danes, svitla naša gospa, se ti pri svoji veri in časti zavezuje k poslušnosti in pokornosti in že danes, predno prekoračiš prag očetovskega gradu, te pozdravljamo, svitla devica, pozdravljamo kot kraljico treh držav, kot vladarico danskega kraljestva . . . Naj živi mnoga leta, naj bo med nami srečna kraljica Margareta.“

Načelnik poslanstva, gospod Strange Ebbeson, je te besede takorekoč zagrmel, nato potegnil meč in ga obrnil z ostjo proti tlom ravno pred nogami neveste svojega gospoda . . .

„Naj živi mnoga leta, naj bo med nami srečna kraljica Margareta!“ je znova zagrmelo po veliki vojvodski dvorani, toda to pot so se pridružili danskemu poslanstvu češki gospodje kar najodkritosrčnejše so mogli. Samo da so jim glasovi nekako zastajali v grlu in da so se mnoge stare bistre oči skalile, ker najrazkošnejši cvet češke domo-

vine v tako daljni zemlji in mrzlem kraju more lahko poginiti . . .

In ko so nato prihajali drug za drugim, da bi vsak spregovoril lepi nevesti nekaj besed, kaj ji želi — so nekako jecljali, morali so tudi za trenotek prenehati, in stari Černin, ki je bil tudi prisoten, ni mogel iz sebe spraviti niti besede. Kaj takega se mu vendar ni pripetilo še nikdar. Morebiti bi se bil lažje premagoval, če bi bila prišla na Žinkov novica, da so vsi trije sinovi svoje kosti v tujini položili v grob . . .

Na dvorišču je bilo že vse pripravljeno; vojvodska družina je čakala na konjih in peš . . . Mlado nevesto spremi še v novo njeno domovino. V vrstah je bilo videti stare, brazgotinaste obraze, izmed katerih je bil needen ožgan od vročega italskega solnca in katerih neenega je pogladil laški meč, da znamenja po njem ne bo mogla izbrisati niti Morana . . .

Pražki zvonovi so peli močnejše in močnejše in vedno določnejše in določnejše: „Spominjaj se češke dežele . . . bodi zdrava . . . mi tudi ne pozabimo . . .“

In zdelo se je, kakor da množice zbranega ljudstva razumejo kovinska srca, kajti komaj se je pokazala na dvorišču, so klicale kakor iz enega grla: „Spominjaj se češke dežele . . . mi tudi tebe ne pozabimo . . .“

Sprevod se je pomikal z najpočasnejšim korakom. Morali so si sproti delati pot med množicami. Tisoč in tisoč ustnic je želelo Draguški vse najboljše, tisoč in tisoč jezikov se je poslavljalo od nje in tisoče rok ji je nasipalo na pot najkrasnejše travniške cvetlice . . .

Danci niso hoteli niti verjeti očem.

Češko ljudstvo je bilo že od nekdanj zvesto in ljubeče ljudstvo . . . Na vsakega izmed svojih starih vojvod je bilo navezano s prirojeno ljubeznijo . . .

Tudi Přemisl in kneginja sta spremljala svojo hčer . . . In oba sta imela oči vprte v tla, ker so jima skoro neprestano tekle solze po licih . . .

In bili so že precej daleč za Strahovsko brano; toda množice se niso manjšale, in glasovi kovinskih src so še vedno prihajali za njimi. Naenkrat se je vrgel sprevodu na pot star mož, danskemu poslanstvu naravnost pred konje. Družina ga je hotela odvesti proč; toda starec se je branil z vsemi močmi . . .

„Vi golobradci! . . . Pred menoj so poklekali milanski mestni svetovalci in sam podestá“ . . .

Starec se je zdaj obrnil proti vojvodskim oprodam, in njegova desnica je počivala na ročaju priprostega, a težkega meča ob boku . . .

„Pustite ga!“

Přemisl je takoj stal pri starcu, katerega bistré oči so pozorno zasledovale vsak giblje družine.

„Kdo si in kaj hočeš?“

Sem stražnik svetovaclavskega doba na Stohovu, in kaj hočem? — Grem se poslovit od knežje hčere . . .“

Starec si je položil levo roko nad oči in ž njimi poizvedujoč obstal na vprašalcu.

„Ti si sam vojvoda . . . Ne motim se . . . Ti mi dovoliš, da se poslovim od svitlé tvoje hčere.“

„Dovolim, starček — dovolim . . .“

„Saj sem vedel! — Vidite, vi hrčki? — Vladislavov sin pozna Stohovlaka, dasi ga ni še nikdar videl . . . Jaz

sem bil s tvojim očetom slavnega spomina na Laškem, prenašal sem z njim dobro in slabo, poslednjega je bilo mnogo več . . . Jaz že tedaj kraljevski kroni nisem verjel, to je bila samo past in vada . . . aj, tu je nevesta sama . . . Poslušaj, svitla kneginja . . . Tvoja prababica Dragomira do danes nima v grobu miru; zakaj, gotovo dobro veš . . .“

Premislovo obličje je potemnelo, že je hotel prostobesednega starca prekiniti, toda ob prosečem hčerinem pogledu je molčal . . .

„Ti si dobra, prijazna . . . kakor bi videl mlado hčer melniškega Slavibora, Ljudmilo . . . In ti ji moreš preskrbeti mir, nikdo drugi kakor ti, svitla devica . . . In njena duša ga čaka že skoro tri sto let . . . Žrtev, katero bi morala darovati, je tako majhna, da se ne more niti žrtev imenovati . . . Ostani Dragomira, ne boj se tega imena, odvzemi ž njega prokletstvo, nadomesti ljudstvu, kateremu boš vladala, kar je ona zakrivila nad našimi predniki . . . ostani — prosim te za vse — Dragomira, odloži tuje ime, katero so ti dali v tujini in s katerim so te pričeli nazivati, ko si komaj dospela v domovino . . . Naj spoštovanje do ene Dragomire poravna krivdo druge . . . in duša tvoje prababice odleti kot bela golobica v nebo . . . In božji blagoslov se razlije nad tvojo glavo, v tvoje srce v največji meri, vsak tvoj korak, katerega storiš, vsako besedo, katero spregovoriš, vsak giblje tvoj roke bodo blagoslavljali . . . Z Bogom, častita devica . . .“

Premislova glava je bila sklonjena proti tlom, med množicami je vladala grobna tišina . . .

„In ta sveži venec s svetovaclavskega doba na Stohovu naj te spominja starodavnega prerokovanja v češkem

narodu za vse tvoje življenje, če bo že tudi davno . . . davno ovenel . . .“

Premislova glava se je še vedno sklanjala na prsi, in med množicami je le vedno vladala tihota . . .

„Bodem in ostanem, dobri starček, Dragomira, in svetnica Ljudmila mi bo vzgled za vse dni . . .“

Starec je objel nevestine noge z obema rokama in jih poljubljial kar najhvaležnejše je mogel . . .

Nevesta danskega kralja si je ovila dobov venec okoli roke, prikimala starcu v slovo, in nato se je ves sprevod pomikal dalje, toda vedno še s tako počasnim, obotavljajočim se korakom . . .

K državni cesti, koder so šli, so se zgrinjali ljudje iz vseh vasij po okolici, povsodi so odkrivali glave, povsodi klicali za knežjo hčerjo „z Bogom“, in kjer so za to izvedeli, so trgali cvetlice, kjer so le mogli, in z njimi skoro zasipali cesto, od vseh stranij so zvonili zvonovi, da se je stresal zrak po celi češki deželi, pred vasmi in mesti so stali starešine, pričakujoči svatovskega sprevoda, da bi tudi želeli mladi knežnji vse sreče iz najglobokejšega dna svojih duš, pričakovali so jih tudi zbori devic v snežnobelih oblačilih z venci na glavi, in ni moglo biti ganljivejšega prizora, kakor ko so starci in starke stali poleg ceste s sklenjenimi rokami in z ihtečim glasom klicali za sprevodom: „Bodi srečna, zdrava . . . Bog te blagoslovi!“

In ko so se vrnili v svoja bivališča, je bilo vsem tako tesno, kakor če se človek loči od najdražje duše na veke . . . Nekateri zaradi meglâ v očeh niso niti videli, kako obleko je imela, ali se je smehljala, ali se niso njene oči solzile . . .

„Srečen mora biti kralj, kateremu bode soproga . . . Blaženo mora biti ljudstvo, kateremu bode kraljica . . . Saj o tem kmalu kaj izvemo . . . Če Bog da, moremo take novice dočakati . . . Samo da bi ji tam ugajalo . . . Od nekdanj so že pravili, da je tam v poletju kakor pri nas v jeseni . . . da se tam solnce komaj pokaže in takoj zopet skrije . . . In večkrat ga baje ni videti več tednov skupaj . . . Bode se ji tožilo . . .“

„Našim nevestam se toži, če so od doma le preko reke, če jih odpeljejo le nekoliko ur daleč . . . In neenkrat se jim je tožilo do smrti . . . Tako kvilicki plemkinji . . . Tedaj sem bil še mlad . . . O njeni krasoti se je govorilo več milj daleč . . . In ko si jo je plemič vzel, so jo prišle ogledovat cele množice . . . Toda meni ni ugajala . . . Bila je sicer, kakor bi jo naslikal, toda oči so ji zardevale, in lepa lica bledela . . . V Kvilicah je mirno, žalostno življenje . . . Le gozdovi šume na vseh straneh, le vetrovi pihljajo po dolini, in drugače je vasica popolnoma pozabljena . . .“

„In lepa plemkinja?“

„Leto in dan ni živela v kvilickem dvoru . . . Do smrti se ji je tožilo po kraju, od koder je bilo videti po češki deželi mnogo in mnogo milj naokoli . . . Njen rodni dvorec stoji na višini, pred katero se modrí vrh nad vrhom, pod katerimi se po zelenih lokah vije reka nalik raztopljenemu srebru . . . Iz dvorca, ki je bil njeno novo domovje, se je videlo samo v nebo in samo v nebo . . . In zato se ji je tožilo . . .“

Stari vaščan, ki je pripovedoval to povest oni večer, ko je šel todi mimo svatovski spreved vojvodske hčere proti češki meji, in ko je bila vsem še najbolj v živem

spominu vsa krasota danske družine, družine vojvodove in čeških gospodov, spremljajočih Draguško na poti iz domovine . . . je za nekaj trenutkov umolknil.

Med poslušalci, ki so se nabrali tudi iz sosednih hiš, si nikdo ni upal niti dihati . . .

In z višine, kjer se je rodila plemkinja, je do Kvilic kake štiri ure. Lahko je obiskala dom, kadar se ji je le poljubilo . . . In vsak čas sta jo obiskovala roditelja . . . In vendar ni nič pomagalo . . . Toda dežela, v katero je odšla knežja hči, je oddaljena od nas na stotine milj . . . Celo ptič si mora med potom neenkrat odpočiti, in zgodi se, da ne prileti do svojega cilja, ampak prej pogine . . . In da se Draguški ne bo tožilo, da se privadi novega doma, da dočaka mnogo let . . . ali veste, kaj storimo? — Je tako ljubek večer, na nebu je polno zvezd, vsled bleska se človek niti ne more ozreti v nje . . . Pomolimo nekoliko!“

Svatovski sprevod je bil že nekje na meji; toda težko je povedati, koliko ustnic se je tedaj na Češkem odpiralo k najgorkejšemu spominu na knežjo hčer, in koliko rok je bilo sklenjenih v vročih prošnjah za vse dobro za mlado nevesto!

Kamor odhaja taka hči, kjer tako spremljajo nevesto, mora — brezdvomno mora priti pod krov, ki bo njeno novo domovje — mir, sreča, blagor in blagoslov.

In iz Češkega so razun Draguške Premislovne mo-goče samo še eno tako spremljali v daljno tujino, toda mnogo let pozneje.

IV.

Kralj Valdemar je nekaj časa sem vsak dan odjezdil na morske bregove, poiskal si vselej mesto, kjer je bila sipina najvišja, zagledal se nepremično v daljavo in tako precej časa stal, ne da bi se zganil, dokler se mu niso oči utrudile in zopet obstale na družini, katere pogledi so bili tudi vprti na širno morje, če ne opazijo belkastih jader, ki se s ptičjo hitrostjo bližajo obrežju.

„Da bi se jim bila pripetila nesreča?“

Valdemarovo obličje se je pri tem vprašanju zakrilo z najtemnejšim oblakom, in mlada glava mu je nehote omahnila na prsi . . .

„Saj je skoro vedno brez vetra . . . Nebo je že kaka dva tedna nenavadno jasno . . .“

„Lahko tudi na suhem . . .“

Valdemar je govoril s temnim glasom.

„Nemogoče, svitli gospod . . . Tako sijajnega in ob enem tako vitežkega spremstva dansko kraljestvo ni še nikdar poslalo preko meje . . . Kjer je gospod Strange, je ravno kakor bi bil arhangelj Mihael!“

Valdemar je nato umolknil, izmed njegove družine tudi ni nikdo spregovoril, jezdeci so ostali na obrežju čisto do somraka. Valdemar je s počasnim korakom prehajal sipine, nešteto krat za nekaj trenutkov obstal ter vnovič in vnovič gledal z razjasnjenim očesom po morski gladini.

V kraljevski grad so se vračali šele, ko ni bilo videti nič več drugega kakor temno morsko gladino in neštete zvezde, ogledujoče se z višine v valovih.

Valdemaru ni bilo mogoče dočakati neveste.

Najraje bi se bil sam napotil po njo. Toda ni mogel, kajti še isti dan, ko je njegov brat Kunt zaprl oči, in ko mu jih je on sam zatisnil z lastno roko, in ko so še po celi danski zemlji zvonili zvonovi kralju mrtvaško pesem, so se pokazovale, kakor bi bile prišle iz dna morskih globin, strašne postave, katerim bi bilo najljubše, da bi se na Danskem vneli državljanski boji . . . Tekmecev za kraljevski prestol bi ne bilo manjkalo . . .

Škofu Valdemaru, ki je živel že štirinajsto leto v ječi, v Oringsburgu, se je baje ves ta čas sanjalo vsako noč o kraljevski kroni, o vladarskem žezlu in o škrlatastem plašču, podšitem s hermelinom . . . Škof Valdemar se je že od nekdanj brugal mnogo bolj za posvetno vlado, kakor za svoj pastirski posel. In ljudje so ga videvali neizmerno pogostejše v lesketajočem se oklepu z zlatim križem čez cele prsi, na glavi s čelado, katere perjanica je bila napravljena iz najdragocenejših peres, katere so brodniki dovaževali iz pokrajin, katerih domorodci so baje črni kot oglje, ob boku z mečem, katerega ročaj je bil posejan z najdragocenejšimi biseri, baje tudi iz pokrajin, kjer o ledu in snegu nimajo niti slutnje, na črnem konju, ki mu je krasna odeja iz najdražjega nizozemskega sukna segala skoro do kopit, kakor pa v škofovskem ornatu, na glavi z mitro in v desnici s pastirsko palico . . . Škof Valdemar se je udeleževal tudi turnirjev in umel ravnati s kopjem kakor najizurjenejši borilec . . . Prilizljivih jezikov je bilo tudi že od nekdanj dovolj, in ni čudno, da so mu pošepetavali, da mu pripada tudi kraljevska krona . . . Zdaj jo mora o velikih praznikih on polagati kralju na glavo, in potem bi jo mo-

rali njemu polagati drugi ali pa vsaj on samemu sebi . . . In ko je hotel enkrat to poskusiti, ga je sreča zapustila, prilizljivi jeziki so umolknili, podpihovalci so se razkropili kar najdalj je kdo mogel, in Valdemaru so odkazali bivališče na gradu Oringsburgu . . .

In če bi se bil novi kralj po smrti svojega brata oddaljil iz domovine, bi se bilo lahko zgodilo, da bi ob povratku našel pristop na kraljevski prestol zaprt . . . In zato je moral po nevesto odpraviti samo poslanstvo. Seveda si je izbral najzanesljivejše može; toda pot s Češkega na Dansko je dolga — zelo dolga — in od čeških mej do Balta je skoro povsodi sovražnikov danskega imena toliko kakor v teh morskih valovih, zlasti izza onega časa, ko se je dansko gospodstvo vtrdilo v bodrski deželi . . .

Kralj Valdemar je bil že nestrpen v najvišji meri.

Saj so imeli pristati v Mando, todi je pot najbližja in tudi najvarnejša . . . Dan je mineval za dnevom, marsikdaj se je pokazala na daljnem obzorju bela ladija kakor razprostrte peroti velikanskega ptiča, toda komaj se je pokazala, je že izginila izpred očíj . . . Že se jim je hotel napotiti naproti; toda kako lahko bi se zgrešili, in kdo bi potem nevesto sprejel, kdo bi jo pozdravil!

In s kraljem vred so pričakovali prihoda nove vladarice v vseh obrežnih vasicah. Stare, izkušene glave so že čudno zmajevale; toda vselej so se jim samo tesnejše stisnile ustnice, da bi ne ušla preko njih niti ena zlo sluteča beseda. Zadnjič je pripovedoval stari brodar Falster, da je todi letela morska žena. In kadarkoli so jo videli na tukajšnjem pobrežju, ni nikdar prinesla nič dobrega. Enkrat je potopila deset krasnih ladij. Še nobenemu brodarju se

ni posrečilo, da bi si jo naklonil. Prileti, pogleda v obličje, človeku se zdi, da igra na njenem obličju najblaženejši smehlaj, otira si oči, da bi boljše videl, ali v tem trenutku ga obide vrtoglavost, po kateri se nikdo več ne zave. Stari osemdesetletni brodar Falster ji je enkrat v življenju videl natančno v obraz, in bila bi cela povest, če bi pripovedoval, kako je vendar ostal živ, toda od tega časa vselej odvrne pogled, kakorhitro jo zagleda le iz daljave.

Na danskem obrežju niso nove kraljice še nikdar videli, in že so molili za njo iz dna svojih duš, kajti todi je letela morska žena, in nikomur bi ne bilo v dobro, če bi ta kazala nevesti mladega kralja pot k njim . . .

„Hej, mladeniči! — Ali ne vidite?“

Brodnik Falster je naenkrat zakričal, da so ga slišali po obrežju dobre pol ure daleč.

Na polnočnem obzoru se je pokazala vrsta belih jader.

Vendar je prihajal tudi že kralj sam. Toda predno je obstal na navadnem mestu, se je že nabralo od vseh strani ljudij, da je bil Valdemar ob prvem pogledu skoro iznenaden.

Od juga je pihljaj lahen vetrič . . .

Belkaste ladjice so migljale med penečimi se valovi.

„Hej, mladeniči! — Ali razumete?“

In mladeniči so takoj razumeli.

Kot blisk so odpeli čolne, sedli v nje po šest in šest ter se uvrstili, kar najslikovitejše so mogli, v najširšem polkrogu . . .

Stari, osemdesetletni Falster je sedel v prvi ladjici — v ti, v kateri je dvanajst danskih deklič držalo v roki velikanski venec iz morske trave . . .

Ladije z belimi jadri so prihajale bližje in bližje, že je bilo na njih mogoče spoznati tudi jambore . . .

„Pravim : poglejte! — Na teje!“

Dvanajst deklic v čolnu je vstalo in vprlo oči proti ladiji, ki je bila najvišja.

„Že jo vidim — že jo spoznavam . . . Ravno tako sem si jo predstavljal . . . Kakor bi jo bil videval že od nekdaj!“

Stari, osemdesetletni Falster je imel gotovo še oster pogled, če je zrl od tod na kraljevski ladiji, na katerega srednjem jamboru je plapolal danski prapor, kraljico.

Deklice so si nastavile roke nad oči, da bi videle bistrejše; toda razun jader, vesel in gibajočih se postav niso videle ničesar . . .

Sivi brodar se vendar ni motil.

Na kraljevski ladiji je ob jamboru, kjer je bilo vse prekrito z rdečim suknom, res stala mlada deklica, o kateri so si celo veslači, kakor hitro so jo vgledali prvič, pošepetavali na ušesa, da so njene oči bolj bliskajoče kakor svit zvezde severnice, kadar prerokuje najsrečnejšo vožnjo, da so njena lica nežnejša kakor najgladkejši mah, njeni zobje kakor iz najdražjega jantarja, da pa je nad vse drugo ta ljubki, vabljivi smehlaj na njenih ustnicah! . . .

„Moj gospod že čaka . . . Blagovoli se ozreti naravnost pred se na obrežje!“

Devica v svitlo-modrem oblačilu z zlatim pasom okoli boka in nad čelom z lesketajočim se dijamantom se je nasmehljala še prijaznejše. In zdelo se je, kakor da z lahkim mahanjem svoje roke iz daljave pozdravlja ženina. Tudi

bleda lica so ji naenkrat vzcvetela, kakor da jih je obvel vetrič iz drage domovine.

Široki polkrog neštevilnih ladjic se je naenkrat zožil, kakor bi se hotele staviti na pot velikim dvo-in trijambornatim ladijam, ki so rezale valove naravnost proti njim.

Stari, osemdesetletni brodar Falster je stal na srednjem čolnu pokonci, kar najpravnejše je mogel, in tudi migal ladijam z desnico . . . Zdelo se je, da ga spoznavajo. Njihov tek je bil počasnejši in počasnejši.

Kakor da je velikanski venec iz morske trave v rokah deklic še zrastel in se razvil v neskončno daljavo . . .

Falster se je naglo obračal, čolni so se vrstili drug k drugemu, in velikanski venec je bil razpet še v večjem polkrogu. Ladjice so se nato zbirale okoli trijambornate ladije, na kateri je stala krasna devica s smehljajočim obličjem, in vso ovile z vencem . . .

Falster je z obema rokama molče dajal ukaze.

Ladija je še bolj zmanjšala svojo hitrost, in zdaj je celo ladijevje plulo naravnost proti sipini, kjer je že čakala s kraljem najsijajnejša družina in naokoli množice vaščanov glava poleg glave . . .

„Tako, jasna kraljica, od pamtiveka pozdravlja dansko ljudstvo svojo vladarico, ko prihaja iz svoje domovine v novo domovje!“

Kapljice morskih valov so se izpreminjale na brezkončnem vencu v najčistejših mavričnih barvah.

Solnce je danes tudi svetilo z najprazničnejšimi žarki.

„In iz česa je spleten ta venec?“

„Iz morske trave, prevzvišena devica!“

„In zakaj ravno iz morske trave?“

„Zato, da ne bo imela morska žena nikdar pristopa do tebe!“

„Morska žena, praviš? — V svoji domovini nisem slišala ničesar o nji!“

„A slišala boš tem več v novi domovini . . .“

„Morska žena . . . da bi ne imela do mene pristopa . . .“

Krasna devica je vprla oči v vodovje in se zamislila.

Gospod Strange se je že kesal, da je omenil ta predmet . . .

Z obrežja je že donelo na ladijo najglasnejše klicanje dobrih tisoč grl, čapke so poletavale v zrak, goli meči kraljevske družine so se lesketali, da so oslepevale oči . . .

„Poglej in poslušaj, vladarica moja, kako te pozdravlja in kako te sprejema dansko ljudstvo . . .“

Gospod Strange je prerušil tihoto, ki je za nekaj trenutkov nastala na ladiji . . .

„Ko je spoznaš, potem se ti priljubi kakor tvoji lastni rojaki . . . Na prvi pogled se ti bo zdelo neokretno, morebiti tudi nevljudno, toda njegovega srca, gospa moja, ni mogoče oceniti . . . Mogoče te tudi naša pokrajina na prvi pogled preseneti . . . Toda videla boš in prepričaš se, da se navadiš med nami . . . In ne bo se ti težilo po domu . . . Preženi si muke in dolgčas . . . Naj prvi tvoj korak na naši zemlji spremlja smehljaj okoli tvojih ustnic!“

Lepa devica se je zopet smehljala, kar najprijaznejše ji je bilo mogoče. Saj jo je to ljudstvo, ki jo je videlo prvikrat, pozdravljalo ravno tako kakor so se od nje povsodi v domovini, koder je šla proti meji češke dežele, poslavljali, ravno tako prijazno in z vso nepopisljivostjo svoje priproste notranjosti . . .

Velikanski venec iz morske trave je bil že ovit okoli ladije, na kateri je bila mlada kraljica, tako, da bo morala preko njega stopiti v čoln, okrašen z bajno krasoto, prav s tako, kakoršno je nekdej za otroških let slišala opisovati v bajkah. V pročelju čolna je bila krona iz jantarja, okoli in okoli vse prepreženo z dragocenimi preprogami, o katerih se je govorilo, da so prav iz perzijske dežele, nad čolnom nebo iz najtežje modre svile z zlatim robom, širokim več prstov . . . V čolnu samem je bil že pripravljen prestol iz slonove kosti, da se je bilo v njem videti kakor v najboljšem zrcalu.

Tudi okoli njega je bil ovit venec iz morske trave . . .

„Pozdravljam te — pozdravljam — na svojih rodnih tleh — pozdravljam te v svoji očini — — bodi zdrava, Draguška . . .“

Kralj Valdemar je lepo češko devo objel in ji pritisnil na belo čelo vroč poljub . . .

„Dobrodošla nam, naša gospa, bodite pozdravljena, svitla kraljica . . .“

Zbor deklic iz obrežnih vasic je zapel najginljivejšo pesem.

„Da bi nam bila srečna . . .“

„Da bi nam bila zdrava . . .“

„Da bi živela dolga leta . . .“

„Da bi bila danski deželi mati . . .“

Popevke devic je ljudstvo na obrežju ponavljalo iz tisoč grl, in Valdemar je drugič poljubil svojo nevesto na belo čelo.

Draguška je na vse strani pozdravljala in se smehljala . . .

„Da bi se vam med nami ne tožilo, svitla gospa . . .“

„Da bi pot v našo domovino prerastla trava . . .“

Spev deklic je postajal tišji in tišji, dokler ni polagoma zamrl . . .

Kralj se je sklonil k svoji nevesti, ji nekaj šepetal; držala sta si roko v roki, stiskala si desnice tesnejše in tesnejše, kakor da se v mladih dušah bojita za srečo, ki jima je svetila na njuni glavi z najsvitlejšimi žarki . . .

„Prepričate se, da ne pozdravljate nevredne . . .“

Kralj Valdemar je sklenil glavo k tlom; oči so se mu orosile . . .

Draguščin glas mu je zvenel v ušesih kakor nebeška godba. In tretjič je vpričo vsega ljudstva poljubil svitlo družico bodočih svojih dni na belo čelo . . .

„Ne bodem vam gospa — ampak prijateljica — ne kraljica . . . ampak vedno priprošnjica . . . ne vladarica — ampak zvesta vam družica v vaših dobrih in slabih dneh . . .“

Kralj Valdemar je stal še vedno ob boku svoje neveste s povešeno glavo in s tesno stisnenimi ustnicami; v njegovih očeh so bile še vedno megle, in kakor da mu je na ožganem licu zatrepetal biser, toda dražji biser, tisočkrat dražji od onega, ki je najdragocenejši v globočinah tukajšnjih voda.

Gospod Strange je tolmačil Dancem kraljičino zahvalo, in tudi njemu so besede zastajale v grlu, tudi njemu so silile solze v oči, in vendar je bil on nalašč izbran za ulogo, katero je izvrševal v tem trenutku, ker se ni dal tako lahko premagati od svojih čustev . . .

„Vaša kraljica se imenuje Dragomira . . .“

„Dagmar . . . Dagmar! — Bodi dobrodošla, bodi pozdravljena . . . Živi med nami na vekov veke!“

„Na vekov veke!“ so ponavljali z glasnim šumom morski valovi.

„Na vekov veke!“ se je razlegalo po obrežju, kakor da se tu odbija odmev od skale k skali, od doline v dolino . . .

„Med tem mojo iskreno zahvalo, gospod Strange, tudi tebi ostajam dolžnik, častiti oče, vam vsem sem dolžen hvaležnost . . .“

Kralj Valdemar se je poslancem na lahko priklonil.

„Samo daj Bog, najmogočnejši vladar usode, da bi se naših korakov, katere smo žrtvovali za te radi, odkritosrčno radi, in za vso rodno zemljo, spominjali najpoznejši potomci . . .“ je govoril škof Seelandski.

„In boljše, Danci, niste mogli počastiti svoje vladarice kakor z nazivom: „Devica dneva!“ To ime bode na vekov veke budilo spomin na njeno domovino — slavno, junaško češko deželo!“ se je oglasil gospod Albert Eskelsen, mož zelo izkušen v govoru.

V tem trenutku je tudi kralj, naklonjen k svoji nevesti, govoril tiho, a vendar je bilo mogoče razločiti besede: „Bodi torej, Draguška, ne samo meni, ampak vsemu ljudstvu in vsi naši domovini gospa dneva — Dagmar!“

Nedolgo potem so bili na kopnem.

Kraljevska družina je mahala z lesketajočim se orožjem novi vladarici nasproti, stari, prastari prapori so se sklajnali skoro do tal, bojni rogovi so trobili v najglasnejših akordih, ljudstvo je vriskalo, da so vsled tresenja zraka močnejše pljuskali valovi, in zdelo se je, da so se od vseh stranij na obrežju oglasili tudi po cerkvah zvonovi, da bi

kar najslavnejše mogoče pozdravili mlado kraljico in oznanjali njeno ime, kar najdalje doleté njihovi glasovi . . .

„Kdor prihaja k nam s smehljajem na ustnicah, temu znamo ta smehljaj stokrat vrniti . . . Kdor nam da prijazno besedo, smo mu pripravljeni žrtvovati življenje . . . Res, otroci, več kraljic sem že pozdravljal, ena izmed njih je bila tudi dobra, zelo dobra, toda tej podobne nisem videl — pravim nisem videl!“

Stari, osemdesetletni brodar Falster se je zagledal za sprevodom, ki je s počasnim korakom odhajal proti Mandö, in ni mogel od njega niti odvrniti očíj . . .

„Res, ljubi otroci, nad mojim grobom bodo šumeli polnočni vetrovi, morski valovi mi bodo že mnogo, mnogo let peli pogrebno pesem, moje kosti strohne in razpadejo v prah, morebiti premine tudi ta vasica z ljubimi kočami, morebiti razpade tudi ta cerkveni stolp, ki gleda na nas preko pobočja . . . toda kraljica Dagmar bo živa na vekov veke . . . Pravim vam, ljubi otroci . . . zapomnite si, kako je prihajala v našo domovino, pripovedujte to svojim vnukom . . . Ne vem, kaj je to, da mi tako nehote prihajajo na jezik te besede . . .“

Stari, osemdesetletni Falster je naenkrat umolknil.

Sprevod je sicer že izginil za podolžnim pobočjem in redkimi gozdovi, toda od poldanske strani je naenkrat zavel pretresujoč, oster veter. Od tamkaj je vendar na tukajšnje obrežje vedno pihala gorka sapa . . .

„Morska žena!“ se je razleglo prestrašeno iz več grl naenkrat, in vse se je razpršilo po kočah, v kočah so prestrašeni zapirali vrata, matere so pritiskale dojence na prsi, nedorastli otroci so se bojazljivo skrivali za obleke rodi-

teljic . . . Morska žena že od pamtiveka ni nikjer dobrodošel gost.

Le stari brodar Falster se ni niti zganil . . . Vendar se je čisto predružačil; obrvi so se mu namršile, čelo nagubalo, roke je stisnil v pesti, in prodirljiv pogled je vpiral na morje, ki se je pričenjalo peniti in na katerem je bilo kake pol ure od brega videti čudno prikazen, tako popolnoma podobna ženski postavi, ki je zavita od glave do peta v sivo oblačilo in se z dvignjeno desnico polagoma vali k obrežju . . .

„Nekdaj sem se te bal; ko sem bil sredi širnega morja, sem se nerad srečal s teboj, a danes je drugače . . . Če se drzneš na kopno, ti razkoljem glavo, bodi kar hočeš . . . Ne drzni se!“

V pobrežnih kočah so slišali ta Falsterjev glas, z enim očesom so opazovali starca, z drugim megleno prikazen in se groze tresli po celem telesu. Tako ni še nikdar nikdo govoril z morsko ženo. In če bi se bil drznil, bi se mu ne bilo dobro godilo.

Stari brodnik je res stiskal s svojimi rokami dolgo veslo in z njim preteče mahal proti čudni prikazni . . .

„Vsaj od te strani — razumeš — od te ne boš imela pristopa v našo deželo . . .“

Stari Falster je bil že nad vodami, na katerih je plavalo polno morske trave iz velikanskega venca, s katerim je bila ovita ladija, na kateri se je pripeljala nova vladarica . . .

Naenkrat se je čudna prikazen izgubila v najprozornejše megle, da ni ostalo po nji niti sledu . . .

V pobrežnih kočah so si globoko oddahnili, otirali si s čela mrzle kaplje potu, Falster je bil še vedno na sipini,

še vedno je stiskal v roki dolgo veslo in še vedno tako nepremično vpiral pogled v stran, kjer se je strašna postava pred trenutkom izpremenila v megle . . . Samo da mu je vraskovito obličje nekako sumljivo porumenelo . . . Ljudje so prihajali iz koč in krenili naravnost proti njemu, da se mu zahvalijo, ker je pregnal morsko ženo . . .

Falster je med tem sedel, dolgo veslo se je zarivalo v pesek, glava starega brodnika je bila nagnjena nekoliko nazaj, prav tako kakor bi v noči opazovala zvezde, ustnice so bile odprte . . .

„Dagmar . . . Dagmar . . . ! Bog te blagoslovi med nami, in morske žene se varuj!“

Ljudem je pri tem vzkliku iz polodprtih starčevih ust skoro zastajal dih, pospešili so korak, spustili se tudi v tek, toda ko so obstali pri njem, je stari Falster baš — dodihaval. Umrl je veselja, da je mlada nevesta njegovega gospoda tako prijazna, tako zelo priljudna, in da je odgnal morsko ženo s tukajšnjih bregov . . .

Okrog njega je bilo vse ljudstvo na kolenih in je molilo za usmiljeno božjo sodbo. Nato so ga trikrat pokropili z morsko vodo v obliki križa, zatisnili mu oči, vzeli ga na roke in ga odnesli v kočo . . .

Ta trenotek je stopila Draguška v kraljevski grad med oglašujočim ropotanjem bobnov, med pretresujočimi glasovi trobent, med zategnjenim donenjem rogov in med burnim vriskanjem danskega ljudstva, ki je po poti od morskih bregov narastlo v množico, broječo na tisoče in tisoče glav . . .

Draguška se je neprestano smehljala, se na vse strani priklanjala in vsem najprijaznejše mahala z belo ročico . . .

Že danes bi bili šli vsi za njo v ogenj in komaj so jo spoznali.

Matere so dvigale na rokah svoje ljubljence kar najvišje so mogle . . .

„Poglej . . .“

„Zapomni si to!“

„Ta tamle! — V tem svitem oblačilu . . . Ta, ki se neprenehoma smehlja, ki se neprenehoma zahvaljuje!“

In tudi otroci so mladi kraljici ploskali z rokami.

V gradu danskih gospodov in gospej ni bilo mogoče prestatu . . . Vse jo je pozdravljalo tako iskreno, tako iz najodkritosrčnejših src . . . Pot iz domovine je bila težka. Ko se je naposled ozrla v stran, kjer modrikasti vrhovi kažejo popotniku več ur daleč v drago domovino, ji je leglo na mlade prsi nekaj kakor kamen, oči so se ji zalile s solzami, in morala je stisniti ustnice kar najtesnejše je mogla, da bi pritajila ihtenje, ki ji je kakor s kleščami stiskalo labodje grlo . . . To tesnobo, katere ni mogoče popisati, ji je pregnal šele pogled na široki polkrog ladjic, na katerih se jo sprejeli brodniki celega tukajšnjega pobrežja, smehljaj na ustnicah, ki je bil, kakor da je poletel nazaj za Krušne gore v sredo dežele, kjer leži nad srebropeno reko očetovski grad, ji je izvabil trenotek, ko je vzrla na sipini svojega soproga, in od tega časa ji ni več izginil z lic. Da, zdelo se je celo, da postaja vsak trenotek čarobnejši, tako kakor če posveti solnce na pokrajino z najjasnejšimi žarki in razjasni tudi najbolj oblačna čela . . . Pri pogledu na nevesto svojega kralja so Danci pozabljali na vse, skrbi so zapuščale za trenotek tudi najbednejše življenje, popolnoma vse se je veselilo v Draguščini okolici v nepopisljivi

radosti . . . Malokje sprejemajo nevesto svojega kralja tako. Sicer ji zviyejo vence iz najlepših cvetlic, tudi ji posujejo pot z najprejstretim cvetjem; toda Premislovi in Adletini hčeri so okrasili na Danskem njeno prvo pot v kraljevi grad z drugim cvetjem. Oni neredko ovenejo že prvi dan, liste najkrasnejših cvetlic pohodi noga v prah; toda ti ostanejo sveži tudi potem, ko vgasne življenje, zaradi katerega so se tako vabljivo razcvetli in razvili . . . Bili so to venci, katere so spletle odkritosrčnost, udanost, zvestoba, ljubezen in otroška poslušnost. In zato so ostali sveži tudi tedaj, ko se je vsa pokrajina pokrila v sneženo odejo, ko je vsak dan ostrejšje pihal sever, ko so polnočni vetrovi dvigali vzhodnomorske valove v vrto glavo višino, predno so se pomirili in jih je zasegla ledena skorja . . . In vničiti jih ni mogla niti roka, ki se je iz nevtolažljivega sovraštva dvignila proti Draguščinemu soprogu.

VI.

Na Oringsburgu je v okroglem, potemnelem stolpu živel jetnik, ki je bil tu že štirinajstno leto in je postajal vsak dan nemirnejši. Vsak trenotek je stopal v temni, obokani sobici kar najvišje je mogel in gledal v daljavo, kakor da tudi nekoga pričakuje, morebiti ladijo, na kateri bi mu prinesli pismo, s katerim ga kralj izpušča iz ječe . . . Toda ladije so se na sivih valovih samo pokazovale. Komaj so se pojavile na daljnem obzorju, so se že zopet izgubliale iz očíj . . . Jetnik vendar ni obrnil očíj od morske gladine niti potem, ko se je povsodi razlil temoten mrak . . . In tako je stal mnogo ur nepremično; motil ga ni niti jetničar,

ki mu je prinašal večerjo, za jetnika preveč nenavadno. Ta se ga ni upal niti ogovoriti, obstal je na njem samo z zvedavim pogledom, postal nekaj časa med vrati, nato nekolikokrat zmajal z glavo in se oddaljil, da ga ni bilo niti slišati.

Jetnik na Oringsburgu je bil s pokojnim kraljem Kuntom in njegovim naslednikom Valdemarom v najbližjem sorodstvu . . . In bil je tako nevaren notranjemu miru, da so mu odkazali za ječo starodaven, potemnel grad Oringsburg nad samimi morskimi valovi.

Zadnje dni je neprestano pogledoval skozi tesno, zaokroženo okence v precej prostorni izbici na morje, ne da bi stopil od okna vsaj po noči; pričakoval je, da vsak trenotek zardí nebo v ognjenem žaru, da potemneli morski valovi zarde pod krili rdečega petelina, da vdari na njegovo uho glas zvonov, ki bodo bili na pomoč, da zasliši v gradu samem žvenketanje jekla in donenje rogov, da tudi iz njegove ječe švigrejo proti nebu plameni, da se odpro vrata, močno obita z železom, in da vstopijo v temnico njegovi osvoboditelji, ki ga popeljejo od tod naravnost na kraljevski prestol . . .

Vendar je mineval dan za dnevom, a na morju je bilo vse mirno, v noči temno, v gradu tišje in tišje, in o kakem človeku ni bilo niti duha niti sluha. Od tod je izviral silni nemir na jetnikovem obrazu, od tod mrzlični ogenj v njegovih očeh, od tod zardelo obličje, v katero se mu je gnala vsa kri . . . Ustnice so mu trepetale, roke so se mu tresle, in dih mu je postajal krajši in krajši, zlasti ko je opazil v daljavi belkasta jadra, ki jih je bilo videti v daljavi kakor da plujejo naravnost proti njegovi ječi.

„Vendar so morala priti moja pisma v prave roke! — Nemogoče bi bilo, da bi jih ne dobili v roke privrženci mojega očeta . . . Ali sem morebiti izdan? . . . Izdan tudi od te strani? — Potem bi bilo boljše, da bi si ob tej mreži razbil glavo! — Bi jim vsaj pokazal, da so bedni bojazljivci . . .“

Jetnik se je z obema rokama vprl ob omrežje v oknu, kakor bi ga hotel zlomiti. Sicer je imel še vedno velikansko moč, toda železo v seženj debelem zidu se ni niti zganilo . . . Le pajčevino, ki se je razprostirala na eni strani, je vrgel veter nazaj v sobo, in velik križasti pajek, moten v svojem delu, je prestrašen begal semtertja, nevede, kje naj se vstavi in zopet prične presti.

Po jetnikovem obrazu se je razlil strašen izraz.

Jetničar je odprl vrata in se zgrozil nad svojim varovancem.

„Za Boga, gospod . . . odgovoren sem za tvoje življenje . . .“

Jetničar je komaj mogel govoriti.

„Za moje življenje? — Ali misliš, da bi bil kaznovan, če bi se zagnal s to svojo črepinjo naravnost v zid in jo razbil v kosce? — Ali se bojiš, da bi te kaznovali? — Oni bi te plačali! — Imeli bi enega sovražnika manj na svetu . . . In tak sovražnik, kakoršen sem jaz, je vreden že nekaj denarja, če se komu posreči, da ga pošlje v pekel! . . . Krajevski rod na Danskem ni imel hujšega sovražnika od mene in ga tudi ne bode imel! — Ali razumeš? . . . Toda vendar si premislim, predno jim napravim to veselje. Dali bi za me tudi za svete maše . . . O ti skrbni ljudje . . . Za moje življenje bodi brez skrbi . . .“

Jetnik se je zdaj tudi zasmel; toda staremu jetničarju je pri tem smehu mraz pretresel kosti. Že samemu mu je neenkrat prišlo na misel, da bi ga lahko pomilostili. Dovolj dolgo je že premišljal v tukajšnji izbi o naslednjih sovraštva proti bivšemu staremu Valdemaru in Kuntu . . . Toda današnji dan je poučil jetničarja o nasprotnem. V jetnikovi glavi je še vedno plamtelo sovraštvo z najsilnejšim ognjem, iz njegovega srca so še vedno švigali bliski nevkrotljive jeze, in njegova duša je tudi še kipela v strastnem gnjevu proti krvnim sorodnikom . . . Zapor v Oringsburški ječi ni v njegovi notranjosti ugasnil niti ene iskricе nekdanjega sovraštva. In kraljevski služabnik, kateremu so bili poverjeni ključi ječe, si je danes mislil, da bi morale biti tukajšnje stene še dvakrat tako močne, in vrata, vedoča v sobo, z mrežo v oknu podesetorjene, ker je bil jetnik zdaj mnogo nevarnejši kakor kdaj poprej . . . Ko ga je včasih vprašal, kaj je na Danskem novega, mu je hotel že marsikaj povedati; često je imel na jeziku: „Stari kralj je na božji desnici, in mladi kralj nekaj boleha . . .“ In kako je bil danes vesel, da so bila njegova usta kakor zaklenjena s sedmerimi ključi! Vselej je samo odgovarjal: „Če da Bog zdravlje, dobro, — dobro, gospod! . . .“ Več jetnik ni mogel izvedeti od njega na nikak način, samo kako bajko, na primer, kako je enkrat morska žena obiskala Oringsburg . . .

Danes si je jetnik cele ure hladil vroče obličje na vlažnih stenah ječe. Prihodnjo noč bode pet mesecev, odkar je zaslišal pod omrežjem nenavadno šumenje, kakor da je sedel semkaj ptič, zafrfotal s perutnicami, potolkel s kljunom in se s kremplji vpri ob kamenje . . . In ko je vstal

s postelje in se dvignil do omrežja, mu je padlo nekaj na glavo, in nato je zopet zavladała tišina, skoro strašna tišina, kakoršne se brodarji na morju najbolj boje . . . Komaj so se mogli vriniti v ječo prvi jutranji žarki, se je zabelil v jetnikovih rokah papirnat zavitek, toda skozi in skozi premočen, kakor da so ga povlačili morski valovi . . . Ko ga je skrbno razvil, je vzkriknil radosti, da so pri tem glasu postale pazne celo straže na vtrdbah. Dva dobra prijatelja sta mu poročala, da je ura njegovega osvobojenja blizu, da je kralj Kunt na smrtni postelji in da je njegov brat Valdemar za dansko krono še premlad. Tudi bi jo ne mogel obdržati na svoji glavi. In da se poleg tega pričinja zblíževati s Polabci, katerih eden rod ga je že proglasil za vojvodo . . . Jetnik je listke večkrat pazno prečital in jih že hotel uničiti, ko je obstalo njegovo oko na prečudni pisavi, ki je obsegala pač najvažnejši del celega poročila . . . Te vrste so bile pisane od desne strani proti levi, in vsaka pismenka je bila drugače položena . . . Trajalo je precej časa, predno se je posrečilo jetniku, razvozlati vsebino. „Predno sedemkrat posveti na Oringsburg zvezda severnica, bode na Danskem proglašen za kralja Valdemar drugi; naj bo vsak čas pripravljen . . . Tri luči na morju mu bodo znamenje po noči in po dnevi trije galébi, katerih krila bodo zvezana in ki jih spuste brodarji z ladij, plujočih mimo Oringsburga . . .“ Ko mu je jetničar ta dan na vprašanje, kaj je novega na Danskem, odgovoril po stari navadi, je imel strašno veselje, da bi zgrabil vrč, v katerem mu je jetničar prinesel vodo, in ga mu treščil v glavo . . . A vendar se je premagal še o pravem času; od te dobe pa se je oziral na jetničarja z najzaničljivejšim pogledom . . .

Zvezda severnica je izšla nad Oringsburgom že skoro dvestokrat, toda treh lučij na morju ni bilo videti, o treh zvezanih galebih tudi ni bilo niti sledu, in okoli Oringsburga je vladala vedno strašnejša tišina. In jetniku se je dozdevalo, da se jetničarjevo obličje preprega vsak dan s strupenejšim in strupenejšim izrazom . . . Toda to se mu je le tako dozdevalo. Nešetokrat se dogaja v življenju, če se človeku ne vresničijo njegovi nameni in se mu razbijejo njegove nade, da se mu zdi, kakor bi se mu vsak smejal v obraz . . .

Dva dni sem ni imel jetnik v ustih niti grižljeja . . . Po noči in po dnevi je bil njegov pogled neprestano vprt na morje . . .

Danes tudi jetničar ni zatisnil očesa. Straže pri brani so podvojene, na vtrdbah, zlasti na strani proti morju, potrojene . . . Govorice, ki so se že nekaj časa širile po celem obrežju, bi imele lahko z izbruhom jetnikovega gnjeva kaj skupnega, in zato je bilo treba previdnosti. Bil bi prečuden pozdrav kraljeve neveste, če bi takoj pri prvem njenem koraku na Dansko zabeznela državljanska vojska. Tukajšnji kastelan doslej ni imel niti najmanjšega poročila o Dragomirinem prihodu in njenem sijajnem sprejemu . . . Niti vetrovi niso mogli donesti semkaj burnih pozdravov, ki so iz neštevilnih grl doneli mladi kraljici naproti, kajti pihali so baš v nasprotno stran . . .

Oringsburg je bil tako ravno najpripravnejše mesto, kjer bi rušitelji državnega miru obžalovali svoje drzne igre. Težko je povedati, kdaj je bil ta grad sezidan. Stari ljudje na obrežju so se spominjali v tukajšnjih temnicah zadnjih Votanovih čestilcev, in o sivem in potemnelem gradu so

krožile najbolj čudne povesti. Kdor ni moral v grad, se ga je, če je le mogel, ognil že od daleč. Tukajšnja družina se ni menjavala, običajno so tukaj doslužili. Ti zopet niso marali od tod, morebiti baš zaradi te temne zunanosti . . . Tujec je prihajal sem le redkokrat, in če je vendar prišel, je bil skoro vselej jetnik. Jetniki so tukaj tudi skoro vedno končali tek svojega življenja. Najstarejši ljudje niso pomnili, da bi bil kak kaznjenec na Oringsburgu oproščen.

Toda ta dan, ko je bilo videti, kakor da jetnik blazni, se je pozno zvečer oglasilo pred gradom rezgetanje konj, in bilo je slišati mnogo človeških glasov. Ptiči, katerih vrh streh že mnogo let ni nihče motil, so pozdravili prihajajoče s pretresujočim krikom . . .

Jetnik je planil na kamenito mizo in se stegnil k omrežju, kakor da hoče z očmi prodreti temo in se že naprej zahvaliti svojim osvoboditeljem. To vendar ni mogel biti nihče drugi kakor njegovi prijatelji, katerim so se njihovi načrti pač šele zdaj pričeli vresničevati . . . Ob seženj debelih stenah ječe se je s strašnim bleskom odbijal rdeč žar gorečih bakelj. Jetnik je že tudi natanko razločeval korake, ki so doneli po tlaku na dvoru tako temno in nenavadno. Kdaj že ni bilo tukaj takega šuma? — Kar je živel tu svoje dolge dneve, še nikdar. Tudi orožje se je združevalo z ostrogami v zvoneče žvenketanje.

„Pozdravljam vas — pozdravljam — prijatelji — samo da prihajate — nisem vas mogel dočakati!“

Jetnikov glas je prihajal skozi ozko okno kakor iz groba.

Na dvoru je naenkrat zavladala tišina. Zdelo se je, da prihajajoči poslušajo.

Jetnik je tudi povzdignil svoj glas kar najbolj je mogel.

„Čakam vas celih pet mesecev — vsak dan in vsako noč . . .“

Na dvoru je bilo še vedno vse tiho. Nekoliko glav se je sklonilo druga k drugi in si šepetalo: „Ubožec . . . Niti ne zna ceniti našega poslanstva! — Kako do!go je že, kar je zblaznel?“

„Gotovo niti ne morem povedati . . .“

„Nesrečnik!“

„In besni, dragi gospodje . . . Skoro bi bilo boljše, da se vrnete . . . Dolgo tako ne ostane . . .“

„Nemogoče! — Kraljevo povelje moramo izpolniti!“

„Samo da bi ne bilo v daljše zlo! — Iz njegovih ust sem slišal grozne besede! — Kraljevski rod na Danskem še ni imel hujšega sovražnika od njega in ga tudi ne bode imel!“

Prihajajoči so ostrmeli.

„Da je tako govoril proti tebi?“

„Da — proti meni — iz obraza v obraz — ravno danes . . .“

„Nič ne pomaga! — Kraljica je prosila zanj, in ker je to prva njena prošnja na danskih tleh, jo je kralj moral izpolniti . . .“

„Da je prosila zanj kraljica? Ta mlada nevesta mojega gospoda?“

Stari jetničar je resno kimal z glavo in umolknil. Niti ene besede več ni rekel. Nato je zopet zvenelo jeklo ob tlak in bilo je slišati rožljanje jetničarjevih ključev . . .

Za nekaj trenutkov so se odprla vrata, vodeča v sobo, v kateri je bil jetnik še vedno na kameniti mizi, in z jetničarjem je vstopilo nekoliko vitezov.

„V imenu njegove milosti, svitlega našega gospoda in kralja Valdemara, prinašamo tvoji častitosti — svobodo! . . . Za to poročilo se imaš zahvaliti plemeniti so-progi našega vladarja, svitli Dagmari . . . Prva prošnja, katero je imela do kralja — je bila za te . . .“

Jetnik ni nič odgovoril.

Njegov pogled je begal s poslanca na poslanca . . . Izraz na njegovem obrazu je kazal iznenadenje, katerega ni mogoče popisati. Ne vem, česa bi se bil nadejal prej kakor svobode od kralja Valdemara . . . Za trenotek ni niti vedel, kaj bi odgovoril . . . Samo pomel si je oči in zopet gledal z enega na drugega in pri tem kimal z glavo, na kateri so lasje kakor popepeleli.

„Kralj . . . Valdemar . . . oženjen . . .?“

„Tako je, častiti oče!“

„In od kod je njegova nevesta?“

„S Češkega!“

„S Češkega! — Čehi — Čehi . . .!“

Jetnik si je položil kazalec desne roke na čelo.

„Že vem — vem — —. S Češkega, kjer je glavno mesto Praga . . . In kako me more poznati, kako more vedeti in prositi za me hči tako daljne in tuje dežele? . . . Ne razumem vas, gospodje . . .“

„Ponavljam: prva njena prošnja na danskih tleh je bila zate!“

„Naj ji poplača to Gospod Bog! . . .“

Jetnik je sklenil roke in hvaležno vprl oči proti začr-nelemu oboku ječe.

„In kdo ste vi? — Niti ne poznam vas . . . Vaše očete sem pač poznal . . .“

Vitezi so povedali jetniku svoja imena. Pri vsakem je pokimal.

„Poznam — poznam —.“

Parkrat se je trpko nasmejal in obstal na vitezu s čudnim pogledom. Z očetom sta si bila najbrže smrtna sovražnika . . .

„Toda te samote sem se že privadil! — Niti ne vem, kam naj bi se obrnil!“

Jetnik je govoril s tresočim se, skoro plakajočim glasom . . .

„Tvoja pot gre od tod naravnost na kraljevski dvor!“

„In kaj bo na kraljevskem dvoru?“

„Med svojci boš živel. Jasni kralj pozabi na vse . . .“

„Ali sem mu kaj storil? . . . Ko so me odpeljali na Oringsburg, je bil še otrok . . .“

„V tebi vidi odkritosrčnega strica . . . In lepa njegova nevesta ti bo kakor lastna hči . . . Samo da jo zagledaš! — Vsa danska srca bijejo za njo . . . Takoj si jih je pridobila . . . Ob smehlaju njenih ustnic zažive tudi tvoji sivi lasje v sreči življenja . . .“

„Moji sivi lasje?“

Jetnik si je nehote segel na sence in se prijel za lase.

„Skoro bi bil pozabil, da sem postal že starec . . . Prav imate, gospodje, mojim sivim lasem je tudi treba, da bi zaživel v sreči življenja. — Kdaj odidemo?“

„Tvoja volja je naš ukaz!“

Še to noč je ob rdečem svitu bakelj odjezdila z Oringsburga četa jezdecev.

Oringsburg je bil nato brez jetnika . . .

V tem času, ko so jezdili iz čudnega gradu, se je ogenj na ognjišču v sobi kraljevskega gradu, kjer je sanjal mladi kralj s še mlajšo kraljico o svojem bodočem blagru in sreči, naenkrat pričel kaliti. Zdaj in zdaj je zaplapolal z najsilnejšim žarom in zopet je bil, kakor da hoče ugasniti . . .

Kralj in mlada kraljica sta sedela z roko v roki in si zrla iz očij v oči . . .

„Vedno se mi zdi, Draguška, da si prosila za nevredneža . . . Da bi le ne bila ta tvoja prošnja nagrobni kamen najine sreče . . . Ne veš, kdo je on, ne poznaš ga . . .“

Valdemar je govoril z nekoliko potrjim glasom . . .

„V moji domovini so bile do nedavna ravno take razmere . . . Toda koliko hudega bi se bilo móglo odvrti, če bi sorodniki ne bili drug drugemu podali k spravi miroljubne roke . . . Glej, moj oče je stal proti lastnemu bratu, vojski obeh ste si videli v oči, treba je bilo samo migljeja, in vrgli bi se bili druga na drugo . . . Koliko življenj bi bilo poginilo, koliko krvi bi se bilo prelilo za stonj . . . Brata sta si podala roke, poljubila se in se spravila, in zdaj ni lepšega in zvestejšega prijateljstva od onega, ki vlada med mojim očetom in njegovim bratom Vladislavom . . .“

„Za se, Draguška, se ne bojim, ampak za te, — za te . . . ti zvezda mojega življenja . . . ti vsa moja sreča . . . le za te, da bi v tuji deželi, — še neznana — ne ostala sama . . . razumeš me, Draguška . . . Samo zaradi tebe!“

„Ne straši se bodočih dnij, ljubček moj . . . Naj bo tvoj stric kakoršenkoli, morebiti se mi vendar posreči, da ga priklenem na naju . . .“

„Takoj si navezala na se celo moje kraljestvo, kjerkoli so te le videli, toda če boš tudi njega — ne vem — ne vem. — Njegovo hrepenenje po kroni in prestolu je nevtolažljivo . . . Na smrtni postelji je rekel moj pokojni oče: „Pred nikomur se ne pazita bolj kakor pred svojim stricem . . . Škofovska palica ga teži, škofovska obleka mu je neznosno breme . . .“ — In komaj je zatisnil oči, se je pokazala resničnost njegovih besed . . . Kakor da se je čez dansko deželo razlilo morje, ko njegovi valovi besne najhujše . . . In trajalo je precej dolgo, predno se je vse pomirilo in je mogel moj brat mirno prevzeti očetovo dedščino . . . In komaj sta si v znamenje sprave stisnila roke, je že zopet žvenketalo orožje, doneli so bojni rogovi in plapolali drug proti drugemu prapori domorodcev . . . In ni bilo miru, dokler niso odvedli strica v Oringsburg . . . Tedaj sem bil star kakih deset let, toda uzrok domačih preprirov mi je ostal v spominu, da se mi ne izbriše do smrti . . .“

Kralj je dogovoril . . .

Draguška se je zagledala v plamene na ognjišču, kako so se poigrali, kako se objemali, kako so bili podobni ognjenim kačam in ko so se najstrastnejše objeli, kako so se potem požirali . . .

Zunaj je pihal mrzel, oster sever.

In v temni noči je po ravni pokrajini jezdila četa jezdecev hitreje in hitreje proti Kodanju. Nikdo ni govoril. Vsi so se kar najtesnejše zavijali v svoje plašče. Baklja za

bakljo je ugašala, in od vsake odvržene smolnice so švig-nile iskre v neprodarno temo.

Stari jetničar je kakor okamenel gledal za odhajajočimi in v duhu blagoslavljal mlado Valdemarovo nevesto, ki je pri svojem prvem koraku v novem domu tako velikodušno pokazala svojo plemenitost.

VII.

Ko je danski kralj po preteku let zopet gledal svo-jemu stricu iz obličja v obličje, ni mogel verjeti svojim očem in ušesom, da je škof Valdemar tako prijazen, tako ponižen, da se je tako popolnoma izpremenil . . . Zahteval ni niti kake službe, niti častnega urada najvišjega kance-larja ni hotel sprejeti . . . Ko je izrekal kraljici zahvalo, da se ga je spomnila kot hči tako daljne dežele, ni mogel zaradi solza niti govoriti, pri vsaki besedi mu je glas ihtel in se mu tresel vsled nenavadne ginjenosti . . . Nič dru-gega ni prosil za se, kakor to, da bi smel živeti dneve svojega življenja na dvoru, kjer zvezda na belem čelu gospe dneva obsveti s svojim sijajem tudi ostanek njegovega življenja . . . Če pusti kralj nad vsem, kar se je kdaj zgo-dilo, zrasti travo pozabljenja, stori to tem bolj on, ki pri-znava svojo napako . . .

„Prav si imela, Draguška, nisi prosila za nevredneža, moj stric je izpremenjen, ves izpremenjen . . .“

Kralj Valdemar je izza dobe, ko je bila škofu istega imena dana prostost, ponovil te besede tolikokrat, da niti sam ni vedel kolikokrat. In bil je iz dna duše vesel, da ni odbil prošnje svoje mlade soproge. Morebiti bo torej nje-

govo vladanje srečno in prinese vsemu narodu resničen blagor.

Škof Valdemar je hotel tudi blagosloviti njiju zakonsko zvezo.

Toda Draguška si je že naprosila očeta Dobrogosta.

Škof Valdemar je dobrovoljno odstopil . . .

Ko ga je kraljica prosila, naj ji odpusti, da velike njegove ljubezni in dobrotljivosti ni niti vredna, da je oče Dobrogost njen učitelj izza najnežnejšega detinstva in da nedaleč od tod širi vero križa med Bodrci in sosednimi rodovi, kjer je pred nedavnim časom sama našla najsrčnejše pribežališče in gostoljubje, se je nasmehljaj, kar najprijaznejše je mogel, in rekel: „Če prav te ne blagoslovim na altarjevih stopnicah, če prav ne ovijem vajinih rok pred celim ljudstvom s posvečeno štolo, te bodem vendarle blagoslavljal v duhu celo svoje življenje.“

H kraljevski svatbi se je pripravljala vsa dežela kar najsvečanejše je mogla.

Za slavnosti je bil določen Bukovec ali nekdanja Ljubica, ki se je zdaj že oblekala v najkrasnejše oblačilo.

Z Ljubico, poznejšim Bukovcem je bilo v spominu Bodrcev najneločljivejše združeno ime Gotšalkovo. In če so prej spomin na tega kneza preklinjali, so ga v poslednjih dneh proslavljali. Če prej imena tega vladarja niso hoteli niti imenovati, so je izza nedavna vbijali v glave tudi svojim otrokom. Če so se prej Ljubice izogibali, če niso hoteli v to stran niti pogledati, so zadnji čas najrajše prihajali sem. In vračali so se tudi k starodavnemu imenu ter ime Bukovec pozabljali.

Ljubica je resnim Bodrckim očem do nedavna nudila prežalostno sliko.

Mesto samo je bilo krasno zgrajeno, zavarovano od vseh strani z visokimi, zidanimi utrdbami, objeti z globokimi jarki, vtrjeno z obilnimi bastijami in stolpi. Zvonika škofovske in marijanske cerkve sta gledala daleč naokoli po gričevnati pokrajini. Toda v mestu je bilo vse tuje. Na vtrdbah in bastijah so vihrali prapori Friderika Rdečebradca, pozneje vojvode Leva, in šele izza nedavna so se belili na nasipih prapori kralja Valdemara.

Ljubica je bila popolnoma podobna levinji, kateri so v zasmeh prevlekli glavo in hrbet z ovčjo kožo.

To mesto je bila najjasnejša slika suženjstva, ki je vladalo v Bodrcki deželi. In koliko je bilo gospodarjem do tega, da bi se v Bukovcu zavarovali, so pričale vtrdbe in bastije z branami, kakoršnih pred tem v tukajšnjih krajih ni bilo videti še nikdar. Že takrat je bilo tu središče kupčije, in v mestu so imeli svoja skladišča tudi trgovci s Francoskega in Španskega.

Slovanske glasove je bilo slišati tukaj šele izza onega časa, ko je Jitřenec postavil na stolpe in bastije danske prapore. Prej je bilo tu slišati le nemški govor; tudi v cerkvah se ni govorilo drugače. Zdaj je bilo vendar zopet vse po starem. Tujci, katerim se ni ljubilo od tod, so bili ponižni. Po tukajšnjih ulicah je bilo polno vaškega ljudstva v najprazničnejših oblačilih. Tudi z Danskega je prihajalo poslanstvo za poslanstvom . . . Mesto take množice ni niti moglo sprejeti pod svoje strehe. Mnogi tisoči so se vtaborili v šotorih pod gradom . . .

Poletni dnevi so bili najrazkošnejši. Niti oblačka ni bilo na temnomodrem nebu, in če so pihali vetrovi, so prihajali od poludanske strani.

Med množicami, ki so prišle v mesto z dežele, najbrže ni bilo niti enega staroverca več. Ljubezen, katere oznanjevalec je bil oče Dobrogost, je premagala vse, povsodi je našla pristop, omečila je tudi srce, ki je bilo trše od bazalta . . .

Oče Dobrogost je bil znan po celi bodrski deželi . . . Tukajšnjemu ljudstvu je res postal Metod, seveda ne brez sovražnikov . . . Najzagrizenejši njegovi sovražniki so bili sosedje Nemci, ki so se iz same krščanske ljubezni družili z vlhevci, jih iskali in ščuvali kar najstrupenejše so mogli . . . A žreci so se sami zbal peklenskih sredstev, katera so jim nudili proti Dobrogostu njihovi dosedanji najzagrizenejši sovražniki . . .

V Ljubici je bilo cvetočega viteštva od vseh strani, celo iz Anglije in Francije . . . Nemcev je bilo med gosti, da bi jih lahko seštel na prste. Pred stanovanji tujih vitezov so bili obešeni ščiti z njihovimi znaki in prapori z njihovimi barvami. Raz oken so padale skoro do tal dragocene preproge z bajnimi okraski; v njih so bile izšite velikanske rože, katerih vsak list je bil druge barve, na vejah je bilo sadje mavričinih barv, ptiči so imeli prečudne oblike . . . Po ulicah ni bilo skoro niti mogoče hoditi, kaj šele jezdit . . . Pred mestom med šotori je bilo polno popotnih pevcev, katerih hripavi glasovi so se slišali že od daleč, manjkalo ni niti glumačev s svojim vratolomnim znanjem. Na ravnini na drugi strani mesta je bil pripravljen velik prostor za prvi turnir v tukajšnjih krajih. Zemlja

je bila zravnana kakor miza in posuta s peskom, in vse okoli je bilo ograjeno z leseno ograjo . . .

In ko se je zvečer bližal mestu kraljevski spreved, so zadoneli rogovi, zapele trobente, zaropotali bobni, oglasili se zvonovi, in tem glasovom se je pridružilo vriskanje dobrih stotisoč ljudij . . . In težko je povedati, ali je večerno nebo žarelo v poslednjih žarkih zahajajočega solnca ali v zlatu in srebru, demantih, biserih in drugih dragih kamenih na dragocenih svatovskih oblekah . . . Udeleženec, ki bi bil vse opazoval z lastnimi očmi, da bi bodočim časom natančno popisal, kakšna je bila svatba danskega kralja z Dagmaro ali Dragomiro, hčerjo češkega vojvode Přemisa, — bi ne bil vedel, kje naj prej prične in kje naj prej konča, ker bi mu bile vsled leska vse te krasote odpovedale oči in mu v zmesi najrazličnejših glasov ne hotela služiti ušesa, kaj šele pisatelj za poldesetih sto let pozneje . . .

Kraljeva nevesta je že od daleč s skrbnim pogledom iskala obličja, ki se ji je neizbrisljivo vtisnilo v hvaležen spomin, toda nemogoče ji je bilo pregledati tolike množice. Pretežko je bilo vzdržati prost prehod . . . Danski vitezi so morali s trdom svojemu kralju delati pot. Toda ljudstvo se ni moglo umikati nazaj, če bi se bilo še rajše . . .

Solnce je zašlo, predno so prišli do brane . . .

Pred brano so v širokem polkrogu stali resni starci; dolga staroslovanska oblačila so padala vsem skoro do tal, in vsi so bili brez orožja . . . Tujcem se je zdelo, kakor da so to sinovi davno preteklih časov . . . Ljudstvo je naenkrat utihnilo, zvonovi so umolkneli, bobni, rogovi in trobente so prenehali peti.

Pred starci so obstale na obeh straneh device z velikanskim vencem, podobnim onemu, katerega so zadnjič ovili okoli ladije, na kateri je bila mlada kraljica; v venec so bile vpletene cvetlice, nabrane po tratah in njivah, po pobočjih in gajih cele bodrske dežele, in med cvetjem je zelenelo lipovo listje, vse tako sveže, kakor da je bilo natrgano šele včeraj . . .

Bodrcke device so z neizmernim vencem ovile prvi del svatovskega spremstva, v katerem sta bila kralj in kraljica . . . In s srebrnimi glasovi so pele starodavno pesem . . .

„Vi ovenete, — ovenete, oj cveti . . .

Vnovič se razvite, nikdar ne venite!

Z ljubkim vonjem ovevajte

od pomladi tja čez mrzlo zimo

glave ljube, bela čela,

ne venite nikdar . . . nikdar . . . nikdar . . .

In še niso umolknili čarobni glasovi deklíc, je že stal pred Valdemarom in njegovo nevesto starec, ki mu ni manjkalo mnogo let do sto . . . Okoli vratu mu je čez dragoceni plašč, podšit s soboljevino in obrobljen s hermelinovo kožo, visela težka, zlata verižica . . . Njegovi sivi lasje so bili kratko ostriženi, samo nad gornjo ustnico je imel dolge, pepelnate brke, toda oko mu je bilo še vedno bistrejše od sokolovega; mlad mož na njegovi strani v popolni, lesketajoči se vitežki opravi se je poleg vznešene starčeve postave takorekoč izgubljal . . .

„Sem najstarejši iz bodrcke dežele . . . starešina vseh starost — pozdravljam te, knez moj, pozdravljam te, častita nevesta iz rodu krvnih sorodnikov . . . vidva prinašata k nam srečo — mi vama zato v svatovski dar polagamo

pred noge vsa bodrcka srca . . . bodita zdrava, srečna in zadovoljna . . . Eden del proroštva vojvode Niklota je izpolnjen — na drugega ne bo treba dolgo čakati . . . Samo umejta ceniti naša srca!“

Čuden govor ob pozdravu, a vsaka beseda v tem govoru je bila drag kamen.

Kralj Valdemar je starešini bodrckih starost molče podal roko; niti spregovoriti ni mogel, tako ga je ganil pozdrav s teh ustnic . . .

„Tvoje ime?“

Kralj je samo zašepetal. Ni se mogel na nikak način premagati.

„Gnjevoš . . .“

Valdemar je zdaj obstal z očmi na mladem možu ob starčevem boku, naklonil se k njemu in mu rekel še vedno tako tiho: „večna hvala!“ in ga ni pustil niti do besede.

Mladi mož — vitez — Jitřenec se je priklonil tudi kraljici, katere oči so tudi pomežikovale v globokem gijnjenju . . . Zopet se je tako prijazno smehljala, na vse strani je mahala z belo roko . . .

Na rdeči, baržunasti blazinici so se lesketali ključi od Bukovških bran . . . Bili so iz čistega zlata, narejeni nalašč v pozdrav kralju Valdemaru.

Nestvi danskega kralja se zdi, kakor da je doma . . . Oko ji je že tudi zagledalo očeta Dobrogosta, ki je imel roke sklenjene na prsih: toda na sebi je imel nekako ponošeno obleko. In zdelo se je tudi, da se je postaral; njegovo obličje je imelo polno vrask . . . Pred njim in okoli njega so stali duhovniki v dragocenih, z zlatom okrašenih ornatih, bukovški škof z mitro na glavi in s pastirsko pa-

lico v desnici, in belih oblek zaradi atlasa ali baržuna ni bilo niti videti . . . Kako revno je bil videti oče Dobrogost proti tej krasoti, in vendar je imel on v tukajšnji deželi glavno in največjo zaslugo za križ . . . In nihče se ni brigal zanj, kakor da je poslednji izmed vseh . . .

Bukovski škof je pristopil h kralju in mu dal poljubiti jantarjev križ, ki je bil posejan z demanti neizmerne vrednosti . . . Pozdravil ga je latinski in mu predstavljal duhovništvo tudi latinski.

Kralj je bil presenečen; zdelo se je, da nekoga išče in ga ne more najti.

Na očeta Dobrogosta so pozabili popolnoma.

Kraljeva nevesta je bila že nestrpna. Naenkrat ji je prišlo na misel, da morebiti oni starec v posivelem, nekaj črnem oblačilu ni oče Dobrogost; in vendar je obljubil, da on sam, — on edini na veke združi pred altarjem njuno zakonsko zvezo . . .

Med bodrckimi starosti je postajalo nemirno . . . Nekoliko se jih je zbralo okoli Gujevoša.

„Oče Dobrogost . . . Ali si to ti? . . . Neizrečeno sem vesela, da te vidim . . . Ali me ne poznaš?“

Te besede so se nevesti izvile iz grla z glasom, katerega ni mogoče popisati.

Mož, za katerega se sredi vse te krasote, vsega tega zlata in srebra, ni nikdo zmenil in ki je stal poleg drugih tako skromno, kakor da ne pozna tu žive duše, — je naenkrat stal pred belcem, čistejšim od snega, na katerem je v sedlu, prevlečenem z baržunom, sedela danska kraljica; Draguška se je sklonila k njemu, odgrnila si z obraza pol-

pregledni pajčolan, in oče Dobrogost ji je pritisnil na belo čelo dolg poljub . . .

„Bog bodi s teboj, duša draga!“

„Močno sem te že pogrešal, častiti oče . . . Draguška se te spominja vsak dan neštetokrat . . .“

„Bog živi našega dragega blagovestnika!“

Starosta Gnjevoš je takorekoč zagrmel, in njegovi tovariši so se mu vsi pridružili . . .

„Edini Bog živi našega dragega blagovestnika, ki nam je odgojil tako dobro kneginjo!“

To klicanje se je gotovo čulo do morja, in morski vaiovi so je nesli na danske bregove . . .

In že je bila tu tudi Jitruška z materjo Živeno . . . Kraljeva nevesta je obe poljubila v lice, in iz polkroga je stopil stari Ljudevit, ki bi bil rad tudi nekaj spregovoril, toda nikakor mu ni hotelo iz grla na jezik . . .

Valdemar je govoril z Dobrogostom, in škofovo obličje je postajalo temnejše in temnejše. Desnica, na kateri je imel rdečo rokavico z zlatimi križi, je stiskala pastirsko palico, kakor da hoče dragoceno kovino zdrobiti . . .

In že so zopet zvonili zvonovi, vnovič doneli rogovi, zopet pele trobente, kakor bi tekmovale z ropotanjem bobnov, in z vsemi temi glasovi se je burnejše in burnejše mešalo vrskanje ljudstva za kraljem in njegovo nevesto, idočima v mesto . . .

In drugi dan je nad staro Ljubico posvetilo solnce s svojim najsvitlejšim žarom! Od časa, ko so v temnem starem veku postavljali tu ogelni kamen prve kočje, ni bilo tukaj takega dneva, in vnuki onih, ki so videli današnji dan, niso videli v mestnih ulicah niti v času največjega

procvita toliko visokih in junaških vitezov, kakor jih je bilo tu tedaj, ko se je ženil danski kralj Valdemar s hčerjo češkega vojvode . . .

Ulice, vedoče v cerkev, so bile preprežene z dragocenim rdečim suknom, in kakor da so se izpremenile v najrazkošnejše drevorede . . . In koliko cvetja je bilo natesenega na pot proti svetišču. Na mnogih mestih so stali slavoloki iz zelenja . . . Marijanska cerkev je bila znotraj podobna čarobnemu vrtu.

Le ena senca, če je mogoče govoriti o senci, je motila slavnostno soglasje . . .

Bukovski škof se ni vdeležil poročnih obredov. Na nikak način ni hotel očetu Dobrogostu dovoliti, da bi blagoslovil kraljevsko zakonsko zvezo, češ, da njemu samemu pripada ta pravica, katere ne prepusti nikomur . . .

Bukovski škof je bil eden izmed onih, ki bi bili v Bodrcki deželi najrajše videli stari red in na mestnih vtrdbah brunšviške prapore . . . Očeta Dobrogosta je sovražil, kakor hitro je izvedel za delovanje tega blagovestnika. Saj bi bili morali Bodrci v svojih vaseh brez njega vnovič staviti križe, vnovič bi bili morali pred njimi vklanjati svoje glave, nedavno prognanstvo bi bilo prešlo čisto hitro, in če bi ne bilo danske pomoči, bi se bilo brunšviško gospodstvo v uporni deželi vnovič vtrdilo . . .

Kralj Valdemar se je vendar premagal. Oče Dobrogost je moral vporabiti vso svojo zgovornost. Glede na svojo osebo bi bil čisto rad odstopil. Toda kralj je ukazal, in Draguška je prosila . . . Oče Dobrogost se nato ni več obotavljal . . .

Okoli oltarja, na katerem je gorelo morje lučij, so se razpostavili danski junaki. Voščene sveče v srebrnih svečnikih so se kalile v lesku oklepov, verižic, obešenih okoli vratov, in biserov na ročajih dragocenih mečev . . .

V svetišču je bilo dober tisoč ljudij, toda nikdo ni niti dihal, oči vseh so bile vprte v očeta Dobrogosta, katerega glas je zvenel kakor najčistejša zvonovina, in le malo, zelo malo lic je bilo, po katerih niso tekle solze . . .

„Poznam — zelo dobro poznam srce, katero prinaša ta hči iz plemenitega rodu Přemislovcev nam vsem — najnatančnejše poznam kristalno srce naše kraljice, saj sem jo odgajal izza detinstva . . . Med vas v tujo deželo prihaja, z najodkritosrčnejšo dušo, da bi našla v nji novo domovje . . . In prosim vas, kar najbolj vroče morem, — prosim vas v njenem imenu: naj res najde v vaši sredi novo domovje, naj ji bo danska dežela nova domovina . . . Njen oče je daleč . . . Poveril vam je svojo ljubljenko brez skrbi in z velikim zaupanjem; čuvajte jo, strezite ji, bodite ji zvesti . . .“

Po svetišču se je naenkrat razleglo žvenketanje jekla, stoteri meči so se svetili nad glavami danskih vitezov in stotere ustnice so klicale: „Bodemo jo čuvali, bodemo ji strégli in ji hočemo biti zvesti do zadnjega dihljeja . . .“

„In vaša kraljica vam ne bode gospa, ne bode vam zapovednica, ampak mati povsodi — povsodi — v bogatih gradovih in v najrevnejših kočah . . .“

Valdemarova glava se je sklanjala skoro do oltarjevih stopnic in njegova roka se je v roki Draguščini tresla . . .

„In kaj naj povem še tebi ta dan, ki naj bi — Bog daj — nikomur izmed nas ne izginil iz spomina in naj bi

se ga spominjali po danski zemlji do najpoznejših časov? — Spominjaj se časti in dobrega imena svoje domovine, spominjaj se krvi, iz katere izhajaš; tvoja čast je tudi čast češke dežele, tvoja slava tudi slava tvoje domovine, in kdor blagoslavlja tebe, blagoslavlja tudi ljudstvo, iz katerega si prišla . . . In mojih današnjih besed in današnje tvoje obljube naj te večno spominja ta križec, — spomin na pradavna leta, katerega je prinesel iz daljnih vzhodnih dežel sveti Metod . . . To je moj svatbeni dar! Bodi ti zaščita srečnih dnij in bodi ti varstvo, tudi če bi — kar naj ne pripusti vsemogočni Bog! — prišli nad tvojo glavo temni oblaki!*

Oče Dobrogost je obesil priprost brizantinski križec na črnem svilenem traku gojenki okoli vratu.

In zopet so zvonili v najveličastnejšem soglasju bukovški zvonovi, zopet so ropotali bobni, znova se oglašale trobente in doneli rogovi, in neštevilne množice so se združevale v najradostnejše vriskanje.

Svatba je bila popolnoma podobna onim, kakoršne umejo najbolj mojstersko slikati pripovedovalci bajk. In kdo ve, če resnica o nekdanji Ljubici ni prekašala najbujnejše domišljije. Na mizah pod širnim nebom je bilo pogrnjeno za tisoče in tisoče . . . Koliko je bilo medice v sodih in koliko vina z renskih bregov! Svatom se smehljaj ni zgubil z lica niti za trenotek, vsem so radosti žarele oči, in na ustnicah je bila napitnica za napitnico kraljevskima poročencema na vse najboljše do najdaljnih bodočih dnij . . . In svatba tudi ni trajala samo dva, tri dni, ampak cel teden se je vrstila radost za radostjo, da se je vdeležuцем že vrtelo v glavi in so zahrepeneli po miru in po-

čitku. Na prostoru za mestom so se dva dni zaporedoma vršili sijajni turnirji, pri katerih so polomili sulic, da so morali posekati cel gozd, predno so vse nasadili na drogove, zdrobili mečev, da bodo imeli mečarji za celo zimo dovolj dela, pokončali oklepov in čelad kakor v resnični bitki in razdelili zmagovalnih odlikovanj, da bi mogel ž njimi pokriti več gradov na renskih bregovih . . .

O bukovski svatbi so pevci zlagali pesmi, hodili od kraja do kraja, od gradu do gradu, od mesta do mesta in oznanjali neverjetna čuda o lesku, krasoti in bogastvu . . .

Očetu Dobrogostu je žarelo te dni obličje v najblazenejši zadovoljnosti. In zdelo se je, kakor da so se vraske, katere je z bistrim očesom opazila Draguška na njegovem čelu in njegovih licih, zaravnale, kakor da so njegova stara lica razcvetela v poletne rože; njegove oči so bile jasne kakor zvezde, in okoli ustnic mu je neprenehoma igral smehlaj, ki je bil zrcalo duševnega miru in odsev najbolj človekoljubnega srca.

„Ne veš in ne moreš si misliti, Draguška, kako mi je pri srcu, ker te vidim srečno in ker moje sanje tako čudovito hitro postajajo zlata resnica . . . Tvoj soprog je resničen demant, tvoje ljudstvo vrlo, pošteno, odkritosrčno . . . In ti? — Ti si bitje, ki nad vsemi razprostiraš, in Bóg daj, da bi na veke razprostirala peroti najgorkejše ljubezni, najiskrenejše udanosti . . . Na svidenje — Draguška! — Čas poteka hitro; glej, že je vse pripravljeno . . . Pozneje bi s teboj ne mogel takole govoriti . . . Ti si kraljica, že zdaj mogočna kraljica . . .! Samo ne pozabi mojih besed . . .! — Vdolbi si jih v mramor . . . Na srečno svidenje!“

Oče Dobrogost je poljubil v slovo kraljico Dagmar na belo čelo, katero je tolikokrat zaznamoval z znamenjem križa . . .

V predvorani so že čakali gospodje iz kraljičinega spremstva, vse je bilo pripravljeno za pot, oče Dobrogost je korakal na strani svitle soproge Valdemarove . . . Kralj jima je prihajal naproti, nekako razburjen, toda premagoval se je, tudi k smehljaju se je silil, da bi njegova soproga ničesar ne opazila . . . Na Valdemarovi strani je stopal vitez Jitřenec, kralj ga je imenoval za bodrckega vojvodo, njegovo obličje je bilo tudi zastrto z lahnim oblačkom; konji so nestrpno rezgetali, najraje bi se spustili v divji dir za stavo z vetrom.

Draguška je še poslednjič pritisnila prijateljski poljub na ustnice Jitřencove soproge; nista se mogli ločiti; kdo ve, kdaj se zopet vidita, in druga drugo ljubita, kakor da sta zrastli pod enim krovom, kakor da imata enega očeta in eno mater . . .

„In kdaj torej prideš ti k nam, častiti oče? — Samo vedno obljuljaš in ostajaš pri obljubi!“

„S svojim duhom bom pri vas in z vami dan na dan . . . In če se vas bo kdo prijateljsko spominjal, bo to gotovo Dobrogost, vajin najzvestejši sluga. Vsekakor slutim, da bo v najbližji bodočnosti v tukajšnji deželi treba moje prisotnosti v najvišji meri . . .“

Oče Dobrogost je obstal na kralju Valdemaru s pomenljivim pogledom.

Novi bodrcki vojvoda je nehote prikimal z glavo.

„Naj pridejo kakoršnikoli časi, gospod moj, tukajšnje kraje ti ohranimo . . . Bodrci bodo stali napram svojemu gospodu kakor zveste skale!“

Jitřinec je govoril poslednje besede z najodločnejšim glasom . . .

Minulo je nekaj trenutkov, in po nekdanji Ljubici so se zopet razlegli glasovi vseh zvonov v cerkvenih stolpih, zopet so doneli rogovi, vnovič ropotali bobni in tisoče ljudstva je klicalo kraljevskima poročencema, katerih ljubezen, dobrotu in radodarnost se je v preteklih dneh pokazala najjasnejše . . . na mnoga leta in slavno vladanje . . .

Jitruška je gledala za sijajnim kraljevskim spremstvom z bukovških utrdb z meglenimi očmi, s tesno stisnenimi ustnicami, in po njenem obličju je bil razlit izraz, ki je pričal o nesreči, stiskajoči njeno mlado dušo kakor s kleščami. In zdelo se je, kakor da se ji je izvil preko ustnic — bolesten vzdih . . .

„Samo jok, jok . . . Že se pričinja . . . Vse se še raduje, a v tvojih očeh so že solze . . . Saj sem jih prerokoval . . . Toda po licih ti bodo tekli potoki, tako boš plakala nad svojo zakonsko srečo . . . Tudi radost onih ne bo trajala dolgo . . .“

Jitruški se je zdelo, da ji je te besede zagrmel v uho nekdo tesno poleg nje.

Vnovič se ji je izvil preko ustnic vzdih, toda glasnejše, da so se bele device, stoječe ne daleč od nje, prestrašile tega krika.

Vojvodova soproga se je že tudi zgrudila na zemljo.

„Vlhevec, . . . oni stari . . . pogledjte!“

Device oblečene v belo obleko, so stale kakor okamenele . . .

Šele za nekaj časa so ji priskočile na pomoč . . .

„Ali niste ničesar slišale, moje drage družice?“

„Ničesar . . . Samo zvonovi zvone, samo rogovi še done in bobni ropočejo!“

„Tudi niste nikogar videle?“

„Nekega vlhevca . . .“

„A samo hušknil je mimo!“

„Morebiti smo se tudi motile . . .“

„Vlhevca . . . je hušknil tod mimo . . . niste se motile . . .“

Jitruška je govorila te besede navidezno s hladnim, ravnodušnim glasom . . .

„Uročil te je, gospa, njegovo oko je bodeče, bolj bodeče kakor puščica . . . Najboljše bode, da si odpočiješ . . .“

„Prav imaš, Lada, uročil me je, in najboljše bode, da si odpočijem . . . Res sem slaba . . . Komaj se držim na nogah . . . Samo če niste ničesar slišale!“

„Ničesar, gospa naša . . . Če bi bil prav govoril, bi bilo nemogoče slišati.“

„Nemogoče . . . nemogoče . . . A jaz sem slišala dobro — predobro . . . Ti Bog Dobrogostov, Bog teh dveh srečnih duš, ki potujeta v svojo domovino, čuvaj nas, brani nas, pokaži, da si vsemogočen, da si dobrotljiv, da si . . .“

Jitruška je res nekako težko dihala. Tudi se je morala z vso močjo opirati ob svoje spremljevalke . . .

Kraljevski sprevid je bil že precej daleč od Ljubice, ko so se na severovzhodu prikazali sumljivi oblaki . . .

Kraljica jih je opazila prva.

„Kaj je to?“

„Morski hlapovi“ . . . je odvrnil Valdemar in tesnejše privil k sebi mlado soprogo. — „Ne glej v to stran, Draguška . . .“

Tedaj so spodbodli vitezi svoje konje k hitrejšemu teku. Sivi oblaki so jim bili vsak trenotek sumljivejši in sumljivejši. Kralj Valdemar je bil tudi zelo nemiren. Kakor naravnost iz njih mu je prišla v glavo čudna misel. Nehote se je spomnil strica škofa, kateremu je Draguška izprosila prostost in ki je ravno, ko so se pripravljali v Bukovec, resno obolel, da je moral, hočeš nočeš, ostati na Danskem.

VIII.

Sivi oblaki, ki so vstajali na severovzhodnem obzorju, so bili grozni oznanjevalci črne duše strica kraljevskih poročencev, ki je komaj pričel prosto dihati, in je v tem trenotku že premišljal, kako bi mogel namere, ki so na Oringburgu v dolgih letih dozorele v njegovem srcu v deveteroglavega zmaja, — vresničiti kar najhitreje.

Nezadovoljnežev je v vsaki deželi vedno dovolj tudi za najplemenitejšega vladarja in če sije tudi solnce zlatih časov. Vzroki mrzenja in sovraštva so najrazličnejši, marsikje tudi že nemirna kri, ki provzroča, da upornik ne more brzdati samega sebe . . .

In na Danskem je bilo za Valdemarovih časov tako.

Že njegov prednik je preganjal in zatiral roparstvo, ki je vse bregove in vse vode okoli Danskega delalo v najvišji meri nevarne.

Toda stric Valdemar se ni bal niti črnih duš in se je zvezal z njimi proti mlademu kralju . . .

In zdelo se mu je, da je najugodnejša prilika kraljeva svatba, ko nikdo ne misli na nič drugega kakor na to, kako bi vžival veselje . . .

Našlo se je tudi nekaj propalih duš, ki so se za juževe groše razšli v vse kote danske dežele, da bi naščuvali k uporabi ribiče in brodarje . . . Needen izmed teh mož je že tako zahrepenel po nekdanjem življenju, ko je na bregovih po noči in po dnevu vladalo živo gibanje, ko so tu ladvice samo švigale sem ter tja, ko so na ladjicah vozili gromade najdragocenejšega blaga, katero so prodajali za pojedine. Ribiške kočice na obrežju Velikega Belta so bile od pradavna zavetišče tihotapstva . . . Za poslednjih let pa se je vse izpremenilo . . . Brodarji so sedevali z ribiči pred kočami, vpirali glave ob roke in gledali z očmi nepremično na dvigajoče, kipeče in peneče se valove.

In zato je na obrežju povsodi vse vstalo . . .

Podkupljenci so izborno vršili svoje poslanstvo.

„Škof Valdemar vam odpusti vse davke, od ribištva ne boste plačevali ničesar, povrnejo se vam zlati časi, ko je vladala v vaših kočah blaginja, o kateri se mlajšim izmed vas niti ne sanja . . .“

„Za pokojnega kralja se je godilo dobro samo vitezom po vtrjenih gradovih, in kako vam, odgovorite mi, kako vam?“

„Hudo . . . zelo hudo!“

Ribiči na assenskem obrežju so odgovarjali kakor iz enega grla.

Spominjali so se nerodovitnih let in skoro vsakdanjih viharjev, ki so razlivali besneče valove daleč po pokrajini . . . Kjer so na bregovih strmele v zrak visoke skale in se na njih temenu črunile kočice, so bile pometane v brezdanje vode . . . Hočeš ali nočeš, morali so za nekaj časa zapustiti tukajšnje obrežje, in ko so se vrnil, so bili siro-

maki . . . Solze iz njihovih očij so močile mah na skalah . . . Niti mesta, kjer je tekla njihova zibel, niso mogli spoznati . . .

„Mlada kraljica nam vendar tudi izprosi olajšanje . . .“

„Ali ne boš molčal?“ se je zadril podkupljenec nad premišljuječim ribičem.

„Vselej, kadar kralj prvič sede na prestol in si postavlja na glavo kraljevsko krono — obljublja gore in doline; toda ali kaj izpolni . . .? Če hočeš, čakaj do sodnjega dne in potem dobiš olajšanje . . .“

In k četi je pristopala četa, da jih je bilo polagoma več fisoč.

„Vaše stvari, škofovsko milost, ne morejo iti boljše kakor gredo . . . Obrežni ribiči so že čestokrat omajali prestol, da je pri tem obhajala kralje vrtoglavost . . . In ravno ti od Assena!“

Valdemar je s pepelnato glavo zadovoljno kimal. Niti sam se ni nadejal, da se morejo iskre v pepelu tako hitro zanetiti.

„Samo hiti, postavi se ribičem na čelo, pojdi ž njimi od gradu do gradu, in povsodi ti odpro vrata. In kjer bi bile pretrdno zaprte, jim pomagajo ribiči s svojimi sekirami . . . Odlašati ne smeš niti en dan . . .“

Valdemar je še vedno tako kimal in si okoli bokov opasal z zlatom tkan pas s težkim, na obe strani brušenim mečem, ki je bil popolnoma podoben meču arhangelja Mihaela, ki je šel v boj proti zavrženim angeljem. Na glavi je imel že tudi čelado z naličnikom in velikanskimi krili, na prsih oklep z luskino na luskinih in na nogah polno železja.

Škof Valdemar je takoj poslušal. Samo da mu je bilo nekako težavno sedeti na konju. V štirinajstih letih se človek odvadi celo česa drugega. Zadnjič na potu iz ječe v kraljevski grad se je le s težo obdržal v sedlu.

Toda bile so čudne postave, na katerih čelo se je postavil Valdemar, da bi mlademu kralju strgal z glave krono in njegovi še mlajši nevesti takoj prvo leto v novi domovini ogrenil s pelinom. Že od daleč so delali na človeka neugoden vtis. Pri srajcah so imeli rokave zavihane do komolca, hlače do kolen in na nogah lesena obuvala. Njihovo orožje so bile sekire, sidra, vesla. Pošten meč je bilo videti malokje. Njihovi obrazi so bili zaraščeni z gostimi, ščetinastimi bradami, njihova lica zagorelordeča, velike ustnice iztegnene, da vgriznejo kar najsilnejše.

Vporniki so namerili proti obrežju.

Vržejo se na svatovski sprevod, ki se mora vsekako tod vrniti iz Bukovca . . .

In res se je zdelo, da se je na ti strani vzdignilo vse.

Nekoliko starih Dancev, o katerih so rekali, da je v vsakem trojna kri: nemška, švedska in domača, je pozdravilo čudno četo z bodočim kraljem, da je Valdemaru samemu v taki družbi postalo tesno pri srcu. Na obrazih brodarjev je bila brazgotina poleg brazgotine, njihove roke so bile polne žuljev, njihove mogočne prsi napete in iz grla so jim prihajali glasovi, neizmerno strašnejši od onih, ki prihajajo na ušesa brodarjev, ko se pokažejo bela jadra z mračnimi oblaki in poletava nad jamborom družba zvedavih galebov.

„Hej . . . kaj je to! — Ali vidite?“ je kriknil naenkrat oni izmed brodnikov, ki je ravno hotel ogovoriti Valdemara in ga zagotoviti zvestobe svojih tovarišev.

In ribiči so videli zelo dobro . . .

Bregu se je bližala nevelika ladjica . . .

V ladjici so bili samo kaki trije možje . . .“

„Ti nam ne smejo ubežati . . .“

„In ne ubeže . . . Tujci so . . .“

„Bogatini . . .“

„Boš videl, kralj, kako umemo svoje rokodelstvo . . .“

Takoj je bilo nekoliko čolnov na valovih, in niti deset minut ni preteklo, ko je bila ladija s tujci obkoljena od vseh strani . . .

Na tuji ladiji so se sicer posvetili meči, a samo da so se zalesketali.

Čolnarji na skielksjörskem obrežju so res izborno umeli svoje rokodelstvo.

Škof Valdemar je strmel nad hitrostjo, s katero so se polastili tujcev . . .

Vsi trije so si bili podobni, kakor da so padli drug drugemu iz očij.

Govorili so tudi nekoliko nemški.

Med brodniki ni nemškega razumel nihče. Toda za vprašanje in odgovarjanje ni bilo časa. Brodniki so hoteli kar najpreje na breg. In ko so si ogledovali vjetnike, so se že skoro kesali, da so se spustili za njimi.

Na njih ni bilo nič, kar bi lahko pograbili. Obleka tujcev je bila slaba, usnjata krzna obrabljena, samo meči ob boku so se jim še svetili . . .

Tujci so imeli roke zvezane na hrbtu . . . Meče ob boku so jim pustili v zasmeh . . .

„Kdo ste?“

Škof Valdemar je govoril v nemškem jeziku.

Danski brodniki so nagubali čela; toda molčali so, ker bodo, ko bo on kralj, tako rokodelstvo lahko izvrševali po dnevih in po noči . . .

„Umetniki . . .“

Obličje škofa Valdemara se je razjasnilo . . .

„Katerega naroda?“

„Francozkega.“

„In kaka je vaša umetnost?“

Škof Valdemar je pričlenjal biti prijazen.

„Jaz sem sokolnik, ki sem na nemškem cesarskem dvoru, na kraljevskih dvorih francozkem ali angleškem dobrodošel in cenjen gost vselej, kadarkoli se mi poljubi . . .“

„Jaz sem borilec, kateremu bi moral v Evropi poiskati enakega . . . Pri poslednjem turnirju v Parizu sem zlomil trideset sulic . . .“

„Jaz sem lovec, ki umem pripravljati čudodelno roso, s katero se mažejo loki in lovski noži!“

„In kako da ste prišli sem, kjer vendar ni ničesar, s čimur bi mogli pomnožiti svojo slavo?“

„Zagnala nas je sem grozna nevihta . . . Ladija se nam je razbila daleč od tod na severu ob skalah v razburkanem morju . . . Od tega časa blodimo — blodimo — da se nam je končno posrečilo, priti zopet med ljudi . . .“

„Tako jih razvežite! — Gospodje, bodite mi dobrodošli . . .“

„Srčna hvala ti za tvojo velikodušnost! — Nismo se nadejali, da tako daleč na polnočni strani umejo evropske običaje,“ je spregovoril v lomljeni nemščini najstarejši izmed tujcev in se Valdemaru dvorljivo priklonil. „In komu smo dolžni veliko hvaležnost za to velikodušnost?“

„Sem škof Valdemar . . .“

Tujci so si pogledali svojega osvoboditelja od glave do pete. V svoji domovini niso nikdar videli oblečenega tako sluge trojedinega Boga. Drugje seveda; toda dobro znamenje to ni bilo nikjer.

„Čudite se, da vidite ob mojem boku meč, dasi bi moral imeti v desnici pastirsko palico, na glavi čelado, dasi bi mi morebiti bolj pristojala mitra, in na prsih oklep, dasi bi moral imeti na sebi pluvial . . . Žalibog, da sem moral storiti tako v varstvo svojih pravic, ki mi tičejo po božjem zakonu . . . Saj bodete vse izvedeli; med tem mi ostanete dragi gostje . . . Samo obžalujem, da se vam v tem trenutku ne morem izkazati bolj gostoljubnega. — Če vam je ljubo, se lahko poslužite tudi mojih konj, če si ne marate prej odpočiti!“

Nato se je škof obrnil k brodnikom, ki so pričakovali njegovih ukazov.

„Vode na tej strani ne smete izpustiti iz očij! — Ne smemo jih zgrešiti . . . Tukaj morajo na breg . . .“

In takoj je odplulo nalik strelicam nekoliko ladjic na širno morje na poizvedovanje, da bi ne izgrešili svatovskega sprevoda.

Tujci so se začudeno spogledovali. Zdelo se jim je, da so ti ljudje, med katere so zašli nehote, vendar nekoliko preveč sumljivi.

„Res — ne razumem tega!“ je spregovoril najstarejši izmed tujcev po — češki.

„Mesto v bodrcko deželo smo prišli nekam na Dansko . . . Švedje to še ne morejo biti. — Nesrečnega dne

smo odšli iz domovine, in zato nas neprestano spremlja nesreča . . . Kje je pač naš brat?“

Tujci so nato umolknili, in njihove oči so se zagledale v temne baltske valove . . .

Bili so to trije bratje — Černini, katere je lani odposlal oče, da bi poiskali vojvodo Přemislá . . . Pot je sicer vedla vsakega na drugo stran, toda nekako pred mesecem dnij so se sešli po prečudnem naključju, o katerem bi mogel letopisec napisati celo knjigo . . . V domovino se niso hoteli vrniti, dokler ne najdejo vsaj sledu po Přemislú . . . Seveda niso imeli niti slutnje, da bi bil najmlajši brat med vsemi najsrečnejši in da bi bil on prvi prinesel Přemislú očetovo poročilo, naj se vrne v domovino . . . Dva izmed njih sta skoro celo leto presedela v ječi, eden na renskih bregovih v gradu na nepristopni skali, ker je pri ponosnem grofu odklonil službo sokolnika, drugi je bil nekje v Primorju na starem dvoru priklenjen še več časa, ker ni hotel roke stare plemkinje, in tretji je blodil po francozki deželi . . . In ko sta oba prva srečno prišla iz ječe, kakor da je bdel nad njima njuni dobri duh, sta se napotila v smer, s katere je prihajal oni s francozkega njima naproti, in sešli so se na bregu Severnega morja — na mestu, kjer se je razvilo pozneje bogato trgovsko mesto Brema.

Šele v Brema so slišali o nameravani poroki danskega kralja s hčerjo Přemislóvo, ki je baje zopet vojvoda na Hradčanih, izvedeli so tudi, kako je našel pribežališče med sorodnimi Bodrci in da je dansko poslanstvo že odšlo na Češko po nevesto . . . In zato so vsi po najkrajši poti odšli na Dansko, da bi prvi pozdravili mlado kraljico v njeni novi domovini . . .

Toda nesreča je bila takorekoč prikovana na njihove noge . . . Ko so na bregovih Vzhodnega morja sedli na ladijo, jih je zasačil vihar in jih zagnal za Rujano; in šele danes se jim je posrečilo stopiti na danska tla . . .

Še ta dan je priplulo na obalo kakih sto ladjic s postavami, kakoršne smo videli že na tukajšnjih bregovih.

Valdemarovo oko se je v najsvitlejšem žaru lesketalo notranje zadovoljnosti . . .

„Šele ko stopim na danski prestol, spoznate moje gostoljubje . . . Če vam bode ljubo služiti danskemu kralju, gospodje, vam iz srca rad odkažem najčastnejša mesta, primerna vašemu znanju . . .“

Bratje so zopet začudeno pogledovali drug drugega.

„Proti komu se napravljaš na vojno, častiti oče?“

To vprašanje je dirnilo bodočega kralja nekako neprijetno.

„Ne čudim se vam, ker ste tujci; vedite torej, da proti mlajšemu bratu pokojnega kralja, katerega oče me je imel dolgih štirinajst let zaprtega v ječi . . .“

Bratje so se začudili še bolj . . .

„Za soprogo si je izbral tujko; kakor bi ne bilo dovolj junaške krvi med danskimi rodovi, med rodovi nemških knezov . . .“

„Od kod, če smemo vprašati, častiti oče?“

„S Češkega . . .“

Bratje so se vnovič spogledali in vedeli zadostno, kdo je ta mož, ki jim ponuja službe na svojem dvoru . . .

„Ali ti lahko že zdaj v kakem oziru koristimo, častiti oče?“

Najstarejši Černinovec se je kazal kar najpokornejšega se je mogel in se zopet dvorljivo priklonil.

„Ali hočete? — Samo kako?“

„Jaz vem, častiti oče . . . Zasedimo svatovski sprevod, pridružimo se mu, in potem si si lahko svest, da ne ubežijo tvoji pasti . . .“

„Velja, gospodje Francozi!“

„Samo nekaj te prosimo . . .“

„Naj se nihče izmed tvojih ljudij ne pokaže na obrežju . . . Obenem bomo potrebovali od tebe popotni list, da bomo v tukajšnjem kraju varni . . .“

Bratom Černinom so zažarele oči še v večji radosti kakor Valdemaru. Tako Přemislovi krvi vendar izkažejo uslugo . . . Vendar njihova pota in naponi niso bili zaman . . . Kdo bi mogel bolj gotovo nego oni obvarovati svatovski sprevod nevarnosti, katera je pričakovala vse? . . . Samo da bi dobili konje, ki bi leteli kakor veter! . . . In po kateri strani se vračata kraljevska soproga na otok? . . .

Za nekaj časa so leteli v smeri proti Rōdbi trije jezdec, kakor da se velikanski ptiči dotikajo s temnimi perutnicami tal.

In komaj so odjezdili, je obstal pred škofom Valdemarom vitez s spuščnim naličjem. Čelada na njegovi glavi je bila iz temnega, kaljenega jekla, oklep težak, na vitezojih prsah čudno znamenje: človeško srce, prodrto z bodalcem, brušenim na tri strani . . . Vitez na iskrem vrancu je prišel, kakor da je padel iz oblakov. Valdemar se ga je skoro prestrašil. Tudi je stopil nekaj korakov nazaj in se ozrl po brodnikih, ki so stali nedaleč in pazno gledali v

daljavo, če se ne vračajo ladjice, poslane na poizvedovanje . . .

„Kaj hočeš od mene?“

Valdemar je vprašal neznanca z nekako tesnim glasom in v danskem jeziku.

„Ti si z razmerami v svoji domovini nezadovoljen . . .“

Tujec je govoril tudi v danskem jeziku, dasi je bilo dobro poznati, da ta jezik ni njegova materinščina.

„Ali ti je kaj na tem?“

„Je!“

Vitez v opravi iz temnega, kaljenega jekla se je nagnil tesno k škofu.

Valdemar je že segel po meču.

„Le pusti svoje orožje v nožnici; proti meni ga ne boš potreboval!“

„Kdo si in kaj hočeš?“

„Sem sovražnik danskega kralja in biti hočem tvoj zaveznik . . .“

„Vendar mi prej povej, kdo si?“

Škof Valdemar je zmehčal svoj glas kar najprijaznejše je mogel.

„Ali ti ni dovolj, da hočem biti tvoj privrženec, kakor bi bil tvoj rodni brat?“

„Neznancu je v važnih zadevah težko zaupati!“

„Zaupanja te ne prosim, dokler se o njem ne prepričaš! — Vedi samo, da sem vitez . . .“

Škof Valdemar bi bil v tem času sprejel za zaveznika Bog ve koga in zato tudi tega tujca ni odklonil . . .

To noč sta goreli dve mesteci kaki dve uri od tod Ribičem nista hoteli odpreti vrat, na kar so si jih odprli sami . . .

In dim teh dveh mestec je videl drugi dan mladi danski kralj . . . Valil se je, gnani od vetrov, nad morskimi valovi svatovskemu spremstvu naravnost v obraz.

Geslo upora že od nekdanj najhitrejše požene korenine, — in kakor že povedano, so na obrežjih tlele iskre še izza prejšnjih let . . .

IX.

V smeri proti Laalandu je bilo morje pokrito z ladijami, nič drugače, kakor če so se drugokrat vračali Danci iz zmagoslavnih bojev in peljali seboj plen, da so se pod njim skoro potapljale ladije. Z ladij se je razlegalo veselo petje, katero so nosili vetrovi od bregov k bregovom . . . Na ladijah je nad jambori veselo vihral po vetru prapor poleg prapora.

Kralj Valdemar je peljal tod nevesto izpred oltarja v očetovski grad.

Toda on sam je bil otožen, njegovo čelo je bilo pokrito z oblakom, njegove oči vprte v sive oblake, katerih je bilo tem več, čim bolj so se bližali obrežju . . . In gostili so se kakor novemberske megle, dasi je bilo okoli njih na poldanski in na polnočni strani čisto, skoro brezmadežno nebo.

Kraljeva nevesta se ni niti za trenotek ganila od njega.

„To je dim požara . . .“

„Ti si preveč nemiren . . .“

Kraljica je vzela kraljevo desnico v svojo roko, kakor da ga hoče iztrgati iz temnih mislij.

„Pripravi se na čuden sprejem duša moja . . .“

„Vse prenesem — rada — potrpežljivo —“.

„V teh strašnih oblakih tiči stričeva roka . . .“

„Ti ga sodiš prezgodaj . . .“

„Daj Bog, da bi ga sodil prezgodaj . . . Rad bi ga prosil odpuščenja!“

Mladi kralj se je nehote ozrl po svojem moštvu, s katerim pristane k bregovom, računajoč, če se bo mogel ž njimi prvi čas meriti s stricem. Rōdbi, kjer stopi na suho, ne more biti daleč.

„Nekdo nam gre naproti . . .“

Gospod Strange je pristopil k kralju.

Oba sta se zagledala pred se. Na valovih se je res zibala nevelika ladija . . .

„Ni mogoče, da bili to ribiči . . .“

„Brezdvomno je to poslanstvo . . .“

„Bomo vsaj vedeli, kaj je, naj bo že dobro ali slabo!“ je zašepetata kraljica in se privila k svojemu soprogu.

Ladija je imela namerjeno naravnost proti kraljevski ladiji.

Brodniki so gotovo že od daleč spoznali kraljevski prapor . . .

Čoln je rezal valove, kakor da se med njimi vžiga blisk.

Na vseh ladijah je zavladala tihota, vseh oči so bile vprte na tri može, ki so veslali, kar so jim dopuščale moči, da bi bili kar najprej pred kraljem . . .

„Za Boga, kralj, za tvojo zakonsko srečo, ne plovi na tukajšnje bregove . . .“

Najstarejši izmed tujcev je zaklical že od daleč kar najglasnejše je mogel.

„Bog in sveti Vaclav naj vas varujeta!“ je dodal isti brodnik v češkem jeziku.

„To so rojaki . . . To so Černini . . .“

Kraljica je spoznala tujce na prvi pogled.

„Bodi zdrava, svitla gospa . . .“

Ladjica s tujci je bila za nekaj trenutkov čisto pred kraljevo ladijo . . .

„Kaka poročila mi prinašate iz domovine . . .“

„Mi smo do nedavna iskali tvojega očeta . . .“

„Ali ne prihajate iz Češkega . . .“

„Pozneje povemo vse svitla gospa . . .“

Tujci so pršli po vrveh na krov kraljeve ladije, ne brez težav.

„Kralj, ne pluj proti Rōdbi, izogni se otoka . . .“

„In zakaj?“

„Tvoj stric te tam pričakuje.“

„Moj stric . . . Ali me že ne more dočakati?“

„Ribiči in brodniki na obrežju so se uprli vsi . . . Padete jim v roke, samo če stopite na kopno . . .“

„Kako ti to veš?“

Poslani smo od tvojega strica, da bi se pridružili sva-tovskemu spremstvu, da bi vas zabavali s svojo umetno-stjo in vas speljali v past . . .“

„Stric Valdemar? — Kako se z njim poznate?“

Kraljica tem poročilom ni niti hotela verjeti. In tudi bi ne bila verjela, če bi jih bil pripovedoval to kak drug in ne najstarejši izmed Černinov.

„Da, stric — škof Valdemar . . . Ta trenotek čaka nedaleč od Rödbi, na njegovi glavi je čelada, na prsih oklep, na rokah in nogah železje, ob boku meč . . .“

„Slišiš, Draguška? — O, poznam njegovo kačje srce . . . Kadar je na njegovih ustnicah najslajši med, kipi njegova duša v strupu, po katerem takoj prihaja smrt!“

Draguška je povabila glavo proti krovu, ki je bil pregrnjen z dragocenim rdečim suknom . . .

Tako jo torej hoče sprejeti stric Valdemar, kateremu je pri svojem soprogu izprosila svobodo takoj, ko je stopila njena noga na danska tla.

„In kje ste se sešli z njim?“

„Padli smo v vjetništvo brodnikov na laalanskem obrežju . . . Iz njegovih prvih besed smo spoznali, s kom nam je opraviti . . . Zato se nismo dali spoznati . . . Izdali smo se za Francoze . . . Škof nam je verjel, daroval nam prostost in obljubil na svojem bodočem dvoru častne službe . . .“

„Kakšna plemenitost!“

Kralj Valdemar se je trpko nasmehnil . . .

„Mi smo se takoj spustili na morje, tu krožimo že več ur, in skoro smo že mislili, da smo tu zastoj in se bomo morali vrniti . . . Naenkrat smo zagledali v daljavi bela jadra vaših ladij, in veter nam je prinesel na ušesa veselo petje . . .“

„Hvala Bogu!“

„In svetemu Vaclavu!“ je pristavila kraljica . . .

V nekaj trenutkih so vse ladije izpremenile svoj dosedanji tek . . . Razun prvih danskih gospodov ni nikdo vedel zakaj.

Starejši, izkušeni brodniki so nad tem resno zmajevali z glavami.

Morali so zaviti na desno — v širno morje — kakor bi kralj niti ne hotel pristati pri Laalandu.

Vetrovi so pihali ladijam ravno v boke . . .

Tedni, v katerih morje miruje, se nagibljejo h koncu, že jutri morajo biti pripravljeni na nevihto . . .

Galebi so prileteli vsak trenotek nad same jambore.

In na ladiji, ki je plula na strani kraljevske, je pripovedoval osivel brodnik svojim tovarišem nekaj o morski ženi . . .

„To je bila ona . . . Samo da ne vem, ali se mi je sanjalo, ali sem bdel . . . Toda tudi če se človeku prikaže v sanjah, to ni dobro znamenje . . .“

Oblaki nad Laalandom so bili, kakor da se vsak trenotek širijo . . .

Kralj Valdemar je dal ukaz, naj plujejo ladije, kar najhitrejše mogoče.

Černini so med tem pripovedovali svoje dogodke, katere so doživeli, ko so iskali vojvodo Přemisla Otokarja . . . In ko so se ozirali na mlado kraljico, bi nikakor ne bili trdili, da je to ona deklica, katero so pred dvema leti spremljali v tiho, mirno dolinico na desnem labškem bregu, ko je iskala z očetom in materjo zavetišča pod staro, z mahom porastlo streho kmetskega dvorca. Kako je zrastle, kako je razcvetela in kako neizrekljivo bujen cvet se je razvil na njenih licih! In vendar se je našla roka, ki ga hoče streti, in vendar je oko, ki bi na teh licih najrajše zrlo pogrebne cvete! V rodno deželo je tako daleč! Oče

in mati ne moreta pomagati in nimata niti slutnje, kake pasti so nastavljene njuni Draguški.

Ko bi imeli ti trije bratje orlovska krila, kako bi poleteli v češko deželo, kako bi klicali na pomoč hčeri iz Přemislovega rodu mlade junake od gradu do gradu, od dvorca do dvorca . . . Potem bi ji z mečem v svojih rokah priborili pot do preslola, z lastnimi rokami bi jo posadili na prestol in jo vnovič po celem Danskem oklicali za kraljico . . .

Stric škof je čakal od večera do svitanja . . . Po svatovskem spremstvu ni bilo nikjer niti sledu. Tudi ladjice, ki so bile na vse strani poslane poizvedovat, niso mogle povedati ničesar . . . Samo tujci se niso vrnili . . . Morebiti se jim je torej vendar le posrečila zvijača . . . Vetrovi jih niso mogli zanesti, ker je bilo morje mirno in je vel samo poldanski vetrič.

Stric je vztrajno čakal tudi prihodnje dni . . .

Na obrežjih je bilo vedno bolj in bolj živo . . . Brodniki so skrbeli bolj za svoj dobiček nego so se brigali za škofove namene . . . Roparstvo jim je šlo neizrečeno srečno izpod rok. Vsak hip so privlekli kako kupčijsko ladjo, katero so zasačili, in pred kočami je bilo cele gromade dragocenega blaga . . .

Valdemar je sicer postajal mračen, toda kaj je pomagalo? — Če se kdo zapiše hudemu duhu, mora delati vse po njegovi volji, in oproščenja ni nikakega . . .

Laalandsko obrežje se je tekom nekaj dnij izpremenilo tako, da ga več ni bilo spoznati.

Zdelo se je, da so se popolnoma vrnili nekdanji časi, ko tukaj ni bil varen življenje niti ptič, če bi letel še

bolj visoko v zraku . . . Dansko kraljestvo je živelo tedaj v sovraštvu z vsemi sosedi . . . Nebrzdanost brodnikov na obrežjih je prišla vladarjem zelo prav . . . Laalandski ribiči so postali lutickim in bodrckim bregovom grozno strašilo . . . In ta nebrzdanost je vnovič vzplapolala vselej, če se je nudila ugodna prilika . . .

K škofu Valdemaru je prišlo poslanstvo iz Luticke dežele od nemških grofov, da bi se na Danskem sam polastil vlade . . . Poslanci so mu zagotavljali silno pomoč, če bi vstal, da izpremeni sedanje razmere . . . Za nekaj časa na Danskem ne bodo več vladali Danci, ampak Slovani. Neverjetno je, kako se v Polabju vse giblje in dviga . . . V Bodrcki deželi je zastopnik danskega kralja pol Slovan in pol Danec, baje je posredoval tudi pri Valdemarovi zvezi s hčerjo češkega vojvode; po širnem kraju se razgrne proti morju slovanska mreža, ki zadrgne vratove tudi Dancem . . . In zato se je nujno treba zavarovati, kar se je zgodilo pozabiti, podati si prijateljsko roko in pokončati strupenega zmaja, dokler je še v svojem brlogu . . . Zlasti od tega časa je nemško gospodstvo v Polabskih deželah v nevarnosti, odkar so se Bodrci večjidel sami odrekli poganstvu in sprejeli križ . . . Slovanski duhovnik nekje iz Češkega je v poslednjem času med njimi delal čudeže . . . In baje se mu pripravlja na pomoč iz njegove domovine tovarišev, kolikor jih bo hotel . . . In ta je tudi blagoslovil v Bukovcu kraljevska zaročenca . . . Bukovski škof je razjarjen in razdražen vsled tega postopanja, ki ne pozna nikakih obzirov . . . Sicer pa pridejo tudi od njega natančnejša poročila . . . Tudi med Slovani samimi niso vsi zadovoljni z novo vlado . . . Zlasti zvečer se plazijo od vasi

do vasi čudne postave in razvnemajo, ščuvajo in podpihujejo, kjer jih hočejo poslušati le trenotek . . . To so služabniki zapuščenih bogov . . . Tudi s temi bi se bilo dobro zvezati. V tem času je dober in iskan vsakdo, ki ponudi pomočno roko k delu, ki je v enaki meri važno za Dance in Nemce.

Stric Valdemar bi se bil zvezal ne vem s kom, da bi dosegel, po čemur je hrepenel že za mladih let in o čemur je sanjal dolgih štirinajst let podnevu in ponoči . . . Ponudba nemških grofov ga ni mogla bolj razveseliti . . . Tako se je vse najsrečnejše obračalo v njegov prospeh. Samo, da še vedno ni bilo niti sluha, če in kodi so se vrnili od poroke na Dansko. Mogoče tudi, da se še niti niso vrnili . . .

Ta dan je pregledoval škof Valdemar čete svojih zvestih. Ž njimi bi se že lahko postavil v bran tudi mnogoštevilni vojski. Sicer so bili slabo oboroženi; toda nedostatek navadnega orožja je nadomestovala osebna moč.

Upornike vitežkega stanu bi bil mogel sešteti na prste. Izmed meščanov ni bilo med množicami videti nikogar. Valdemarova vojska je sestajala iz brodnikov in ribičev, katerim pa bo vojskovanje na kopnem pač težko prijalo.

Neznani vitez v jekleni opravi s prodrtim srcem na oklepu si je vendar obljubljal od teh čet najboljše uspehe. To so bili možje kakor vlití in vsak izmed njih močan kakor lev. Needen je s samimi rokami zlomil konjsko podkev in puščico, ki je bila izstreljena proti njemu, vjel v dlan, ne da bi ga ranila. In napadovalec bi se moral že močno zagnati, da bi predril kožnato brodarsko obleko . . .

„Videl boš, da tile podero kraljevski prestol kakor veter strohnelo drevo . . .“

„Bodem ti dolžan neskončno hvalo . . .“

„Pomoči, katero ti ponujajo Nemci, ne boš potreboval . . . Sicer pa itak ne mislijo odkritosrčno . . .“

„In zakaj?“

Škof Valdemar je stopil za dva koraka nazaj. Naenkrat se mu je porodilo v glavi nezaupanje napram temu tujcu . . .

„Ti vprašaš zakaj in si te dežele rodni sin? — Odgovori mi, škof: ali so bili kdaj Nemci Dancem resnični prijatelji? — Ali ste imeli iz njihovega prijateljstva korist vi ali oni? — Odgovori po pravici, škof!“

Tujec je govoril preveč smelo, brez vsega spoštovanja do bodočega kralja. Njegovo naličje je bilo spuščeno, in goli meč se mu je za več prstov globoko zarival v tla.

„Ali je bila vaša zaveza z Nemci trajna? — Spomni se pokojnega svojega strica . . .“

„Govoriš, kakor da si Slovan! — In kako vendar poznaš našo preteklost?“

„Za moj rod ti ni nič, škof, obljubil si mi, da ne boš poizvedoval po njem . . . Glej, da ostaneš pri svoji besedi . . . Če ne maraš, me povede moja pot naprej . . .“

„Tako hitro se razburiš . . . Tvoja služba mi je predragocena . . .“

„Torej poslušaj dalje . . . Komu je bilo največ na tem, da bi Dansko oslabelo, osamelo, da bi se slovanski kraji vzdignili, se oprostili danske vlade in v neenakem boju izkrvaveli? In kdo bi se potem vrgel na izkrvavele, kdo bi imel od vsega potem dobiček? — Nemci — Nemci — Nemci, škof — tvoji zavezniki . . . In ko bi ne imeli odpora nikjer več v slovanskih deželah, proti komu bi se obrnili potem? — Meniš, da bi se zadovoljili z mejami,

katere tvori Severno morje? — Proti vam — proti tebi — škof . . . O, ne poznaš jih, ne poznaš . . .“

„Moram ti pritrditi!“ se je oglasil Valdemar . . .

Imel je že tudi pripravljenega konja, da bi se dvignil v sedlo . . .

„Nemško pomoč odkloniš, škof . . .! Z njimi bi ne šli niti tile . . .“

Tuji vitez je pokazal na vrste brodnikov z dvigneni-mi vesli, sekirami, sidri in vzvodi.

„Ali si upaš sam? . . . Res, tudi meni bi bilo ljubše . . . Vsaj bi razun tebe . . .“

„In to ljudstvo . . .“

„Da . . . to ljudstvo — bi ne bilo nikomur dolžno hvale . . .“

Tuji vitez je dal nato znamenje k pohodu . . .

Vrste so se spustile proti polunoči . . .

Rdeč žar gorečih mestec jim je svetil na pot po žalostni laalandski pokrajini.

Škof Valdemar je premišljeval besede neznanega zaveznika in mu v duhu pritrjeval besedo za besedo. Toda nezaupanje, ki se je porodilo v njegovi duši, ga ni več zapustilo. Samo da se mu je zdelo, da je tujec govoril preveč odkritosrčno, kakor bi varati niti ne znal, kaj šele hotel . . .

„Dovoli mi vprašanje . . . Slišiš?“

Škof je zadržal konja.

Vitez je tudi potegnil svojega vranca za brzde, in zdelo se je, da je vprl skozi naličje na vprašalca oči kar najbistrejše je mogel.

„Zakaj sovražiš Valdemara? — Ali sta se poznala, ali se poznata . . .

„Ali sem jaz vprašal tebe?“

„Saj sem ti povedal vse prostovoljno . . .“

„Ni ti bilo treba . . . Še kratek čas imej potrpljenje . . . In potem se prepričaj, zakaj sem ti ponudil svojo pomoč in da sem — imel . . . prav!“

Tujec je govoril z globokim glasom in vsako izmed poslednjih besed izgovarjal s posebnim povdarkom . . .

Škof Valdemar je umolknil in ni vprašal po ničemur več. Tuji vitez na njegovi strani je tudi molčal . . .

Čete upornikov so pospeševale korak, konji Valdemarove družine so morali teči, in nad glavami brodnikov so letele nočne ptice ter jim kričale z najstrašnejšimi glasovi: „srečno pot — srečno pot — in še srečnejšo izvršitev . . .“

X.

Kralj Valdemar je stal s svojimi zvestimi v Ringstedu. Najboljši junaki, cvet danskega viteštva, so bili zbrani okoli svojega vladarja. Prišli so celo z Aalborga in Viborga . . .

Ta dan, ko sta prišla kraljevska poročenca v staroslavni Ringsted, so pridirjali na konjih poslanci sporočit, da je stric baje s prvim naskokom zavzel Oringsburg, svojo nedavno ječo . . . Njegovi brodniki se baje razlivajo po ravnini, kakor da je morje prestopilo bregove in hoče otok popolnoma zaplaviti. Na čelu ribičev je tujec, baje še mlad mož, ves oblečen v železo, s čudnim znamenjem na prsih . . . Nikdo ne ve, kje je njegova domovina, nikdo ga

ne pozna niti po imenu . . . Med brodniki vzdržuje baje železen red, da jim je to že neprijetno. Začeli so požigati vasi, mučiti neoboroženo prebivalstvo, toda tuji poveljnik ravna s krivci najstrožje . . . Stric škof se ž njim o vsem natanko posvetuje . . . Bivata v enem šotoru, jesta iz ene sklede, pijeta iz ene čaše, in vendar ne ve o njem nič več, kakor navaden brodnik ali ribič . . . Med uporniki se širijo o čudovitem tujcu najneverjetnejše govorice, da baje ni niti iz človeških kostij, da je poslan od starodavnih danskih kraljev, da bi obnovil nekdanje čase, vrnil obrežnim prebivalcem bivšo prostost plovbe po morju, kamorkoli bi se jim zahotelo . . . Njegove besede poslušajo slepo; če bi jim rekel, naj se vržejo v morje, bi takoj vsi storili tako.

Mladi kralj je dal takoj ukaz, naj se njegovi zvesti pripravijo na pohod . . .

Po številu vitezov ni bilo mnogo, vendar so se z ribiči in brodniki lahko merili, če bi jih prav vodil sam hudi duh . . .

Nekateri so svetovali kralju, naj še nekaj dnij počaka, ker je vitežtvo od vseh strani na poti proti Ringstedu . . . Potem da pomandrajó upornike konji s svojimi kopiti in ne bo niti treba potegniti meča . . .

Mladi kralj je bil vendar že nestrpen . . .

In še nemirnejša je bila kraljica . . .

„Za Boga, Draguška moja, ne hoti z nami . . . Bitka bo krvava . . . Puščice se ne izogibljejo — meč ne pozna razločka . . . poslušaj, me . . .“

„Ne morem, Valdemar . . .“

„Če te zaprisežem . . .“

„Niti potem bi ne mogla . . .“

„In zakaj . . . Dra - gu - ška - !“

Mladi kralj je svojo soprogo objel.

„Tega vsega sem kriva jaz . . . edino jaz . . . Če bi ne bila zanj prosila, bi ti danes ne bilo treba iti proti njemu v boj . . . Snidem se z njim pred bitko . . . Njegovo srce ne more biti tako trdo . . . Spoznati svojo krivdo mora . . . Ne bode se mi mogel upirati . . .“

„Zelo se motiš, duša moja . . . Njegove oči ne vidijo nič drugega kakor kraljevsko krono, ušesa ne slišijo nič drugega, kakor: svitli kralj, in njegovo srce ne hrepeni po ničemur drugem kakor po žezlu in škrlatu . . . Zaman bo vsaka tvoja beseda, zaman vsak tvoj korak . . . More te še obdržati kot jetnico, da bi me prej prisilil in prignal, da bi se odrekel kroni . . .“

„In vendar pojdem . . . naj se zgodi kar hoče . . . Bila bi kriva krvi, ki bode prelita, na vekov veke, očitala bi si to dansko kri, dokler bi živela . . . Da bi zabranila boj, kolikor je v mojih slabih močeh, in sposredovala spravo, sem pripravljena darovati kakoršnokoli žrtev . . .“

„Ta žrtev bi te mogla veljati tudi življenje!“

„Tudi življenje darujem . . . Vsak trenotek sem pripravljena . . . Rada prinesem v dar tudi svoje mlado življenje . . . samo če bo moja nova domovina ostala mirna, če zabranim prelivanje bratske krvi . . .“

Kralj Valdemar se ni več ustavljal.

„Tvoj in moj Bog te odeni s plaščem, ki je nepristopen vsemu hudemu . . . Draguška moja!“

Kralj Valdemar je drugič objel svojo soprogo, toda zdaj so njena bleda lica pordečela od solza njenega so-

proga, ki ni nič več mogel premagovati notranje ginjenosti . . .

In nato so odrinili iz Ringsteda proti polnoči . . .

Černini so bili najbližje poleg kraljevskih poročencev. Šestero očij je stražilo mlado kraljico kakor pogledi bajnih vitezov zakleto hčer vladarja, na katerega glavi je kron kakor v letu dnij . . .

Koder je šla kraljeva vojska, so si povsodi brisali oči, solzeče se za mlado, lepo in tako milo kraljico . . . Povsodi bi ji bili radi nekaj povedali in ji nišo mogli . . . Samo z rokami so ji mahali v slovo . . .

„Noče nam biti boljše. — Nista še niti okusila zakonske sreče, in že jima jo kazi morska žena!“

„Zakaj so pozabili oviti ladijo z vencem iz morske trave?“

„Kaj še! . . . Da bi bil na to pozabil stari Falster! — Več dnij so pletli venec!“

„In vendar nič ne pomaga? . . .“

„To je gotovo zaradi tega, ker se ni rodila na Danskem!“

„Bog naj sodi!“

In ljudje so stali med vrati ter zaradi solza v očeh niso mogli videti . . . Če bi bili mogli, ne vem kaj bi bili žrtvovali morski ženi, da bi prizanesla mladi, lepi in tako ljubki kraljici. Saj je gotovo ona naščuvala brodnike in ribiče proti kraljici. Sicer ni mogoče, da bi se vprli proti nji . . .

Bil je žalosten oktobrov dan, nebo oblačno, pokrajina tiha, listje na drevju porumenelo . . . V tej tihoti je bilo slišati samo žvenketanje mečev, zadevajočih ob železno ali

jekleno opravo . . . Včasih se je oglasilo tudi zategnjeno donenje rogov, da bi se čete stísnille ali razstopile . . . Toda kakor bi jezdecu zmanjkovalo sape; rog je zvenel otlo, — kakor iz groba. — Tako trobijo v tukajšnjih pokrajinah k pogrebu . . .

Černini so se držali Draguške, kakor da so njihovi konji prikovani h kraljičinemu belcu . . . Kolikokrat jim e bilo v duhu že tesno, zakaj se je omožila tako daleč med tuje, nepoznano ljudstvo.

Današnja noč, katero so prebili v šotorih pod širnim nebom, je bila najžalostnejša, kar jih je Draguška kdaj preživela. Prej je bila vsaj na očetovi strani in pri materi . . . Danes jo je seveda stražilo več tisoč kopij, toda mlado dušo ji je mučilo očitiranje, katerega ni mogla zatreti . . . Krvi, ki jutri ali pojutrnjem namoči dansko zemljo, bode kriva ona — ona . . . in koliko vdov bode klelo njeno ime . . .

„Tako čudno mi je v glavi, soprog moj . . . Ne morem ti niti povedati . . . Ah dobri Bog!“

Kralj Valdemar ni odgovoril; tudi on je bil zatopljen v žalostne misli.

Kako se jima je nasmehljala sreča s polnim obrazom, kako je razprostrla nad njima svoje peroti, kakor bi hotela večno ostati ž njima . . . A danes je postalo njeno obličje temnejše kakor noč, ki je legla nad pokrajino. In vsega tega je kriv njegov stric, ta, kateri bi imel služiti Bogu, katerega poslanstvo bi morale biti besede: „Mir vam bodi . . .“

„Ali slutiš oče, ali veš, mati moja, kako je Draguški! . . . K vama je tako daleč . . . tako silno daleč . . . Toda ko izvesta o svoji hčeri, se vama je ne bode treba

sramovati . . . Vajina Draguška ostane vredna Přemislove krvi . . . že zaradi svojega imena . . . Saj sem Dragomira . . . Oče Dobrogost, če bi bil tukaj vsaj ti . . .“

Mlada danska kraljica se je posvetila smrti za bratsko spravo . . .

Take vladarice tukajšnji otoki niso imeli še nikdar.

Kralj Valdemar je stal poleg nje z glavo, povešeno k tlom, s tesno stisnjenimi ustnicami in z desnico na ročaju velikega bojnega meča . . .

„Predno dopustim, da bi se žrtvovala ti, poskusim vse . . . vse . . . Ne sme se zgoditi, da bi se nedolžna kri mešala z gadjo krvjo na istem polju . . . Tvoje smrti bi ne preživel, če bi imela tudi poginiti oba . . .“

„Potem gorje — gorje danski zemlji . . . potem gorje — gorje slovanskim krajem!“

Draguška je sklenila roke in pritisnila k ustnicam križ, katerega ji je v Bukovski cerkvi obesil okoli vratu oče Dobrogost, kar najgorkejše je mogla.

„Potem bi bilo po vsem tvojem delu, ti dragi moj učitelj, potem bi bilo seme, katero si vsejal in ki je že pognalo, — izruto hitrejšo, mnogo hitrejšo kakor je bilo vsejano . . . Samo tega ne dopusti, Bože moj . . . Desetkrat raje moje kakor tvoje življenje!“

Take moči se Valdemar od svoje mlade soproge ni nadejal.

Niti odgovoriti ji ni mogel, samo vroče jo je poljubil na belo, čisto čelo, na katerem zdaj ni bilo niti oblačka . . .

Zunaj v taboru je bilo mirno . . . Strašni ognji so goreli kakor bi hoteli vsak trenotek ugasniti . . . Okoli sivih šotorov so se pomikale temne sence straž, ki so se

srečavale molče . . . Z nedaljnih višin je bilo že tudi videti v daljavi ognje v taboru upornikov. Toda tako popolnoma so bili podobni vešam blodnicam . . .

XI.

Ko je drugi dan zjutraj vzhajalo solnce, je bilo vse krvavo.

Kraj je bil v strašni rdečici videti še žalostnejši . . . Na eni strani so se vlekli proge bukovskih gozdov, na drugi se je zrcalila gladina prostranega ribnika, v neenem oziru podobnega jezerom na severovzhodu, po katerih je ta konec Själlanda najznačilnejši del celega otoka . . . Na gričih proti polnoči so bile čete škofa Valdemara. Popolnoma natanko je bilo že mogoče razločevati njihovo čudno orožje, in na ušesa kraljevske vojske je prihajalo šumenje množic, podobno onemu, katero sliši popotnik, ki nenadoma obstane na morskem bregu, ko pričenjajo besneti velikanski valovi . . .

Kraljevska prednja straža je že stala brodnikom, kakor se pravi, z obličjem v obličje.

Naenkrat so se vrste vitezov razstopile . . .

Iz kraljevske vojske je prijezdila na belcu, brezmadežnem kakor sveže pali sneg, mlada gospa z razkrito glavo, v krilu, ki je bilo bolj belo kakor najčistejši batist. Okoli škrlatnih ustnic ji je igral smehlaj, katerega bi ne mogel posneti niti čopič najizvedenejšega slikarja, kaj šele samo pero . . . Lica so ji bila nekoliko pobledela, toda v njih se je zrcalilo iz vsake poteze toliko vznešenosti, toliko ča-

robnosti, jemajoče razum, in toliko odkritosrčnosti, da noben jezik ne more popisati tega pojava . . .

Brodniki in ribiči so stopali na stran, nehote odkrivali svoje glave, v prsih zadrževali dih in čudno, da jim ni popadalo orožje iz rok . . .

Nikdo ni opazil, da je kralj Valdemar na čelu najizbornejšega vitežtva vsak trenotek pripravljen, da spodbode konja z ostrogami in švigne kakor strelica na stran krasne gospe . . .

Očarujoča gospa je jezdila sredi upornikov korak za korakom mirno dalje in dalje . . .

Kralj Valdemar je bil bled kakor smrt . . . Zdelo se je, kakor da ga hoče popasti vrtoglavost . . .

Množice upornikov so vtihnile, kakor kadar ni na morju niti najmanjše sapice . . . Vseh glave so bile odkrite in vseh oči vprte v čarokrasno jezdkinjo . . .

„Stric Valdemar . . .“

Ta glas je prišel preko ustnic mlade žene, kakor bi bil zazvonil v najčistejšem srebru.

„Jaz sem prosila za te, kakor hitro sem stopila na tla svoje nove domovine, in ti prvi segaš po najini sreči, — ti prvi hočeš onesrečiti to, ki nima tukaj nikogar razun svojega soproga, ki ti ni storila krivice niti s pogledom, niti z mislijo . . . Stric, za Boga, v katerega slugo si posvečen, te prosim, za križ, ki je na tvojem vratu . . . Še enkrat: nikogar nimam tukaj . . .“

Med brodniki je nastajalo čudno šumenje . . .

Danski vitezi so že hiteli svoji kraljici na pomoč . . .

Toda naenkrat je zletelo v zrak na tisoče čapk in na tisoče brodniških ust je zagrmelo: „tu imaš, svitla gospa,

nas — nas . . . Naj živi naša kraljica . . . Bodi zdrava, naša gospa . . .“

In čete so se vrgle na zemljo, se zbirale nato okoli kraljičinega belca, in neizrečeno srečnim se je štel, kdor se je mogel dotakniti samo njenega krila, kaj šele te bele ročice . . .

„Mi smo dobro . . . pošteno ljudstvo . . . Samo ne stikaj nas . . . In mi ti bomo zvestejši kakor morju, na katerega bregovih smo se rodili . . .“

Škof Valdemar se je tresel po celem telesu . . .

Takega konca svoje vojske bi se ne bil nadejal niti v najneverjetnejših sanjah . . . Za trenotek niti ni vedel, kaj naj spregovori . . .

Mlada kraljica je bila še vedno med brodniki, iz katerih so ob njenem pojavu in ob njenih besedah naenkrat postala jagnjeta.

Kralj ni niti verjel svojim očem. Tudi njegova družina si je začudeno mela oči . . .

Kraljevski vojski je bilo pri ti prikazni, kakor da je prišla na bajni svet. Vitez na škofovi strani je bil, kakor da je okamenel . . . Niti zganil se ni . . . Komaj je iz daljave zagledal kraljico, in niti za trenotek ni obrnil od nje svojih očij. Naličje je imel vendar še vedno spuščeno . . . Naenkrat je stopil dva koraka naprej, toda dalje ni mogel. Zdelo se je, da bi se rad, zelo rad prerinil med množicami do kraljice . . . Za nekaj trenotkov je zopet poskusil, če bi se mu to ne posrečilo . . . Zdaj je bil srečnejši . . . Toda samo njeno belo atlasasto krilo je poljubil . . . Zdelo se je, da je nekaj pregovoril, a slišati ni bilo ničesar . . . Nove in nove množice so se na vseh straneh zbirale okoli kraljice . . .

Vitez s prodrtim srcem na prsih, zelo umetno izvršenem na oklepu, je šel naravnost proti kralju . . .

Gotovo ga je dobro poznal . . . Odpasal si je meč in ga ponudil Valdemaru . . .

Toda kralj ga ni sprejel . . .

„Svoboden si, bodi kdor hočeš, po imenu te ne maram vprašati . . .“

Tuji vitez se je pred kraljem uljudno priklonil in se nato zagledal na njegovo levico, kjer so sedeli na konjih trije bratje — trije Černini . . . Ti se vendar za tujega viteza niso zmenili . . . Ko je ta nekaj časa stal, kakor da o nečem premišljuje, se je naenkrat stresnil in po bliskovo izginil kraljevski družini izpred očíj . . .

„Drugič sem tvoj vjetnik, kralj . . .“

Stric škof si je tudi odpasal meč in ga ponudil Valdemaru.

„Zaslужil sem ostro kazen . . . milosti ne prosim . . . to priprosto ljudstvo me je osramotilo v dno duše . . . Kaznuj me . . .“

„Stric, kaznovala te bode kraljica!“

„Ta mi zopet odpusti, in jaz nisem vreden . . .“

Škof Valdemar si ni upal niti dvigniti očíj.

Še vedno se je tresel po celem telesu . . .

Že se je vračala na belem konju zmagovalka današnjega dne.

Ribiči so se v nepreglednih množicah valili okoli nje in za njo . . .

Kralj Valdemar jo je objel, jo trikrat poljubil na zardela lica in jo pritisnil na srce kar najgorkejše je mogel.

„Tebe je poslalo danski deželi samo nebo . . .“

Kralj ni mogel dalje govoriti; besede so mu ostajale na jeziku, in glas se mu je krčil v grlu.

Gospod Albert Eskelsen zakliče v imenu vitežtva z najmogočnejšim glasom:

„Ti si slava danske dežele, ti si radost Dancev, ti si čast češke dežele in celega našega naroda . . .“

In tisoč vitezov je klicalo kakor iz enega grla: „Ti si slava danske dežele, ti si radost Dancev, ti si čast češke dežele in celega našega naroda . . .“

In vitezom so se pridružili glasovi priprostega ljudstva, ki je pred nekaj trenutki še stiskalo v rokah težka vesla, da bi z njimi poskusilo, kaj vzdržé proti njihovemu orožju čelade, oklepi in ščiti gospode.

„Bila si vzrok te moje današnje radosti, duša moja, zmagovalka si, o kakoršni ni govora nikjer v letopisih naše domovine, zato bodi tudi sodnica . . . Strica izročam tvoji sodbi!“

„Sodi ostro — brez obzira — brez tebe bi bila danes tekla kri, da bi bilo moralo zardeti nebo . . . Solnce je že itak vzhajalo krvavo . . . Vreden nisem niti iskricice usmiljenja . . .“

„Stric, moja sodba je odpuščanje . . .“

„Odpuščanje — tvoja sodba . . . Torej me niti nočejo kaznovati . . .“

Škof Valdemar je vrgel čelado na tla, ruval si z glave pepelnate lase, in na ustnice mu je stopila bela pena . . . Vsi so se ga prestrašili.

„Niti nočejo me kaznovati, in jaz sem hotel biti danški kralj . . . Ali čujete, vi francoski umetniki?“

Stari mož je obstal z očmi na Černinih; takoj jih je spoznal in se grozno zasmel . . . Blaznel je. Kralj Valdemar je namignil nekaterim vitezom, da bi odvedli ubožca proč.

„Ne more biti sreče brez nesreče . . . Samo da ni hujšega!“ se je oglasil učeni gospod Eskelsen . . .

„Tudi vam bode moja gospa sodnica . . .“

Kralj Valdemar je spregovoril proti vtihlim množicam in pokazal z levico na Draguško . . .

„Ali morem soditi, soprog moj, kakor se mi zdi najboljši?“

„Tvoja beseda je moja beseda . . .“

„Torej ste prosti vseh davkov . . . Samo ohranite našemu rodu zvestobo, katero ste ravno obljubili — od vnukov na vnuke . . .“

In zopet je težko popisati vriskanje, od katerega se je treslo ozračje gotovo do Ringstedta. Brodniki se niso niti mogli pomiriti . . .

Za četrto ure so se valile proti severu množice ljudstva, kakor bi bilo morje prestopilo bregove. Ribiči in brodniki so spremili lepo dobrotljivo kraljico popolnoma do Ringstedta. In niti drugi dan se jim ni ljubilo domov na svoja obrežja v lesene, z glino ometane koč.

Draguški je prišel na misel tuji vitez šele tedaj, ko je bila sama v svoji sobi. Toda danes je bila preveč — preveč trudna, in za nedolgo so se ji zaprle oči v lepe sanje . . . Samo sem ter tja je vstalo pred njenimi očmi Soběhrdovo obličje, takoj pa je izginilo in na ušesa so ji neprestano donele besede: „Ti si slava danske dežele, ti

si radost Dancev, ti si čast češke dežele in celega našega naroda.“

Trem bratom Černinom je tudi nehote prišla v glavo misel na najmlajšega brata, in sicer baš tedaj, ko je neznan vitez podajal kralju Valdemaru svoj meč. Toda nikomur ni prišlo na misel, da bi mogel to biti on. Kako in zakaj bi tudi prišel sem! . . . Bili bi sicer zelo radi ostali več časa na kraljevskem dvoru; toda tukaj jim ni bilo obznanja . . . O očetu jim je seveda vse povedala kraljica, vedeli so, da je živ in zdrav, toda zakaj bi mu še naprej delali skrbi. Kdo ve, če jih že ne objokuje! Več kot pol-drugo leto ni dobil o njih najmanjšega poročila. Kraljica bi tudi rada videla, da bi še ostali tukaj. Toda ni jim branila in ni jih pregovarjala. In še ta teden so se poslovili od dvora in se vrnili v domovino z najgorkejšimi pozdravi od kraljevskih poročencev in z dolgim — predolgim pismom od Draguške, katero je spraval najstarejši na gole prsi . . .

XII.

Po Danskem je zavladal mir — srečen, blažen mir. Od pamtiveka pravijo: najmirnejše kraljestvo je ono, o katerem je najmanj slišati. — Žvenketanje orožja molči, dorastli otroci sede z roditelji okoli ognjišča, materi ni treba plakati za sinom, oče ni oropan opore na stara leta, snubcem ni treba odlašati, da bode po vojski, bratje se ne poslavljajo od sestra, nedorasli otroci ne postajajo sirote, na obrazih je povsodi smehljaj, v dušah povsodi mir, v glavah pokoj . . . Polje rodi zlato, plug je najnavadnejše

orožje . . . Gospodarstvo cvete, obrt se dviga, bede ni nikjer, gladu ne trpe niti najrevnejši ljudje . . . In nad tako srečno deželo razprostira svoje tajne peroti bitje s toplim, oblažujočim dihom, v obličju z najvabljujejšim smehljajem in na ustnicah z besedami, pri katerih starec in starka pozabljata na svoje vraske, na svoje sive lase, na svoj podvečer . . . Ime tega bitja pa je: vsestranska ljubezen.

In na Danskem je bilo na las tako; morebiti še lepše. Pero niti ne more popisati, kakor bi hotela duša.

O škofu — stricu ni bilo slišati ničesar . . . Brezdvomno se je skrtil v samoto . . . Kralj mu je ponudil katerikoli kraj, da bi živel v njem svobodno po svoji volji . . . Vendar je škof odporno zmajal z glavo . . .

„Ne stori tega, kralj . . . Že samo s svojo prisotnostjo bi mogel kaziti vajino srečo . . . Koliko more biti dnij mojega življenja . . . Tako dolgo sem služil telesu, naj torej zdaj služim tudi Bogu, kakor to zahteva moj stan . . .“

„Če hočeš, stric, ti ustanovim samostan in pokličem redovnike, ki so ti najljubši . . .“

„Tudi po tem ne hrepenim . . . Biti hočem sam — sam — sam — Samo eno prošnjo — kralj . . . Ne zasleduj me, ne poprašuj po mojem skrivališču . . . Nerad bi bil moten . . .“

„Zgodí se ti po volji . . .“

„Če sem vama delal krivico, odpustita . . .“

„Odpustila sva ti že . . .“

Škof Valdemar, ki je, kakor je bilo videti zadnjič, blaznel, je prišel zopet k zavesti, v duši se mu je razjasnilo.

Od tega časa o njem nista slišala ničesar in tudi nista nikjer po njem popraševala . . .

Kraljevska soproga sta si pričela graditi novo mesto . . . Ogelni kamen je sicer položil že stari kralj Valdemar; toda vojne niso pustile Kodanju niti, da bi se razvil, kaj šele vzcvetel . . . Toda takoj prvo leto vladanja Valdemara II. se je pričelo dvigati novo mesto, širilo se je, bogatelo, rastlo, kakor bi bilo začarano z zlato žilico . . . Starci, ki so za otroških let videvali na teh krajih še lesene, z glino ometane hišice, niso niti hoteli verjeti svojim očesom . . .

„Naša prababica, slavna kneginja Libuša, je prerokovala mestu, katero je ustanovila, najsijajnejšo bodočnost. Če bi mogla tako tudi jaz — pozna njena vnukinja — v ti novi svoji domovini! Če bi bil Kodanj kralj Balta do najpoznejših časov, tako kakor je Praga že vladarica celega Češkega in bode — bode na veke. Libušino prerokovanje se izvršuje dan za dnevom . . . O, da nimam očij, ki bi videle v bodočnost, da bi vedela, ali sem prišla v to deželo k dobremu, k sreči in blagoslovu ali ne! . . .“

Mlada danska kraljica se je že tudi pripogibala nad zibelko, iz katere je gledalo na njo dvoje očij — prav takih, kakor bi padle materi izpod čela, v kateri se je smehljalo dvoje ustnic, kakor očaranih z materinim dihom, in dvoje ličec, na katerih je bilo mogoče najnatančnejše videti izraz, ki je bil razlit po kraljičinem obličju . . .

Da bi bila zakonska sreča na danskem dvoru popolna, so prinesle štoklje iz južnih pokrajin dečka, — ljubko detece, ki je bilo zmožno mladi materi pripraviti najsrečnejše trenutke . . . Sinčku so dali ime po očetu.

„Ded Valdemar je bil velik kralj, oče Valdemar je zmagovalen kralj, in kaj bode sin Valdemar?“

Knezoškof Andrej, mož velike plemenitosti in značaja kakor čisto zlato, je obstal pri teh svojih besedah najprej na dečku in potem na kraljevskih zakoncih . . .

„Če bi smela Boga za kaj prositi, bi mu že zdaj izprosila priimek . . .“

„In kak bi bil priimek, katerega izvoliš prositi za dečka še v zibelki, svitla gospa?“

„Če bo enkrat vladal, da bi ga vse ljudstvo imenovalo: „dobrotljivega!“

Knezoškof Andrej je vprl pogled na zlat križ, obešen v kraljevski sobi, sklenil roke, in zdelo se je, da so se mu oči orosile s solzami.

„Valdemar veliki — zmagoslavni — dobrotljivi! — Daj vse to, Bog, in blagoslovi svojo dedovino!“

Knezoškof Andrej je bil v tem trenutku podoben starodavnim prerokom v obljubljeni deželi, katerih obljubi je vedno kar najprej sledila izpolnitev . . .

Kraljica je držala dečka v naročju in ga pritiskala na prsi. In soprog jo je molče poljubil. .

In sreča, ki se je naselila v kraljevskem gradu, je razlila svoje žarke po širni deželi, posvetila na vse strehe, ožarila vsa obličja in prodrla v vse duše . . . In zdelo se je, da je našla pot tudi preko morja v slovanske dežele . . . Toda žalibog se je tako le zdelo.

Že na meji bodrcke dežele je bilo zavistnih očij, ki so pričakovale maščevalne roke, da vniči srečo, in peklen-skih nog, da jo steptajo, da se nikdar več ne drzne v te kraje.

Med Bodrci se je širilo nekaj časa sem bolj in bolj čudno gibanje.

Bistro oko očeta Dobrogosta je zelo dobro razločilo nastavljene mreže, v katerih naj bi poginila tako nadepolna setev, ki so jo zasejala njegova usta, mreže, katere bi imele pograbititi slovanski živelj in mu na veke zadrgniti vrat.

Jitfenec je bil tudi vedno bolj in bolj mračen.

Oči njegove mlade soproge so postajale kalnejše in kalnejše . . . Glava se ji je klonila nižje in nižje proti prsom . . . Mnogo časa je presedela, gledala proti morju in molčala — molčala . . . Sam Bog je vedel, kaj se godi v njeni glavi . . . Večkrat je naenkrat izginila in naj so jo iskali kjerkoli, nikjer niso našli po nji niti sledu . . . Sama se je vračala nazaj . . .

Na očeta Dobrogosta so pričeli tu in tam gledati nezaupljivo. Videti je bilo tudi, kakor da ga poslušajo že s skrivnim odporom . . . In ko je vprašal može po vzroku vsega tega, so mu rekli, da jih skušajo besi. Drugega odgovora ni mogel dobiti od njih . . . In danes je že opetovano govoril o teh stvareh z Niklotovim dedičem.

„Pripravljajo se stvari, ki lahko postanejo hujše od preteklih . . . Gospod, bodi skrben in pazljiv!“

Bodrci knez Jitfenec je obstal na starem možu z vprašajočim pogledom.

„Tuje roke nam podkopavajo zemljo pod nogami . . . Ne vem, gospod — ne vem — Kako je na Danskem?“

„Mirno, srečno, pokojno . . . Nedavno so se vdali kralju rodovi na zapadnih obrežjih vzhodnega morja . . . Danska slava raste in se odeva z najsijajnejšim svitom . . . Njen žar prihaja celo do nas . . . Vse slabo prežene . . .

boš videl, da prežene . . . Bodi brez skrbi za svoje delo . . .“

Jitřenec je naglo umolknil; na misel mu je prišla njegova lastna žena. Stresnil se je, kakor da ga je zbudel v srce mrzel meč. Ali bi moglo biti, da . . .? Niklotov naslednik si ni upal niti misliti o tem, kar mu je naenkrat prišlo v glavo . . . Njegov obraz je pobledel, oči so mu izstopile, roke so se mu tresle kakor listje na drevju v jesenskem vetru.

„Za Boga, gospod! — Ti si bolan! . . . Tako naenkrat!“

„Da bi ne bil bolj — bolj, oče Dobrogost! . . .“

Jitřenec je prijel starega moža za obe roki in se mu zagledal v obraz z dolгим, neodvrljivim pogledom . . .

„Prav si rekel, oče Dobrogost . . . Tuje roke nam res podkopavajo zemljo pod nogami . . . tuje roke se drznejo že tudi pod streho mojega doma, k mojemu domačemu ognjišču. Grozna misel je vstala pri tvojih besedah v moji duši in hoče ven — neodvrljivo sili na jezik . . .“

Oče Dobrogost je čutil gorko dihanje, ki je prihajalo preko Jitřencovih ustnic, čutil je, kako težko diha, kako se mu pod oklepom v razburjenosti dvigajo prsi . . . Prestrašil se ga je.

„Med temi, kateri nam podkopujejo tla pod nogami, je — moja lastna žena . . . moja — Jitruška! — Tako naenkrat mi je padla z očij megla, in kaj vidim? . . . Moj Bog, kaj vidim?“

„Vpokoji se, gospod, pomiri se, vspametuj se . . . samo lažnjiva podoba je pred tvojimi očmi — nič kakor lažnjiva podoba . . .“

„Da bi bila — bila — lažnjiva podoba!“

Jitřenec je dihal še vedno tako težko, tako globoko, in njegova sapa je bila bolj in bolj vroča . . .

„Kje je? — Kje je? Hočem jo videti . . . Slišite? — Kje je moja žena? . . . Hočem jo videti!“

Jitřenec je zapustil sobo in nameril naravnost proti izbi, v kateri je bivala Jitruška.

„Mojo ženo — mojo ženo . . .!“

Vrata v sobo so bila zaprta, a Jitřenec jih je znal naglo odpreti.

Izba je bila prazna, spalna soba tudi brez žive duše . . . Jitřencova soproga je bila zopet proč . . . In bližal se je že večer.

Takoj je bil osedlan konj, Jitřenec je kakor strelica skočil v sedlo in kakor blisk odjezdil iz Bukovškega gradu.

Jezdil je iskat svojo ženo — ono Jitruško, brez katere bi si ne bil mogel niti misliti svojega življenja.

• Toda moral bi bil imeti pogled starega, nekdanjega Niklotovega sokola, da bi jo našel . . .

Jitruška je bila ta čas daleč — zelo daleč od Bukovca v starem, porušenem poganskem svetišču . . . Bila je zagaljena od glave do nog. Nikdo bi je ne bil spoznal, v tem nagubanem oblačilu niti slutil.

„Samo tako se moreš oprostiti kletve, katera doseže vse . . .!“

Te besede je govoril star mož, še starejši kakor oče Dobrogost — oni, ki je pred leti na arkonskih razvalinah izročal Niklotu Svantovitov prapor . . .

„Jeza bogov je — grozna — besna —. Na lastne oči bodeš videla njene učinke . . . Izvrševalci njihove volje

smo mi — zvesti služabniki Svantovitovi, nepremagljivi častilci Triglava, sinovi Žive, udani Ladi do Morane . . . Ali slišiš, ti hči, v katere žilah je najstarejša bodrska kri? — Ti moraš z nami, sicer prva občutiš posledice jeze večnih bogov . . .“

Vlhevec je govoril napram Jitruški z najstrašnejšim glasom . . .

Jitřencova soproga je sedela na velikem, z mahom porastenem kamenu, in žrec je stal pred njo kot najstrašnejši grajalec . . .

Vlhevčevo oko se je posvetilo v besovskem svitu.

Niklotovičeva soproga je bila bleda, kakor bi se sama Morana sklanjala nad njo; njene oči so bile steklene . . . Jitruškino lice je bilo upadlo, kakor po dolgih, prečutih nočeh, ko se najhujše oglašča črv nemira.

Vlhevec — najstarejši v Bodrski deželi — je molčal in neprestano gledal s svojim besovskim očesom v Jitřencovo ženo, pričakujé njenega odloka.

„In moj mož?“

To vprašanje se je izvilo iz Jitruščinega grla z glasom, v katerem se je najbolj zrcalila razrušena notranjost mlade, od strašnega viharja premetovane duše.

„Moj mož — ti grozni človek, ki si že uničil polovico moje sreče?“

„Tvoj mož . . . pade . . . tvoj mož — mora — pasti . . . Zdaj stori, kar hočeš!“

„Moj mož . . . pade . . . moj mož — mora — pasti . . . In kaj bodeš imel od tega? — Kaj bode imelo od tega bodrsko ljudstvo?“

„S tvojim možem pade na teh tleh tudi križ . . . In pade vsak, kdor ga bode hotel vzdržati . . . Stara bodrska moč se dvigne še enkrat . . .“

„Vi hočete vnovič Lončino . . .?“

„Da — vnovič — še bolj krvavo — —. In ti nam moraš pomagati!“

Vlhevec je položil na Jitruščine rame obe svoji roki.

„In če vas izdam — če odkrijem vaše namere . . .?“

Vlhevec se je zasmejal, kar najstrupenejše je mogel, in mladi ženi se je zdelo, da ji stiska rame s kleščami.

„Če hočeš, moreš . . . Ne boj se, ne skrivim ti niti lasu na glavi . . . V trenutku, ko se odpro tvoja usta, da bi izdala naše namere . . . v tem trenutku se zgrudiš na zemljo, na tvojih ustnicah se pokaže bela pena, in tvoja duša se izpremeni v kukavico, ki med vsemi pevci vžije najmanj veselja . . . Pojdi torej, pojdi takoj in povej, kaj hočemo . . . Naših namer ne prepreči nikdo več . . . Svantovitov prapor bode razvit kar najpreje . . .“

„Svantovitov prapor? — Ta nad Niklotovim pepelom?“

„Ta!“

„Vi ste se drznili?“

„Da mi smo razmetali njegov pepel na vse strani sveta . . . zaradi njegovih domov . . .“

Vlhevec je govoril z votlim glasom kakor iz groba . . . Njegove oči so bile še vedno vprte na bleda Jitruščina lica.

„In njegova duša je v dvorcu tvojega očeta . . .“

„V moji zibelki . . .“

„Da, v tvoji zibelki . . . Vse veš, stori, kakor hočeš.“

„Soproj moj — dragi moj soproj — ali samo slu-
tiš, kako sem nesrečna . . .“

„Bodeš še — tudi z njim — nesrečnejša . . . Dvojna
nesreča ti je na izbiro; ena traja kratko, in druga ne bode
imela konca nikdar — nikdar . . . Izvoli si, katero hočeš . . .
In če nam hočeš podati pomočno roko, pridi ob novem
meseču na sveto, toda oskrunjeno mesto nekdanje Arkone.
V znamenje, da pojdeš z nami, si ostrižeš svoje bogate
lase in jih spraviš pod ta dva kamena! Med tem naj ti
bodo milostljivi mogočni bogovi! . . .“

Vlhevec je nato s počasnim korakom odšel.

Jitruška je sama ostala na razvalinah.

To so bile razvaline, na katerih se je nekoč oče Do-
brogost sešel z Niklotom.

Vetrovi so pihali v razvaline vsak trenotek ostrejše in
ostrejše.

Toda Jitruška ni čutila ničesar . . . Samo njeni lasje
so vihrali po zraku z nenavadnim šumom — ti lasje, ka-
tere si je imela odstriči . . .

V mladi glavi so ji vihrale misli neprimerno burnejše
od vetrov, zaletavajočih se v razvaline bolj in bolj neusmi-
ljeno . . .

Ali naj pove svojemu možu za korake, katere dela na
skrivnem — brez njegove vednosti? — Bode ga — mora
ga varovati, mora ga svariti, ne mogla bi mu niti pred oči,
raje bode na vekov veke kukavica . . . Toda odstriže si
lase, položi jih pod kamen in odide v Arkono . . . Ali
bode pa dovolj močna, da se jim bo tam ustavljala? —
Ali bo imela toliko odločnosti, da se bo premagala? Ali

ne bode boljše, če vse pove svojemu soprogu, kakor hitro pride domov? . . . Pade pred njim na kolena, razodene mu skrivna pota . . . Saj niso imela drugega namena, kakor da bi dobila mir, ki je razrušen v njeni notranjosti od onega časa, ko je ovila svojo glavo z lipovim vencem in je prisegla v Arkoni s svojimi družicami usodepolno prisego . . . Naj je šla, kamorkoli je hotela, naj je kamorkoli stopila njena noga, povsodi — povsodi je slišala strašno grožnjo . . . Hotela je preprositi vlhevce, da bi je ne preganjali, — zaradi deteta, katero nosi pod srcem . . . prvič tekom več let zakona . . . Ni jih poznala, tudi ni pomislila, kaj umejo s svojimi mrežami . . . h kakim groznim dejanjem jo bodo hoteli prisiliti . . .

„Mož moj . . . dragi moj soprog . . .“

Vetrovi so zašumeli silnejše.

Nedaleč je obstal jezdec na penastem konju in nekaj časa poslušal . . .

„Mož moj . . . ali mi odpustiš? . . . Ali ne bo tvoje srce napram meni trdo? . . . Tako nesrečna sem . . . Ti edini, veliki krščanski Bog, ki si poslal na svet svojega Sina z mirom ljudem dobre volje . . . O, daruj mi samo kapljico — samo eno kapljico tega miru, saj sem dobre volje — najboljše volje . . . Pokaži svojo moč . . . Sem tako nesrečna . . .“

Vetrovi so šumeli temneje in temneje, jezdec je spodbodel konja in izginil v črno temo . . .

In od razvalin, kjer je stalo nekdanje pogansko svetišče, se je plazila žena zopet tako zavita od glave do peta . . . Morala bo hoditi celo noč zelo hitrih korakov, predno zagleda bukovško obzidje . . .

Vlhevec — najstarejši v Bodrski deželi — je krenil tudi v to stran, toda bil je za dobre tri ure pred Jitruško. In ko je vzhajalo zjutraj solnce, je obstal pred gradom, v katerem je bival eden najzagrizenejših sovražnikov slovanškega življa v teh pokrajinah . . . Ko je vladal tukaj Friderik Rdečebradec, še je preselil od Rena semkaj in si tu sezidal trdno bivališče. To je imela biti trdnjava ne samo proti Dancem in Slovanom, ampak tudi proti nemirnemu Brunšviškemu Levu . . . Toda na srečo Dancev in Slovanov je ostalo pri samem načrtu . . . Grad je bil sicer precej vtrjen, a svojemu prvotnemu namenu bi vendar ne bil zadostoval . . .

Vitez Sterenfrid pa načrta pokojnega cesarja ni opustil do danes in se tudi ni bal, družiti se s potujočimi žreci, ki so s škripajočimi zobmi in s stisnjenimi pestmi gledali na križ, postavljen na daleč in široko po bodrski deželi in lesketajoč se dan na dan z jasnejšim in jasnejšim svitom . . .

Če imajo stari bogovi res na veke izginiti iz nekdanje Krukove kneževine, naj pogine ž njimi tudi slovanski živelj. Naj potem nemški duhovniki po svoji volji propovedujejo na slovanskih grobovih . . . Križ mora in mora izginiti . . .

Vlhevci ponujene nemške pomoči niso odklonili . . . Naj se zgodi, kar hoče.

Nemški grofje, katerih oči so se vsak dan požrešnejše in požrešnejše ozirale po slovanskih krajih, — že niso niti mogli dočakati, da bodo mogli vstati k novi vojni . . . Z vlhevci so popolnoma soglašali. Križ, katerega je postavila roka češkega duhovnika Dobrogosta, mora pasti . . .

Lahko si za kratek čas postavijo na ognjišča svoje malike, vendar jim jih pomedejo kakor veter prah in potem stopijo na vrat slovanskim rodovom, da dihnejo poslednjič . . .

V gradu so tega starega žreca brezdvomno dobro poznali.

Takoj so mu spustili dvigljivi most, toda hitro ga zopet vzdigniti . . .

Vlhevec je ostal tu precej časa in ko je odhajal, je slonel Sterenfrid na oknu svoje sobe in gledal za njim s pogledom, v katerem se je zrcalilo največje zaničevanje.

„Zaslepljenci! — To so trde, nepopustljive glave . . . Mesto da bi drug drugim podali roke, mesto da bi si odpustili, se raje zatekajo k nam . . . Mi vas pomirimo! Mi vam pomagamo! — Samo počakajte! — Ve ovčje duše!“

Vitez je govoril te besede zopet s tako zaničljivim glasom in se hitro obrnil od okna . . .

„Naj raje tukaj vladajo Nemci, kakor bi bil križ zaščita Bodrcev! — Naj raje pogine vse ljudstvo! — Naj je tu raje grob na grobu! — Brez starih bogov ni nikakega življenja! . . . Le vztrajnost in odločnost . . .!“

Stari žrec je sikal te besede kakor stoletni gad, katerega so prepodili iz njegovega dosedanjega brloga . . . Od tod je nameril proti Bukovcu. Toda čim dalje je prihajal, tem pokornejši, tem ponižnejši je bil izraz na njegovem obličju . . .

XIII.

Mir na Danskem, o katerem smo govorili v pričetku prejšnjega poglavja, se je pričel naenkrat izpreminjati — sicer tudi v mir, toda v mir, pri katerem človek zadržuje

dih v prsih, pospešuje korak in bi imel rad ptičja krila, da bi kar najpreje prišel iz kraja, po katerem je zavladal ta mir . . .

Na svojih potih po svetu je prišla na Dansko žena v sivem oblačilu s kredastim obličjem, v katero ji je nemogoče pogledati, toda katere dihanje je čutiti več ur hoda naprej . . .

V okolici mesta Ringstedta je bivala ta strašna žena.. Nesrečen je kraj, kjer se je naselila le za nekoliko ur . . .

Ob njenem dihanju so ljudje padali kakor muhe, in ni bilo nikake — čisto nikake pomoči . . .

Pod vaškimi strehami so umirati otroci z roditelji . . . Tem ni že nikdo mogel postreči. Na ležišču v kotu priproste sobice še en pokojnik ni omrznil, in že se je drugi boril s smrtjo . . .

„Samo ko bi si mogel omočiti ustnice . . . Samo kapljo vode! — Usmilite se . . .“

Nesrečnik ni več mogel govoriti, grlo se mu je stiskalo kakor z železnim obročem, obličje in ustnice so mu postajale modre, skoro črne . . .

Žena v sivem oblačilu s kredastim obličjem je korakala naprej . . . Toda samo za en prag. Zdelo se je, da noče pustiti v miru niti enega bivališča in da hoče pogledati pod vsako streho . . . In če bi bili zaprli pred njo vrata z najtežjimi zapahi, če bi bili najskrbnejše zamašili vse špranje, če bi tudi okna zaprli z oknicami, — strašni obiskovalki bi ne bili mogli zabraniti vstopa.

Ljudje niso že niti več plakali.

In če v očeh usahnejo solze, je vedno hujše, kakor če se prsi še tako olajšajo s plakanjem in zdihovanjem . . .

Samo molče so lomili z rokami, da so jim pokale kosti v njih . . .

S pobledelih obličij jim je odseval izraz groze in obupa.

Vendar se drug pred drugim varujejo, ne vem za kako ceno bi ne stopil drug pod streho drugega, da bi pomagal.

Pravijo, da v nesreči postajajo ljudje še trši in neobčutljivejši . . .

Žena v sivem oblačilu in kredastim obličjem je dihala z morečim dihom močnejše in močnejše . . .

Že je gledala tudi čez Ringstedsko obzidje . . . Samo nekolikokrat bi ji bilo še treba v zraku zamahniti s krili, in bila bi v mestu . . .

Ljudij se je je pollaščal nepopisljiv strah. Eni so molili, ležali na mrzlem cerkvenem tlaku ter klicali za knezoškofom: „Miserere“ in „de profundis“ . . . Drugi so vsled strahu pili po krčmah in se vdajali najrazuzdanejšemu življenju . . . Človek je povsodi enak, v pokrajinah, nad katerimi žge solnce kakor najbolj razbeljeno železo, in v polnočnih krajih, od katerih ni daleč do dežel, v katerih več mesecev skupaj ni videti solnca . . . V običajnih časih je sicer mogoče opazovati razliko, toda če pride življenje na katerikoli način iz svojega navadnega tira, je povsodi veljavna prastara prislovica: „Človeškega mi ni nič nenavadnega!“

Naenkrat pa je bilo videti po vasicah vitko žensko postavo, oblečeno v priprosto krilo, spremljano od neko-

liko družic . . . Takoj za njimi je šel mož v priprosti brodniški suknji . . . Zdelo se je, da z navdušenjem sledi vsakemu koraku vitke gospe, ki se ne ogne nobenega praga in potrka na vsaka vrata, da bi ji — če morejo, odprli.

Mlademu možu v priprosti brodniški suknji se je pridružilo še več drugih . . .

„Samo ukaži, svitla gospa, tvoji služabniki smo . . . Neizrekljivo srečna je deželca, kjer je kraljica ljudstvu mati. In ti svitla gospa si še več, kakor mati . . . To si tolažnica v najhujšem času . . . Naše življenje pripada tebi . . .“

„Če hočete pomagati — ste dobrodošli!“

Vitka ženska postava si je odkrila z obraza polpregledni pajčolan.

Možem, tem trdim možem, katerim je le malokdaj padla solza na ožgano lice, — so se orosile oči in trajalo je precej časa, predno so mogli popolnoma spregledati.

„Ali vam nisem rekel, da je to kraljica? . . . In ali naj se damo osramotiti, mi možje?“

Mladi brodnik je govoril nekoliko lomljeno danščino. Toda lahko da je bil iz Jütlanda, kjer se zlasti na obrežjih razlikuje narečje od tukajšnjega . . .

Možje so se takoj poprijeli dela. Imeli so ga dovolj.

Po vasici se je takoj razneslo, da je tukaj sama kraljica s svojim spremstvom . . . In da so tukaj tudi možje, ki spravljajo mrličce na pokopališče . . . Ničesar se ne boje, povsodi so, tudi tam, kjer je vse pomrlo . . . In nikomur se ne zgodi nič hudega . . .

Bolniki na posteljah so se dvigali, gledali po vasi, oči so se jim lesketale, kakor bi se jim naenkrat vračal prejšnji svet, lica, ki so bila, kakor da je na nje smrt pri-

tisnila svoj pečat, so se smehljale in pobledele, že tudi pomodrele ustnice so šepetale: „Kraljica . . . Dagmar . . . nam prinaša zdravje . . .“

In predno so se nadejali, so se odprle duri, na pragu se je pojavila prikazen, kakor poslana iz neba, s čarobnim smehljajem in s tako ljubkim glasom . . .

„Daj vam Bog zdravje, srečo . . .“

„Daj to, daj . . . jasna gospa . . . In tebi nešetokrat toliko!“

Bolniku je bilo nekoliko lažje, kakor da pada ž njega težko breme . . . Otiral si je raz čelo pot in že tudi hotel vstati. Samo da so se mu noge vsled oslabelosti upirale. Drugje je bila zopet na ležišču mati, okoli nje kopa otrok, in eden je tarnal bolj kakor drugi.

„Kdo nas bode živil . . .“

„Kdo se bo menil za nas!“

„Mati draga . . . Ne umri nam! — Ne zapuščaj nas! — Saj te ne bomo nikdar več žalili — nikdar, ljuba naša mati!“

Na drugi strani v sobi je pokojnik — mož — te žene in oče teh otrok . . . Umrli je včeraj zvečer. In nikogar ni bilo, da bi ga pokopal . . .

„Ti nas ne smeš zapustiti! — Kako bi živeli, mati naša . . .“

Otroci so pritiskali omrzujočo materino roko k ustnicam in jo najgorkejše poljubljali . . .

„Za vas, otroci, poskrbim jaz . . .“

Na pragu, vedočem v sobo, je stala zopet gospa s svojimi spremljevalkami.

„Dobrotni Bog! . . . Svojega angelja pošiljaš . . .“

Bolnica ni mogla dalje govoriti. Ihtenje je zamorilo njen glas . . . Mati si je položila posušeno, skoro prozorno desnico nad oči, da bi videla, če se ji morebiti one besede katere so prišle pred nekaj časom na njena ušesa, niso samo sanjale . . . Nato je sklenila obe roki in si prizadevala, da bi se vsaj vzravnala . . . Med tem so prišli možje, položili pokojnika na nosilnico in ga odnesli na pokopališče . . .

„Z Bogom — na svidenje . . . kar najpreje — moj mož . . . Molite, otroci, za ateja . . .“

V izbici je bilo nekaj časa tiho . . . Vsi so sklenili roke in molili: „Oče naš“.

„Okrepčaj se žena . . . omoči si ustnice . . .“

Bolnica je prijela steklenico v obe roki in pila — pila olajšanje. Koliko lažje je zdaj dihala.

„Kdo ste, svitla gospa, da se ne ogibate teh naših koč, da se ne bojite kuge! . . . O, povejte mi! . . . Kmalu odidem . . . povejte . . . da bom mogla tam gori povedati vaše ime . . .“

„To je tvoja kraljica!“ je zašepetala ona izmed družic, ki je stala najbližje.

„Moja kraljica? . . . Dagmar! . . . Tako se ni ponižala še nobena danska kraljica . . . nobena . . . In mogoče da ne bode take nikdar več pri nas! . . . O, dovoli, najsvitlejša gospa, da te vsaj pogledam . . . O, otroci ljubite te roke, te noge . . . Moja kraljica! . . . Ona prihaja med nas, med svoje ljudstvo . . . Ona se nas ne ogiblje . . .“

Bolnica je vpirala svoje kalne oči na kraljico z dolgim — vprašajočim pogledom . . .

„Samo morske žene se varujete, plemenita gospa . . . Ta je našim kraljicam že od pamtiveka zavidala ljubezen naroda . . .“

Bolnica je omahnila na posteljo, oči so se ji zaprle, prišlo je spanje, — dobro znamenje . . .

Kraljica je pustila tukaj steklenico močnega vina, naročila otrokom, ko se mati prebudi, da naj ji dajo krepila, in nato odšla zopet za prag naprej . . .

Bolnica je spala dolgo — zelo dolgo . . .

Otroke okoli ležišča je tudi premagoval spanec. Glavica za glavico se je sklonila nižje in nižje, tako da so se dotikale druga druge.

Bolnica se je prebudila šele drugi dan zjutraj.

Otroci so še vedno dremali ob postelji v najprijetnejših sanjah.

Mati si je oddahnila, kar najbolj globoko si je mogla. Otroci so se tudi zdramili . . .

„Strašne sanje! . . . Kako mi je danes dobro! . . . To je bil sam angelj . . . In kje je moj mož?“

Žena se je vsa začudena ozirala po sobi . . . Zdelo se je, da se ne more vsega spominjati.

„Ateja so odnesli na pokopališče . . .“

„In kdo?“

„Ti, ki so prišli z ono gospo — s kraljico!“

„S kraljico?“

„Bila je tukaj pri tebi . . . govorila je s teboj . . . dala ti je piti vino . . . tu je je še pustila, naj ti je damo, ko se prebudiš! — Svarila si jo pred morskó ženo . . .“

Mati se je šele zdaj pričela spominjati.

„Že vem, ljubi — otroci — vem. — S čim ji poplačam . . . Če bi le vedela! — Naj bi bila njena kri naj srečnejša do najpoznejših rodov!“

Kraljica Dagmar je hitela od vasi do vasi, niti oddahniti si ni marala, in res je bila angelj tukajšnjemu ljudstvu . . .

Žena v sivem oblačilu s kredastim obličjem se je pri tem pojavu nehote umikala in neenkrat pustila svoj plen, katerega je že držala v objetu . . . Zdelo se je, da je prvič, odkar se potika po svetu, premagana.

Kuga je ginila, kakor da so jo zanesli vetrovi na dno globokega morja . . . Strašna žena se je Ringstedta popolnoma izognila.

Kraljica je bila samo za spoznanje bolj bleda, toda zdelo se je, da je tem podobnejša nadzemeljski prikazni.

„In kdo si ti, mladi mož, ki si tvegaj svoje življenje in navdušil druge, da so šli za teboj?“

Dagmar je z nepopisljivo prijaznim pogledom obstala na brodniku, ki ji je bil stopil za pete, kakor bi ga bil prinesel veter.

„Ti si žrtvovala večji dar — neizmerno večji — jaz sem človek, katerega življenje je silno majhne cene . . .“

„Zakaj skrivaš pred menoj svoje ime?“

„Ni mi na tem, da bi se ga kdo spominjal, — veruj, svitla gospa — ni mi na tem!“

Brodnik je govoril sicer v danskem jeziku, toda njegov naglas, s katerim je govoril te besede, je bil popolnoma podoben kraljičinemu.

„In če bi je želela vedeti?“

„Odpustiš — vem, da odpustiš, svitla gospa, če je skrivam . . . kljub temu . . .“

„Rada bi te plačala . . . Kakor vidim, si priprost brodnik, moj kraljevski soprog me vsliši, kakor hitro se vrne . . . Naj izvem za koga bi prosila . . . Mož, ki bi bili enaki tebi, ni mnogo . . . Vem, da tvoje požrtvovalnosti ni mogoče poplačati . . . toda svojo in soprogo hvaležnost bi ti vendar rada pokazala!“

„Najljubše plačilo mi je ta tvoj pogled . . .“

Brodnik je še vedno govoril danski, toda glas se mu je tresel in čudno je lomil besede, katere je govoril, kakor bi govoril ta jezik šele nekaj tednov . . .

„Bodi srečna, svitla gospa . . .“

Mladi mož je nato hitrih korakov odšel.

„Ali ga nikdo izmed vas ne pozna?“

Kraljica se je pri tem vprašanju obrnila k njegovim tovarišem, ki so mu pomagali.

„Dozdaj ga nismo še nikdar videli.“

„In vam ni ničesar rekel, od kodi bi bil?“

„Enkrat je nekoliko namignil, kakor da bi ga bila rodila slovanska mati!“

Kraljica nato ni popraševala po ničemur več . . .

Na misel pa ji je prišel zopet oni vitez, ki je nekdam peljal Valdemarove čete proti kraljevskim . . . Kdo bi mogel biti to! Priprost brodnik nikakor . . .

„Če ga morete dohiteti, pojdite za njim . . . Naj se vrne! — Nekaj zelo važnega imam zanj . . . Recite, da potrebujem zanesljivega poslanca. — Poizvedujte po njem in mi prinesite v grad kakršnokoli poročilo . . .“

Kraljica je namerila nato s svojimi tovarišicami proti Ringstedu.

In tedaj, ko je obstala pred grajsko brano, je prijezdila četa jezdecev v najhitrejšem diru.

Oni, ki je bil na čelu, je skočil s konja in po nekaj hitrih korakih stal pri kraljici . . .

„Koliko skrbi sem prestal zaradi tebe . . .“

In že jo je kar najbolj vroče poljubil na ustnice in na lica . . . To je bil sam Valdemar, ki se je vračal s svoje ježe po vzhodnem baltiškem obrežju, kjer so ga nekateri rodovi oklicali za svojega kneza . . . Pot je trajala dolgo — že tretji mesec. O strašnem gostu, ki je prišel na Dansko in se noče posloviti, je izvedel od ribičev. In težko je povedati, kako dolga mu je bila vsaka ura, kako nestrpna ježa po suhem, kako brezkončna vožnja po morju . . . Mogoče je zadeta tudi njegova soproga, mogoče tudi dedič njegove krone . . . V Kodanju svoje soproge ni našel. Odšla je v Ringsted . . . Mladi kraljevič je bil bajê tudi bolan; toda gospa v sivem oblačilu je pogledala nanj samo skozi okno in ko je videla pri njem sedeti mater, ki pazi na vsak dihlej svojega ljubljenca edinca, — ji je bilo vendar hudo onesrečiti to roditeljico. Običajno izročajo po kraljevskih ali cesarskih dvorih svoje otroke, svoje zaklade — skrbi drugih . . .

Kralj Valdemar je nato gnal konja na vso moč . . .

„In kje si hodila, soproga moja?“

Kraljica je vprla svoje temnomodre oči v Valdemara s tako ljubeznijo, kakor bi ga že s tem pogledom hotela prositi odpuščanja . . .

„Med nesrečniki . . .“

„Ne razumem te, Draguška!“

„Med nesrečniki, katerim je pretila smrt, katerih se je vsakdo bal, za katere se ni nikdo menil . . .“

„Ti Dagmar!“

„Jaz . . .“

„In kaj če bi bila sama obolela?“

„Imela sem trdno — zelo trdno zaupanje. Ko je moj in tvoj ljubček stokal v postelji, mučen od težke bolezni, ko je neprestano klical: ata — ata . . . sem storila obljubo, če ozdravi, da pojdem med ljudstvo, v vasice, od kočice do kočice in bom poskušala, če bo le v moji moči, ljudem pomagati v bedi . . . Tvoj in moj ljubček se je pozdravil, in jaz sem morala . . . morala izpolniti obljubo . . . In nato se je kuga okoli Ringstedta pričela izgubljeni . . . In v pomoč nam je bil neznan mož, ki ni hotel povedati svojega imena in mi je ubežal izpred očíj . . . Vendar sem pa poslala za njim poslanca . . .“

Kralj Valdemar je poljubil svojo soprogo še bolj vroče kakor tedaj, ko jo je prvič sprejel na danskem obrežju, še ljubeznivejše, kakor ko mu je podala na lepi blazinici sinčka dediča, in zašepetal: „Premagala si mojega strica, zmagala si kugo in koga še storiš neškodljivega?“

In komaj sta prišla v grad in sedla poleg ljubkega dečka, je bilo tukaj poslanstvo iz bodrske dežele . . .

„Od Estrichsona Niklotoviča?“

„Od očeta Dobrogosta . . . Od kneza seveda tudi . . .“

Po obličju kraljice se je razlil izraz radosti in nedočakljivosti . . .

Kralj Valdemar je razvil pisma in čital . . . Toda čelo mu je postajalo temnejše in temnejše . . .

Dagmar je zadržavala sapo v prsih . . .

Tudi deček v njenem naročju se je pričel pritiskati tesnejše in tesnejše k svoji materi.

Kraljica se je skoro bala vprašati, kaj se je zgodilo . . .

„Dovolj smo močni . . . lahko se merimo s celo nemško državo . . . ne samo z nekaterimi grofi . . . Nemci na bodrckih mejah se zopet pričenjajo sumljivo gibati . . . Estrichson hoče pomoč . . . hitro pomoč . . . Za enkrat odpošljemo nekaj sto ljudij in ladij . . . Bomo videli, kako bo dalje!“

„Stari vlhevci ščujejo ljudstvo, treba se je bati, da bi se proti nam ne zvezali z Nemci . . .“

Kralj Valdemar se je zamislil . . .

„Vendar bodemo pripravljeni, da nas kaki dogodki ne iznenadijo . . .“

In še ta dan je sporočil Valdemar svojim zvestim kateri so bili najbližje, naj se pripravijo na boj . . . In v kratkem času se jih je zbralo toliko, da bodo mogli novo bodrcko kneževino braniti pred nemškim navalom . . . In po najkrajši poti so se napravili na morje . . . Ladij je bilo dobrih tri sto . . .

Brodovje danskega kralja Valdemara II. je obsegalo že tedaj število, kateremu je malo manjkalo do deset tisoč . . .

Nobeno izmed tedanjih kraljestev se ni moglo na morju meriti z Danci. Angležko je bilo samo senca, in Švedsko z Norvežkim se tudi ni moglo nikakor primerjat svojim južnim sosedom. Viharji, ki so se pojavljali na obzorju danskih meja, bodo samo skušnja, da se sovražniki repičajo, kako mogočen je postal danski narod kom nekaj mirnih let . . .

XIV.

V Arkoni je bilo vse živo, skoro kakor je bilo v starodavnih dneh.

Sem se je sešlo ljudij, da se take množice ni nadejal niti najstarejši žrec.

Vlhevci so se tudi najzadovoljnejše smehljali — če se more govoriti o smehljaju na teh obličjih, za katerimi so se skrivale tako besovske duše . . . In bili so morebiti danes tukaj zbrani iz vsega severnega Slovanskega . . .

Svantovitova soha je bila zopet na starem mestu. Nova je bila. Rezljalo jo je umetno rezbarsko dleto. Zdelo se je, da je obličje Svantovitovo živeče. Naj je stopil človek kamorkoli, povsodi se je vpiral nanj oster pogled, kakor bi gledal v dno duše. V njegovi desnici je bil rog s prekipevajočo medico, in levica je stiskala napet lok. Nedaleč je bil na lesenem stebru obešen velik meč v srebrni nožnici z uzdo in sedlom . . . Vse je bilo zelo — staro. Nedavno so našli vlhevci skrivališče, v katerem so bile skrite te stvari, in sam Svantovit je mogel povedati, koliko časa. In to so imeli za dobro znamenje. Tu je bil tudi snežnobel konj, brez najmanjšega madeža . . .

Med ljudstvom je vladala grobna tišina . . .

Po tleh so bile položene tri vrste sulic, druga od druge za črevelj oddaljena . . .

Najstarejši je snel s stebra uzdo in sedlo, osedlal belega konja kakor za boj, nato ga peljal trikrat med sulicami sem ter tja, konj je vselej stopil prvič z desno nogo

in šel med vrstami kopij tako previdno, da se ni dotaknil niti enega . . .

Ljudstvo je opazovalo od daleč vsak korak belega konja z nepremičnim pogledom . . . Že tretjo vrsto je pustil za seboj in ob sulice se ni zadel s kopitom še niti enkrat . . .

„Bogovi hočejo, da vstanete . . . In ko vstanete, bode z vami Svantovit!“

Najstarejši žrec je govoril te besede s skrivnostnim glasom.

Ljudstvo ni niti dihlo . . . Mnogi take slavnosti niso videli še nikdar. Ko je pred leti skliceval k sebi Niklot svoje zveste, je te obrede popolnoma opustil . . . Samo Svantovitev prapor je vzel. In zato je bilo njegovo delo v nečast starim bogovom . . .

Beli konj, na katerem ni še sedel nikdar nikdo — niti najstarejši žrec — je stal zopet nedaleč od Svantovitove sohe, njegova glava je bila povešena globoko k zemlji in se zdaj in zdaj zganila kakor v čast in slavo velikemu bogu . . .

Okoli Svantovita se je naenkrat razstavil v polkrogu zbor devic, oblečenih tudi v bela oblačila. Na njihovih glavah so bili venci iz venečega lipovega listja. Njihovi razpuščeni lasje so jim padali do pasa . . . Res, čarobna slika! Med njimi je bila neena izmed onih, ki so se nekdanj zaprisegle starim bogovom, da ne marajo poznati zakonske sreče, dokler ne bode prosta domovina . . .

Najvišji vlhevec je stal pod samo soho na prvi stopnici.

Kakor bi bile njegove oči vprte v vsakega, ki je danes prišel semkaj . . .

Naenkrat je zamahnil z roko . . .

Vse ljudstvo je utihnilo in najstariši žrec je pričel govoriti.

„Čas, za katerega smo prosili svoje bogove noč in dan, — je prišel . . . Dan osvete se bliža . . . Kaj nam pomaga, da smo prepodili sosede Nemce, med nami so se vgnezdili Danci, — potomci onih, ki so nekdej zažgali in porušili tukajšnje svetišče, ki so preganjali Svantovita, da je težko povedati . . . Ali slišite, svobodni sinovi bodrski? Eno sužnjištvo je končano, pričjenja se drugo, hujše . . . Danci so bili našim očetom, dedom, pradedom in naj-davnejšim prednikom vampirji, nam samim so volkodlaki . . . In kamorkoli pogledate, povsodi postavljajo križ . . . Vi svobodni bodrski sinovi, molčite, vi samo povešate glave, vi pred tem križem tudi molite . . . In vsega tega je kriv oni črni mož . . . Mera jeze vaših bogov je polna, ne pustite, da bi se njeni valovi kakor morje razlili po rodnem kraju, da bi na veke odvrnili od vas svoje obličje . . . Ne dopustite tega, sinovi bodrski . . . Danskega jarma se moramo otresti . . . Postavite na ognjišča zopet stare bogove . . .“

Med ljudstvom je bilo tu in tam slišati uporne glaso-
ve . . .

Najstarejši žrec je stopil stopnico višje, dal z roko znamenje, beli konj je zarezgetal, da je odmevalo od razrušenih, z mahom preraslih zidov.

„Tedaj pojdite že, ve hčere, — ve sramežljive device — obnovite starim bogovom svojo obljubo . . . Pristopi

tudi ti, mlada žena, ki si spoznala svojo pregreho in prihajaš, da jo popraviš . . . Naj sliši iz tvojih ust vse ljudstvo, da hočejo Danci iz tvoje domovine napraviti najbolj suženjski kraj, kateremu ne bode enakega niti med sosedi Nemci . . . Ti si žena kneza, katerega je postavil nad bodrsko zemljo kralj Valdemar . . . Sama odpri vsemu narodu oči, naj sliši tvoj glas . . .

Ljudstvo se je pričenjalo gibati kakor valovje morja.

Nikdo bi se ne bil nadejal, da bi bila tu sama Jitřen-cova soproga.

Možje, ki so že hoteli proti najstaršemu žrecu povzdigniti svoj glas, so tesnejše stisnili ustnice, da bi jim ne ušla niti besedica. Tedaj so vendar vlhevčeve besede resnične; sicer bi se ž njimi ne spojila soproga samega kneza . . .

„Ali slišiš, ti bodrska žena? — Povej vsemu ljudstvu čisto resnico . . .“

Izmed skupine belo oblečenih devic je stopila vitka ženska postava, imajoča glavo tudi ovito z lipovim vencem. Bila pa je brez las, in lice ji je bilo bledejše kakor lica Moranina. In ustnice so bile, kakor da je izginila iz njih poslednja kaplja krvi . . . Nikdo bi ne bil spoznal v nji Jitruške, če bi ne bil vlhevec povedal, kdo je ta mlada žena. Tako je bila prepadla. In kako čudno so se njene oči ozirale okrog!

„Ne verujte njegovim besedam . . .“

Med množico ljudstva je nastal hrup.

Jitruška je namignila z roko, naj se pomirijo.

Vlhevčevo obličje se je spreminjalo v vseh mogočih barvah.

„On hoče, da bi zopet gorele vaše vasice, da bi bile zopet pomorjene vaše žene, vaše hčere, vaši otroci . . . Raje bi imel, da bi bil iz te vaše domovine opustošen kraj, kakor obljudena, mirna, srečna dežela in nad to deželo križ . . . Ko porušite lesene krščanske cerkvice, katere ste stavili z očetom Dobrogostom, ko porujete križe sredi svojih vasic, ko pričnete zopet častiti stare bogove, bo poslednji trenotek vašega življenja . . . Na vas planejo Nemci, pripravljeni so že . . .“

„Bodi prokleta . . . na veke prokleta . . . ne v kukavico . . . a m p a k v m o r s k o ž e n o . . . Tu vzemi svoje lase, s katerimi si me hotela prevarati . . . Bodi prokleta . . .“

Vlhevec je te besede grmel, da so zatrepetali valovi pod bližnjo skalo.

Beli konj je vnovič zarezgetal, stresel z grivo in stegnil vrat . . .

„Ne verujte mu . . .

„Prokleta! — Odidi!“

Pri Jitruščinih nogah so ležali lasje, katere si je zadnjič odstrigla in jih položila v razvaline svetišča v znamenje, da se zavezuje z vlhevcu . . .

Zunaj pred razvalinami je bilo slišati žvenketanje mečev in rezgetanje konj . . .

Žreci z najstarejšim tovarišem so za trenotek pobledele . . .

„Napadeni smo . . . Branite se! . . . Saj bodete itak vsi pobiti . . .“

Bodrci so zgrabili za sulice, ki so bile položene v treh vrstah po nekdanjem slavnem svetišču . . .

„Ti si med njimi . . . žena moja? . . . Kje te najdem?“

Ta glas, ki je priletel do Svantovitove sohe, je prevpil ves ostali hrup . . .

„Izdala vas je in hotela je izdati tudi nas . . . Poglej, mož, da vidiš lase svoje zveste žene! — Bogovom se je zaobljubila in jim zato žrtvovala ono, kar je bilo baje tebi najljubše! — Svoje bogate, svilnate lase . . . Vendar bodeš proklet tudi ti, mladi gad, ki si se rodil iz starega zmaja. Po zemlji se bodeš plazil, in nikdo ne bode smel streti tvoje glave!“

Najstarejši žrec je govoril te besede z najstrupenejšim glasom in se ni niti ganil s stopnice, nad katero je bila Svantovitova soha . . .

Njegovi tovariši so se zbrali okoli njega in pred njimi so napravili trdno zaščito bodrcki seljaki s svojimi telesi . . . Toda to ni bila niti desetina onih, ki so prišli danes sem.

Najstarejši žrec je še vedno govoril. Njegov glas se je zdaj spreminjal v najstrašnejši zvok . . .

„Samo pojdi — pojdi — prebodi me prvega . . . toda tvoj lastni strup ti pljunem v obraz — pojdi!“

Mladi mož pri vходу je bil kakor okamenel . . .

Nekaj časa ni mogel spregovoriti niti besedice.

Tudi desnica z mečem mu je omahnila . . .

Danci okoli njega se niso niti zganili . . .

Jitruške ni bilo več videti, kakor da se je med nemirrom vrgla v peneče se valove.

Toda tihota ni trajala dolgo . . .

Začulo se je žvenketanje jekla, stokanje ranjenih, poslednji vzdih umirajočih. Vlhevci so se branili na življenje in smrt, okoli njih je bilo samo še nekoliko seljakov . . . Svantovitova soha je bila zopet razbita, beli konj umorjen in za nedolgo so se valili proti oblakom kolobarji sivega, dušečega dima . . .

Daleč od tod je sedela na morskem bregu žena, katere obličje je bilo podobno Moraninim licom, s postrizženimi lasmi, v belem oblačilu in z lipovim vencem, ovitim nad senci . . . Njene oči so se vpirale na morsko gladino . . . Nekoliko ptičev je poletavalo nad njeno glavo. Bili so to sokoli, pregnani iz arkonskih razvalin . . . Če bi se bila žena obrnila proti zahodu, bi bila videla stebre dima, ki so se v večerni zariji rdečili kakor kri . . . Toda ni ji niti prišlo na misel, da bi pogledala v to stran. Neprestano je zrla s kalnimi očmi v valove, kateri so ji, kakor se ji je zdelo, namigavali in jo klicali k sebi . . .

„Ne morem . . . ne morem se vrniti . . . nikdar več ne . . . moja krivda je velika . . . Le pojdi . . . pojdi, ti divja morska žena, novo družico dobiš . . . Tvoja dedovina ne osiroti . . . Ali slišiš, morska žena . . . ?“

Sokoli, poletavajoči nad Jitruščino glavo, so se vzdignili v vrtoglavo višino, ker so se zbal glasov te ženske.

„Pridi . . . pomagam ti v vsem . . . v vsem . . .“

Lahko šumenje valov se je polagoma izpremenilo v burno divjanje, pri katerem so skoro ogluševala ušesa. Od polunoči so pričenjali pihati močnejši in močnejši vetrovi. Zdelo se je, da se v somraku prikazujejo na valovih najstrašnejše postave z zelenimi očmi, belimi lasmi in seženj

dolgimi rokami . . . Vsak trenotek so se bolj in bolj bližale obrežju . . .

„Saj te pričakujem . . . Ali že greš? . . . Ti grozna morska žena!“

Na bregu je bilo že popolnoma temno, ničesar ni bilo mogoče razločiti in nemogoče je povedati, če je Jitruška še vedno sedela tukaj, ali . . . Res nemogoče. Niti sokolje oči bi je ne mogle opaziti . . .

Na obrežju je bilo slišati samo konjska kopita in temno klicanje: „Jitruška moja . . . oglasi se . . . vse ti odpustim. Moja dobra, nesrečna žena . . . Vse si slutila naprej, vedela si za nesrečo . . .“

Topotanje konjskih kopit je postajalo hitrejše in hitrejše . . . A videti ni bilo nikogar . . .

Ta večer je bodrski knez poslednjič iskal svojo soprogo, in bil ji je tako blizu . . . tako popolnoma blizu . . . In bil bi ji odpustil . . .

Vendar je v nesreči že tako, da zapuščata človeka sluh in vid in mu v glavi šumi, da vsled tega neredkokrat pride celo ob razum . . .

In takrat so bučali vetrovi, šumelo je morje in bila je temna, nepregledna noč . . .

Če se je za trenotek posvetila kaka zvezdica, se je takoj zopet skrila za oblake . . . Kak čudež potem, da sta se soprog in soproga zgrešila . . .

V arkonskih razvalinah je ostalo nekoliko Dancev na straži . . .

Tu je že vse pogasnilo . . . in valovi, ki so bili pred večerom pobarvani s človeško krvjo, so bili že tudi tako temni, da ni bilo mogoče razločiti vode od brega . . .

Danci so se pritiskali drug k drugemu, krčevito so stiskali mrzlo orožje; obhajala jih je čudna groza, nikakor se niso mogli ubraniti, da bi jim kostij ne pretresal mraz, najhladnejši mraz, kakoršen zavlada v njihovih rodnih krajih meseca decembra . . .

Nedaleč je čuk umrlih s skovikanjem naznanjal pozno uro, in v bližnjem borovem gozdiču so mu pomagale sove . . .

Danci že niso mogli dočakati jutra . . . In komaj se je na vzhodu posvetila zora in je temna morska gladina zardela v prvih njenih žarkih, so zavriskali iz najpolnejših grl. Toda v tem trenotku jim je glas obtičal v grlu; kajti pred očmi jim je švignila vitka ženska postava v belem oblačilu . . . Videti je bilo, kakor da hoče v razvaline; toda komaj je zagledala možka lica, jim je izginila izpred očíj, kakor bi imela ptičja krila . . .

Nekako za eno uro je prijezdil na penastem konju Niklotovič Estrichson . . .

„Ali niste nikogar videli tukaj?“

Danci so se spogledali . . .

„Morsko ženo, gospod . . .“ so odgovorili kakor iz enega grla.

„Ali ste dobro videli?“

„Zelo dobro, gospod!“

Niklotovič ni vprašal ničesar več . . .

Hoteli so mu še reči: „A bila je tako zelo podobna tvoji ženi, katero smo včeraj zasačili med uporniki!“ Vendar so si premislili in molčali kakor grobovi . . .

Estrichson se je s počasnim korakom spustil proti zapadu . . . Jezdil je, kakor da nima duše v sebi . . . In

prav nič mu ni bilo mari, da je v teh pokrajinah tako popolnoma strl glavo upora . . .

XV.

Danski vojski, ki se je odpravljala v bodrsko deželo in jo je kralj Valdemar poveril gospodu Strange Ebbesonu ter je pri Store Hedingu stopala na ladije, se je pridružil tuj, nepoznan vitez, ves oblečen v temno železo . . .

Gospod Strange si je ogledal tujca od glave do peta, obstal na njem z najostrejšim pogledom in spregovoril s surovim glasom: „Spominjam se te . . . Ti si stal nekdej v vrstah škofa Valdemara . . . Da — ti si bil načelnik ustajnikov . . . Kdo si?“

„Ne vprašaj, gospod Strange; poštenega rodu sem kakor ti, na mojem dobrem imenu ni madeža . . . Če me zavrneš, vendar pridem na nasprotno bregove in potem mi ne ubraniš, da bi se ne vojskoval proti sovražnikom danske kraljice!“

„Protí sovražnikom danske dežele . . . danskega kralja . . .“

„Danske kraljice, gospod Strange . . .!“

Zdelo se je, kakor da je vitez v temni, železni opravi zrastel za polovico. Meč, ob katerega se je opiral, se je zaril za nekaj palcev v tla . . .

„S čim nam porokuješ, da nam hočeš biti zvest zaveznik?“

„Rekel sem ti, gospod Strange, da sem poštenega rodu kakor ti in da na mojem dobrem imenu ni madeža“.

Gospod Strange je zdaj podal tujcu desnico . . .

Vitez je nato stopil na ladijo . . .

Ves čas, kar je trajala pot, si ni niti enkrat odstranil naličja . . . Vso pot je prebil na krovu in ni z nikomur spregovoril niti besede . . .

Gospod Strange ga tudi ni ničesar več vprašal. Tudi bi mu ne bilo nič pomagalo . . .

Vetrovi so bili silno prijazni; ladijevje je pristalo k bodrskim bregovom nepričakovano hitro.

In nato so se razšle bojne vrste v najhitrejših pohodih proti jugozapadnim mejam . . .

Nemci so tedaj na tem kraju vdrli v deželo . . .

Videti je bilo, da imajo zelo natančna poročila in jim je znano, kje je meja najslabše zavarovana . . .

Med nemškimi četami so bili celo grofje od gornjega Rena . . .

Pomočne čete so poslali skoro vsi knezi zapadnega dela svete rimsko-nemške države . . .

Ljudstvo je prestrašeno hitelo proti polnoči, preklinjaje vlhevce, ki so poklicali sovražnike na svoje lastne rojake . . . Nemci se bodo bajé bojevali samo proti Dan-cem, vasice pustijo v miru, ničesar se ne dotaknejo, ostanejo v šotorih pod širnim nebom; vlhevci so kazali ljudstvu tudi nemška pisma . . . Toda komaj so sovražniki storili prvi korak na slovanskih tleh, že se je lila sveža ljudska kri, že so se nad krovi pokazali sumljivi oblački sivomodrega dima, in za njimi so švignili plameni kakor velikanski ognjeni jeziki . . . In po hišah, kjer so napadli vasi nenadoma, se je razlegalo pretresljivo vpitje bodrskih devic in ženà, katerim so suroveži jemali nedolžnost in čast . . .

„Za Boga, saj smo kristijani . . . saj se klanjamo edinemu Bogu . . . saj poklekujemo pred križem . . .“

Toda nič ni pomagalo . . . Prosečim je bil v odgovor samo zverski krohot in sunek z mečem ali kopjem.

Ti ljudje bi bili mogli imeti lastnosti angeljev, in nič bi jim ne bilo pomagalo proti besnečim, katerim je bilo že tako v satanskih dušah tesno po napadih na Slovane.

In vse je bilo pripravljeno tako zvito . . .

Nemci so vdrli v deželo isti dan, ko so vlhevci hoteli na najsevernejšem delu vneti bojno navdušenje, ko je padel po njih s svojo družino sam Niklotovič . . .

Zbralo se je sicer na Dobrogostovo povelje skoro tisoč glav; toda to so bile množice, ki niso bile izurjene v boju. Proti železnim možem malo pomaga običajno orožje kmečkega ljudstva . . .

Oče Dobrogost vendar ni izgubil upanja . . .

Vsaj nekaj dnij se jim bodo morebiti mogli vstavljati . . . Pomoč pride, mora priti. Oče Dobrogost je imel na jeziku za vsakega besedo tolažbe, tudi za te, katerim so sovragi oskrunili žene in hčere ter jih nato pomorili v najgroznejših mukah.

Nemci so prodirali globje in globje v deželo . . .

V teh pokrajinah so prsi vsled ostrega dima komaj dihale.

Napadovalci so imeli na oklepkih in praporih rdeče križe, kakor bi živelo v teh krajih ljudstvo, hujše od Saracenov . . .

Lice očeta Dobrogosta je bilo prepreženo z nenavadnim izrazom. V poslednjih dneh je bil zamišljen in otožen. Tudi brazde na čelu in na licih so se mu mno-

žile in beli lasje so mu postali nekako pepelnati . . . Tako lepo se je med Bodrci prijelo seme, katero je sejal z besedo ljubezni, tako nadepolno je pognalo, tu in tam je bilo že tudi videti ljubko cvetje, in naenkrat je prišel mraz, dvignili so se vetrovi in nevihte so zablesnele . . . Da bi imel oče Dobrogost rame, s katerim bi zakrivil in zaščitil svoj sad od meje do meje!

Vse ljudstvo se je obračalo k njemu kakor k svoji edini zaščiti.

Nikdo ni podiral križev, nikdo ni rušil krščanskih svetišč; vlhevci so se grozno varali, povsodi po vaseh je bil v vsaki hiši v pročelju sobe križ, na ognjiščih so stale seveda tudi podobe dedov — praočetov, toda oče Dobrogost pravnikom ni nikdar zapovedal, naj jih ne časte . . .

Okoli Dobrogosta je bilo zbranega ljudstva, da ga ni bilo niti mogoče pregledati. Tu je bila vsaka starost in vsak stan . . . Matere so tesnejše pritiskale dojence na prsi in gledale v njihove angeljske obraze s pogledom, ki je izražal neomahljivo odločnost. — „Ne bodete — ne bodete — ljubčki — sirote — vaše matere ne pripuste, da bi prišli v roke tem besnim ljudem . . . Še tesnejše vas privijejo k sebi, dokler ne pomrjejo, in vaše duše odleté z našimi . . . Ne bojte se, ljubčki . . . Vaše matere vas res ne zapusté sirot . . .“

Nemci so prihajali bližje in bližje.

Že je bilo mogoče spoznati na praporih rdeče križe in isto znamenje na svitlih oklepkih.

In slišati je hihetanje, pri katerem samem je kri zalila obraz. Kaj šele, če bi bilo mogoče razumeti njihove besede!

Oče Dobrogost je vpiral pogled pred se; v njem se mu je zrcalila nepopisljiva skrb za to dobro ljudstvo, ki mora toliko trpeti . . .

Nemške čete so bile oddaljene že samo za streljaj puščic . . . Zdelo se je, kakor da je nekaj puščic zažvižgalo po zraku. A do sedaj še niso ničesar zadele . . .

Oče Dobrogost se je naglo zravnal, potegnill iz zemlje križ, ki je bil postavljen tukaj na gričku, prijel ga z obema rokama in šel s hitrim korakom valečim se nemškim četam nasproti . . .

Nemci so se za nekaj trenutkov vstavili . . .

Stal je križ proti križu . . .

„V imenu tega znamenja našega odrešenja vas vprašam: Kaj hočete v teh krajih in kaj iščete med tem ljudstvom?“

Oče Dobrogost je govoril z glasom, o katerem bi nikdo ne bil rekel, da prihaja iz človeškega grla.

„Vi ste kristijani — tu tudi kristijani! . . . Vi ste častitelji križa, — tu tudi njegovi spoznavalci! . . . V prejšnjih časih ste seveda hodili semkaj širit vero, danes je ta vaša pretveza ničeva . . . Vse bodrsko ljudstvo razun malih izjem je krščeno . . . Pustite svoje loke, obrnite meče z ostjo v tla in dajte temu ljudstvu mir . . . Zapisem vas v imenu križa, katerega držim v svojih rokah in katerega imate vi na svojih oklepkih in na svojih praporih . . .“

Nekoliko nemških glav se je skupilo v krog.

Nekdo jim je pripovedoval, da je ta duhovnik po rodu Čeh, da je on vzrok pokristijanjenja teh krajev, da je bil nekđaj Otokarjev tovariš pod tujim krovom in odgojitelj sedanje danske kraljice . . . Da je bodrska kneževina

del danske države, je največ kriv on . . . Če mu prizaneso, zraste v teh krajih proti nemškemu cesarstvu morje, ki bo moglo vsak čas poplaviti Brunšviško, Westfalsko in Sasko . . . Stokrat večja nevarnost kakor iz Italije bode pretila iz teh pokrajin.

Nemški grofje so se med tem pogovorom z najstrupenejšim pogledi ozirali na očeta Dobrogosta.

Bodrski apostol je stal še vedno nepremično in držal križ nad glavo, kakor bi se hotel z njim zavarovati proti puščicam.

Mož, ki je govoril s poveljniki nemške vojske, je bil žrec — taisti, ki je bil zadnjič v gradu nemškega grofa Sterenfida, da bi se dogovorila ž njim o vsem še natančnejše . . .

„Celo tukaj se nam drznejo Čehi staviti na pot? — Ali nam ne dajo dovolj dela na bavarski in saski meji? . . . Ali ne sega Otokarjeva prevzetnost že do oblakov? . . . Ali se ne povzdiguje nad cesarja samega?“

Grof Drachenfels je zbodel svojega konja z ostrogami, da se je spel in vrgel razjarjenega gospoda na tla.

V tem trenutku so zatrobili nemški bojni rogovi k napadu na bodrsko ljudstvo.

In v prvi se je gibala postava žreca.

„Ta križ, katerega stiskam v rokah — bo osvetil mene in vse te nedolžne . . . Za pričo naj mi bo Trojedini Bog . . .“

Oče Dobrogost ni mogel dokončati . . .

Križ, katerega je še vedno stiskal v obeh rokah, je pričel omahovati in padel na tla . . . In v občni zmešnjavi je bilo videti, kakor da je padel še nekdo . . .

Smrtna puščica se je zarila očetu Dobrogostu ravno nad srce . . .

Vnelo se je strašno klanje . . .

Bodrci so se branili, s čimur je kdo mogel . . .

Žene so svoje sovrage celo grizle . . .

Toda že je bila tukaj pomoč . . .

Gospod Strange je prišel na bojišče še pred večerom . . . Na njegovi strani je bil mož v temnem jeklenem oklepu. Danci so se vrgli na Nemce z neodoljivo silo . . . Sicer so bili utrujeni od celodnevnega pohoda, mnogim se je tudi že konj zgrudil na tla; toda že prvi napad je spravil čete nemških grofov v nered . . .

Mož v temni opravi je zdaj tu, zdaj tam, in videti je bilo, kako je njegov meč zopet in zopet razklal jezdeca od glave do nog in se zaril še v konja . . .

Neznani vitez je poznal grofe po barvah in vselej nameril na plapolajočo perjanico, ki je nato takoj izginila med sovražnimi vrstami . . .

Pod tujim vitezom se je zgrudil že tretji konj, toda še ga je bilo videti med bojevniki. Dancem je ukazoval vedno tja, kjer so se sovražne vrste pričele tanjšati . . .

In predno je zašlo solnce, so bili nemški grofje grozno poraženi . . .

Cvetje porenskega vitežtva je ležalo tukaj pokošeno. Ko so udarili na kmetske množice, se jim ni niti v sanjah zadelo, da bodo do večera sami poginili na ti zemlji namočeni s potoki nedolžne krvi.

Toda zmaga je bila plačana preveč — preveč drago . . .

Očetu Dobrogostu so se izvijali na gričku poslednji dihleji.

Nekoliko ranjenih starešin se je priplazilo k njemu.

Pod križem, katerega je stiskal v svojih rokah, kakor bi se hotel ž njim varovati pred Nemci, je ležal ubit mož, žrec, ki je bil onidan v gradu Sterenfridovem . . . Križ ga je pobil na tla in ga onesvestil, in sami Nemci, katerim je pokazal pot v svojo lastno domovino, so ga ubili ter mu najpravičnejše poplačali njegovo delo . . .

Vitez v temni, železni opravi je naenkrat obstal. Njegovo naličje je bilo sicer še vedno spuščeno, a oči so mu skozi majhne luknjice vendar videle popolnoma dobro. Vitez se je hitro sklonil, odgrnil očetu Dobrogostu z čela in z dela obraza pepelnate lase, privzdignil mu glavo in mu nepremično gledal v obličje, na katerem je bilo že poznati prvi Moranin poljub.

„Oče Dobrogost . . . Ali me slišiš, plemeniti starček?“

Vitez v temni, železni opravi je govoril najgladkejšo češčino.

„Vsaj za nekaj trenutkov odpri oči . . . Oče Dobrogost!“

„Ali me nekdo kliče?“

Stari duhovnik je šepetaje zgovoril to vprašanje in res odprl oči. Toda bile so skaljene, zdelo se je, da so jih zastrli smrtni mrakovi . . .

„Rojak, oče Dobrogost, te je maščeval nad sovragi.“

„Moj rojak . . .!“

Oče Dobrogost je globoko vzdihnil.

„Iz Češkega . . . moj rojak . . . Poslala ga je Draguška . . . Nikdar več je ne bom videl . . . Moje delo je končano, toda negotovo . . . negotovo . . . In za menoj ni nikogar, ki bi se poprijel mojega dela . . . čisto nikogar.“

Žrtvoval sem vse . . . tudi svoje življenje . . . Moj Bog — in vendar — je delo negotovo . . . Ali je res usojeno, da v teh krajih vtihnejo slovanski glasovi? . . . Puščavo vidim . . . strašno puščavo — in v ti puščavi grob poleg groba . . . Zakaj nas tako tepeš, o moj Bog . . . Vsmili se nas . . . odpusti . . . odpusti vsem . . . Ti si Čeh . . . ti si rojak . . . dober sin svoje domovine . . . vsem nesi od mene pozdrave . . . tudi nji . . .“

Oče Dobrogost je govoril bolj in bolj tiho; njegove oči se še vedno niso zjasnile. Ves čas so bile zastrte s tako čudno meglo . . . Staroste so klečali okoli njega, roke so imeli sklenjene, na ustnicah molitev in na čelih kri . . . Sem so se priplazile tudi žene in nepobiti otroci, in nato se je razlegalo po bojišču plakanje, pri katerem si je moral tudi gospod Strange, dasi si je zelo prizadeval, da bi se premagal, stisniti ustnice in spustiti naličje, da bi mu ne opazili solza o očeh . . .

„Oče Dobrogost . . . Ti si daroval za nas svoje življenje . . . kakor nekdej Križani, katerega si nas učil spoznavati. Kako ti to poplačamo . . . Ti si žrtvoval samega sebe . . . Kako ti to povrnemo?“

Gospod Strange tega prizora v pričetku ni mogel razumeti . . .

Šele ko so otrli sesedeno kri z Dobrogostovih lic, je spoznal, da je to oni duhovnik, ki je poročil njegovega kralja in kraljico . . . Naenkrat mu je prišla v glavo čudna misel, obrnil se je k tujemu vitezu in spregovoril z najprijaznejšim glasom: „Ti si Čeh! — Ti si rojak naše svitle kraljice . . .?“

„Sem; toda pri tvoji časti te prosim, zamolči za sedaj, od kod prihajam . . .“

„Obljubljam ti! . . . A dovoli, da naznanim kralju, da je zasluga današnjega dne tvoja . . .“

„Kakor hočeš, gospod Strange!“

„Aj tam prihaja Niklotovič Estrichson . . .“

„Knez Jitřenec!“ . . . so zašepetali staroste in si otirali s čel krvave kaplje.

Niklotovič je prihajal z maloštevilnim spremstvom . . .

„Naj živi naš knez . . . Naj mnoga leta vlada z danskim kraljem bodrski deželi! . . .“

Staroste so mahali s čapkami prihajajočemu v pozdrav, kar najudanejšje so mogli. Tudi ženam, ki so ubežale nemškemu jeklu, so se oči jasnile in lica rdečila. Toda kakor bi vsi nekaj pogrešali na njegovi strani, morebiti Jitruško . . . Vedno so ju videvali skupaj in vedno so ju vabili pod svoje krove kar najprijaznejše so mogli. Kako bi vsi radostno pozdravili njegovo soprogo . . . Toda Jitřenec je bil nekako blede, osivel kakor po dihu Morane, niti dolga ježa mu ni razvnela krvi . . . Morebiti so mu Nemci ugrabili soprogo, morebiti jo odvedli v suženjstvo, morebiti jo oskrunili in nato ubili . . .

Jitřenec se je molče zahvaljeval ranjencem, molče stisnil kraljevskemu poveljniku desnico in se molče oziral po bojišču z obličjem, po katerem se je razlila ledena ravnodušnost . . .

„Nemci so zmagani, toda naše žrtve znatne . . . Tu je oče Dobrogost . . . pravi apostol tvoje druge domovine . . .“

Jitrenc se je zopet molče sklonil in vroče poljubil starega moža na mrzlo čelo . . .

„Moje delo je negotovo . . . negotovo . . . Večni, usmiljeni, pravični Bog . . .“

Oče Dobrogost je govoril že samo šepetaje; za trenotek se je prebudil iz smrtnih mrakov.

„Jaz je dokončam — jaz — oče Dobrogost . . .“

„Kdo si?“

„Ta, katerega zakonsko zvezo si blagoslovil pred leti v vaški cerkvi na obrežju vzhodnega morja . . . Jaz dokončam tvoje delo, v to se ti zavezujem z neomajljivo obljubo . . .“

„Vsi prihajate k meni, katere sem poznal, katere sem ljubil . . . samo dve duši manjkate: Jitruščina in Draguščina . . . Kje ste dragi, ljubi duši . . . Ena je srečna, v najvišji meri srečna . . . Proslavljajo jo milijoni . . . spominjali se je bodo na vekov veke . . . In druga . . . Moj Bog, kaj vidim — kaj vidim — kaj vidimo . . . Dobri ljudje! — Kaj je to pred mojimi očmi?“

Oče Dobrogost si je prizadeval, da bi vstal.

Tuji vitez v temni opravi in Jitrenc sta mu pomagala . . .

„Grozna prikazen . . . Je že izginila . . .“

Oče Dobrogost si je globoko oddahnil; njegove oči so se odprle, razjasnile in se ozrle naokoli . . .

Na zapadnem obzorju so se poslednjič posvetile proge solčnih žarkov in nato hitro druga za drugo pobledele . . .

„Videl sem ženo, kateri pravijo na severu morska žena . . . bila je tako popolnoma podobna enemu teh ljubitih bitij . . . Plazila se je proti Ringstedu . . .“

„Moja dobra, draga žena!“

Jitřenec se je z obema rokama zgrabil za glavo in kriknil, da so konji prestrašeno zarezgetali . . .

„Samo moje delo dokončaj . . . in Bog ti to blagoslovi!“

Oče Dobrogost je utihnil na veke . . .

Okoli se je razprostrla polpregledna tema.

Čete so preplašeno molčale. Na misel jim je prihajala Jitřencova soproga in morska žena, ki leti proti Ringstedu. Samo še to naj jih obvaruje nebo . . . Na katerem obrežju se ji priljubi živeti, od tod potem ne mara in ne mara . . .

Danci, ki so obvezovali ranjencem težke rane, niso več videli . . .

Plameni bakel so razsvitljali kraj z medlo svitlobo . . .

Gospod Strange je s tihim glasom dajal vojski ukaze. Vsi so ga dobro razumeli, in rogovi so bili nepotrebni . . .

Danci so odšli na bližnje gričevje in se vtaborili . . .

Očeta Dobrogosta pokopljejo jutri . . .

Pri njem je stal na straži vitez rojak v jekleni opravi, katere blesk je bilo v svitu bakelj mogoče videti daleč naokoli . . . Meč, ob katerega se je opiral, se je vsak trenotek zarival globokejše v zemljo.

Niklotovec je podpiral glavo z roko, in na ustnicah je imel neprestano besede: „Moja dobra, draga žena!“

Vaščani so slišali zategnjene besede Niklotovega sinovca in ga pomilovali iz dna svojih duš. Kaj se mu je vendar prigodilo? Vendar se ga nikdo ni drznil vprašati, kaj mu je . . .

Že se je danilo; toda Jitřenec je bil še vedno na istem mestu s podprto glavo in na ustnicah z besedami: „Moja dobra, draga žena!“

XVI.

V skalnatih sedlih Laalandskih med Rödby in Ny-
stedom je živel izza nekaj let čuden mož, ki sta ga bili
sama kost in koža . . . Prebival je v stari, polrazpali ri-
barski koči . . . In zdelo se je, da mu nič ne more ško-
dovati . . . In živel je, kakor se pravi, od zraka. Ljudij se
je ogibal, z nikomur ni govoril, in nikdo ga tudi ni po-
znal . . . Toda brodniki in ribiči so se ga tako že na-
vadili, da si tukajšnjih bregov niso mogli brez njega niti
misliti . . . Kadarkoli so prišli pred svoje hiše, so vedno
obstali z očmi najprej na nedaljšnih skalah, če ne sedi tam
posušeni mož, tako popolnoma podoben okostnjaku.

O njem so si izmislili že celo vrsto bajk.

Baje pričakuje tukaj neveste, ki ima že več let priti
vsak dan . . . Toda tukaj jo mora tudi čakati do sodnjega
dne . . .

Mogoče je njegova nevesta morska žena, ki je včeraj
plavala tukaj na zlomljenem jamboru. Nedaleč od tod je
izstopila na breg . . .

Posušeni mož na skali se je zravnal, da je bil videti
še enkrat tako velik, in ji res namigaval . . .

Ribiči so se nato skrili v svoje kočice . . .

Samo da bi ne bila namerila na kraljevsko ladijevje.
Pred nekaj dnevi se je baje vračal oddelek nazaj v domo-
vino. Nemci so bili na slovanskih tleh premagani in k
zmagi danskega orožja je največ pripomogel vitez, ki je
stal pred leti med uporniki na strani škofa Valdemara . . .
Nikdo ga ni poznal, nikdo ni vedel od kod prihaja, niko-

mur ni tega povedal. Jambor je po vsem res spadal k neki veliki ladiji . . .

Brodniki ta dan niso pustili otrok niti čez prag . . .

Večkrat se je že zgodilo, da jih je morska žena spravila v morje . . .

In ko so pogledali skozi ozke odprtine v stenah proti skalam, starega moža niso videli . . .

Zakaj bi ne moglo biti resnično, kar se pripoveduje o njem! . . . Brodniške oči, bistre oči! Ribiški pogled vidi tudi na morsko dno. In zato so dobro videli, kako posušeni mož namigava ženi, plujoči okoli brega, kakor bi jo vabil k sebi . . . Imeli bi bili le iti dalje, napeti ušesa in slišali bi bili mnogo več . . .

„Če si morska žena, se ustavi, pridi na breg in me obišči . . . Kakor da si ji padla iz očesa! — Ti moraš biti morska žena . . .“

Plujoča žena v sivem, nekdam morebiti belem oblačilu, se je ustavila in vprla pogled kviško proti skali.

„Tod je najkrajša pot do mojega zavetja.“

Žena ni odgovorila; toda res je stopila na breg.

Njen korak je bil zdaj hiter, zdaj zopet omahujoč in počasen . . .

„Predno prideš v moje skrivališče, mi moraš odgovoriti! . . . Ali si res morska žena?“

„Sem!“

„Torej mi bodi pozdravljena . . .“

„Kaj hočeš od mene?“

„Le hitro pridi in vse izveš!“

Morska žena je švigala po skalah, kakor bi bil njen dom tukaj, a ne v valovih . . .

Mož ji je šel naproti . . .

Toda bilo mu je poznati, da se je hoje že odvadil . . .
Komaj se je obdržal na nogah.

„Tu sem! . . . Kaj hočeš od mene?“

Čudni puščavnik jo je najprej nekolikokrat premeril
z očmi . . . Nato je nekolikokrat pokimal z glavo.

To bi bila lahko morska žena . . . O tem je pričal
že izraz njenega obličja.

„Mnogo je, kar hočem od tebe . . . Toda to koristi
tudi tebi . . . Ali poznaš dansko kraljico?“

Žena je povabila glavo in molčala. Videti je bilo, ka-
kor da pomišlja.

„Vprašam te: Ali poznaš dansko kraljico?“

„Poznam . . .“

„Ali ti je znana pot do nje?“

„Znana . . .“

„Torej poslušaj. — Tja pojdeš z mojim naročilom!“

„Kdo si ti?“

„Sem edini — pravi — danski kralj!“

„Ti?“

Morska žena je izrekla to besedo začudenja z naj-
zasmehljivejšim izrazom.

„Čakam te več let, vedno samo švigneš mimo me-
ne . . . Za tako poslanstvo ni vreden nikdo izmed mojih
podložnikov . . . Razumeš? . . . Jaz sem ti kraljici . . .
tedaj je bila mlada . . . meni je izprosila prostost . . . jaz
sem ti kraljici škodoval . . . nameraval sem hudo proti
nji . . . Ne čudi se, žena, kraljestvo je bilo moje . . . sa-
mo moje . . . in nikogar drugega . . . njen mož me je
pripravil ob krono . . . Od tega časa nimam pokoja . . .

Bil sem tudi škof . . . toda nevreden . . . prepotoval sem dolga pota, celo v Rim, slišiš, celo v Rim sem šel, tam sem oblekel to spokorno oblačilo . . . od tega časa ga nisem slekel . . . Toda tega kraljevanja mi je dovolj . . . pojdi in povej ji, da se odrekam danski kroni v prilog nje-nega sina . . . Ko ji to poveš, ji izruj z glave tri lase, prinesi mi jih, in šele tedaj se pomirim . . . Nikdo drugi mi jih ne sme prinesiti kakor morska žena . . . Ali hočeš iti, izvršiti moje naročilo in mi prinesiti tri lase s kraljičine glave? . . . Tudi sebi koristiš . . . Tudi ti si zakleta . . . Morske žene niso od praveka nič drugega kakor zakletkinje . . .“

„Pojdem . . .“

„In če ne bom več živ, ko se vrneš, mi položi tri lase pod glavo . . . Tukaj me najdeš ležati!“

Morska žena je samo pokimala z glavo . . .

Njeno obličje ni pričalo o velikem številu let . . . Toda izraz groznih muk in blaznosti sta ji pridala še enkrat toliko let.

Čudni mož ji je dal v desnico pergamenten zavitek, katerega je nosil na golem telesu pod spokornim oblačilom. To je bila odpoved od kraljevskega prestola v korist Dagmarinega sina . . . Pristavljeni so bili tudi podpisi nekaterih danskih plemenitašev.

Staremu možu je nato legal na obličje zadovoljnejši in zadovoljnejši izraz . . . Zdelo se je, da tudi njegovo oko izgublja grozen svit . . .

Kakor bi se mu ovenele ustnice vsak trenotek natezale na smehljaj . . . Srce mu je postalo lahko . . . In ta dan si je prvič upal k ribiškim kočam . . . Najprej so pred

njim vsi zbežali, toda polagoma so si upali k njemu, da so se ž njim sprijaznili in izvedeli, da je z morsko ženo dobro znan, naj se je ne boje, da jim ne bo škodovala, vsaj dotlej, dokler bode živel on . . .

In ribiči so še ta večer molili z otroci, da bi ta starček živel mnogo, mnogo let, da jim morska žena ne bode mogla škodovati . . .

XVII.

Danska kraljica Dagmar je ravno dopovedala svojemu ljubljencu Valdemarku o Soběslavu, kako je priboril s svetovaclavskim praporom pri Chlumcu na saski meji najsi-jajnejšo zmago nad kraljem Lotarom . . . Večkrat mu jo je morala ponavljati! Deček je poslušal mamico s pritajenim dihanjem, z žarečimi očmi, rdečimi ličeci, in nežna ročica se mu je nehote stisnila v pest, kakor da se hoče prepričati, če bi ne mogla že vladati meča. Dagmar je svojega sinčka odgajala sama. Kdo bi znal to boljše kakor njegova mamica! . . . Kdo bi mu mogel boljše pripovedovati o njeni domovini kakor ona sama! Kdo pa je tudi boljše poznal slavno preteklost češke vojvodine kakor Draguška Přemislovna, katere učitelj je bil oče Dobrogost!

O poslednjih dogodkih v bodrski kneževini na danskem kraljevskem dvoru niso imeli niti slutnje. Še včeraj je kraljica pravila sinu, da kar najprej pozovejo očeta Dobrogosta v Ringstedt. Valdemar ga je sicer že pozval, toda ni ga mogel dočakati in štel je dan za dnevom, kdaj ga zopet vidi.

„In kdaj pojdemo na Češko, mama?“

„Na Češko — ljubo dete? — Ko dorasteš, ko bodeš mogel nositi oklep, čelado in meč . . .“

„In zakaj, mama?“

„Da me bodeš mogel braniti! . . . Pot na Češko je dolga — mnogo, mnogo tednov . . .“

„Takoj danes se pričnem učiti rabiti meč, da te bom mogel enkrat braniti!“

Kraljica je pritisnila dečka tesnejše k sebi in ga kar najgorkeje poljubila na belo čelo, na katero so mu padali lasje kakor čisto zlato.

Ure, v katerih se je pečala z Valdemarom, je štela k najsrečnejšim svojega življenja.

Naenkrat so se polagoma odprle vrata v sobo, in komornik je naznanil, da neka čudna ženska hoče na vsak način govoriti z njeno kraljevsko milostjo . . . Ni in ni se pustila odpoditi iz preddvorane . . .

„Brezdvomno potrebuje hitre pomoči . . . Lahko vstopi . . .“

Komornikova glava med vrati je izginila, in za nekaj trenutkov se je pokazala na pragu ženska s postrizženimi lasmi v sivem, nekaj brezdvomno belem oblačilu . . . Njenih korakov ni bilo niti slišati; priplazila se je kakor zračna prikazen.

Kraljica Dagmar se je ob pogledu na to ženo skoro stresla.

In začela se je skoro kesati, da ji je dovolila vstop.

Kraljevič se je tudi pritisnil k materi, kar najtesnejše je mogel.

Neznana ženska pa ga ni pustila iz očíj.

„Morska žena sem . . . Toda ne boj se . . . ne storim ti žalega . . . tudi tvojemu ljubljencu ne . . . Venec iz morske trave, s katerim so ovili tvojo ladijo, ko si prihajala iz svoje domovine v novo domovje . . . je popolnoma vničil mojo moč napram tebi . . .“

Neznana ženska je govorila z enakomernim, ledenim glasom . . .

„Ali ti morem v čem pomagati?“

Kraljica se je na vso moč premagovala, da bi nadvladala notranji nemir, ki se je je polastil.

„Ti — pomagati meni — katera neomejeno vladam po vseh vodah . . . Ti — pomagati — meni?“

Neznana ženska je zdaj vpila z najhripavejšim glasom.

Samo poteze bledega, pozelenega obličja se niso izpremenile, kakor da so zledenele.

„K tebi prihajam s poslanstvom od danskega kralja . . .“

„Danski kralj je moj soprog . . .“

Kraljica se je premagala; tudi glas ji je postal trden in odločen.

„Danski kralj je star mož, ki živi v Laalandskih skalah tam nekje za Rödby . . . On je pravi — edini kralj . . .“

„In ime tega kralja?“

„Kakor bi ga ne poznala . . . Ta, ki ti je storil hudo prvi izmed celega danskega naroda, ko si se komaj ozrla po novi domovini . . .“

„Škof Valdemar . . . stric . . .“

„Da, ta!“

„Ali je še živ?“

„Še je živ. Veliko, dolgo se je pokoril, a vendar še nima pokoja . . . Poslušaj, danska kraljica: On nima pokoja . . . In pošilja ti to pismo, v katerem se odreka svojemu kraljestvu v korist tega tvojega sina . . . Moj Bog! — Kako si srečna, kako si blažena . . . ti danska kraljica!“

Neznana ženska je podala kraljici pergamentni zavitek . . .

Kraljica ga je razvila in pričela čitati: Mi Valdemar, nekdanji škof, ki je pa prostovoljno odložil pastirsko palico in se oblekel v spokorno oblačilo, toda edini in pravi kralj Dancev na Jutskem, Seelandu, Laalandu, na Vzhodnem morju notri do estonskih in finskih bregov, knez vseh Ranov in Vendov . . . se odrekam temu kraljestvu in dedičem vseh njegovih kron postavljam sina kraljice, ki je, komaj, da je stopila na tla novega domovja, prosila za mojo prostost, kar sem ji povrnil hudo, — zelo hudo . . .“

Neznana ženska se je priplazila popolnoma do kraljice in že hotele stegniti roko po njeni glavi, da bi izruvala tri lase, kateri bi lahko koristili tudi nji; toda kraljevič je zavpil v strahu, da bi ta čudna žena mogla storiti materi kaj hudega . . .

Pergamentni zavitek je padel kraljici iz roke . . .

Neznana žena je stala pred njo obraz v obraz; v njenem posinelem obrazu pa je bilo toliko prošnje, toliko goreče prošnje . . .

„Ti se me bojiš . . . Ne boj se . . .“

„Samo povej, kaj hočeš!“

Zdaj se je glas kraljice vendar nekako tresel.

„Hočem samo tri lase s tvoje glave . . . Samo tri lase, kraljica . . . Potem bode imel mir on, potem bodem imela mir tudi jaz . . . Vsmili se me . . .“

Neznana ženska se je vrgla pred kraljico na kolena . . .

„Morska žena sem . . . moje kraljestvo so vse vode . . . še preje sem zavračala vsako tvojo pomoč . . . toda zdaj te prosim . . . Ti si tako srečna, tako blažena . . . Ti moreš osrečiti tudi mene . . .“

Kraljica se je sklonila nad žensko, gledala jo natančneje v obličje, nato pa jo je poljubila na čelo in jo dvignila s tal . . .

Neznana ženska se ni branila . . .

„Jitruška! — Jitruška! — Kaj se godi s teboj, duša moja!“

Kraljica Dagmar je m o r s k o ž e n o spoznala.

„Kaj si morala pretrpeti? — Kaj je vzrok tega . . . Vzpametuj se vendar, Jitruška! — Spomni se najinih mladih let . . . Kako sva živeli pod krovom tvojega očeta . . . Tvoje oči so tedaj žarele sreče. Kje je zdaj njih svit! . . . Vzpametuj se vendar . . .

„To si . . . ti . . . Draguška?“

Morska žena si je mela oči, in se začudeno ozirala po sobi.

„Kako so bili to strašni, grozni dnevi . . . Prebujam se . . . Kje pa sem?“

„V Ringstedtu si, pri svoji najzvestejši prijateljici . . . Jitruška!“

„Kako ti povrnem . . . kako, ti zlato srce? — Ti vračaš moji glavi zavest, mrtvo življenje obujaš v novo . . . Niti misliti si ne moreš, kako sem bila nesrečna . . . Samo če se on ne obrne od mene . . . Bila sem v groznem razporu . . . A toliko se vendar spominjam, da je v meni

zmagala ljubezen . . . Potem so mojo dušo objele megle, strašne megle, katere je mogel prepoditi samo svit tvojih očí . . .“

„Vse pusti meni, Jitruška . . . vse! — Med tem si odpočij . . . Tega ti je treba v najvišji meri . . . Ko okrevaš, se šele o vsem pomeniva natančneje . . .“

V kraljevsko sobo se je naenkrat začul slavnosten šum, kakor če se vrača zmagovita vojska.

Dagmar je bila sama s kraljevičem . . .

Kraljičine oči so se lesketale v žarkih najblažje duševne sreče.

Grozna bolezen se Jitruški gotovo več ne vrne . . . Treba ji bode samo miru . . . In tega bo v kraljevskem gradu imela . . .

Kraljica je s sinčkom pristopila k oknu. Toda komaj je pogledala doli na dvor, je prihitel v njeno sobo soprog z besedami: „Sovražnik je poražen na vseh straneh . . . Naši se vračajo s slavo ovenčani . . . Ali slišiš, Draguška? Ukazal sem zvoniti z vsemi zvonovi . . . Pojdemo jim naproti . . . Pozdravimo jih . . .“

„In naše izgube?“

Kralj je prišel nekoliko v zadrego.

„Na vse morava biti pripravljena, draga moja . . .“

Dagmar je pogledala soproga z vprašajočim pogledom.

„K vsaki radosti Draguška, je primešano nekoliko bridkosti!“

„Govori jasnejše . . . prosim te . . . Valdemar . . .“

„Ne straši se, Draguška . . .“

„Sem tvoja žena . . . Saj me vendar poznaš?“

„Naša zmaga je razun drugih veljala eno predragoceno življenje . . . ljubljeno od tebe . . . cenjeno od mene . . .“

„Oče Dobrogost?“

Kraljica je samo zašepetala.

„Hotel sem te pripraviti na nesrečno poročilo, a sama si uganila . . . Toda pojdiva že . . . pojdiva . . . Že je videti prve vrste . . .“

Dagmar je imela oči polne solz; ni se mogla premagati . . .

Tako je to človeško življenje; pred trenutkom so ji še svetili iz očij žarki največje sreče, ker je iz duše drage prijateljice pregnala blaznost; in za nekaj trenutkov samo solze . . .

Kraljica si jih ni otirala . . .

Valdemarek se je pritisnil k materi; slutil je, komu veljajo njene solze . . . Otiral si je lica z njenim svilenim krilom . . .

„Moja kraljevska zahvala, gospod Strange, in vi vsi moji zvesti . . . sprejmite mojo neskončno zahvalo . . . Danska slava se je raznesla že na vse strani sveta . . . Vaša hrabrost jo je ustanovila, vaša hrabrost jo vtrjuje, da ostane trdna dolge veke!“

„Če se že kralj komu zahvaljuje, naj dovoli, da povem, komu gre prva zahvala in čegava je največja zasluga . . .“

Gospod Strange se je oziral okoli, njegovo oko je nekoga iskalo, toda zastonj . . .

Tuji vitez v temni opravi je izginil . . . Zgubil se je baje pred mestom . . .

„Velike usluge, svitli kralj, ti je izkazal tuji vitez v temnem jeklenem oklepu . . . Vendar se je ognil tvojemu kraljevskemu priznanju . . .

„Že pred leti sem ga enkrat videl . . . Katerega naroda je?“

„Ne smem povedati, jasni gospod . . .“

„Res bi mu nerad ostal dolžnik . . . Vendar se mi mogoče kdaj ponudi prilika, da mu izkažem hvaležnost!“

„In oče Dobrogost!“

Kraljica se ni mogla več premagovati, da bi ne vprašala po svojem dragem odgojitelju . . .

„Bog mu daj večni mir in večna luč naj mu sveti...“

„Amen! . . .“ je zašepetalo tisoč ustnic, ko je gospod Strange končal . . .

„Izmed vseh najnesrečnejši je knez Niklotovič Estrichson . . .“

„Niklotovič Estrichson? — In kje je? . . .“

„Kar najpreje pride, da položi dedščino po svojem dedu k stopnicam tvojega prestola!“

„In zakaj? . . . Cena naše zmage je velika — prevelika!“

„Njegova soproga je od vlhevcev zakleta v morsko ženo!“

„Je že zdrava . . . Treba ji je samo miru . . . Zgoraj v gradu je . . . Niti časa nisem imela, da bi ti bila to povedala, soprog moj!“

„Da je ozdravljena? . . . In morske žene?“

„Saj jo boš videl, gospod Strange!“

„Kako bode gospod Estrichson radostno iznenaden... Svitla gospa, kaj si že vse storila? . . . Kaj so naše zma-

ge proti tvojim? . . . Premagala si kugo, morsko ženo imaš v svoji moči in koga še napraviš svojim sužnjem?“

Gospod Štrane se je pred kraljico kar najglobokejše priklonil. Bil je vzor pravega viteza . . .

„Še druga novica te čaka, soprog moj . . . To ti povem šele v gradu . . .“

Nato se je pomikala vsa vojska mimo kralja in kraljice, ki sta imela v sredi mladega kraljeviča, med silnim ropotanjem bobnov, za glasnih glasov bojnih rogov in med vriskanjem, pri katerem so se tresla okna zidanih, okrašenih hiš . . .

„Tudi stric Valdemar še živi. Ubožec! — Poglej!“

Kraljica Dagmar je podala svojemu soprogu pergameantni zavitek . . .

„Kdo ti je to izročil?“

„Morska žena . . . Jitřenceva soproga . . . , ki je že ozdravela!“

„Kaj storiva?“

„Prošnjo imam do tebe . . .“

„Ti — prošnjo — ljuba moja soproga? . . . Ukaži, in milijoni so pripravljeni, poslušati tvoje ukaze!“

„Dovoli, da spravim nesrečnega strica na najin dvor . . . Potem bode zmaga najpopolnejša . . .“

Valdemar je nekaj trenutkov razmišljal . . .

„In kako misliš to storiti?“

„K njemu pojdem . . .“

„Težave pota?“

„Bodo mi v radost . . .“

„Preveč se žrtvuješ . . . preveč . . . Mogoče nismo niti vredni teh žrtev . . .“

„Moja domovina morebiti tudi ni vredna take kraljice!“

Draguška mu je zaprla ustnice z vročim, iskrenim poljubom . . .

In že drugo jutro se je pripravila na pot.

XVIII.

Bil je miren zimski dan . . .

Povsodi je bilo polno snega, reke so bile zamrznjene, samo po morju so se še prosto preganjali valovi . . . Nekaj dnij je bilo že, kakor bi bili vetrovi v sedmih gradovih zaprti.

Proti skalam med Rödby in Nystedom se je bližala cela vrsta bogato okrašenih sanij. Povsodi je bilo videti samo drage lisičje kože . . . Na prvih saneh je bila kraljica sama. Kako lepo ji je pristojal kožušček s hermelinovým robom . . .

Brodniki in ribiči so hiteli pred koč, niti lastnim očesom niso verjeli, niso si upali bližje, kakor bi jim bile noge primrznile k snegu . . . Šele, ko jim je kraljica namignila, so prišli bližje . . . Toda bili so boječji, glave so imeli razkrite, čapke so držali v rokah . . .

„Povejte mi, dobri ljudje, kje je oni starec, ki je že več let tukaj med vami . . .“

Kraljica je govorila z najprijaznejšim glasom.

Toda vprašati je morala drugič.

„Ne drzni se tja, gospa . . . morska žena zahaja k njemu . . . Sam Bog ve, kak človek je to.“

„Morske žene se ne bojim, dobri ljudje!“

„Da se ne bojiš morske žene? . . . Še vsakdo se je je bal!“

Brodniki in ribiči so čudno zmajevali z glavami.

„Samo pot mi pokažite!“

„Če ne odkloniš moje ponudbe, svitla gospa?“

„Že naprej ti izrekam zahvalo, dobri mož!“

Kraljica je stopila s sanij in se napotila proti skalam. Postaven brodnik, ves oblečen v jelenjo kožo, je korakal pred njo . . .

Njeno spremstvo je nepremično zrló za njo.

Nekateri so tudi napeli loke, da bi mogli takoj usmrtiti predrzneža, ki bi se mogoče drznil, storiti kraljici kaj žalega . . .

Za četrť ure jim je izginila kraljica izpred očíj . . .

Kakih dvajset mož iz njenega spremstva se je tudi napotilo med skalovje . . . Toda za kraljico so bili lahko brez skrbi. Nikdo bi ji ne bil skrivil niti lasu na glavi . . .

Posušeni mož je bil še vedno tukaj.

Čakal je, da se vrne morska žena s tremi lasmi z glave kraljice Dagmar.

Ko je začul človeške korake, se je dvignil s tramu, na katerem je sedel od božjega jutra, in obstal z očmi na gospej, ki je hitrih korakov prihajala k njemu, na njenem spremljevalcu, na četi mož, katerih postave so se pokazale na nasprotni višini . . .

„Ne maram biti kralj . . . pojdite od mene . . . obdržite krono in kraljestvo . . . Hočem samo mir . . . mir . . . nič drugega . . . samo tri lase z glave kraljice Dagmar . . . Saj sem se že odrekel vsemu . . . vsemu!“

Posušeni mož je mahal z rokami naokoli, kakor bi res nekaj metal od sebe . . .

„Zato se ti prihajam zahvaljevat, starček . . . za se . . . za svojega sina!“

Kraljica je obstala popolnoma pred starcem.

Spremljevalec ni stopil niti za korak od njenega boka.

„Ti si kraljica Dagmar?“

„Sem starček!“

„In se mi prihajaš zahvaljevat?“

„Prihajam!“

„In jaz bi ti imel poljubljati noge, da bi mi odpustila, ker sem ti tako povrnil . . . poljubljati noge, kraljica!“

„Že davno sem ti odpustila . . . Tudi se nisem nikdar jezila nad teboj . . .

„Davno? . . . Da se ti nisi nikdar nad menoj jezila?“

Starčev glas se je naenkrat izpremenil in popolnoma izgubil ono hripavost in oni čudni naglas, ki je lasten blaznim . . .

„In prihajam te prosit, da zapustiš te skale, da bi šel z menoj . . . Vsi smo ti popolnoma odpustili!“

„Ne zahtevaj, kraljica . . . Ne pojdem!“

„Daj si dopovedati, starček . . . Zahvaljuje se ti tudi moj sin . . .“

„Pričakujem morsko ženo.“

„Ž njo se snideš v Ringstedtu . . .“

„Ali torej hočeš? . . . Naj bode!“

Brodnik, ki je do zdaj nepremično stal poleg kraljice, kakor bi ne bil od vsega pogovora slišal niti besedice, se je tudi obrnil k Dagmari . . . Nekaj je imel na jeziku . . .

Rad, zelo rad bi bil spregovoril, toda najti ni mogel primernih besed . . .

„Kaj hočeš od mene, dobri mož?“

Kraljica Dagmar je opazila brodnikovo zadrego in ga sama prva vprašala.

„Svitla gospa, vsem si angelj miru, kamor stopi tvoja noga, povsodi razsipaš mir, tvoje ustnice samo odpuščajo . . .“

Brodnik je govoril v češkem jeziku . . .

Kraljičina lica so zažarela, njene oči so obstale na brodniku z najbolj vprašajočim pogledom.

„Ti si Černin . . . Ti si Soběhrd . . .“

„Sem . . . sem . . . svitla gospa!“

„In kako si prišel v to obleko?“

„Vse ti priznam . . . vendar mi bodi milostiva . . .

Ko si zapustila domovino, da bi osrečila s svojo ljubeznijo svojega soproga in dansko ljudstvo, sem ti želel vse najboljše . . . Toda v moji duši se je oglašal grozen glas . . . Jaz sem ta glas krotil; toda nisem ga mogel vkrotiti . . . Šel sem za teboj na Dansko, da bi končal tvojemu soprogu srečo življenja . . . Ravno so hodili po teh krajih Valdemarovi hujskači, da bi se tukajšnji brodniki vprli proti tvojemu soprogu . . . Jaz sem se tudi ponudil Valdemaru . . . Ali se spominjaš, svitla gospa, viteza v temni jekleni opravi? Neznani vitez sem bil jaz. Toda komaj sem te ugledal, komaj so moje oči obstale na tvojem obličju, sem začutil slabost v svoji desnici, in bilo je po vsem . . . Črv, ki me je grizel v prsih noč in dan, je bil v trenutku mrtev . . . Nato sem se vrnil s temi brodniki na njihovo obrežje, jekleno opravilo sem skrival med skalovje, da za njo

do danes ne ve živa duša, in ribiškim otrokom sem pripovedoval cele vrste bajk o njihovi kraljici. Ali se spominjaš onega moža, ki ti je sledil korak za korakom, ko si prestopala prage, preko katerih se je sleherni bal? . . . Oni brodnik sem bil jaz.“

„Da si bil ti oni mož, ki je bil tolikim ljudem usmiljeni Samaritan?“

„Jaz . . . Zato sem oblekel to priprosto brodniško obleko . . . Hotel sem se kaznovati . . . Navadil sem se življenja med pobrežnim ljudstvom . . . In poleg tega sem bil v tvoji bližini . . . Vsaj vselej sem ti prišel v bližino, ko so proti tvojemu soprogu vstajali sovražniki . . . Kolikokrat sem premeril pot s tukajšnjega obrežja do Ringstedta ali Kodanja . . . Samo zato, da bi te mogel videti vsaj od daleč, da bi ob tvoji sreči pozabil svoje muke . . . Ne veš — ne veš, kako sem trpel . . . Prva leta so mi bila neznosna . . . In ko so mi rojile po glavi grozne misli, ko sem se vozil s čolnom po morju, slišal šumenje njegovih valov, in mi je prišlo na misel, če bi ne bilo boljše med njimi . . . sem se vselej obrnil kar najhitreje sem mogel, zaveslal k bregu in šel nato v Kodanj ali v Ringstedt . . . Mnogo dnij sem blodil okoli tvojega gradu, predno sem te zagledal . . . In nato sem bil vselej močnejši in srečnejši . . . In ko sem se vrnil, sem vedel o kraljici Dagmar bajk, da sam ne vem, od kod so mi prišle v glavo . . . In že to mi je bilo veselje in plačilo za težavno pot, da me je vse poslušalo, da si ni nikdo upal niti dihati . . . O jaz sem razsejal med ljudstvo ljubezen, udanost in zvestobo do tebe, da se je vtrdila v trdi mramor . . . In videla bodeš, da ti te zvestobe nikdo ne

prelomi . . . Samo odpusti mi, da sem enkrat jaz to poskusil. Tedaj je vrelo v moji mladi glavi kakor v tem morju, kadar je razburkano najsilnejše . . .“

Brodnik je za trenotek vtilhnil; toda očij ni zganil od kraljice . . .

V teh skalah se mu je dozdeval nadzemeljski raj . . . Dagmar mu je le zdaj in zdaj pogledala v obličje, ki je bilo zarujavelo od vetra, dežja in snega. A komaj so se srečali njuni pogledi, je vedno takoj povесila oči v sneg.

„Slišala si o vitezu v temni jekleni opravi, ko se je vrnil gospod Strange z boja proti Nemcem, ki so navalili v bodrsko deželo . . . Kralj se mi je hotel zahvaliti, a jaz sem se neopaženo izgubil iz zmagoslavnega sprevoda, ki se je pomikal preko ringstedskih bran . . . A tedaj bi se bil tako rad dal spoznati . . . Prinašam ti poslednji pozdrav očeta Dobrogosta . . . Na mojih rokah je umrl, na mojih rokah je nehalo biti njegovo srce . . . Spominjal se te je, šepetal je o tebi . . . Kraljica, ne jezi se nad menoj. Ko vsem odpuščaš, imej tudi za me kapljico blažilne rose . . .“

„Soběhrd . . . saj tebi nisem bila nikdar kraljica . . . Kaj sem ti storila žalega?“

„Če že hočeš, ti ne prikrijem popolnoma ničesar . . . Noč in dan sem sanjal o sreči na tvoji strani od onega dne, ko sem te zagledal pod streho v bodrskem dvorcu . . . In te sanje so me privedle do tega . . . Vse veš . . . vse in ne odpodiš me niti zdaj . . .“

„Zgodilo se je drugače, Soběhrd . . . naj ti ne bode žal . . . Če ti zadostuje moje prijateljstvo, imej je . . .“

„O neizmerna zahvala ti! . . . Pogubila me nisi niti zdaj . . . Hvala — neizmerna hvala!“

Brodnik je zgrabil belo kraljičino roko in jo poljubljajoč močil z gorkimi solzami.

„Vendar se ne bodeš ogibal našega dvora . . . Soběhrd . . . Moj soprog je tako dober, tako plemenit . . . Pridi, Soběhrd! . . . Pojdi takoj z menoj . . .“

„Pojdem . . . vsaj za trenotek . . . toda v temnem oklepu . . . Naj vedo, kdo je tuji vitez, ki je tako boječe skrival svoj rod in svoje ime . . . Naj zvedo vsi, da je to rojak njihove kraljice.“

Brodnik je naglo umolknil in se zagledal z dolgim, nepremičnim pogledom v Dagmarino obličje . . .

„Ne morem . . . ne zahtevaj tega od mene . . . Bodi srečna, bodi zdrava, bodi blažena . . . Draguška . . . Ne hoti tega! . . . V bodrsko deželo pojdem nadaljevat delo očeta Dobrogosta . . . Tam je za me najprimernejše delo. Z Bogom . . . Draguška . . . neizmerna hvala ti za tvojo ljubezen . . . za tvoje prijateljstvo, za tvoje odpuščanje. In kadar vstane proti tebi kak sovražnik . . . bodeš čula, da bode vitez v temni jekleni opravi vedno proti njemu . . .“

„Na našem dvoru najdeš vselej, kadarkoli prideš, najodkritosrčnejše prijatelje . . .“

„Pozneje kdaj Draguška . . .“

Brodnik je z nekaj skoki stal na drugi strani skal . . .

In za nekaj časa so zopet zganile sani, zazvonili so zvončki, in nato je vse švigalo mimo očij . . .

Brodnik Černin Soběhrd je sedel na najvišji skali in nepremično zrl za odhajajočimi . . .

„Naj nikdo več ne izve mojega imena, že zato ker sem mislil končati tvojo srečo, draga duša, srečo, katere zarija ožarja milijone glav in prodira v srca milijonov . . . Z Bogom . . . Z Bogom na veke . . . Draguška . . . moja! . . .“

Nato je našel v stran, kjer je imel skrit meč, oklep, čelado in ostroge . . .

Ta dan kakor tudi v bodoče so ga zastonj pričakovali ribiški otroci v pobrežnih kočah . . .

Nikdo več jim ni prišel pripovedovat bajk o kraljici Dagmar.

Vendar so jih vedeli dosti, ne pozabijo jih, pripovedovali jih bodo svojim vnukom, da se jih bodo spominjali do najpoznejših rodov . . . In še takrat so znali o ljubljeni kraljici krasne popevke . . .

XIX.

Na kraljevskem gradu v Ringstedtu so bili v dvorani kralj Valdemar s sinčkom in posušeni stavec s skalnih sedel za Rödby z Jitřencem.

Za trenotek je zavladala tihota. Samo mladi Valdemar bi bil rad starega imenskega strica nekaj vprašal; toda ni si upal.

Jitřenec je bil izmed vseh najotožnejši . . .

Kralj mu je že večkrat prigovarjal, naj se ne udaja žalosti . . .

Toda Niklotovič je bil, kakor da ne sliši . . . V mislih mu je bila neprestano njegova žena, ki blodi po svetu in straši od daleč ljudstvo s svojo grozno prikaznijo . . .

Prokljajajo jo, bežijo pred njo, najstrašnejše dogodke si pripovedujejo o nji . . . Nesrečna, dobra njegova žena!

Niti slutil ni, da je Jitruška na kraljevskem dvoru, da je že zdrava, da poprašuje po njem . . .

Prišla mu je na misel bodrska dežela, kamor se odpravi nadaljevat in če mogoče, je tudi dokončat delo očeta Dobrogosta. Že je hotel prej vse svoje dostojstvo položiti v Valdemarove roke, toda kralj je lahko namignil z roko, naj še nekaj trenutkov počaka . . . Vladar je začel pogovor o poslednjih zmagal ter vprašal Jitřenca po tem in onem; toda Niklotovičevi odgovori so bili kratki. Sam se ni spustil v govor. Kralj je vsak trenotek vprl oči k vratom sosedne sobe. Naenkrat so se odprla, in na pragu se je prikazala kraljica v oblačnem oblačilu, na njeni strani pa gospa, vsa zagaljena v zavoj . . .

„Kaj bi dal, knez, če bi stala pred teboj tvoja soproga!“

Kraljica Dagmar se je po svoji navadi najprijaznejše smehljala.

„Kaj bi dal za to, svitla gospa? . . . S svojim življenjem bi odkupil njeno . . .“

„Ali bi jo sprejel zopet kot svojo soprogo?“

„Svitla gospa . . . Odpusti mi odgovor . . .“

„Torej . . . tu ti jo dovajam . . .“

Jitruška si je vrgla zavoj z obraza in se z lahkim vzklikom vrgla Jitřencu v naročje . . .

„Moja dobra, draga žena . . .“

V kraljevski dvorani je vladala tihota; slišati je bilo le zatajevano ihtenje . . .

Onemogli starec, nekdanji škof Valdemar, se je tresel po celem telesu . . . V Jitřencevi soprogi je spoznal morskó ženo, katero je poslal v Ringstedt s pismom, v katerem se je odrekal celemu kraljestvu za tri lase z glave kraljice Dagmar . . . V njegovem ovenelem obličju se je zrcalila vsa notranjost nesrečnega starca, a okoli ustnic mu je igral dolgotrajen smehljaj . . . Videti je bilo, kakor da se tudi njemu temine, ki so ležale na njegovi duši kakor nagrobni kamen, naenkrat razblinjajo v najjasnejši dan . . . Tudi je vse drugače gledal okoli sebe in šele zdaj opazil, da pada po njegovem telesu do tal v neštevilnih gubah oblačilo iz težkega, dragocenega svilnatega blaga . . .

„Ali se poznata?“

Jitřuška je gledala starca z začudenim pogledom.

„Videla sem te v groznih sanjah, častiti oče . . . Bila sem morská žena, sam Bog ve, kako sem prišla iz svoje domovine v tukajšnje kraje. Ti si bil tako nesrečen. Hotel si tri lase za me in za se . . . Jaz sem bila poslanica. Nato sem se prebudila . . .“

„In pri meni so taki sni trajali cela leta . . . Srečna si še, da si se prebudila tako hitro . . .“

„Vajin sestanek vama je bil obema v blagor.“

„In provzročiteljica tega blagra si ti — ti gospa dneva, jasna naša kraljica! Zmagala si prepír med sorodniki, kugo si prepodila in podvrgla si si morskó ženo,“ se je izvilo iz treh grl obenem, iz grl Niklotoviča, Jitřuške in strica Valdemara. „O bodi — bodi Dagmar nam vsem v najpoznejše čase! . . .“

Na steni je med spomini iz domovine še vedno visel posušeni, že razpadajoči venec s svetovaclavskega doba.

Kraljica Dagmar ga je skrbno čuvala, da bi se ne izgubil niti en listič. In vselej, kadarkoli so obstale na njem njene oči, ji je prišla na misel Dragomira, nekdanja soproga Vratislavova, in ž njo tudi slovesne besede iz ust onega priprostega starca . . .

Danes je bilo videti, kakor da se posušeni lističi na njem izpreminjajo v najkrasnejše zelenje . . .

Pravnukinja Dragomirina je res postala danskim deželam Ljudmila in prinesla slovanskim vejam na severu olajšanje in uteho, čeprav samo za dobo svojega življenja. In pri spominu na njo še danes blagoslavlja ves danski narod češko ljudstvo, iz katerega je izšla najslavnejša njegova kraljica: Dagmar — g o s p a d n e v a.

KONEC.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000076083

COBISS.SI

